

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

X. MİLLÎ MEVLÂNA KONGRESİ

• TEBLİĞLER •

Cilt II

Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına
PROF. DR. FERİDUN NÂFİZ UZLUK
ARMAĞANI

2-3 MAYIS 2003 - KONYA

ISBN: 975-448-164-4

Bu bildiri kitabının basım ve kağıt masrafları Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü ve Biofarma İlaç Firması tarafından bir kültür hizmeti olarak karşılanmıştır.

Selçuk Üniversitesi Basımevi 2003 – KONYA

ORGANİZASYON KOMİTESİ

Başkan:

Prof. Dr. Abdurrahman KUTLU
Rektör
Selçuk Üniversitesi

Kongre Genel Sekreteri:

Prof. Dr. Haşım KARPUZ
(S. Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanı)

Kongre Sekreter Yardımcısı:

Yrd. Doç. Dr. Yakup ŞAFAK

Üyeler:

Doç. Dr. Bayram ÜREKLİ
Doç. Dr. Ali BAŞ
Yrd. Doç. Dr. Yusuf ÖZ
Yrd. Doç. Dr. Nuri ŞİMŞEKLER
Yrd. Doç. Dr. Osman ERAVŞAR
Necip MUTLU
İl Kültür Müdürü

KİTABI YAYINA HAZIRLAYANLAR

Prof. Dr. Haşim KARPUZ
Yrd. Doç. Dr. Yakup ŞAFAK
Yrd. Doç. Dr. Yusuf ÖZ
Yrd.Doç. Dr. Nuri ŞİMŞEKLER
Yrd.Doç. Dr. Osman ERAVŞAR

Baskı öncesi hazırlık
Yrd.Doç.Dr. Ali BÜYÜKASLAN

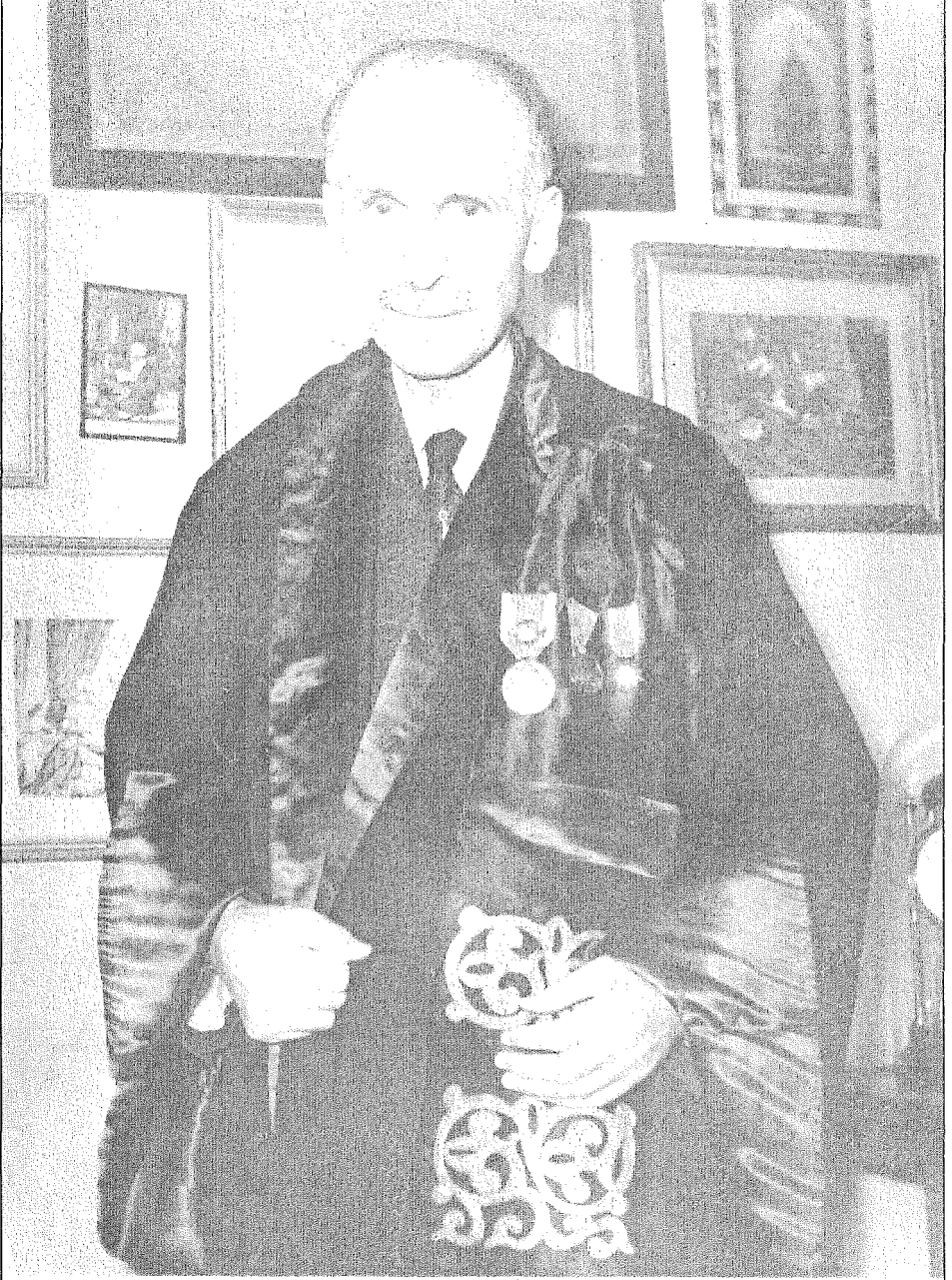
Kapak uygulama

@B@

Baskı
Selçuk Üniversitesi Matbaası

Konya 2003

Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk (1902-1974)

Prof. Dr. NÂFİZ UZLUK'UN AZİZ HATIRASINA

Merhum Prof. Dr. F. Nâfiz Uzluk, Konya doğumlu şehit bir subayın oğludur. Kendi notlarına göre soyu anne tarafından Hz. Mevlâna'ya uzanmakta, soyağacı Selçuklular zamanına kadar inmektedir. Kendisi iyi bir eğitim almış, hekim olarak hayata atılmış ve kısa sürede üniversiteye intisap ederek tıp tarihi alanında Türkiye'nin önde gelen bilim adamları arasına girmiştir. Feridun Nâfiz Bey sadece tıp tarihi ile uğraşmamış, Mevlâna ve Mevlevilik, Selçuklu Tarihi, Türk Dili ve Türk Tarihi, bütünüyle Türk Kültürü ve Sanatı onun ilgi alanına girmiştir.

Kendine has güzel insani özellikleri olan F. Nâfiz Bey devletini ve milletini seven ve bütün mal varlığını, yukarıda başlıklar halinde verdiğim konuların bilimsel olarak araştırılması, tanıtılması ve bu alanlarda yayınlar yapılması yolunda harcamıştır.

1946 yılında zamanın Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel ve çok değerli bilim ve kültür adamlarıyla kurduğu Türkiye Anıtlar Derneği yoluyla da Türk kültürüne ait maddi kültür varlıklarının ve özellikle anıtsal yapıların korunması için gayret sarfetmiştir.

Süsam ve Uzluk Ailesi

1985 yılında üniversite Rektörlüğüne bağlı olarak kurulan Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi (SÜSAM)'nin yönetmeliğinde belirlenen çalışma alanları, Feridun Nâfiz Bey ve ağabeyi Türkiye Anıtlar Derneği (TAD) Konya Şubesi Başkanı Şehabeddin Uzluk'un ilgi alanlarıyla tıpa tıp örtüşmektedir. Üniversitemiz Rektörlüğü 15.1985 tarihinde Şehabeddin Uzluk Bey'e fahri doktora vermiş ve Uzluk ailesine yakın ilgi göstermiştir.

Şehabeddin Bey'in 4.7.1989 tarihinde vefatından sonra eşi Nimet Uzluk, F.Nâfiz Uzluk Bey (öl.27.9.1974)'in ve eşinin evlerinde bulunan kitaplarını, çok sayıda belge ve dokümanı Selçuklu Araştırmaları Merkezi'ne bağışlamıştır. Daha sonra da Nimet Uzluk hanımefendi evinin kendi hissesi ile bazı mobilya ve belgeleri de SÜSAM'a bağışlamıştır.

27.05.2000 tarihinde Nimet Hanım'ın vefatıyla Konya'nın en eski ailelerinden birisi olan Uzluk Ailesi son buldu. Üniversitemiz Rektörlüğü ve SÜSAM yöneticileri Uzluk Ailesinin ideallerini gerçekleştirmek ve hatıralarını yaşatmak için elinden gelen gayreti sarfetmektedir. Bu cümleden olarak Nimet Hanımın'ın merkezimize bağışladığı evinin diğer hisselerinin de satın alınarak bu evin yine bir kültür ocağı olarak kullanılması en büyük arzumuzdu.

2002 yılı F.Nâfiz Uzluk Bey'in 100. doğum yıldönümüydü. Bu nedenle X.Milli Mevlâna Kongresi'nin bir seksiyonunun Feridun Nâfiz Bey'e ayrılması düşüncesi değerli arkadaşımız Yrd.Doç.Dr. Yakup Şafak'a aittir. Hepimiz gibi kendisi de Uzluk Ailesinin belgelerini tasnif ede ede aileden birisi oldu. Başta hocaların hocası Prof.Dr. Aykut Kazancıgil olmak üzere, Prof.Dr. Ayten Altuntaş, Feridun Nâfiz Bey'in kurduğu Tıp Tarihi Kürsüsü'nden Prof.Dr. Berna Arda olmak üzere ülkemizin tıp tarihi alanındaki seçkin hocaları davetimizi memnuniyetle kabul ettiler ve çok değerli katkılar yaptılar; bu şekilde ayrı bir Armağan Sayısı hazırlamak imkanı ortaya çıktı.

Bu imkanları bize sağlayan, Uzluk Ailesini tanıyan ve SÜSAM'ın çalışmalarına her zaman yakın ilgi gösteren Üniversitemiz Rektörü Prof.Dr. Abdurrahman Kutlu'ya, bildirileri ile bu sayıya katkı sağlayan bilim adamlarına, yayımda bizleri destekleyen kuruluşlara ve emeği geçen herkese en kalbi şükranlarımı sunuyorum.

Prof. Dr. Haşim KARPUZ

SÜSAM Başkanı

İÇİNDEKİLER

Dr. İhsan KARAAĞAÇ	"Dr. F. Nâfiz Uzluk'un Yaşamı ve Tıp Tarihi-Deontoloji Öğretisinin Mevlevîlik Araştırmalarına Katkıları".....	11
Prof. Dr. Berna ARDA	"Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı'na Yaptığı Katkılar Açısından Feridun Nâfiz Uzluk".....	19
Prof. Dr. Ali Haydar BAYAT	"İlk Atasözü Derlemelerinden Olan Oğuznâme'nin Berlin Nüshası ve F. Nâfiz Uzluk'un Bir Derlemesi".....	25
Prof.Dr. h.c. Uğur DERMAN	"Unutulan Bir Mevlevî: Ressam Murtaza Elker (1874-1969)".....	41
Prof. Dr. Ayten ALTINTAŞ	"Feridun Nâfiz Uzluk ve Mustafa Behçet Efendi".....	55
Prof. Dr. Aykut KAZANCIGİL	"Prof. Dr. F Nâfiz Uzluk (1902-1974) Hayatı-Özellikleri".....	65
Prof. Dr. Arslan TERZİOĞLU	"Ünlü Tıp Tarihçisi Prof. Dr. F. Nâfiz Uzluk ve Mevlâna Celâleddin Rûmî Araştırmalarına Katkıları".....	91
Prof. Dr. A. Güner SAYAR	"Hasan Âli Yücel'den F. Nâfiz Uzluk'a Mektuplar".....	97
Prof. Dr. Haşim KARPUZ- Yrd. Doç. Dr. Yakup ŞAFAK	"SÜSAM Uzluk Arşivi'nin Mevlevilik ve Tıp Tarihi Açısından Önemi".....	105
Dr. Hasan ÖZÖNDER	"Prof. Dr. F. Nâfiz Uzluk'un Mevlevi Kültüründeki Yeri ve Önemi".....	111
Yrd.Doç.Dr. Nuri ŞİMŞEKLER	"Midhat Bahari Beytur ve F. Nâfiz Uzluk'a Gönderdiği Mektuplar".....	127
EKLER		
Yrd.Doç.Dr. Yakup ŞAFAK	"Uzluk Ailesinin Mevlevîlik Araştırmalarına Katkıları".....	143
Yrd.Doç.Dr.Emine KARPUZ	"Feridun Nâfiz Bey'in Arşivini Koruyan Bir Konya Hanımefendisi: Nimet Uzluk".....	151
Prof.Dr. Nâfiz UZLUK	"F. N. Uzluk'un Basılmış, Basılacak Kitapları".	157
SERĞİ	"Fotoğraflarla Uzluk Ailesi".....	175

**DR. FERİDUN NÂFİZ UZLUK'UN YAŞAMI VE
TIP TARİHİ – TIBBÎ DEONTOLOJİ ÖĞRETİSİNİN
MEVLEVİLİK ARAŞTIRMALARINA KATKILARI**

Dr. İhsan A. KARAAĞAÇ

“Dostlar dostların hayalinde,
Vakit vakit canlanan
Ve birer birer kaybolan
Hatıralar içinde yaşarmış.”

(Dr.Feridun Nâfîz UZLUK'un manevi huzurunda saygı.)

Muazzez Meslektaşlarım,

Bugün huzuru âlinizde, bu tebligatımda Dr.Feridun Nâfîz hocamızın yaşamı ve Tıp Tarihi ve Tıbbî Deontoloji öğretisinin Mevlevîlik araştırmalarına katkıları üzerinde kısaca konuşmak istiyorum.

Feridun Nâfîz hocayı, son defa, bir yaz günü 1956 yılında o zamanlar, Gülhane Askeri Tıp Akademisi'ndeki Tıp Tarihi Enstitüsü'nde ziyaret etmiştim. Birlikte öğle yemeği yemiştik; bu benim hocamız ile, vedâ görüşmem oldu. Hocayı bir daha dünya gözüyle göremedim. Bugün, Feridun Nâfîz Uzluk hocamızın aziz hatırasını huzurunuzda yâd etmek istiyorum.

Muhterem Efendi,

Feridun Nâfîz Uzluk hocamız, bildiğimiz kadarı ile, Mevlevî bir ailenin evladı olarak 1902 yılında Konya'da doğmuştur. Konya'da İttihad ve Terakki İdadisinde okumuş ve 1924 yılında İstanbul Tıp Fakültesi'nden mezun olmuştur. Yedek subaylığını Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nde yaptıktan sonra hükümet tabipliklerinde, Konya Memleket Hastahanesi dahiliye kliniği asistanlığında ve Aksaray'da sıtma mücadelesi bölge tabipliğinde görev almıştır.

Dr.Feridun Nâfiz Uzluk 1932 yılında, kendi hesabına, Tıp ihtisası yapmak üzere Almanya'da Munich Tıp Fakültesi II.Dahiliye kliniğinde Prof.Dr. Frederick von Muller'in yanında, ve Hamburg'da Tropikal Hastalıklar Enstitüsü'ndeki kursları takip etmiş; Hamburg Eppendorf Hastahanesi'nde Prof.Dr.Schottmüller denetiminde salgın hastalıklar üzerinde meslekî öğrenimini tamamlamıştır.

Dr.Feridun Nâfiz Uzluk, 1935 yılında vatanına dönmüş, önce salgın hastalıkları Trakya Bölgesi Genel Müfettişliği'nde mütehassis olarak çalışmış ve bir yıl sonra da, Ankara'da Dr.Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü Çiçek Aşısı Bölümü'nde mütehassis hekim olarak çalışmıştır. 1946 yılında, Ankara Üniversitesi bünyesinde yeni kurulmuş Tıp Fakültesi'nde Tıp Tarihi ve Tıbbî Deontoloji kürsüsüne Profesör olarak atanmıştır. Prof.Dr.Feridun Nâfiz Uzluk, 1946 yılından emekli olduğu 1972 yılına kadar Ankara Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Tıbbî Deontoloji kürsüsü başkanlığını - güzide bir Tıp tarihi üstadımız olarak - liyakat ile ifa etmiştir. Feridun Nâfiz hocanın tıbbî biyografisinde, hususî hayatı, meslekî hayatının içinde görünmektedir.

Bir yandan çalışmalarına manevî haz katan Mevlevîlik sevgisi, Rûmî üzerindeki tetkiklerine heyecan katıyor; diğer taraftan Tıp tarihi sevgisi onu incelemeye sevk ediyordu. Bu iki doğrunun kesişme noktasında hocanın hayatı buluşuyor, belki de onun meslekî hayatını noktalıyordu. Bu itibarla hoca, bir bakıma Tıp tarihinin velûd bağ ve bahçelerinden geçiyor ve diğer taraftan Rûmî'nin metafiziğinde dinlenmiş oluyordu.

Diyebiliriz ki hocanın görüşleri ile hissettikleri, bir noktada kesişmekte idi. Bu noktaya hocanın "ömür noktası" veya "ilim noktası" diyelim; Existentialist tefekkürün "KARİOS"u, bir manidar nirengi noktası, Bu! İdi.

Hocanın meslekî hayatındaki tetkikleri çeşitli ve değişik kıymetler halinde idi. Daha Almanya'daki öğrenim yıllarından beri mesleğini bir araştırma tarihine hasretme temayülünü gönlünde taşıyordu. Hoca derin bir iştiaak ile, kitap ve bilgi toplamakta idi. Topladıkları tıp tarihine ait idi; meslek edindiği tıbbın hayat hikayesini sevmiştii. Ve bu sevgi, kendisini Tıp tarihine götürüyordu. Gittiği yolda durup da, ne çare, topladıklarını değerlendirmedii. Değerlendirdiklerinin ise, meyvelerini yeşertip, büyütüp Tıp tarihi pazarında sergileyemedii. Ömrü mü yetmemiş idi? İçinde yanan iştiaaki mı yoktu? Yoksa analiz ve sentez kabiliyeti, ilmi malzemesi mi eksikti? Bunlar hakiki sebepler değil idi.. Fihî ma fih – ne hâl ise o var, o hâl içinde.. Hoca, 'opus magnum'unu Türk Tıp Tarihine bırakamadan– gölgesi uzun, bir solgun ikinci güneşi gibi, manevî bir âleme göçtü, gitti..

Feridun Nâfiz hoca, inanç ve bilim arasındaki bölünmeden, ayrılıktan daima, muzdarip olmuştu. Böyle bir keyfiyet, onun ideolojik hırkalardan hoşlanmadığı manasına gelebilirdi. Ancak sufi doktrinine gönül vermiş bir yaşama tarzının, bir tekke hücrelerinde, veya bir kubbe altında, doktrinal bir inanç üzere yaşamının, Tıp sanatının özünden uzak olacağı inancında değil idi.

Nâfiz hoca, rızkını, sanki kitapları içinden alıyormuş gibi yaşıyordu. Niyet ve niyazları ise, sanki Tıp tarihi tekkesinde, nasip olursa eğer, akşam kandilini yakmak olabilirdi.. Ve öyle oldu: Vakit geldi, hoca Tıp tarihçisi oldu. Tıp tarihinde niyazları samimi idi. Ne yazık ki, hoca gönül tekkesinde akşam kandilini yakamadan bu dünyadan geçti.. gitti..

Dervişler, varlıkları ve rızkları ile fanî idiler; fakat niyet ve niyazları ile bakî kaldılar. Hoca, Tıp tarihini, gönlünde yaşattığı gibi, talebelerine ve meslektaşlarına, hekimlik hayatının manevî kubbesinden anlatmak istiyordu. Seminerleri seviyordu. Seminer günlerini, talebelerini bekliyordu.. Ne yazık ki seminer günlerinin, ziyaretlerin ardında existential bir boşluk var gibi idi. Hocanın hayat görüşü ve Tıp anlayışı sanki epistemolojik bir üçgen içinde yaşamakta idi: Bir köşeden Osmanlı-Selçuklu Tıp âlemini tetkik etmekte idi; diğer köşede Hippokratik Tıbbî-Deontolojik ‘CORPUS’a bağlı kaldı. Ve bir hekim olarak dünya görüşü ise Rûmî’nin öğretimine bağlı, Theocentric – İnsan-ı kâmil bir görüş olarak devam etti. Feridun Nâfiz hocanın genç hekimlere öğretisinin en özgün yönü HEKİMLİK AHDİNE vefa düşüncesi idi. Ve hoca, tasavvufu, tıp tarihini ve klasik irfan hayatında Mevlâna’yı sevmişti.

Hocanın yaşamının, kendisine özgü kişisel ve bireysel yönleri vardı: Hocanın akademik öğretilerinde doğal olandan “DÜŞÜNSEL” olana, fizik ve biyolojiden tıba, ve tıbbî etiğe olan ilgisi, bu dünyanın ötesine özlem duyan bu iştiyak havası içinde idi.

Kendi fikir hayatında, rindliğe, bu âlemin özüne ulaşmak ister gibi derinliklere dalmak istiyordu. Belki de Rûmî’ye bağlılığı, böyle ANTROPOMORFİK bir pınardan şırıldayan bir “ÖMÜR SESİ” gibi, yıllar boyu devam edip gidiyordu.

Hoca, mistik teologların, kadîm hekimlerin, “DÜŞÜNCE GÖRÜŞÜ” içinde, empirik-duyusal olandan düşünülür olana yükselmek istiyordu. Tıp tarihinde baki kalacak bir izi, bir OPUS MAGNUM’u olmasını çok arzu etti. Bu itibarla, Tıbbî bir mozaikte işlenmiş girift, mana yüklü motifler gibi kitaplar, makaleler yazdı; tercümeleler yaptı. Bizlere, kendi neo-klasik

diyalektiği ile hazırlanmış nice eserler bıraktı. Feridun Nâfiz Uzluk kitaplığı ve arşivi onun Konya Selçuk Üniversitesi'ne bir armağanı idi. Diyebiliriz ki, Nâfiz hocanın klasik çalışmalarında, bilimsel analiz ile temel bilgi formlarının “Transcendental” parıltıları vardır. Ve, o parıltılar, onun üstad liyakatine şahadet eden diyalektik “Metamorphose”lar gibidir.

Tebliğatımın bu safhasında, Feridun Nâfiz hocanın manevî varlığında [ARKEOTİP’inde] ve eserlerinde bize akseden İMAGİNER manâlarda neler vardır? Bu hususa, kısaca, işaret etmek istiyorum:

Eğer Feridun Nâfiz hocayı NEO-HUMANİST bir sufi olarak vasıflandırırsak, ve eğer, onun ruhunda bir ilahî ocak [LOCO DEİ] var idiyse, eğer, o ocaktaki insan aklının cevherini [LUMEN LUMİNUM] insan zihninin ön koşulu ve beyinsel işlevin bir özelliği olarak kabul edersek, hiç şüphesiz, hocanın arkeotipi, varlığını aşikâr olarak gösteriyor diyebiliriz.

Hepimizin bildiği gibi, aslî anlamda arkeotip’ler, menkıbelerin ve efsanelerin dünyasından gelen manalar, düşünceler ve izlenimler değil midir? Ve, bizleri etkileyen, büyüleyen bilinç dışı imgeler ve çağrışımlar değil midir? O halde, böyle bir anlayış içinde, Feridun Nâfiz hocanın, medeniyetlerin, Tıp mabetlerinde gördüğümüz, Theophanic – şifa törenlerini, tıp sanatının manevî kaynakları olarak kabul etmesini klasik bir tıp doktrini olarak değerlendirmek gayet tabiidir. Bu sebeptendir ki, Feridun Nâfiz Hoca, üniversite tedrisat idealini, kültürel Humanizm’e dayanan bir eğitim programı olarak görüyordu. Tıp eğitimini ise [ve hususiyle Selçuk Üniversitesi’nde] hekimlik mesleğinin öğretimi olarak, Tıbbî Humanizm’in muhtevası içinde görmek istiyordu.

Kanaatımca, hocamızın hayatı, sanki iki doğrunun birbiri ile kesiştiği bir noktada noktalanmış gibi idi.. Diyebiliriz ki, Feridun hoca, manevî ifadelerden, tarikat görüşlerinden, klasik sufi’liğin entelektüel kaygılarından ve o kaygılarla “İçli – Dışlı”, ruhanî faaliyetlerden uzak durmuştur. Feridun hoca, tasavvufu ise, mumîn ile Allah’ı birleştiren “İçsel manevî” bir karşılama olarak görüyordu; fakat, fikrî varlığın görünen ahvalinde, Allah ile vecd içinde, birlik ufkuna doğru [Vahdet] bir temayülün içselleştirilmesinin manifest izleri yoktu.

Modern Deontologist, tıbbî teknolojiyi ‘Tıp Sanatı’nın aslî yapıcısı olarak düşünürken, günümüzdeki tıbbi teknoloji, tıbbi Humanizm ile sanki bir ölüm-kalım mücadelesi içine düşmüş gibidir. Ve, teknoloji verileri, varlığı ve Kültürel Humanizmi her devirden daha fazla tehdit etmektedir. Değerlendirmek lâzımdır ki, hocanın suffiliğe affinitesi entelektüel alış-verişte erdemliğe doğru bir ‘sığınma yuvası’ gibidir. O, tıp tarihi kürsüsünde laik ve

humanist görüşlü idi; doktrinal teolojik dünya görüşünü tarihsellik kavramı içinde değerlendirmek istiyordu. Gönlünde yaşattığı Mevlevîlik, bir inanç, bir kültürel bağ; belki de, Plato'nun öğretimindeki mağara içinde var olan 'imaj-gölgeler' gibi bir Archeotype idi.. Ve belki de entelektüel bir iç yaşayış idi.

Feridun hoca, tıbbî fenomenolojiyi ve metafizik biyolojiyi düalistik "Suje-obje" ilişkisine, bir nevî [İTTİHÂDÜ'L ÂLİM VE'L MA'LUM] bilen ile bilinenin birliği olarak bakmak istiyordu.

Burada, Feridun Nâfiz hocanın düşünce dünyasındaki tıbbî hümanizm ve kültürel hümanizm kavramlarını değerlendirme bakımından, sufilerin iç görüşleri ve tefekkürleri hususunda, çok kısa, bir açıklama yapmak istiyorum:

Tefekkür bilindiği üzere zikir hayatının kaçınılmaz bir ahvalidir. Muhyî-d-din İbn 'Arabî'ye göre, tefekkür, kalbin kendiliğinden nurlanması [SPIRİTUAL-STATE-al-hâl], kalbin predispozisyon halinde bir ilahî ışıklanmanın [at-Tajallî] birisi diğeri içinde yaşanmış halidir. Bu ahvale, sufizmin ulu şahsiyeti al-junayd,

"Suyun rengi, suyun içinde bulunduğu kabın rengindedir" der.

Fikirler, şüphesiz platonik bir gökte veya su dolu bir kazan içerisinde bulunmamaktadırlar.

Denilebilir ki ilahî doktrinler, üniversal hakikatleri anlamak hususunda birer ifade yoludurlar.

Sufiler, bu anlamda, düşüncenin makamını, zihinde değil, kalpte bulmaktadırlar. Ve, bu anlamda, sufizm, ilahî hikmeti 'conceptual' bir yaşama vakıyası olarak zatî yaşayış ve inançlarda aramaktadır.

Feridun Nâfiz hoca, kültür hayatımızda var olan, [Theocentric] ideolojik gelişmeler üzerinde bilgi sahibi idi. Fakat, 'gnostic' bir sufi kültüralizminden uzak durdu. Kendi gök kubbemizde, hümanist dünya görüşünü, ortodox bir anlamda Kur'an ve İslâm görüşüne açık olan bir düşünce yolu olarak görmekte idi. Böyle bir görüş, kültüralist anlamda ve kutsal coşkular içinde, hümanizm öğretisini bir kültür mührabının önünde değerlendirmiş olmalı idi.. Hocamızın niyazları böyle idi..

*****

Şimdi ben, bir fâni'nin, bir Mevlevî'nin aziz hatırasına, gönlündeki Tıbbî hümanizm görüşüne, hangi niyazlarla seslenebilirim?

Bir hekim, bir müderris, bir Mevlevî Feridun Nâfiz UZLUK, [27 Eylül 1974 günü vefat etmiş ve 30 Eylül 1974 Pazartesi günü Konya'da Mevlâna mezarlığına defnedilmiş idi.]

Şimdi belki, manevî istirahatgâhından bizlere gelen bir fısıltı olmalı:

“O aradığınız Tıbbî Humanizm, kültürel Humanizmin kubbesi altında duruyor” demektedir, kimbilir?

Hoca'nın, çok sevdiği Mevlâna kitabındaki kitabe şöyledir:

“Ömrümün mahsulü üç sözdür heman

HAM idim, PİŞDİM ve YANDIM; El'aman!”

Muhterem efendim,

Feridun Nâfiz hoca, kültüralist ve humanist niyazlar içinde yaşadı; kitapları içinde pişti ve Türk Tıp Tarihi ocağında, toprağa düştü.

Aziz Ruhu, gönül dostu Hocamız Ahmed - Süheyl Ünver ile - birlikte şâd olsun.

HIPPOKRATE'ın ANDI¹

SERMENT D'HIPPOCRATE = OAHT OF HIPPOCRATES = DER EID
DES HIPPOCRATES

1- Hekim Apollon, Aesculapios, Hygia, Panacca ve bütün Tanrı ve Tanrıçalar adına and içerim, onları tanık (şahit) tutarım ki, bu andımı ve verdiğim sözü gücüm, kuvvetim yettiği kadar yerine getireceğim.

2- Bu sanatta hocamı, babam gibi tanıyacağım, rızkımı onunla paylaşacağım. Paraya ihtiyacı olursa kesemi onunla bölüşeceğim, onun ailesini kardeş bileceğim. Öğrenmek istedikleri takdirde, onun çocuklarına bu sanatı bir ücret veya senet almaksızın, öğreteceğim. Reçetelerin örneklerini, ağızdan bilgileri, (şifahi malûmatı) ve başka dersleri evlâtlarıma, hocamın çocuklarına,

¹ Hippocrate'ın Andı, Prof.Dr.Nâfiz Uzluk, Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi Yayını, 67, 1958.

HEKİM ANDI İÇENLERE öğreteceğim. Bunlardan başka bir kimseye öğretmiyeceğim.

3- Gücüm yettiği kadar tedavimi hiçbir vakit kötülük için değil, yardım için kullanacağım.

4- Benden ağı “zehir” istiyene onu vermiyeceğim gibi, böyle bir hareket tarzını bile tavsiye etmiyeceğim. Bunun gibi bir gebe kadına çocuk düşürmesi için ilaç vermiyeceğim.

5- Fakat hayatımı, sanatımı tertemiz bir şekilde kullanacağım.

6- Bıçağımı, mesanesinde taş olan mustariplerde bile kullanmıyacağım. Bunun için yerimi ehline terkedeceğim.

7- Hangi eve girersem gireyim, hastaya yardım için gireceğim. Kasıtlı olan bütün kötülüklerden kaçınacağım. İstar her, ister köle olsun erkek ve kadınların vücudunu kötüye kullanmaktan (mazarattan) sakınacağım.

8- Gerek sanatımın icrası sırasında, gerek sanatımın dışında insanlarla münasebette iken etrafımda olup bitenleri, görüp işittiklerimi bir sır olarak saklıyacağım ve kimseye açmıyacağım

“Oegrorum arcana visa, audita, intellecta nemo eliminat”

9- Binaenaleyh bu andımı yerine getirirsem ve verdiğim sözden dönmezsem bütün hayatım süresince, sanatım için insanlar arasında iyi ad kazanacağım; yeminimden dönersem bunun zıddına uğrıyayım.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ DEONTOLOJİ
ANABİLİM DALI'NA YAPTIĞI KATKILAR AÇISINDAN
PROF. DR. FERİDUN NÂFİZ UZLUK

Prof. Dr. Berna Arda
Ankara Üniversitesi
Tıp Fakültesi Deontoloji
Anabilim Dalı

Yaşamöyküsü

Kendi kaleminden biyografisinde;

"1902 yılında Konya Vilayeti Ereğli kazasında doğdum. 1924 yılında Haydar Paşa Tıp Fakültesi'nden mezun oldum. 1925 yılında stajımı bitirerek tabip diploması aldım. Mesudiye kazası hükümet tabipliğine tayin edildim. Burada üç yıl hizmet ederek 1928 senesi Ağustosunda Konya Memleket Hastanesi Dahiliye asistanlığına tayin edildim. 1929 Mart'ında Konya mıntıkası sıtma mücadele merkez tabipliğine, sonra Aksaray Vilayet merkezindeki Sıtma Mücadele Şubesi'nde üç yıl çalıştım. Burada gösterdiğim başarı dolayısıyla Sağlık Bakanlığı'ndan takdirname ile taltif edildim. 1932 yılı Nisan'ında istifa ederek kendi hesabıma Almanya'ya gittim. Münih Tıp Fakültesi'nin Friedrich von Muller idaresindeki Tıp Fakültesi'nde 2. Dahiliye Kliniği'nde ve laboratuvarında çalışarak sertifika aldığım gibi, yine aynı fakültenin Hijyen Enstitüsünde ve bu şehirde bulunan Devlet Bakteriyoloji Enstitüsüne devam ve buralardan sertifika aldım.

1934 senesinde Hamburg şehrine giderek orada bulunan Gemi ve Sıcak Memleketler Hastalıkları Enstitüsü'nde bir yıl devam ettiğim gibi, burada açılan ve pratik yapmış tabiplerin tekamülüne yardım eden büyük kursa iştirak ile kurs sonunda imtihana girip diploma aldım. Eppendorf Hastanesi" nde Schott Muller'in kliniğine devam ederek bilhassa salgın hastalıklar üzerinde çalıştım. Buradan sertifika aldım.

1935 yılında memlekete döndüm. Sağlık Bakanlığı'nda Trakya Umumi Müfettişliğinde seyyar salgın hastalıkları tabipliğine tayin edildim. Orada

bilhassa göçmen işleri ile uğraştım. Bir sene sonra Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü Çiçek Aşısı Mütchassıslığına tayin edildim.

1946 yılına kadar bu Enstitünün muhtelif servislerinde çalıştım. Aynı senede Ankara Tıp Fakültesi'nin Tıp Tarihi ve Deontoloji Enstitüsüne Profesör seçildim.

1949,1950,1954 senelerinde dış memleketlerde tetkiklerde bulundum."

Sicil dosyasındaki bir belgeden, onun Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ndeki profesörlük kadrosuna atanma öyküsünü buluyoruz:

11 Milli Eğitim Bakanlığı Yüksek Katına

Fakültemizin Tedavi Kliniği ve Farmakoloji, Tıp Tarihi ve Deontoloji ve Fizyoloji derslerine profesör seçimi için yapılan incelemelerde profesör kurulunca bu üç şubeye aday gösterilmiş, bu adayların eserlerini ve olumluluklarını incelemek için profesörler arasında 5 kişilik bir kurul seçilerek adaylar hakkında lüzumlu raporlar elde edilmiş, profesörler kurulunda 12. 6. 1946 Çarşamba ve 14.6. 1946 Cuma günleri uzun uzadıya tartışmalar yapılarak aşağıdaki seçim sonucu elde edilmiştir.

Tıp Tarihi ve Deontoloji dersi için gösterilen 3 adaydan Dr. Feridun Nâfiz Uzluk 18 oydan 16 müsbet, 2 menfi; Dr. General Mazlum Boysan ve Dr. Osman Şevki Uludağ 18 oydan 5'er müsbet ve 13'er menfi oy alarak çoğunluğu kazanamamışlardır.....

Dr. Feridun Nâfiz Uzluk'un en muvafık aday olduğuna kani bulunduğumuzu, arz ve atanmaları için müsaadelerine....

Ord. Prof. Dr. Abdulkadir Noyan

İmza

17.3. 1947 tarihinde Tıp Fakültesi'nden Ankara Üniversitesi

Rektörlüğüne yazılmış bir yazıdan

"Ankara Üniversitesi Dergisinin yazı heyeti için Fakültemiz adına Tıp Tarihi ve Deontoloji Profesörü Feridun Nâfiz Uzluk, Profesörler Kurulu'nun 13. 3.1947 tarihli toplantısında seçilmiştir."

Yine benzer bir yazıdan

Basın Yayın Umum Müdürlüğü'ne "Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası'nın umumi neşriyatını idare eden Behçet Kamay yerine, Profesörler Kurulu'nun kararı ile Feridun Nâfiz Uzluk'un seçildiğini" öğreniyoruz.

Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ndeki görevinden 13. 7. 1972'de emekliye ayrılır ve yaklaşık iki yıl sonra, 27. 9. 1974 tarihinde 72 yaşındayken ölür.

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalına Yaptığı Katkıları: Bu başlık altında temel olarak Feridun Nâfiz Uzluk'un Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı'na kazandırdıkları dile getirilecektir. Anabilim Dalı'nın bugün sahip olduğu, ona alanında bir referans kitaplığı özelliğini veren 15 bin cildin üzerindeki kitap, bir bölümü 12. Yüzyıla kadar tarihlendirilen son derece değerli yazma eserler ve aynı zamanda Anadolu'nun çeşitli tarihsel dönemlerine ilişkin cerrahi aletlerin oluşturduğu eşsiz koleksiyon onun kuruculuğunda temelleri atılmış ve uzun emek ve çaba ile oluşturulmuş bir entelektüel birikimi simgelemektedir aslında. Anabilim Dalı'nın 1981-1993 yılları arasında Başkanlığını yürütmüş olan Prof. Dr. Fuat Aziz Göksel'e göre;

Feridun Nâfiz Uzluk "ana karakteristiği toplayıcı, koleksiyoncu olan bir bibliyomanadır. Yapılan tüm bilimsel araştırmalar, tüm koleksiyonerlerin neredeyse tutku düzeyinde bir toplayıcılık davranışı sergilediklerini göstermektedir. Bu bağlamda Uzluk da çok büyük bir koleksiyoncudur. Göksel'e göre, belki de Konya'da ki arşiv ile Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı'ndaki koleksiyonların bugünlere ulaşabilmiş olmasını, onun evlenmemiş olmasına borçluyuzdur. (Belki de Göksel Hocaya bunu söyleten, tanıdığı olduğumuz bir çok örnekte değerbilmez aile üyelerinin bütün bu değerli materyalin sağa sola savrulması yok olmasına neden olmalarıdır) Onun deyimiyle son derece mütevazî koşullarda ("varyemez hayatı ile") geçen bir ömürde Uzluk, eline geçen her değeri kitaba tahvil edip, bu büyük birikimi sağlamıştır. Onun en belirgin özelliği koleksiyonerliği ile kurucu öğretim üyeliğidir. Bu kadar seçkin tıp yazmasını toplayabilmek bile başlı başına bir başarı olarak görülmelidir".

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Sistemantik Felsefe Bölümü Bilim Tarihi Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Esin Kahya ise ; Uzluk Hocanın çalışmalarının üç başlık altında toplanabileceğinden söz ederek bunların "tıp tarihi", "genel tarih" ve "Mevlâna ve Mevlevilik tarihi" konuları olduğunu dile getirmektedir. Bir ülkenin tarihsiz olmasının düşünülemediğini vurguladığını bu nedenle de tarihe önem verdiğini,

Uzluk için tıp tarihi çalışmalarının da, ancak asıl kaynaklarına inilerek yürütüldüğü takdirde anlamlı bulunduğunu dile getirmektedir. Tıp uygulamasının ancak tarihi boyutu gözden kaçırılmadığı, dikkate alındığı takdirde başarılı biçimde yürütüleceğı de Uzluğun savunduğı temel görüşlerden olmuştur. Bulabildiğı bütün orjinal eserleri topladığını, hep kendi parasıyla ve genellikle de ikişer nüsha almaya özen gösterdiğini görüyoruz. Uzluk İtalyanca, Latince ve Yunanca orjinallerinden bazı kitapları Türkçeye de çevirtme girişiminde bulunmuş, ama bunlar el yazısı notlar halinde kalmış, ne yazık ki basılamamıştır. Resimler ve tablolar topladığını, yağlıboya ve tezhip koleksiyonları oluşturduğunu, yine bugün Anabilim Dalında bulunan çok değerli eski cerrahi aletler koleksiyonunun da yine kendi parasından yavaş yavaş toplanmış bir koleksiyon olduğunu belirtmek gereklidir. Resimlerden özellikle Şanizade'ninki için bizzat kendisinin model olduğı, resimdeki ellerin Uzluk'a ait olduğunu da Sayın Kahya ilginç bir not olarak eklemektedir. Genel olarak Uzluk hocayı içe dönük, yalnız yaşayan, çalışkan ama çalışmasının yeterince takdir edilmediğini düşünen ve belki de bu nedenle küskün bir kişi olarak tanımlamaktadır.

Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Ferruh Dinçer de Uzluk hocanın tıp ve bilim tarihine yaptığı özgün katkıları vurguladıktan sonra, kendisinin ressam Murteza Erker ile tanışmasını sağladığını; böylece şu anda Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Tarihi Müzesi'nde bulunan tabloları yaptırabilme şansına sahip olduklarını da ayrıca dile getirmektedir.

Eserleri: Feridun Nâfiz Uzluk'un eserleri ile ilgili olarak pek çok yayına rastlamak mümkündür. Türk Bilim Tarihi Bibliyografisi gibi genel bibliyografyalar içinde Uzluk'un toplu eserlerine ilişkin künye bilgilerine ulaşılabilir. Bunun yanısıra Arslan Terzioğlu, Ayhan Yücel'in özel yazıları bulunduğı gibi, ayrıca 1971'de kendi bastırdığı monografiden de ayrıntılı olarak yayınlarını ve yayınlanmak üzere hazırlamış olan eserlerinin neler olduğunu saptamak mümkündür. Bu çalışmalar, 1935 ile 1972 yılları arasına yayılmış, yüzün üzerinde kitabı, makaleyi, çeviriye ... içermektedir. Çevirileri ağırlıklı olarak Almanca, Fransızca ve İngilizce'den tıp tarihine ilişkin çalışmalardır. Bunlar arasında Kari Opitz'den "Die Medizin im Koran", Jerome Fracastro'nun "La Syphilis" adlı eserleri, Hipokrat ve Salerno Okulu'nun Aforizmaları sözü edilmesi gereken eserleri arasındadır. Burada Uzluk'un eserleri üzerinde ayrıntılı durmayacağız. Sadece genel olarak bu eserlerin önemli bir bölümünün tıbbı ve tıp tarihine, yine azımsanmayacak bir bölümünün Anadolu Selçuklu Uygarlığının çeşitli yönlerine ışık tutan

eserlere, bunun yanısıra Mevleviliğe ve Konya'nın yerel kültürel özelliklerine ayrılmış olduğunu belirtmekle yetineceğiz.

Tıp tarihi ile ilgili eserleri arasında yaptığı katkılar açısından özellikle Şanizade Ataullah ile Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi'ye ilişkin çalışmalarından söz etmek gerekir. Terzioğlu, Uzluk Hocanın yaptığı her iki hekimle ilgili çalışmaların da bu hekimlerin dönemlerine ilişkin "muğlak kalmış bir çok noktayı aydınlığa kavuşturduğunu" vurgulamaktadır. Uzlugun aynı zamanda Şanizade'yi manevi hocası sayması da, ona duyduğu saygı ve hayranlık duygusunu açıklamamıza yardımcı olacaktır. 1949 yılında Tire Belediye Başkanı Halil Ertür imzalı; Tire Hastanesinin adının Şanizade Hastanesi olarak değiştirildiği, Uzluk Hocanın da şehrin fahri hemşehrisi seçildiğine ilişkin yazı; onun bu yöndeki çabalarının sonuçsuz kalmadığını bize göstermektedir.

Son söz yerine: Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk'un kuruculuğunu yaptığı ve emekli oluncaya kadar çalıştığı Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalına yaptığı katkıları kısaca ele alan bu çalışmada, onun toplayıcılığı, sabırla ve bitmez tükenmez bir enerjiyle bir araya getirdiği değerli yazma ve eski eser koleksiyonları dile getirilmiştir. Son söz yerine; onun hekim adaylarına verdiği dersten yapacağımız bir alıntının çok daha anlamlı olacağı kanısındayım:

"Genç hekim namzetleri; eğer sizlere maziden bahsediyorsam, bu, geri dönmek manasına değildir. İleriye sıçramak isteyen bir sportmenin hız almak için bir adım geri çekilmesine benzer"

1946

Kaynaklar:

- 1- Özel görüşme, Prof. Dr. Fuat Aziz Göksel, Ankara, 15.4. 2002.
- 2- Özel görüşme, Prof. Dr. Ferruh Dinçer, Ankara, 25. 4. 2002.
- 3- Özel görüşme, Prof. Dr. Esin Kahya, Ankara, 30.4. 2002.

- 4- Arda B: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı Kütüphanesi'ndeki Tıpla İlgili Yazma Eserler; Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları 4; 233 - 236, 1998.
- 5- Kazancıgil A, Solok V: Türk Bilim Tarihi Bibliyografyası (1850 -1981), Tubitak Proje No. BA YG- E- 45, s. 198 - 203, İstanbul, 1981.
- 6- Terzioğlu A: Feridun Nâfiz Uzluk'un Türk Tababet ve Kültür Tarihine Hizmetleri, Tıp Dünyası, 53:195 - 200,1980.
- 7- Terzioğlu A: Tıp Tarihi ve Deontoloji, s. 452- 488, Dünyada ve Türkiye'de 1850 yılından sonra Tıp Dallarındaki İlerlemelerin Tarihi Editör. EK Unat, İstanbul, 1988.
- 8- Uzluk FN: Genel Tıp Tarihi I, s. III- XVIII, 331. AÜTF Yayın No: 68, 1959.
- 9- Uzluk FN: Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk'un Basılmış, Basılacak Kitapları. 101-III.Monografi, Ankara, 1971.
- 10- Yücel A: Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk ve Adına Kurulan Kütüphanesindeki Tıbbi Yazma Eserlerin Listesi. II. Türk Tıp Tarihi Kongresi, TTK Basımevi, 173-179, Ankara, 1999.

Teşekkür: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Akademik Büro çalışanlarına, Uzluk Hoca'nın sicil dosyasına ulaşmamdaki katkıları için teşekkür ederim.

İLK ATASÖZÜ KİTAPLARIMIZDAN
OGUZNÂME'NİN BERLİN NÜSHASI
VE
FERİDUN NÂFİZ UZLUK'UN BİR DERLEMESİ

Prof. Dr. Ali Haydar BAYAT*

GİRİŞ

1962 yılında İzmir'de başladığım tıp tahsili sırasında, iki şahsiyet, hayatımın yönlendirilmesinde etkili olmuştı: **Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver** ve **Prof. Dr. Feridun Nâfîz Uzluk**. **Süheyl Ünver**'den, tıp tarihi ve geleneksel Türk sanatlarıyla uğraşma zevkini, arşiv yapmayı ve insanlığı öğrenmiştim. Yılda birkaç günlük beraberliğimiz sırasındaki sohbetler arasında, Ankara Tıp Fakültesinde görevli olan **Feridun Nâfîz Uzluk**'tan "üstadım" diye bahsettiğine şahit olmuş ve bu merak saikasıyla Ankara'ya gidip onunla tanışmış ve yayınlarını bizzat kendisinden edinmiştim.

Uzluk'un Tıp, tarih, edebiyat, İslâm tasavvufu ve Mevlâna üzerindeki yazılarını büyük şevkle okurken bunlardan, 1957 yılında VIII. Türk Dil Kurultayı'nda sunduğu, "Büyük Annemden Dinlediğim Atasözleri" adlı tebliğinde², **Selçuklu kadını** olduğunu zikrettiği büyük annesinden dinlediği atasözlerini işleyen **üstâdın** bu yazısı bende büyük bir etki uyandırmış ve daha sonra ilgi alanım içine girecek Selçuklu dönemi tarihimiz yanında atasözlerimize yönlendirmişti. Çünkü **evlâd-ı fâti'hân**'dan olan rahmetli annemin tahsili olmamasına rağmen, konuşmalarında yeri geldiğinde söylediği deyimler ve atasözlerinin değerini anladığımdan, o günden itibaren bunları tespitte çalışmaya başlamıştım.

Bu arada, **Sovyetler Birliği**'nin dağılması arifesinde gittiğim **Azerbaycan**'da yayınlanan, XVI. yüzyılda istinsah edilmiş Türk atasözlerini ihtiva eden

* Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, Öğretim üyesi.

² Feridun Nâfîz Uzluk, "Büyük Annemden Dinlediğim Atasözleri", VIII. Türk Dil Kurultayı'nda Okunan Bilimsel Bildiriler, 1957, Türk Dil Kurumu, Ankara 1960, s. 235-247.

Oğuznâme'yi İzmir'e dönüşümde *Lâtin harflerine aktararak, yine onun etkisiyle 1966 yılından buyana derlemeye çalıştığım dilimizdeki üçlü sözleri de iki yıl önce yayınladım.*³ Bu çalışmalarımı Almanya'dan takip eden **H. A. Schimiede**'nin, geçen yıl gönderdiği **Oğuznâme**'nin Berlin nüshasının fotokopisinden neşrini hazırladığım sırada tertiplenen, **X. Millî Mevlânâ Kongresi**'nin **Feridun Nâfiz Uzluk**'a tahsis edilen oturumunda bu eseri tanıtmanın aziz hocamızın ruhunu şâd edeceğine inanıyorum.

****

Türkiye Türkçe'sinde *Atasözleri* denen, geçmişe doğru gidildiğinde **Atalar Sözü** seyrek olarak da **Atalar Sözleri** şeklinde geçen ve Anadolu'nun yöre ağızlarında *Deşiyet, Ozanlama*; Türkçe'nin değişik lehçelerinde *Comak, Samah, Oranlama* (Çuvaş), *Eski Söz* (Kazan), *Kart Sözü* (Kırım), *Tabma, Ulular Sözü* (Doğu Türkistan), *Nakul* (Türkmen), *Makal* (Doğu Türkistan'dan Kırım'a kadar), *Darb-ı Mesel, Darb-ı Kelâm, Emsâl, Cümle-i Hikemiye, Deme, Demece, Eskiler Sözü* olarak geçen atasözlerimiz⁴, duygu, düşünce ve hayat görüşlerimizin binlerce yıl içinde geçirdiği deneyimlerle kazanılan, halkın yazılı olmayan kısa ve öz ifâdelerle, anayasası gibidir.

Atasözleri, halkın yaşantısının en güvenilir göstergesi olduğundan, bunların incelenmesiyle bir milletin belli dönemlerdeki ortam şartları, hareket tarzları, özellikleri, ahlâkî yapıları ve dünya görüşleri hakkında kesine yakın bilgi sahibi olunabilir.

Yeri geldikçe kullandığımız, kısa ve öz olarak ifâde edilen mana yüklü atasözlerimiz, sözlü gelenegın bir ürünü olmakla beraber, yazılı âbidelerin ortaya çıkmasıyla edebî metinlerin içinde de kullanılmaya başlanmıştır. İlk örneklerini VIII. yüzyılda *Orhun Kitâbeleri*'nde tespit ettiğimiz⁵ Türk atasözlerine ilâveten, **Köktürk Devri**'nden kalma Runik harfli metinlerde on beş⁶, **Uygur Devri**'nden de yirmi kadar⁷ atasözü günümüze ulaşmıştır. XI. yüzyıldan itibaren yazılan eserlerde yeri geldikçe atasözlerinin kullanıldığı görülmektedir. Meselâ, *Divan-ı Lügati't-Türk*'de iki yüz doksan bir⁸, *Kitâb-ı*

⁴ Ali Haydar Bayat, **Türk Kültüründe Üçlü Sözler**, Türk Dünyası Araştırmaları, İstanbul 2000, 228 s.

⁴ Aydın Oy, "Atasözü", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, c. IV, 1991, s. 44-46.

⁵ Ahmet Caferoğlu, "Orhun Abidelerinde Atasözleri", **Halk Bilgisi Haberleri**, c. I, S. 3, 1930, s. 43-46.

⁶ Osman F. Sertkaya, "Eski Atasözleri Üzerine", **Şükrü Elçin Armağanı**, Ankara 1983, s. 275-291.

⁷ Reşit Rahmetli Arat, **Eski Türk Şiiri**, Ankara 1965, s. 272-175; Osman F. Sertkaya, A.g.m.

⁸ Necim Asım, **Divân-ı Lügati't-Türk'den Me'hûz Eski Sözlükler**, Evkaf Matbaası, İstanbul 1338, s. 56; Ferit Birtek, **En Eski Türk Sanatları**, Türk Dil Kurumu, Ankara 1944, s. 122.

Dedem Korkut'da altmış kadar⁹ orijinal şekilleriyle kaydedilmiştir. Ayrıca, *Kutadgu Bilig*'den¹⁰ başlayarak günümüze kadarki birçok manzûm eserde, divânlarda¹¹, kâfiye ve vezin gerekçesiyle değişikliğe uğratarak kullanılmıştır.

Ayrıca, XV. yüzyıldan itibaren atasözlerini belli bir düzen içinde (alfabetik veya konuların göre) toplayan kitaplar yazılmaya başlanmıştır. Yazma olarak Türkiye ve Dünya kütüphanelerinde muhafaza edilen bu eserlerin¹² bir kısmı yayınlanmıştır.¹³

****

ATASÖZÜ OLARAK OĞUZNÂMELER

Oğuznâme, *Oğuz Han*'dan başlatılan genel Türk tarihini, Oğuzların kahramanlıklarını, mitolojik ve etnik menkıbelerini anlatan eserler olmanın yanında, XV. yüzyılda, Osmanlı devletinin ilk dönemlerinde, Anadolu sahasında, geleneğin devamı olarak, atalarımızın günlük yaşayışlarına ait gözlemleri, ahlakî öğütleri, tenkit yolu gözlemleri, yorumları ihtiva eden az kelime ile çok şeyi anlatan sözler, kimi kez de *Türk atasözleri* anlamına

⁹ Aydın Oy, "*Dede Korkut'a Atasözleri I, II*", *Türk Dili*, c. VII, S. 61, 1956, s. 39-41, 65, 1956, s. 266-272; Aynı Yazar, *Tarih Boyunca Türk Atasözleri*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 1974, s. 162-165.

¹⁰ Tuncer Gülensoy, "*Kutadgu Bilig'de Hikmetler*", *Türk Kültürü*, c. IX, S. 98, 1970, s. 89-105.

¹¹ Güvâhî, *Pendnâme* (Hz. M. Hengirmen), Kültür Bakanlığı, Ankara 1983, Agah S. Levent, *Divân Edebiyatı*, 3. baskı, İstanbul 1980, s. 429-480; Dehri Delçin, *Edebiyatımızda Atasözleri I*, Türk Dil Kurumu, İstanbul 1945.

¹² *Kitâb-ı Atalar be Fermayed Oğul*, Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Bölümü, 3543, v. 115^b-136^a *Hacı Paşa'nın Teshil'i* ile birlikte. *Durub-i Emsâl*, Müstakimzâde Süleyman Saadertin, Süleymaniye Kütüphanesi Pertev Paşa Bölümü, 614/13, v. 308^b-316^a. *Durub-ı Emsâl*, Yeşilzâde Mehmet Salih, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar Bölümü 290., Yazcıoğlu Ali, İçinde *Tevârih-i âl-i Selçuk*'un [Topkapı Sarayı Revân Köşkü Kitaplığı 1390] başında, *Oğuznâme*'den bir parça var; *Hazihi'r-Risâlet min Kelimât-i Oğuznâme el Meşhûr bi Atalar Sözü*, Berlin Kraliyet Kütüphanesi, Pertsch Kataloğu, c. IV, No: 34-1, Berlin 1889, s. 65-67, Bibliothèque National, Ancien Found Turc, No: 237; Tuncer Gülensoy, "*Kutadgu Bilig'de Hikmetler*", *Türk Kültürü*, c. IX, S.98, 1970, s. 89-105.

¹³ Veled İzbudak, *Atalar Sözü*, Türk Dil Kurumu, İstanbul 1936, s. 82; P. N. Boratav, "*Quatre ving Quatorze Proverbes Turcs du XV Siècle Restés Inédits*", *Orient*, vol.VII, No: 2, Leiden 1954, pp. 223-249; Günay Kut, "*Atasözleri ve Deyimlere ait Manzum ve Minyatürlü Yazma Bir Eser*", *Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık I*, İstanbul 1986, s. 73-112, 199-209.

kullanılır.¹⁴ Bu tarz atasözü derlemesi olarak biri *Berlin*'de, diğeri *Petersburg*'da iki *Oğuznâme* yazmasının mevcudiyeti bilinmektedir.

Petersburg Nüshası:

Petersburg Devlet Üniversitesi Şarkiyât Fakültesi, El Yazmaları Bölümü'nde, esas adı *Hazâ Kitâb-ı Oğuznâme / Emsâl-i Mehmedali* olan, fakat *Emsâl-i Türkî* adıyla kayıtlı (No. 121/58) yazma, 39 varak olup, her sayfada rika'ya meyilli nesih hatla yazılmış 15 satır vardır. Atasözleri birbirinden irice siyah noktalarla [*] ayrılmıştır.

1863 atasözünü ihtiva eden *Oğuznâme*, Azerbaycan Türkologlarından Samed Alizâde tarafından 1987'de, *Bakû*'da Kiril Harfleri ile önsöz, metin, notlar ve sözlükle birlikte 222 sayfalık bir kitap olarak yayınlamıştır.¹⁵ Bu eser tarafımızdan Lâtin alfabesi ile alfabetik düzene sokularak yayınlanmıştır.¹⁶

Bu nüshanın 4 Receb 1009/21 Ocak 1600 tarihinde, Anadolu Coğrafyasında yazıldığı metindeki, “*Rumeli emânetinden bayır*”, atasözü ile “*Akçacığım varken, tobra yunak [hoş geldin], didiler. Akçacığım yidiler, boyzi ez boğom [Allah'a emânet ol], didiler.*”¹⁷, beytindeki, Sırpça sözcüklerin, Osmanlı'nın Rumeli fetihlerinden sonra Balkanlar'daki Slav topluluklarıyla beraber yaşamaya başladıktan sonra, derlenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Metindeki arkaik kelimelerin mevcudiyeti ve yazılışları bunun en az iki yüz sene önceki bir kaynaktan istinsah edildiğini ihsas etmektedir.¹⁸

Yazmada mevcut 1863 sözün, sekizi Farsça, üçü Arapça olup, otuz kadarı da atasözü mahiyetinde Türkçe beyitleri ihtiva eder. “*Mü'min mü'minin aynasıdır*”, atasözü ise, Hadis çevirisidir. Atasözlerinin bir kısmı okunamadığı veya müstehcen bulunduğu gerekçesi ile noktalarla geçiştirilmiştir. Bizim yaptığımız çalışmada 1863 atasözünün 1180'inin diğer atasözü kitaplarında bulunmadığı tespit edilmiştir.¹⁹

¹⁴ Orhan Şaik Gökyay, *Demem Korkud'un kitabı*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, İstanbul 1973, s. XXXVII.

¹⁵ Samed Alizade, *Oğuznâme*, Yazıcı Neşriyat, Baku 1987, 222 s.

¹⁶ Ali Haydar Bayat, *Oğuznâme (Emsâl-i Mehmedali)*, Türk Dünyası Araştırmaları, İstanbul 1992, XIV+128 s.

¹⁷ Petersburg nüshasında atasözü olarak zikredilen bu söz, Berlin nüshasında beyit olarak geçer.

¹⁸ Samed Alizade, *Oğuznâme*, Yazıcı Neşriyat, Baku 1987, s. 5.

¹⁹ Ali Haydar Bayat, Haydar Bayat, *Oğuznâme (Emsâl-i Mehmedali)*, XVI. Yüzyılda Yazılmış Atasözleri Kitabı, Türk Dünyası Araştırmaları, İstanbul 1992, s. XI-XIV

Berlin Nüshası:

Berlin’de *Prusya Kültür Mirası Devlet Kütüphanesi*’nde korunan *Oğuznâme*’nin²⁰ metin boyutları 10.3x15.7 cm. olup, her sayfasında harekesiz (okunuşunda tereddüt uyanacağı endişesi ile *onat-öğüt*, *sekecik* gibi bazı kelimeler harekelenmiştir) nesih hatla yazılmış 17 satır bulunan 43 varaktaki 1930 sözün, 1711’i Türk (onu tekrar edilmiş), 10’u Arapça, 9’u Farsça olmak üzere 1864 atasözü, 135’i kelâmı kibar/özlü söz bazıları müstehcen olan birkaç fıkra ve günümüz edebiyat alemince bilinmeyen, atasözlerinin veya vecizelerin beyit şekliyle ifâdesi olan 135 mısra ve beyti ihtiva eder. Varakların numaraları olmayıp, Ortaçağ yazma kitap geleneğince, her sayfanın son kelimesi, bir sonraki sayfanın ilk kelimesi olarak tekrarlanmıştır. Yaklaşık 2400 kelime ile ifâde ifade edilen atasözleri, birbirinden içi doldurulmuş küçük dairelerle [*] ayrılmıştır.

Yazmanın üzerinde bir tarih olmamakla birlikte, içindeki, “*sarmısak, Rûmeli’nin zencebilidir*”, “*Otmanlı yasağı, öyleye dekdir*” ve Kayseri Malkara, Bursa, İstanbul, Bursa gibi Türk şehir adlarını ihtiva eden atasözlerinin bulunması Osmanlı coğrafyasında kaleme alındığını ve muhtemelen XV. yüzyılda²¹ derlenmiş olduğu göstermektedir.

Bu yazma üzerinde tek araştırmayı XIX. yüzyılda **Friedrich von Diez** yapmış, atasözlerinden dört yüz kadarını Almanca tercümesi ile birlikte yayınlamıştır.²² Ayrıca **Orhan Şaik Gökyay**’da başlangıç bölümü olan 3^a-5^b sayfalarının metnini vermiştir.²³

Atasözleri arasında Türkü aşığılayıcı sözlerin mevcudiyeti, Anadolu’da yerleşik hayata geçilmeye başladıktan sonra, Türkmenlerin büyük bir kısmının köylerde yaşaması sebebiyle, *Türk* sözü, mânâ kaymasına uğramış ve köylü anlamında kullanılmaya başlamıştır. Bunu *Oğuznâme*’deki, “*Türk veli olıcak, şehirlü peygamber olur*”, “*Türk, şehirlüün kuludur*”, “*Türkün oğh toğsa gâni olur, şehirlüün oğh toğsa fakir olur*”, “*İlm cehli giderür, yohsa türklügi gidermez*”, atasözleri doğrulamaktadır.

²⁰ **Pertsch Kataloğu**, c. IV, No. 34, Berlin Kraliyet Kütüphanesi, Berlin 1889; Prusya Kültür Mirası Devlet Kütüphanesi, Ms. Diez A Quart 31.

²¹ Orhan Şaik Gökyay, **Đedem Korkud’un Kitabı**, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, İstanbul 1973, s. CCXLVII.

²² **Denkhürdigkeiten vo Asien in Künsten und Hissenchaften**, Berlin 1811, Berlin Devlet Kütüphanesi, Bibl. Diez 8° 267; I, pp 157-205; II, s. 331-338 [H. Achmed Schmiede, “*Atalar Sözü Oğuznâmesinde Dede Korkut*”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S. 169, İstanbul 2001, s. 39].

²³ Orhan Şaik Gökyay, **Đedem Korkud’un Kitabı**, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, İstanbul 1973, s. CXXIX-CXXXII.

Metinde, **Çalap**: tanrı, **uçmak**: cennet, **tamu**: cehennem, **albız**: Albastı (kötü ruh), **ağmak**: yükselmek, **anarı**: öte, **anık**: hazır, **bilik**: akıl, **biregü**: birisi, **biti**: mektup boyun, kefil, **dağal**: hile, **is**: sahip, **karagu**: kör, **karanu**: karanlık, **kut**: uğur, talih, mutluluk, **onat**: doğru, uygun, lâyıkiyle, **önegi**: inatçı, **sin**: mezar, **süci**: içki, **şar**: şehir gibi arkaik Türkçe kelimeler bulunmaktadır.

Oğuznâme'nin en önemli özelliklerinden biri de başındaki metindir. Türk dilinin şiirselliğini en güzel ifâde eden bu metinde, Oğuz destan kahramanlarından **Okçu Kozan**²⁴, **Emir Sül[ey]man**²⁵, **Salur Kazan**²⁶ gibi şahsiyetlerinin isminin geçtiği, **Dede Korkut** ağzıyla nasihatler, soylama ve yüceltmeler, verilmiştir.

Bugüne kadar yapılmış neşriyatta, her iki **Oğuznâme**'nin aynı eserin birer nüshası olduğu zannediliyordu. Bizim bu çalışmamızla Petersburg ve Berlin Oğuznâmelerinin aynı ad ve konuda farklı eserler olduğu ortaya konmuştur. Berlin nüshasının baş kısmındaki soylama ile atasözlerinden 1469'i Petersburg nüshasında bulunmamaktadır. Aynı atasözlerini ihtiva edenlerde dahi farklılıklar vardır [*Akça ile dükkân senin/Akça gele, dükkân senin; Bilür bilür biliri, bilmez ne bilür biliri?/Bilür bilür biliri, bilmeyen ne bilür biliri?; Bir işi koymayınca, bir iş bitmez/Bir iş kılmayınca, bir iş bitmez; Çok yimek hayvan sıfatıdır/Çok yimek hayvana yaraşur...*].

Transkripsiyonlu metin, alfabetik düzenleme ve sözlük olarak hazırladığımız **Oğuznâme**'nin Berlin nüshasını yakın bir zamanda kültür dünyamıza kazandıracığımız için mutluluk duyuyoruz.

Feridun Nâfiz Uzluk'un yirmi üç yaşında iken kaybettiği büyük annesinden hatırladığı atasözlerinden onu, bazıları aynı bazılarını varyant olarak **Oğuznâme**'nin Berlin nüshasında bulunmaktadır:

- Sineğin akıllısı kiraza biner, şehre iner. Sineğin akılsızı, çiğere konar, köye çıkar. [106]

²⁴ Oğuz boylarındaki tanınmış alplerden biri de Yetim Kozan olup, Bökdiz Aman'ı okuyula vurduğu için **Okçu Kozan** olarak meşhur olmuştur. Yazıcıoğlu'nun **Tevârih-i Âli Selçuk**'unun [Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revân Kitapları, 1340] başındaki boş yaprağa yazılı metinde, “[satır 53] “*Kara-başına oğlanlığında Kaya-Ucum oğlu Aman Beg'den (atasının) öcün alan Ansa-Koca oğlu Okçu Kozan*” olarak geçer. [Bkn. M. Fahrettin Kırzioğlu, **Dede Korkut Oğuznâmeleri**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara 2000, s. 10, 107].

²⁵ Destana göre **Oğuz** hakanının kızı **Turunc**'la, **Iyaz**'ın evlenmesinden doğan **Mir Süleyman** olup, daha sonra velilere Oğuz dendiğinden, bir süre sonra Oğuz olarak anılmaya başlamıştır. Yani göbek adı **Emir Süleyman** olan **Oğuz Han**'ın altı oğlundan 24 torunu olmuştur ki, 24 Oğuz boyunun menşeiini teşkil eder [Fahrettin Kırzioğlu, a.g.e., s. 32].

²⁶ Dede Korkut hikâyelerinin baş kahramanlarından biridir.

[Köyün devletli sinegi yoğurt tulğuğuna konar şehre gelürdür, şehrin devletsiz sinegi ciger temine konar köye gider. [39^a]]

- **Yalnız elin yankısı çıkmaz.** [114]
[Yalnız elin avâzı çıkmaz. [18^a]]
- **Öğey öz olmaz, keten bez olmaz.** [125]
[Güyegü oğul olmaz ve gelin kız olmaz. [6^a]]
- **El eli yur, el de yüzü yur.** [165]
[El eli yur, iki el yüzü yur. [18^a]]
- **Et padişah, peynir vezir, gerisi hep vızır vızır.** [277]
[Etmek beg, et vezîr, kalanı vızır yazır. [21^a]]
- **Kartala ok değdi, o da kendi yelesinden.** [287]
[Kartala ok tokunmuş, yelegin göricek, bana benden oldu, dimiş. [6^a]]
- **Ulu kuşun kısmeti ayağına gelir.** [294]
[Tanışmanın rızkı, baykuş gibi ayağına gelürdür. [27^a]]
- **Camiye gereken, mescide haram olur.** [298]
[Eve var iken, mescide warâm dirlerdir. [38^a]]
- **Delü kızın delü gelinliği olur; delü gelinin, delü karılığı olur.** [303]
[Delü kız delü gelin olur, delü gelin, delü karı olur, delü oğlan delü yigit olur, delü yigit delü koca olur. [11^a]]
- **Asıl azmaz, bal kokmaz.** [304]
[Asıl azmaz, sağ yiyimez. [7^a]]

****

Oğuznâme'den Örnekler

Soylama'dan

[3^a]► Evvel sağlığa çalalum, sağlık gelsün. Esenlige çalalum, esenlik gelsün. Devlete çalalum, devletiniz kâim olsun. Dostluğa çalalum, düşmânınız nâim olsun. Uğura çalalum, uğurunuz hayr olsun. İşiniz gücünüz her dâim seyr olsun. Hakk'dan şunu isterüz ki, sofranız açuğ olsun. Sizleri

sevmiyenlerün bini buçuğ olsun. Yüzlerinde kara benler yirine, kızıl gök uçğ olsun. **Bay Bilecin** begligin virsün; **Okçı Kozan** erligin virsün; Kan alan **Emir Sül[ey]mân** sultân salımınla, sağdının virsün; **Hızır Peygamber**'ün silisin virsün; **Korkud Ata**'nın bilisin virsün.

Oğul acısın, yurt yohsullığın, katı düşvârdur dirler, kâdir Tanrı cümlemize göstermesün. Kurlağanlık hastalığıyla, kocalık yohsulluğı ziyâde müşkilmiş, Hakk Te'âlâ kimseye bitütmesün

...

Kalabada söyliyünün sözi biter. Yollarda, izlerde yalnız yüriyenin özi yiter. Begler ile uruşanın başı ile malı yiter. Dânişmendlerle atışanın, dâniyile imânı yiter. Gönüllü yigitlerle atışanın adıyla sanı yiter. **Dede Korkut** sınarı dervişlerle söyleşenin cânıyla hânümânı yiter.

Ol günleri görmeden söyledim, ben **Dede Korkut** görmüşçe. İnanun bana Oğuz kavmi, [dirler]. Ol günlere komagıl, benim cânım algıl, kâdir Tanrı'm.

Egrice bügrice ağaç oğaç kalmaya saban ola. Çolak çalık kalmaya, çoban ola. Kovukça, sovuqça ağaç kalmaya, boyunduruğ ola. At, eşek kalmaya, öküz ola. Dere depe kalmaya, tarla ola. Tana tulupı kalmaya, külek ola. Ulu kiçi kalmaya melik ola. Yigitler, kocalar 'avratlar gibi, cavlakı yülük ola. Kimsenin kimse yanında ödünceden, görünceden hâceti bitmeye, cebi ve kesesi delik ola. Bir kişinin bir kişi katında hürmeti, 'izzeti kalmaya. Atanın, ananın oğıla kıza, şefkati ve merhameti olmaya; oğul ve kız hod anları hergiz ri'âyet kılmaya. Ataları tururken oğullar söyleye, analar tururken kızlar buyruğ eyleye.

Ol günleri görmeden söyledim, [4^b]►ben, **Dede Korkut** görmüşçe. İnanun bana Oğuz kavmi, dirler. Ol günlere komagıl, benim cânım algıl kâdir Tanrı'm.

...

Ab-alaca çiçekden öndüm ben **Dede Korkut**; bir katre murdâr meniden döndüm ben **Dede Korkut**; ana rahmine düşdüm, ata belinden indim ben **Dede Korkut**; ala göz div kızından toğdum ben **Dede Korkut**; Tanrı'yu bir, peygamberi hak bildüm ben **Dede Korkut**; Oğuz halkının başına hayır gelesini, şerr gelesini ögüt tanıdım ben **Dede Korkut**; Hakk Te'âlâ'nın

emânetini boynuma aldum ben **Dede Korkut**; evet, kendi kendime katı güç kıldım ben **Dede Korkut**; illâ ki işimin âhirini Hakk'a saldum ben **Dede Korkut**.

Ol günleri görmeden söyledim, ben **Dede Korkut** görmüşce. İnanun bana Oğuz kavmi, dirler. Ol günlere komagıl beni, cânım algıl, kâdir Tanrı'm.

...

- Aç da'vâsın kılma, biregü da'vâsın satun alma, çeyne tükür yoldaştan kalma. [10^b]
- Ağaç ata binenin, 'avratı şer'ân boş olur. [36^a]
- Atdan düşen, yâ Allah dimiş, eşekden düşen, eyvâh dimiş. [8^a]
- 'Arab deli savaşda, 'Acem deli sevişde, Rum deli döşekde. [16^a]
- 'Avrat vardır ki sehl nesneden aş ider, 'avrat vardır ki, hemân kuş başın yaş ider. [25^a]
- 'Avratım hasta olacağına ben olayım, ben ölecegime 'avratım ölsün. [29^b]
- 'Avratın bir adı ocak düşmânıdır, bir adı köse kadıdır, bir adı evler yaraşığıdır, bir adı sadırlar avsilıdır, bir adı döşekler, minderler zînetidir. [32^b-33^a]
- Ayakkabı tar olıcak, cihân ginligi neylesün. [21^b]
- Bahîl uçmağa girmez, zâhid dahı olursa. [36^a]
- Bâzâr gününde kimi aldanur, kimi aldar. [13^a]
- Bilir, bilir biliri, bilmeyen ne bilür biliri. [34^a]
- Bir bıçag iki kına girmez. [18^b]
- Bir buldun iki isteme, iki buldun çokı isteme. [6^a]
- Bir hakkım vir diyenle, bir ümidin çok diyenle söyleşmek olmazdır. [41^b]
- Bir kişiye on bin akça borçlu olmak yegdir, on kişiye birer akça borçlu olmaktan. [11^b]
- Buğday samansız olmaz, yayla tumansız olmaz, eyü sandığın yamansız olmaz. [7^a]
- Cümle marazı bir tağarcuğa koymuşlar, adını kocalık komuşlar. [24^a]
- Çerak dibi karanu olur. [12^a]
- Çomak uçmaktan çıkub turur. [11^b]
- Çün yaşadın elli, senin yirin belli; çün yaşadın yetmiş, sinnin sana yetmiş; çün yaşadın toksan sen seni yok san. [8^b]

- Delü kız delü gelin olur, delü gelin, delü karı olur, delü oğlan delü yigit olur, delü yigit delü koca olur. [11^a]
- Delüye depredi virsen o da sana sapradı virir. [7^b]
- Depegeni süsegen yener. [30^a]
- Deveye ayıtmışlar: “İniş mi yeg yohsa yokuş mı yegdir?”, demişler. Deve ayıtmış: “*Hepisinden kervansaray bucağı yegdir*”, demiş. [40^a]
- Dost olan evden çıkanı görürdür, düşmân olan eve gireni görürdür. [28^a]
- Dügün eylemek, “*Gelin görün beni, ne asıl kişiydügüm*”, demekdir. [26^b]
- Dügün issi uyumaz, dügünci uyur. [18^b]
- Er eri sınar, münâfık Tanrı’yı sınar. [37^a]
- Er kandan korkar, ‘avrat akdan korkar, Müselmân olan Hakk’dan korkar. [12^a]
- Erenlerin harcına, ‘avratların emegine, oğlancıkların sevinmesine bayrâm demişlerdir. [21^a]
- Ev tarlığı, sin tarlığı gibidir. [9^a]
- Evlenene ‘avratı eydir: “*Et getir, etmek getir, gerü gel, oğln götür*”. [29^a]
- Gelin girdiği ev toptolu olur, kız çıktığı, ev bomboş kalur. [8^b]
- Gölgesinde yatacağın ağacı budama. [42^b]
- Garibler â’mâ gibi olurlardur, gerek çelersünler, gerek belersünler. [40^a]
- İki kardaş çekişmiş, eblehler gerçek sanmış. [12^b]
- İkinci ere varan ‘avrata, gelincik demek yaraşmazdır, meger katı taze ola. [6^b]
- İt issine ürümez. [31^a]
- Kendü düşen ağlamaz, evet ağlamak degil, gözleri de çıkar, eline gelür. [15^a]
- Kötürümden agsak yegdir, karagudan şaşı yegdir, yufkadan pişi yegdir. [22^a]
- Namâzda okumak bilmeyenler, ak taş, kara taş, yat aşığa kutsuz baş dirler. [22^b]
- Nazar eyle, andan bâzâr eyle. [31^a]
- Oğlanlık geçer düş gibidir, yigitlik uçar kuş gibidir, kocalık onulmaz baş gibidir. [8^b]
- Otmanlu yasağı, öyleye dekdir. [8^a]
- Öldüğün yetmez de, koz ağacından tâbût da mı istersin? [35^a]
- Öyleden sonra gicedir, elliden sonra kocadır. [6^b]
- Kar altında yatan ölmemiş, evet un altında yatan ölmüş. [37^a]
- Kara kara kargalar, avdan ava yorğalar. [8^b]
- Karağı leglegin yuvasını Allah yapar. [7^b]

- Kazandığına güvenme, yidigüne güven; yidigüne güvenme, belki çeynedigüne güven; çeynedigüne güvenme, belki sinirdügüne güven; sinirdügüne güvenme, belki çıkardığına güven. [7^a]
- Erin ahmakı oldur kim, ‘avratından dileye. [13^a]
- Kurt toyduğı yiri tokuz kez tolaşır. [20^b]
- Kurtan korkan koyın edinmez [10^a]
- Kuzguna ayıtmışlar, “Niçün yüzün gözün karadır”, “Kayınanam mahallesinde olduğumdandır”, demiş. [35^b]
- Sevgil seni seveni iki dişlü kariysa, sevme seni sevmeyeni gökden inmiş hûrîyse. [31^b]
- Şehirlü dostluğı çam gölgesi gibidir. [16^a]
- Şerlünün akçası divâra gider, yörügün akçası tavara gider. [19^b]
- Tamudan od alup, kande yakasın? [15^b]
- Toğrı söyliyeni tokuz şardan kovmuşlar. [10^b]
- Türk velî olıcak, şehirlü peygamber olur. [39^b]
- Uğrıya begin de borcu vardır. [6^b]
- Üç oğlı olan kişi Tanrı’dan utansun; evet, üç kızı olan kimesneden Tanrı ‘azamatiyle utanır. [9^b]
- Hastalık şaşırır, ölüm yıkar. [37^a]
- Hayır işi uzatma ki, şerre döne, belki şer işi uzat ki hayra döne. [14^b]
- Yağmur yağarken güneş toğsa, şeytânla alparız düğün eylerdir. [39^b]
- Yorganına göre kösün. [21^b]
- Yohsul çıra satsa, ay ahşamın toğar. [7^a]

...

Arapça ve Farsça Atasözleri

- *İzâ câe’t-tabak batale’s-sebak.* [30^b]
- *el-Müflisü fi emânillah.* [26^a]
- *Nasîbike yasîbike* [11^a]
- *er-Refîk sümme’t-tarîk.* [40^b]
- *Tecevvû’terrânî tecerrüd nassıl.* [11^b]
- *Cân-ı câhil baht-ı erzânî.* [37^b]
- *Çün kütâhest, bârî kebâyîr est.* [14^a]
- *Divâne râ kalem nist.* [30^b]

- *Eşek safrân çe bâşed?* [17^a]

...

Kelâm-ı Kibar Ve Özlü Sözler

- Akçayla ne bulunmaz, anınla ne alınmaz, tek akçan olsun, cânlar alırsın, ne meta'lara mâlik olursın. [22^b]
- Bir kişi, giceyle bir kişinin evine varsa yise içse, gider olıcak ana eydirler ki, yidin içdin yatacak vaktin kande gidersin. Bir kişi ki birkaç gün görünmese geldiği vaktin ana eydürler ki, seni alan bize ne virdi. [6^b]
- Bir kişi tumağı olsa, kayınanana muştula dirler; bir kişi yemek üstüne tuş gelse, ana kayınanan severmiş dirler. [22^a]
- Bosna'nın erkegi kızı ve gelini katı güzel olurdu. Ve hem boyunları subag olurdu, Frengin ve Yahûdînin dişisi ziyâde ak olurdu. [29^b]
- Hakk Te'âlâ celle ve 'alâ, her kişiyi, kaşık bir düşmân şerrinden saklasun ve dost şeklinde görünen gizlü müfsidler şerrinden beklesün, yüz işi yaramaz yoldaş mekrinden gizlesün, kapı bir konum konşu fitnesinden gözlesün, güler a'dâ sihrinden özünden hıfz etsin. Âmin yâ hayra'n-nâsırîn. [33^a]
- Hazret-i 'Alî'nin keremallahu vechenin, âvâzi turnada kalmıştır, bakışı su sığırında kalmıştır, heybeti deve kalmıştır. [35^b]
- Işıkların eyvallası ve sûfilerin hayrolası ve dânişmendlerin lâ nüsellimi ve beglerin inşâallahı kıyâmete dek ne dükenir ve ne dükene cekleyindir. [39^a]
- İstanbul, Bursa, Edirne cümle şehirlerin atasıdır, anasıdır, kökidür. Bâkî kasabalar hısıımı, kavmidür, eşi dostıdır, konumu konşusıdır; oğlu kızıdır, yoldaşıdır, yâri dildârıdır. [18^a]
- Mağlakara'nın igi, İbsala'nın hasırı, Bor'unın bağı, İskitiye'nin güzeli, Borlu'nın boğası, Dimetoka'nın bardağı, Birgi'nin narı, Gelibolu'nun üzümü, Megrit'in şarabı, Bursa'nın ekmeği, Sinâb'in alması, Tatar'ın bozası meşhûrdur, ma'rufdur, mücerrebdir, hassü'l-hasdır, eyüdir. [30^b]
- Mü'mînlerin selâmı, "*es-selâmû 'aleyküm ve 'aleykümü's-selâm*", dımeğtir; beglerin selâmı, "*yarıcın Allah olsun, safâ geldin*", dımeğtir; Işıkların, "*hû ışk olsun, yâhû nefsin müşg olsun*", dımeğtir. [13^b]
- Şimdiki zamânın sofusu, dâne birinç âşıkıdır. [11^b]
- Şimdiki zamânda, ne mutlu bildır ölene, dimelüdü. Şu sebepten ki, sağlarının hâlinde nesne yokdur. [32^a]
- Ümmet-i Muhammed, dertlere giriftâr olub inlemelü olmasun ve hem söyledüğü sözü kesâdlığa düşüb gerü kendü dinlemelü olmasun. [9^a]

Türkçe Mısra, Beyit Ve Kıt'alar

*Eyümeğin eyüme, melâlet gösterir,
Kıl tahammül kim, selâmet gösterir. [40^a]*

★

Hakk Te'âlâ kulunu kahurla dâim kırmaz. [33^b]

★

İlletle dirilenler, mihnetle cân virir. [39^a]

★

Kim ne derse desün, cehd eyle senden gelmesün. [37^a]

★

*Ol vire ki bol vire,
Kalmışlara yol vire. [34^a]*

★

*Âh itdükçe cûşa geliür gözlerüm yaşı.
Deryâ temevvüc itmege lâ-büdd hevâ gerek. [21^a]*

★

*'Âlemin zevk u safâsını gedâ sürer hemin,
Padişâh-ı dehr olan ancak kuru gavga çeker. [15^a]*

★

*Alçak yirde depecik, kendözini tağ sanır,
Çoban ata binicek, öz nefsini beg sanır. [24^a]*

★

*Ata bakma, tuta bakma, cânâ bak,
Gir gönül içindeki sultâna bak. [16^b]*

★

*Baş gidicek pâyidâr olmaz ayak,
Dirmeyicek ayak, uş virmez tayak. [23^a]*

★

*Ben nahs tâli'im bilirim çok sinamışım,
Gögden semer yağarsa tuş olmaz yalanına. [23^b]*

★

*Benim hod câhil ile yok kelâmım,
Zarüretden dirür şol bir selâmım. [28^a-28^b]*

★

*Cihânda kişinin adıdır kalan,
Kalanın bilirsen yalandır yalan. [24^b]*

★

Derdinin zevkin bilen elbetde dermândan kaçar. [14^a]

★

*Eger zehr ise hoşdur yâr elinden,
Gerekmez sükkeri ağyâr elinden. [14^a]*

★

*Gelecek nesne gelür çâr-nâcâr,
Gerekse gönlüni gin tut gerek tar. [13^a]*

★

*Gelen geldi cihâne ağlayarak,
Giden gitdi yüregın tağlayarak. [40^a]*

★

*Gerçi tâm, nâkısı kâmil bilür.
Kâmil olan cümleyi kâmil bilür. [23^a]*

★

*Hâini sanma ki berhudâr olur,
Ya kesilür başı, ya berdâr olur. [30^a]*

★

*Hicrinde gözüm yaşı, yaz yağmuruna benzer,
Bir dem döker ve dökmez başlar gerii yağmağa. [34^b-35^a]*

★

*Kov kuş tutulur bağlu bağından,
Çevik kuş tutulur dörd ayağından. [12^a]*

★

*Koyarlar incü altın olsa yaprak,
Toyurmaz gözleri illâ ki toprak. [35^a]*

★

*Köyde turmak âdemi ahmak ider,
'Akh ölür, kalbi bî-revnak ider. [36^a]*

★

*Kul dedügi olmaz imiş bî-gümân,
İllâ Tanrı dididügi olur hemân. [26^a]*

★

*Melûl olma gönül göz dökmegil yaş,
Eyyü yavuz geçürir sağ olan baş. [23^a]*

★

Meseldir göze yok zindân dimişler,
Bu sözü cümle insân dimişler.
Mesel kim didiler elbetde Hak'dır,
Ki gözden ileri 'âşık kulaktır. [16^b]

★

Meseldir söylenir bu bizden öndin,
Ki kulak 'âşık olur, gözden öndin.
Gönül meyl eylemez göz görmeyince.
Meseldir kim kulavuzsuz kuş uçmaz. [16^b]

★

Nasîbin sen bir istersen habîbim,
Hakikat seni bin ister nasîbin. [20^a]

★

Ne inen yavuz ol kim asılasın,
Ne inen yavaş ol kim basılasın. [22^b]

★

Neyi neye gereğin Tanrı bilir.
Lâ şerikdir, kimse girmez araya. [14^a]

★

Söz okdurur ağız bâbında ey cân,
Ok atılsa, geri dönmek ne imkân. [20^a]

★

Tâli'im şol haddedir kim, şemsden nûr istesem,
Ya döner şarka gider, yahûd bulutda gizlenir. [23^b]

★

Tınmamaktan kimse nâdim olmadı,
Söylemekden çok pişmân oldılar. [19^b]

★

Uzun uzak yollar olsa,
Gitsem konaca konaca,
Girsem yârimin koynuna,
Yatsam doyunca doyunca. [15^a]

UNUTULAN BİR MEVLEVÎ:
RESSAM MURTAZÂ ELKER (1874-1969)

Prof. h.c. Uğur DERMAN

Dün kadar yakın zamanlarda yaşadığı hâlde, unutulmağa terkedilen çok değerli bir şahsiyeti sizlerle beraber anmak istiyorum. Kendileriyle ömrünün son onbir yılında muârefem oldu. Müstesnâ yaradılışına rağmen hem fitratinde, hem de tarikatinde gizlenen mahviyet ve tevâzu, onun, hayatı boyunca öne çıkmak istemeden yaşamasına başlıca sebep sayılabilir (Resim:1).

Hâliyle de, kâliyle de gerçek bir Mevlevî olan (Resim:2)Murtazâ Elker Beyefendi'nin varlığından 1954 yılında *Resimli Hayat* mecmûasındaki (sayı: 30, s.44-45,49) "Hârîka İhtiyar" başlıklı mülâkâtla haberdâr oldum; ancak kendileriyle teşerrûf için 1958 yılını beklemem gerekdi. Rahmetli Süheyl Hoca (1898-1986), seksen yaşını aşmış faal dostlarına -onları hâlâ genç gördüğünü imâ edercesine- "*torunum*" diye hitâb ederdi. İşte -"torun" larından biri olarak-Murtazâ Elker nâmındaki bu hârîka ihtiyarı, Süheyl Hoca'nın ziyâretine geldiği günlerden birinde tanıdım. Zamanın elverdiğince sizlere de şimdi tanıtmağa çalışacağım.

Murtazâ Elker Bey -aslen Bursalı- tanınmış bir Osmanlı âilesine mensubdur. Babası Ali Rızâ Efendi (Bursa,1816-İstanbul,1906) bu sebeble "Bursalı" nâmiyle anılır. Devletin muhtelif kademelerinde hizmet etmiş, bâzı nâzırlıklarda bulunmuş; 1876'da teşkîl olunan Hey'et-i Âyan'ın ilk âzalarından olmuşdur. *Ta'lik* hattında da Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi (1770?-1849) gibi bir mûteber üstâdın şâkirdidir; *celî ta'likle* yazdığı "Simkeşhâne" kitâbesi, Bâyezid'deki bu binânın üzerinde hâlâ durur, bâzı levhalarına da rastlanmaktadır (1). Rızâ Efendi gibi "bende-i bendegân-ı Mevlânâ" olan kardeşi Süleyman Senîh Efendi (Bursa,1823-İstanbul,1900) de Osmanlı devletine hizmeti çok bir zât olup, şâirdir; matbû (İstanbul,1275) dîvânı vardır

(2). Onun, felekiyyât elfâzını derleyip topladığı şu latîf beytini burada anmadan geçemeyeceğim:

“Çarh’da encüm kadar mehpâre var, ammâ ki sen,
Evc-i mihr-i hüsn ü ânsın, benzemez anlar sana...”

(=Kâinatda, gökdeki yıldızlar kadar çok sayıda ay parçası -güzeller- var; ammâ güzellik ve albeni güneşinin son noktasında olan senin yanında onlar nedir ki?)

Murtazâ Bey 1291 yılı Rebüevvel ayının (tesbît edemediğim) bir gününde (Nisan-Mayıs 1874) İstanbul’da doğmuştur. Babasının farklı zamanlardaki üç ayrı izdivâcından olmak üzere biri kız, dokuzu erkek on kardeşdirler. Bunlar arasında Murtazâ Bey sekizinci, vakıf kuyûdat mütehasısı olarak hâtırladığım Salâhaddin Bey de onuncu sıradadır.

Murtazâ Bey ilk ve orta tahsîlini baba evinde hususî hocalardan ikmâl etti; bu arada Arabça, Farsça ve Fransızca öğrendi. Babasından *ta’lîk*, Ali Nihâi Efendi isimli bir hattatdan da *sülûs* meşk etti. 1321/1903 yılında Rızâ Efendi’nin de teşvîkiyle Sanâyi-i Neffise Mekteb-i Âlîsi’ne girip Yusuf Râmi Bey’den ders alarak 1326/1908’de -Meşrûtiyet’den önce- resim şûbesinden birincilikle mezun oldu.

Genç yaşında intisâb ettiği Bâb-ı Âlî’deki Sicill-i Ahvâl Komisyonu kitâbetinde ve mümeyyizliğinde, sonra Sadâret Dâiresi Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyûn Kalemî hulefâliğinde vazîfe aldı. Sultan Reşad tahta geçtikten sonra (1327/1909), Mabeyn-i Hümâyûn üçüncü kâtibliğine tâyin olunarak Sultan Vahîdeddin devrinin sonuna kadar bu vazîfesini sürdürdü (1341/1922). Buradan emekliye ayrılarak baba memleketi olan Bursa’ya yerleşti; resmî “Kız Mektebi”nde resim, hususî “Bizim Mekteb”de Fransızca hocalığına devâm ederken, emeklilerin devlet işinde kullanılmaması kararı üzerine kendi resim atölyesine çekildi ve yağlı boya tablolar yapmağa başladı.

Tesbît edemediğim bir tarihte tekrar İstanbul’a dönerek Üsküdar’a yerleşti. Yine atölyesinde resim yapmağa devam etti. İşte, yukarıda bahsettiğim mülâkât bu esnâda neşredilmiştir. Yazının muharriri Orhan Ş.Yüksel’in belirttiği gibi: “*Asâlet, tevâzu, nezâket, ikrâm*” gibi eski Türk hasletlerinin bir arada bulunduğu Doğancılar Cad. 142 numaralı evde 80 yaşındaki Ressam Murtazâ Bey’in muharrirle karşılıklı konuşmaları, diğer tesbitlerle ve neşredilen fotoğraflarla (Resim:3-8) birlikde aşağıya alınmıştır:

“ - Peyzaj kolay olmuyor beyefendi... 80 yaşındayım... Kalkıp gidinceye kadar terliyorum... Sonra hafif bir rüzgâr...”

- *Anlıyorum efendim.*

- Bu yüzden daha çok portre ve natürmort yapıyorum.

- *Dâima klâsik mi çalışıyorsunuz?*

- Hayır, bakın.

Duvardan bir natürmort indirdi.

- *Fakat, dedim: Bu empresyonist.*

- Evet, bunda klâsik hatlardan hiçbirini bulamazsınız.

Hakikaten portrelerin tamâmen klâsik üslûbda olmasına karşılık, peyzaj ve natürmortlarda empresyona ehemmiyet veriyor.

Üstâdın, odadaki tabloları arasında non-figüratife hiç yer vermemesi gözümden kaçmamışdı. Esâsen onunla bilhassa konuşmak istediğim mevzûlardan biri buydu, yarım asırlık sanatkâr son yılların bilmece gibi resimlerinden acaba ne anlıyordu; bu hususta neler düşünüyordu. Damdan düşer gibi sordum; ne yalan söyleyeyim, bir isyan, bir parlama; yeniye karşı şiddetli bir hücum, müdhiş bir tenkîd bekliyordum. O, insanı şaşkırtan, kendine has tevâzuu ile:

- *Chacun à sa manière, dedi. Her yiğidin bir yağurd yiyişi vardır. Ben daha çok klâsik çalışıyorum. Zâten mühim olan, güzeldir; hangi tarz ve hangi isim altında olursa olsun.*

- *Non figüratiflerden beğendiğiniz yok mu?*

- Doğrusunu isterseniz yok... Ben san'atda disipline tarafdârim. Mimarînin, müziğin nasıl disiplinleri varsa resmin de olmalıdır ve vardır.

- *O halde sürrealizm...*

- Hayır efendim, realitenin üstünde bir şey olamaz: 'İnsan içiyle görmelidir' falan diye bir şeyler bellemişler, herkesin ağzında aynı nakarat. Bir sergide gençden biriyle konuştum. Non-figüratif resimler doluydu. 'Evlâdım' dedim, 'ben anlamıyorum, sen bunlardan anlıyorsan bana anlatsana.' 'Efendim, bu bir görüş meselesidir. Ressam hâdiseleri kendi gözüyle görüyor. Aynıını yapsa fotoğraftan ne farkı kalır?' Görüyorsunuz ki basma kalıp sözler... Bunlarla realitenin üstüne çıkılamaz. Bir nü gördüm meselâ, kanguru gibi bir vücûd, üç parmaklı eller, alnında göz...

- *Affedersiniz nü üzerinde çalışdınız mı? Bilhassa talebeliğiniz sırasında...*

- Elbette, yalnız biz erkek üzerinde çalışırdık. Esâsen ideal olan, erkek vücûdudur. Kadın vücûdu deformedir. Öyle değil mi beyefendi?

Bu suali, portresi üzerinde çalıştığı bir mütehassıs hekime sormuşdu. O, tereddüdsüz cevap verdi:- Şübhesiz efendim.

- *Tanınmış kimselerin portrelerini yaptınız mı?*

- Ben, pâdişahlık zamanında mâbeyn kâtibiydim. O zamanlar Uşşakîzâde Hâlid Ziya Bey mâbeyn başkâtibiydi. Onun ve hekimbaşılardan portrelerini yaptım. Şimdi Ankara Tıp Fakültesi'nin hazırladığı koleksiyon için gereken portreleri yapıyorum.

- *Neden sergi açmıyorsunuz?*

- *Açmıyacağım diye bir şey yok, bir fırsat zuhûr edince açacağım...*

Hâlâ zevkle çalışsan, bu 1874 doğumlu ressamın gayretine, enerjisine şaşmamak mümkün değil... Günlerini şövalesinin başında, fırçası elinde, paleti parmağında geçiriyor. Geçiriyor değil, dolduruyor, yaşıyor. Onunla konuşurken, hiç de boşuna geçmemiş, hâlâ da dolu dizgin çalışarak yaşanan bir hayat, diye düşünüyorum.

Murtazâ Bey'e ihtiyar demek için bin şâhid ister. 80 yıllık hayatında çalışmaktan bıkmamış.

Bir 80 sene daha olsa yine aynı şekilde çalışırım, diyor.

İnanırım, modeline keskin nazarlarla bakan gözleri, tuvalinde şuurlu hareketlerle gezinen fırçası bunu isbât ediyor."

Bu konuşmalardan anlaşılacağı üzere, 1950'li yıllarda Ankara Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji kürsüsü için bir kısmı hakîkî, bir kısmı da târiflere dayanılarak -sayısını bilemediğim- tahmînî portreler hazırlayan Murtazâ Bey'in bu tablolarını, yıllar sonra Feridun Nâfiz Hoca'yı makâmında ziyâret ettiğim vakit görmek imkânını bulmuşdum; bu hayırlı girişiminden dolayı Uzluk merhûmu da rahmetle anıyorum.

Şimdi Murtazâ Bey'in farklı bir konuda bıraktığı mühim çalışmasından bahsetmek istiyorum: Kendilerinin Türkçe dışında üç lisandaki behresi müsellemlerle beraber, mensûbu bulunduğu tarîkatin "pîr"iyle belki de "hem-zebân" olmak niyâtından, bunlar arasında Farsça'nın yeri ayrıdır. Bu gayretinin netîcesi de, muazzam semeresiyle milletimizin elindedir. Murtazâ Bey'in uzun bir mesâî sonunda hazırladığı "*Ferheng-i Murtazâ*" isimli Türkçe'den Farsça'ya bu lugatini 1940'lı yıllarda Maarif Vekâleti'ne gönderdiği vakit, kilo ile almağa kalkmışlar; "*Ben hammal mıyım?*" diyerek reddetmiş. Yine duyduğum kadarıyla, bu lugatinde "güneş" karşılığı olarak Farsça'da 72 kelime tesbît etmiştir; bu da mesâîsinin derinliğini göstermektedir. Sonradan, 1950'li yıllarda 1200 lira telîf ücreti ödenerek

kendisinden alınan bu lugat hâlen Ankara'daki Millî Kütübhâne'nin "Müsvedde Eserler" bölümünde 158 numarayla kayıtlıdır ve yaprakları numaralanmamış olarak altı büyük dosya içinde saklanmaktadır.

Murtazâ Bey'in -ressamlığıyla kıyaslanamazsa da- bir başka meşgalesi daha vardı ki, bu da hattatlığı idi. Yazdığı *sülüs* ve *ta'lik* hatları eşine, dostuna -kendi îmalı olan zarflara koyup- postayla gönderirdi; bu konuda bir iddiâsı da yoktu. 1958'de Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası'nda -Süheyl Hoca'nın delâletiyle- cam tabaklara hüsn-i hat yazmakla vazîfelendirilmiş, tezyînatla uğraşan mesâi arkadaşlarının hürmet ve sevgisini kazanmıştı. Aynı yıllarda üstâd Hâmid Aytaç (1891-1982) da tabaklar üzerine yazmak için Paşabahçe'ye devâma başlamıştı.

Murtazâ Bey bu vazîfesini vefâtından beş ay öncesine kadar sürdürdü. Yaşlılık hâliyle artık devâm edememe kararı aldığıında bunu -büyük ceddî- Süheyl Bey'e bildirişi şu zarîf mektubuyla olmuşdur:

Velîni'met-i bîminnet-i keremşîâr, cedd-i emced-i âli-menkabet-i büzürgvâr efendim hazretleri,

Hafid ü bende-i nâçizlerinin seneden seneye seyr-i tabî-i hayâtım, bi't-tabi' neşv ü nemâya değil, mahv ü fenâyâ doğru cereyân ederken, son zamanlarda bu cereyân hızımı artırdığından, her isteyişde sokağa çıkamaz; hattâ her davranışta yataktan inemez hâle geldiğimi müşâhede etmeğe ve yollarda "mest-i lâya'kıl" gibi yürümeğe başladım.

Bu perişân hâl ile, Paşabahçe'deki vazîfe-i nazîfeme devam husûsunu tereddüdle mülâhaza edip dururken, Hazîran'dan beri birkaç defa bünyeye vâkı' olan umumî buhran ve bi'n-netîce bilhassa gözlerimde hâsıl olan za'f-ı rü'yet ve teşevvüş, o tereddüdü bi'z-zarûre kat'î karâra götürmüş olduğundan, 22 Temmuz 69 Salı günü gidişimde, maalesef vazîfeden ayrılmak zorunda kaldığımı ilgililere resmen bildirerek, fakîrhâneye âdet etdim.

Mahzâ sizin, bir "ni'met-i gayr-ı müterakkabe" olan sevk u delâletinizle kayd olduğum ve onbir seneden beri muntazaman devam ettiğim bu müesseseden, evvelâ size danışmadan ayrılmak bir küstahlık olduğunu bilmez değilsem de, bervech-i ma'rûz, sıhhî bir "fors majör" karşısında kaldığımdan dolayı, hakk-ı kemterânemde afv-i kerîmânelerinin bîdirîg buyurulacağını yine kendi keremkârlığımızdan ümmîd ederek, kalben ve lisânen ve ebediyyen meşbû' olduğum minnet ve şükranla hâk-pâyinize yüz sürer ve özür dilerim.

24 Temmuz 1969 Murtazâ

Şimdiki nesiller için Çince kadar uzak kalan bu ifâde güzelliğine, yazarına olduğu gibi rahmet okumaktan başka çâremiz kalmamıştır! Onun nüktedan kalemine bir başka örnek vermek gerekirse, yine Süheyl Hoca'ya yazdığı bir mektubu derc edeceğim. Tıb Tarihi Enstitüsü'nde Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer (1873-1946) için tertîblenen anma toplantısının dâvetiyesi Murtaşâ Bey'in eline zamanında geçmeyince toplantıya katılamayışının teessürünü belirtmek bâbında yazdıkları:

Velîni'met-i ekrem, üstâd-ı efram efendim hazretleri,

7/2/1969 tarihli emir-nâmelerini ancak 15/2/1969 Cumartesi günü alabildim. Hem emrinizin infâzında tekâsül etmiş olduğuma, hem de rahmetli ve kıymetli Hakkı Bey'in nâm-ı azîzine yapılan toplantıda hâzır bulunamadığıma çok acındım ve üzüldüm.

Yeryüzündeki terakkiyât ile iktifâ etmeyen âlem-i medeniyet göklere, yıldızlara kadar yükselirken, bizim kaplumbağa gibi kabuğumuza çekilmiş ve "sağ"ımızı "sol"umuzu şaşırılmış durumda kalmamızın âsârından olarak, devletin işlettiği demir ve deniz ve hava yolları, otobüs, elektrik, su, gaz, telefon ve sâire gibi müesseseler pazar günleri durmayıp çalıştığı sırada P.T.T.'nin tâtîl yapması, zâten -devletin her şûbe-i idâresi gibi- perîşân olan bu idârenin vezâif ü muâmelâtını büsbütün felce uğratmaktadır.

Bu gidişle târîhî devirlerde olduğu üzere, hepimizin evlerde birer-ikişer posta güvercini beslemek mecbûriyetinde kalacağımız anlaşılıyor. Fakat günden güne durmadan hummâlî bir galeyana yükselen (bizdeki "yükselme" ancak bundan ibâret!) şu bahâhlık derecesine bakılırsa, az zaman sonra güvercin "yem"inin "her dânesi" birer liraya çıktığı vakit, ne güvercin tedârikine, ne onu beslemeğe imkân bulunacağı da muhakkak!

Mâlûm-ı zîşânımız, eslâfdan bir şâir: "Biz de bû akl ile yıldâ iki bayram ederiz!" demiş; o vakitler bayram iki idi. Şimdi ise "Her gün bayram"!

Bâkî, mubârek ellerinizi tâzîm ile öperek, kusurumun afvini ve teveccühât-i âlî-cenâbânelerinin devâmını istirhâm ederim efendimiz hazretleri.

17 Şubat 1969 Murtaşâ

Merhumun, 33 yıl sonraki hâlimizi âdetâ görerek ifâde etdiklerine ne buyrulur?

Kadîm tarzdaki bu nesri kadar, nazmı da kuvvetli olan Murtaşâ Bey'in hikemî veya mizâhî yolda yazdıklarına birkaç örnek istenirse:

*Dinimiz yekdîgere pend ü nasîhat dînidir
Emr-i ma'rûf, nehy-i münker müslüman âyînidir.*

1383 Murtazâ (Resim: 9)

MESNEVÎ

*Simâh-ı kalbe nidâdır Kitâb-ı Mevlânâ
Delîl-i râh-ı Hüdâ'dır Kitâb-ı Mevlânâ
Zebân-ı aşk ile Kur'an'ı eylemiş tefsîr
Nükât-ı sırr-ı Hudâ'dır Kitâb-ı Mevlânâ*

1383 Murtazâ (Resim: 10)

Ömrünün son yılında, 29 Mayıs 1969'a tesâdüf eden Mevlid Kandili ve Kasım 1969'da başlayan Ramazan ayı münâsebetiyle yazdıkları:

*Mevlid-i pâk-i Seyyidü's-sakaleyn
Bâis-i fevz ü rahmet-i kevneyn
Devr-i sâli'si ehl-i îmâna
Kutlu olsun bihurmeti'l-Haremeyn*

1389 Murtazâ

*Kur'an-ı mübîn hazîne-i irfandır
Erbâb-ı ukûle hutbe-i Rahman'dır*

*Her âyeti bir vecîze-i burhandır
Bid'atlere, efsânelere hüsrandır*

*Şehr-i Ramazan ki, menzül-i Furkan'dır
Her rûz u şebi, meşîme-i gufrandır*

*Tebrîk ederim hulûlünü ez-dil ü can:
Emsâli ile müşerref etsin Yezdan*

1389 Murtazâ

Murtazâ Bey'in trafik'den alaylı bir yakınması: (Resim: 11)

“TRAFİK” ADLI “KOMİK FACİA”DAN BİR SAHNE:

*Hep bu yerlerde uzun park yapıyor “vâsita”lar!
Aksıyor, en çoğu bundan dolayı “geşt ü güzâr”.*

*Bunca masraf ve emekle açılan sâhaları,
Eskisinden daha dar hâle getirmiş “oto”lar!*

*O işâretleri koymakdaki maksad ne ola?
Bunda “bahşış”, ya “kirâ” toplama mânâsı mı var?!*

*Çünkü, hergün göze çarpan bu nizamsız duruma
Trafik Bayları hiç eylemiyor “atf-ı nazar”!*

*Şu “turistik” koca İstanbul’u al göz önüne,
Var, kıyâs eyle bütün hâli “A”dan “Zâ”ya kadar!*

1960 yılı için düşürdüğü mizâhî târih beyti:

*Düşdü “bir” târih-i nâtık, kutlu olsun âleme:
Bindokuzyüztâlmışıncı sâl-i enternasyonal!*

$$\begin{array}{r} 1961 \\ - \quad 1 \\ \hline 1960 \end{array}$$

Murtazâ Bey önce Üsküdar’ın Doğancılar semtinde otururdu; sonra Selimiye’ye nakletti. Refikasını kaybetdiği yılı hâtırlayamıyorum. Fakat yalnızlığının hazîn bir ifâdesi olarak, misâfirlerinin yardım etmelerine imkân vermeden çay ikrâmında bulunuşunu bir fotoğrafla aktarmalıyım (Resim:12).

Kendilerine sormayı akıl edemedim ama, pederinin de yakınlığı dolayısıyla Murtazâ Bey’in Ahmed Celâleddin Dede’ye (1853-1946) mensûb olduğunu sanıyorum. Onun yürüyüşünü seyretmek için kaç defa yolda durup bakmışımdır. Çünkü o nârin vücûduyla adımlarını âdetâ semâ’ eder gibi atardı. Bir gün sokakda aynı minvâl üzere giderken, yanından geçen bir genç kız Murtazâ Bey’e çarpmış. Bu sadmeye dayanamayıp sendeleyeyen Hazret: “Ne

oluyor kızım?” demek cür’etinde(!) bulunmuş. Hışımla: *“Ben geçiyorum”* ihtârını alınca ona verdiği cevâbın zarâfetini bu zamâne kızı elbette idrâk edememiştir: *“Bâri evvelden haber verseydiniz de kenara çekilip selâma dursaydım!”*

Bir ziyâretimde, *“Rahatsızlık vermiyeyim”* demem üzerine *“Rahatsızlık duyarsam sonra bir aspirinle geçiştiririm; amma şimdi siz lutfen içeri buyrun”* deyişindeki nezâketi hâlâ unutamam.

Bildiği yabancı dillerden mensur ve manzum tercümelere, birkaç bestesi, eski Türk darb-ı meselleri üzerine çalışmalarıyla çok renkli bir şahsiyete sâhib olan Murtazâ Bey 9 Aralık 1969 salı günü vefât etdi, ertesi günü Karacaahmed Sultan mezarlığına sırlandı. Vefâtından bir hafta önce *Adalet Gazetesi*’nde “İslâmiyet’e göre ruh, cesed, kabir ziyâretleri, telkîn, türbeler, hâcet pencereleri, kırk mevlidi, hatm-i hâcegân, iskât-ı zünûb” gibi konulardaki dikkate değer görüşlerini makâleler hâlinde neşretmişti. Bunların araştıırılıp gün yüzüne çıkarılması çok faydalı olacaktır.

Murtazâ Bey’in yeğeni ve Salâhaddin Bey’in oğlu olan Kemâl Elker (1920-1989) merhumun, amcası için düşürdüğü -birincisi: mücevher- tarihleri sıralayarak Murtazâ Bey’in diliyle “hatm-i makâl” eyliyorum: (3)

Va’desi geldikte, mevt, mübrem kazâ,

Âşık-ı Mevlâ idi İbnü’r-Rızâ.

Düşdü bir târîh, gevher-ves Kemâl,

Kâr ü emr-i Hak, ufûl-i Murtazâ.

1390

- 1

1389

Her zaman söyler idî: “Allah bes, bâkî heves”,

Kopdu “ânî”, hayf, sadr-ı “Murtazâ” dan son nefes.

1450 Murtazâ

- 61 ânî

1389

DİPNOTLARI

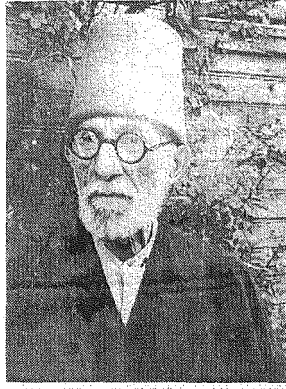
- 1) Bursalı Rızâ Efendi hakkında bkz.: İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, *Son Hattatlar*, İstanbul 1955, s.745-749,802. Ayrıca, arşivimizde Murtazâ Bey'in, pederine dâir 1957 yılında kaleme aldığı, yayımlanıp yayımlanmadığını tahkik edemediğim 25 daktilo sahifelik bir hâtıratı mevcuttur.
- 2) Senîhü'l-Mevlevî hakkında bkz.: İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, *Son Astr Türk Şâirleri*, İstanbul 1930-1941, s.1691-1694.
- 3) Bu makâlenin yazılması için Süleymaniye Kütübhânesi'ndeki "Dr.A.Süheyl Ünver Bağışı, Dosya:6" 'da Murtazâ Elker'e dâir toplananlardan; aynı dosyadaki, merhumun talebesi Mehmed Akay tarafından bu kayıp üzerine yazılan -neşir yeri ve tarihi belirsiz- "Hattat-Ressam Murtazâ Elker'i Kaybetdik" başlıklı makâleden, ayrıca arşivimdeki evrâkdan faydalandım. Ünver'in dosyasında, Murtazâ Bey'in *hüzzâm* makâmında ağır aksak usûlüyle Nâmık Kemâl'in:

Sen oldun cevrine, ey dil-şiken mahzun, ben mahzun
Felek gülsün, sevinsün şimdi, sen mahzun, ben mahzun
Ölürsem görmeden milletde ümmîd ettiğim feyzi,
Yazılsın seng-i kabrimde: "Vatan mahzun, ben mahzun"

güftesine yaptığı bestenin notasına rastladığımı da belirteyim.S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi'ndeki Uzluk Arşivi'nde bulunduğu beyân edilen mektub ve şâir vesîkalarla,ilerde Murtazâ Bey hakkında daha geniş bir çalışma yapılmasını temennî ederim.

Resim 1.

Resim 2.

Resim 3.

Resim 4.

Resim 5.

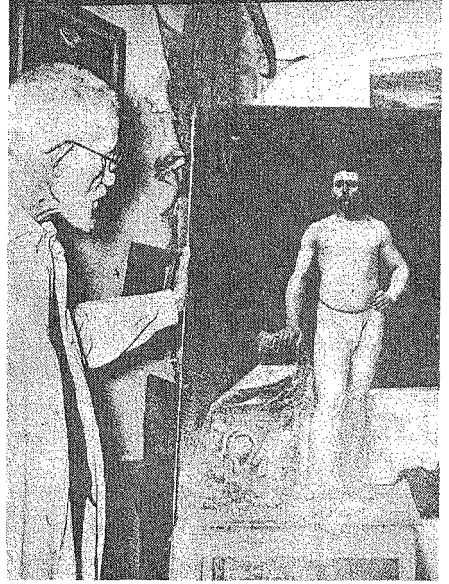
Resim: 1- Murtazā Bey son yıllarında.

Resim: 2- Murtazā Bey Mevlevî kisvesiyle.

Resim: 3, 4, 5- 1954 yılında Murtazā Bey.

Resim 6

Resim 7.

Resim 8.

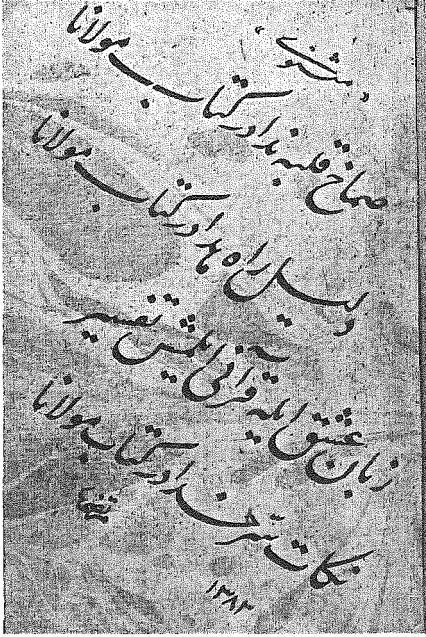
دینم کد کمره نصحیت ویند
امر معروف نهی منکر مسلمان آسیند
۱۳۸۳

Resim 9.

Resim: 6, 7, 8- 1954 yılında Murtazâ Bey.

Resim: 9- Murtazâ Bey'in ta'lik hattı ile yazdığı kendi beyti (1383/1963).

Resim 10.

«Trafik» adlı «Komit Fâdas» dan
BİR sahne :

Ⓜ
Pek yapılmaz,
Hep bu galelerde uyan parş yapıyor «Vasata»lar!
Akşayan, en sağır bundan dolay, a gest.ü güzâk ;

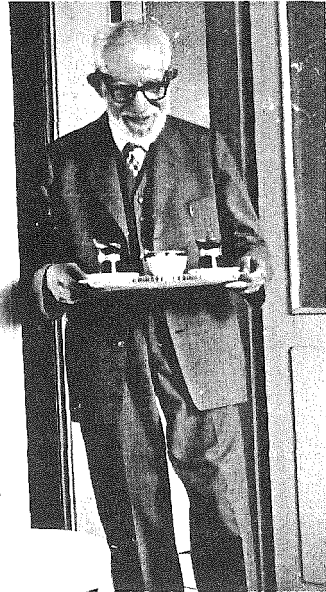
Bunca mazaif ve emekle aqlan sâhaları,
Eskisinden daha dar hâle getirmiş Otolar !

O işaretleri koymaktaki maksat ne ola
Bunda «Bahis», ya «Kira» toplama maksadına mı ?

Günkü, herşim göze çarpan, bu rişansız düşünce
Trafik Bayları his eylemişler «alf» nazarı !

Şu «Tarihi» «Koca İstambul» a al göz önüne,
Var, kıyas eyle bitir hâli: «A» dan «Z» a kadar !

Resim 11.

Resim 12.

Resim: 10- Murtaza Bey'in ta'lik hattı ile yazdığı kendi küt'ası (1383/1963).

Resim: 11- Murtazâ Bey'in yeni harflerle yazdığı «trafik» manzûmesi.

Resim: 12- Murtazâ Bey'in misâfirlerine çay ikrâmı.

FERİDUN NÂFİZ UZLUK VE MUSTAFA BEHÇET EFENDİ

Prof. Dr. Ayten Altıntaş*

2002 yılı Feridun Nâfiz Uzluk'un doğumunun 100. yılı. Kendisini 1974 yılında 72 yaşında en verimli çağında kaybettik. Yayınladığı eserlerinden belki de daha çoğu yayınlanmayı bekliyordu. Türk Tıp Tarihine katacağı çok şey vardı. Konya'nın yetiştirdiği büyük bilim adamlarından olan Uzluk; iyi bir hekim, bulaşıcı hastalıklarla mücadelede fedakar bir tabip, Türk tarihi ve kültürünü araştırma ve yazmayı hayatının amacı yapan değerli bir bilim adamıydı. Türk Tıp Tarihinin hem komutanı hem neferi, yeri doldurulamayacak bir araştırmacıydı.

Feridun Nâfiz Uzluk'un Türk Tıp Tarihine katkısının boyutunu genel olarak tanıtmak yerine, ufak bir objektifle bir tek olaya bakarak bir örnekleme ile araştırmacılığı, bilgi düzeyi, çalışma şekli hakkında bilgi vermenin daha iyi olacağını düşündüm. Bu sebeple Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi'yi seçtim.

Feridun Nâfiz Uzluk'un Mustafa Behçet Efendi hakkında 4 eseri var ; Eylül 1935 de yayınladığı "Behçet Efendinin kitaplığındaki kitaplar"la ilgili makale²⁷, Aralık 1935 tarihinde "kolera risalesi" hakkındaki makalesi²⁸ , 1954 yılında hazırladığı Behçet Efendinin hayatı ve eserlerini anlatan 122 sayfalık

---

* İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

²⁷ Dr. med.M.F.Nâfiz. "Hekim başı M. Behçet efendinin kitapları İslamlarla Bitik sevgisi- Bitik evleri" . Türk Tıp Tarihi Arkivi . Cilt 1. No.3. Eylül 1935. sayfa. 87-104.

²⁸ Dr.Med. M.F.Nâfiz. "Cholera Risalesi" Türk Tıp Tarihi Arkivi Yıl 1,Sayı4 1.ci Kanun 1935 İstanbul. sayfa 145-156.

kitabı²⁹, son olarak da gene aynı yıl bu kitabın ufak bir özetini veren makalesi³⁰.

Uzluk, Behçet Efendi'yi bir çalışmasında iki cümle ile şöyle özetler: “*XVIII. yüzyılın son çeyreğinde doğup XIX. asrın ortalarına doğru gözlerini kapayan, 60 yıllık ömründe yeniceeriliğın kaldırılması gibi pek büyük, o derece güç bir hadiseyi kolaylıkla, bir tek günde sona erdiren devlet uluları arasında bulunan, yabancı dillerden tıp ve tabii ilimlere dair 6 ehemmiyetli kitabı Türkçe'ye çeviren, Türk tıbbının medresede değil, mektepte, yeni metodlarla okutulmasını düşünerek 3 defa teşebbüse geçen, buna ancak sonuncusunda muvaffak olan Hekimbaşı Mustafa Behçet (1774-1834) efendiyi sizlere tanıtmak istiyorum*”³¹. Uzluk, Mustafa Behçet'i tanıtmaya 1935 yılında başlamıştı. 1935 yılının başlarında Viyana'da kitaplarının listesini bulmuş ve kaydetmişti; “*Avrupa'dan dönüşümde Viyana'ya uğramış ve milli kütüphane adını alan ve doğu yazmaları üstüne en zengin kütüphaneyi ziyaretimde yukarıdaki defterle kitap adlarını sırası ile yazmıştım*” der³² ve Eylül 1935 de bununla ilgili makalesini Tıp Tarihi Arkivi'n de yayınlar. Bu makalede listedeki 22 adet kitabı verir ve “*Listedeki tıp kitapları üstüne şunları yazacağım*” diyerek her bir kitabı geniş bilgisiyle tanıtır ve bunlara 2 adet kitabı “*Behçet efendiye ait Viyana saray kütüphanesinde bulunan diğer kitaplar şunlardır*” diyerek ilave eder. Bu liste hakkındaki görüşünü de; “*Behçet efendi gibi zamanımızın mütefennin, yabancı dillerinden birkaçını bilir değerli bir hekimin kitapları ve kütüphanesi elbette bunlar değildi. Sanırım ki, bir deftere gelişi güzel ve küll şeklinde yazılan kitap adları, sırf sayılmak ve verese arasında bölüşmek maksadıyladır. Kendi tercüme ve telif eylediği eserlerin bulunmaması ileri sürdüğümüz noktayı hakk gösterir*” diyerek bildirir. Bu yazmaları üzerindeki notlara kadar incelemişti “*Hekimbamız, okumaya, yazmaya meraklıydı. Büyük babasından zengin bir kitaplık kalmış, ona, uzun süren kendi hekimbaşılığında yeni katkılar yapmış, böylelikle İstanbul'un sayılı biblioteklerinden birisine sahip olmuştu. Netekim Viyana Saray kitaplığında bulunan bir fihristi vardır ki, Viyanada bulunduğum zaman kopye ederek Türk Tıp Tarihi Arkivi'nde 1935, No 3 de yayınlamıştım. İstanbul Vakıf kitaplıklarıyla hususi ellerde onlardan epey örnekler vardır. M.Behçet, bu yazmaların*

²⁹ Prof.Dr.Feridun Nâfiz Uzluk. “Türk Tıbbiyesinin 748 ci Yıldönümü Dolayısıyla Hekimbaşı Mustafa Behçet Zati, Eserleri Üstüne Bir Araştırma”. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi tıp Tarihi Enstitüsü No.3. Ankara 1954. 122 sayfa.

³⁰ Prof.Dr. F.Nâfiz Uzluk. “Hekimbaşı Mustafa Behçet ve Eserleri”. Dirim, Tom XXIX, sayı 5-6, Mayıs Haziran 1954.sayfa 142-150

³¹ “Hekimbaşı Mustafa Behçet ve Eserleri”. Dirim, Tom XXIX, sayı 5-6, Mayıs Haziran 1954.sayfa 142.

³² “Hekim başı M. Behçet efendinin kitapları İslamlarla Bitik sevgisi-Bitik evleri”. Türk Tıp Tarihi Arkivi . Cilt 1. No.3. Eylül 1935. sayfa. 98.

üstüne pek değerli bilgiler yazmayı ihmal etmemiş, diğer sözle, kitap hammahı olmaktan kurtulup onun hakiki sahibi, seveni olmuştur”³³ diyerek Behçet Efendinin kültür düzeyine işaret etmiştir. Ayrıca “Behçet efendi eserleri ve yaşayışını genişçe yazmak gerektir. Onun yeri burası olamaz” diyerek Behçet Efendi’nin önemini vurgular³⁴. Bu araştırmayı yaptığı tarihte Uzluk Münih’de, Hamburg’ta önemli tıp merkezlerinde dahiliye, bakteriyoloji, tropikal hastalıklar üzerinde ihtisas için yoğun çalışmalar yapan bir hekimdir³⁵, bu çalışmalar devam ederken ve daha yurtdışından dönmeden Mart 1935 de Süheyl Ünver’le Türk Tıp Tarihi Arşivi’ni çıkarmaya başlıyorlar. Bu süreli yayının 1. sayısının giriş yazısında Süheyl Ünver şunları yazıyor: “...Bu mecmuayı genç, değerli ve alim hekimimiz, tarihşinas Dr. Feridun Nâfiz ile çıkarmayı kararlaştırdık. Mecmuamızın ilmi seviyesini tutacak ve benimseyecek olan bütün meslektaşlarımızdır. Avrupa Alimlerinin de tıp tarihimizi alakadar edecek yazılarını da koymakla mecmuaya beynelmilel bir alaka vermek için uğraşacağız. Bunun için bütün meslektaşlarımızı yardıma davet ediyoruz. En büyük emelimiz Avrupa, Arab, İrani ve sair milletlerin tıp tarihini nasıl tanımış ise aynı seviyeden hiç de dun olmıyan ve bir çok noktadan rüçhamı olan Türk tıp tarihini de öyle tanımalarını kolaylaştırmaktır”³⁶. Yani Feridun Nâfiz Uzluk 1935 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Kürsüsü başkanı Prof. Dr. S. Ünver’le aynı düzeyde düşünüp çalışabilen bir tıp tarihçisi durumundadır. Bunun sebebini sorduğumuzda Uzluk’un “1918 yılından beri uğraştığım bir alan” olarak açıklaması yeterli cevaptır³⁷. 1918 yılında Uzluk Konya’daki “İttihat ve Terakki Cemiyeti İdadisi”n den mezun olmuş 16 yaşında bir gençtir. Fakat Türk tarih ve kültürünü merak, araştırma ve öğrenme ile 17 yıllık bir sürede, tıp tarihi üstatlarıyla aynı düzeydeki durumuna gelmiştir. 1919 yılında Tıp Fakültesindeki eğitimi seçince aynı zamanda “Tıp Tarihi” yönü de belirlenmiştir. 1920 yılında henüz bir tıp öğrencisi iken emekli Anatomi hocası Mazhar Paşa’yı ziyaret etmişti. Bu sadece eski bir hocayı ziyaret değildi. Aynı

³³ “Hekimbaşı Mustafa Behçet ve Eserleri” .Dirim, Tom XXIX, sayı 5-6, Mayıs Haziran 1954.sayfa 145.

³⁴ “Hekim başı M. Behçet efendinin kitapları İslamlarla Bitik sevgisi-Bitik evleri” . Türk Tıp Tarihi Arkivi . Cilt 1. No.3. Eylül 1935. sayfa. 92.

³⁵ Prof. Dr. Ayhan Yücel. “Prof.Dr. Feridun Nâfiz Uzluk ve Adına Kurulan Kütüphanesindeki Tıbbi Yazma Eserlerin Listesi.” II.Türk Tıp Tarihi Kongresi 1990, Bildiriler Kitabı. Türk Tarih Kurumu Matbaası, Ankara 1999. sayfa. 173-185.

³⁶ Dr.A.Süheyl Ünver, Dr. Feridun Nâfiz, “Türk Tıp Tarihi Arkivi”. İstanbul 1935, Kader Matbaası, Yılda 4 sayı çıkar. Yıllık Abonesi 1 lira, Tanesi 25 kuruş. Yıl, Sayı 1, Mart 1935.sayfa 3-5 Başlangıç. Dr.A.Süheyl Ünver.

³⁷ Bakınız. Ayhan Yücel. “Prof.Dr. Feridun Nâfiz Uzluk...” II.Türk Tıp Tarihi Kongresi 1990, Bildiriler Kitabı. Türk Tarih Kurumu Matbaası, Ankara 1999. sayfa. 176.

zamanda tıp eğitimi ile ilgili önemli problemlerden birinin genç bir tıbbiyelinin kafasında oluşması ve bu konudaki duyarlılığına bir örnektir. Bu soru “Türkçe tıp terimlerinin neden hala oluşmadığı” idi. Genç öğrenci 19.yüzyılın önemli hekimi Şanizade’nin Anatomi kitabındaki Türkçe terimlerin çoğunluğunu biliyor, 1870 yılında hazırlanan “Tıp Lügati” na bu terimlerden alındığı fakat Arapça terimlerin çoğunlukta olduğunun farkındadır. Bunu dile getirerek “*Mazhar Paşa hocamızla 1920 senesinin sonunda Üsküdar’da Valide Camisi yanındaki evinde görüştüğüm zaman(Türkçe tıp terimlerini koyarken gerçi Türkçe tıp lügatının 1. baskısının önsözünde Şanizade’nin anatomi kitabından faydalandıklarını açıkca bildirmekte iseler de her nedense Arapça terimleri Türkçe’ye üstün tutmuşlardır) bunun sebebini sormuştum. Cevabında ne yazık ki biz evvela vaktimizin olmadığından ,ikincisi de bir Türk tıbbının mevcut bulunmadığından, buna Latince den karşılıklar bularak tercüme edildiğinden haberimiz yoktu. Umarım ki onları siz yaparsınız demişti. Mütevazı bir karyola içersinde kesik sesle söylediği bu sözleri aradan tam 48 yıl yani şöyle böyle yarım asra yaklaştığımız halde hala yerine getiremediğimize acıyorum*” diyerek³⁸ 1967 yılında da aynı sorunların getirdiği üzüntüyü bildirir. 1925 yılında tıp fakültesinden mezun olurken ettikleri yemin in metnini saklayacak ve 1958 yılındaki “Hipokrat Yemini” kitabına koyacaktır³⁹. Böylesine Türk tıp tarihi içinde bir insandır. Bu sebeple 1935 yılında Mustafa Behçet Efendinin önemine dikkat çekmiştir.

Uzluk, Behçet Efendinin doğumunu ; “*Behçet Efendi 11 safer 1184= 24 Nisan 1774 Cuma gecesi ezani saat 2 de doğdu*” diyecek kadar detaylı bilgiyi yakalayacak bir birikim ve ortama sahipti. “*Bu malumatı sahip Mollabeylerde bulunup şimdi avukat muhterem Halil Ethem Arda beye intikal etmiş büyük bir mecmuada*” görmüştür⁴⁰. Behçet Efendinin “soyu, sopu”nu da öylesine detaylı bir şekilde vererek, şair Abdülhak Hamide varan büyük bir aile şeceresi çıkarır, Emin Şükuhi ailesinin şeceresini de buna ilave eder⁴¹. Behçet Efendinin eğitimini ulaşabildiği geniş kaynaklardan topladıklarıyla yazar. Eğitime (tedris tarikine) 1791 de girdiğini Fatim tezkeresi , Pirizade Kazaker

³⁸ Dr.F.N.Uzluk. “İlk Açılan Tıbbiyemiz-Şanizade’nin Anatomi Kitabı”. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası. Vol.XX.Sayı4. 1967 .sayfa 678.

³⁹ Prof.Dr. Feridun Nâfiz Uzluk. “Hippocrate’ın Andı”. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi yayınları no.67. Ankara 1958

⁴⁰ “Türk Tıbbiyesinin 748 ci Yıldönümü Dolayısıyla Hekimbaşı Mustafa Behçet Zati , Eserleri Üstüne Bir Araştırma” . Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi tıp Tarihi Enstitüsü No.3. Ankara 1954. sayfa 14.

⁴¹“Türk Tıbbiyesinin 748 ci Yıldönümü Dolayısıyla Hekimbaşı Mustafa Behçet Zati , Eserleri Üstüne Bir Araştırma” . Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi tıp Tarihi Enstitüsü No.3. Ankara 1954. sayfa 11 ve 105.

Yahya beyin henüz basılmamış alimler sicilindeki kayıtlardan bildirir⁴² . Behçet Efendinin tıp eğitimi hakkında fazla bir bilgi bulamamışsa da kardeşi Abdülhak Molla ile beraber büyük babası Hayrullah Efendi tarafından Venedik'e gönderildiğini ; “*Beyazıt genel kitaplığı müdürü rahmetli üstat İsmail Saib Sencer’in anlattığına göre Venediğe gönderilmiş domuz et yiyerek midesinin bozulmaması için büyük babası Hayrullah Efendi’nin tensibiyle Bolulu aşçı da berabermiş genç aşçı İtalyanca öğrenerek gondollarda İtalyan güzellerine söz atarmış. Rahmetli üstat bunu bir yerde okuduğunu fakat onun hangi ve nerede bulunduğunu hatırlamadığını söylemişti*” bilgisini yakalamıştır⁴³ . Tıp tarihi için çok önemli olan bu bilgiyi daha sonraki bir makalesinde “*Sayın Fethi İsfendiyaroğlunun son defa yayınladığı Galatasaray isimli kitabında bir ecnebi seyyahın ifadesini almış ki, buna göre iki kardeşin İtalyanca bildiği tezahür ediyor*” diyerek bilginin doğru olabileceğine dikkatimizi çeker⁴⁴ .

Mustafa Behçet Efendi Sultan III. Selim’e 1796 yılında saray hekimi, 1803 yılında da hekimbaşı olur. 1805 yılında Tersane Tıbbiyesi’ni kurar. Uzluk bunu anlatırken “... Tersanede sırf Müslüman gençlerini okutacak tıp akademisini açmak için teşebbüse geçti. Ne yazık ki kabak kafalı kabakçıların ayaklanması, başları ayak, gül bahçelerini ısrırgan tarlasına çevirdi, Selim’i şehid edenler, Behçet’i de azlettiler” der⁴⁵ . Behçet Efendi III. Selim’in öldürülmesi ile azledilir. Sultan II. Mahmud tarafından 1817 de ikinci defa hekimbaşılığa tayin edilir. Uzluk, Behçet Efendinin bu makama Halet efendinin iltiması ile geldiğine inanır, bu inanç Şanizade’nin yazdıkları etkisinde kalmasından dolayıdır. Uzluk, Şanizade ile Behçet efendi arasındaki rekabette, Şanizade’nin tarafını tuttuğu halde Behçet efendinin önemli özelliklerini de göz ardı etmez ; “.. Mesut efendinin hekimbaşılıktan azledilmesi üstüne o zaman İstanbuldaki ulema sınıfı dediğimiz bilginler arasında 2 zat, Türk devletinin sağlık bakanlığı demek olan bu yere liyakatla tayin edilebilecek vasıflara haiz idi. Birisi(uzun açıklamadan sonra) Şanizade

⁴² Öğretim yoluna (tedris tarikine) 1206(1791) de girdi. bunu haber veren Fatim tezkeresi sayfa 28, Pirizade Kazaker Yahya beyin henüz basılmamış alimler sicilindeki kayıta: 11 Rebiüssani 1206 ve Şeyhülislam Mekki Efendi’nin zamanında saniye-i mirmiran rütbesiyle öğretim mesleğine girdiği yazılıdır. Bakınız: “**Türk Tıbbiyesinin 748 ci Yıldönümü Dolayısıyla Hekimbaşı Mustafa Behçet Zati , Eserleri Üstüne Bir Araştırma**” . Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi tıp Tarihi Enstitüsü No.3. Ankara 1954. sayfa 14.

⁴³ **Türk Tıbbiyesinin 748 ci Yıldönümü Dolayısıyla Hekimbaşı Mustafa Behçet Zati , Eserleri Üstüne Bir Araştırma**, sayfa 14 ve “**Hekimbaşı Mustafa Behçet ve Eserleri**” ..sayfa 145.

⁴⁴ “**Hekimbaşı Mustafa Behçet ve Eserleri**” .Dirim, Tom XXIX, sayı 5-6, Mayıs Haziran 1954.sayfa 145.

⁴⁵ **Hekimbaşı Mustafa Behçet ve Eserleri** sayfa 144.

Mehmet Ataullah efendi idi. Diğeri ileride ilmi çalışmalarını anlatacağımız Mustafa Behçet Efendi idi. Bu zat Şanizade'den farklı bazı hasletlere malik idi. Hekimbaşı büyük Hayrullah efendinin torunu olup bir kardeşi eski sarayda hekim diğeri padişah sarayının enderun denilen kısmında hatırı sayılır bir zattı. Yani üç ayaklı istinadı vardır. Bu zat tabiat itibariyle uysaldı, herkesle imtizac edebilir özellikteydi”⁴⁶. Mustafa Behçet 1817 yılında kardeşi Abdülhak Molla ile beraber Keşan'a sürülür. Uzluk, bu sürgünde gene Halet Efendinin etkisini vesikalara dayanarak anlatır. Mevlevi meşrepli Halet Efendi hakkında geniş bilgiyi bu bölüme ilave eder. Halet Efendinin Konya'ya kaçışını anlatırken; “ Halet Efendi Konya'ya varınca o zaman Mevlâna makamında oturan Mehmed Sait Hemdem Çelebi'nin konağına misafir olmuş, Arif ağa Konya valisine ferman göstermiş, meseleyi haber alan Halet, Mevlâna türbesine iltica ettiği gibi Arif ağa da oraya girmiş. Henüz 16 yaşında olan Çelebi efendi meseleden haberdar edilmekle önce Halet Efendiye, “sen derviş isen, kazaya rıza göstermekliğin lazımdır” dediği gibi, Arif ağayada “burası evliya huzurudur, hizmetini dışarıda gör” ifadesi ile her ikisini de türbeden çıkarmıştır.(Bu bilgiyi büyük annem söyledi başka yerde görmedim) ⁴⁷ der. “Halet Efendi Konya valisi tarafından Vali Konağında idam edilmiş, kellesi İstanbul'a gönderilmiş , cesedi Çelebi efendinin konağında yıkanmış, türbenin bahçesine gömülmüş”*diyerek kabir taşındaki yazıyı verir.* “Haletin nimetini görenlerden Konyalı Keçeci zade meşhur şair İzzet molla Mısır baskısı divanındaki” *manzum tarihi bu sebeple kitabına ilave etmiştir*⁴⁸. “Halet efendinin mevlevilere bir çok hizmeti olmuştur. Faraza Galata Mevlevihanesinin ahşap türbelerini taştan yaptırdığı gibi şimdi karakol olarak kullanılan binayı da kütüphane olmak için inşa ettirmiş içersine çok kıymetli kitaplar koymuştu. Kapısının üstünde şu kitabe kazılıdır (Ey vakıfı esrarı Hüda Mevlâna, Halet, yoluna canını vakfetse sezâ, Mecmuayı isyanını setretmek için, Etti keremin üstüne bir kubbe bina). Konya'da Mevlânânın yeşil kubbesindeki çinileri kendi kesesinden yeniletti, dervişlere paralar yolladı. Türbenin içersindeki fil ayağı büyük direklerden birinin üstünde ve bir sikke resmi içersinde şu beyit yazılıdır: (Ruhu Mevlânâ'dan ister her nefes feyzi cedit, Bende-i Dirine-i şermendesesi Halet Sâid)” *bilgisini verir ve* “Sultan Mahmud bir gün Galata şeyhi Kudretullah efendiden Halet Sait efendi hakkında fikrini sorunca “ o bir

⁴⁶ Hekimbaşı Mustafa Behçet Zati, Eserleri Üstüne bir Araştırma. sayfa 27.

⁴⁷ Hekimbaşı Mustafa Behçet Zati Eserleri Üstüne bir Araştırma. sayfa 34.

⁴⁸ Bakınız Türk Tıbbiyesinin 748 ci Yıldönümü Dolayısıyla Hekimbaşı Mustafa Behçet Zati , Eserleri Üstüne Bir Araştırma sayfa 35.

haletti geldi geçti” şeklinde arifane ve mevlevilere yakışan bir zarafetle cevap vermişti diyerek konuyu kapatır⁴⁹.

Halet Efendinin idamından sonra Ekim 1822 de Mustafa Behçet ve Abdülhak Molla affedildi, İstanbul'a geri döndüler. Behçet Efendi hekimbaşılığa üçüncü defa 13 Temmuz 1823 de atanır. Bu tarihi Aynı Divanından ve İzzet Molla divanından “*Biz İzzet Molla ve Aynı'nin hekimbaşılık ve Rumeli sadareti hakkındaki manzum tarihlerini mısra halinde değil tamamını yazacağız*” diyerek bizim için çok kıymetli olan tarih düşürmeleri yazar⁵⁰.

Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendinin hizmetlerinden en önemlisi şüphesiz Tıbhane'yi kurmasıdır. “*Avrupa metotlarıyla açılan ilk Tıbbiyemiz*” başlığıyla Yeniçerilerin isyanı ve yok edilmeleri, yeni kurulan askerler için açılan Tıbhâne'yi Başbakanlık Arşivi'ndeki belgeler, Takvimi Vekayi'deki bu konu ile ilgili bütün bilgileri bugünkü dille vererek işlemiştir. Böylece Behçet Efendinin bu büyük hizmeti yetkili bir kalemden onaylanmaktadır. Bu sebeple Cerrahhane'nin müdürü Sat de Kaliye 'nin yazdığı ve İstanbul Üniversitesi kütüphanesinde bulunduğu yazma hakkında bilgi verip, kitabın önsözünü dip notlarda verir⁵¹.

“*Behçet Efendinin ilmi eserleri*” Uzluk tarafından tek tek incelenmiştir. Kolera risalesi'ni 1935 yılında tanıtmıştır. “*Tarakçı oğlunun 1235/ 1819 da basılan tıp külliyatından sonra İstanbul'da basılan 2. tıbbi eser Cholera Risalesi'dir, Kitabın diğer interessan yönü Europaca tanınması ve Alman diline tercüme edilmesidir*” diyerek konuya girer ve tam metni verir⁵². “*Hekimbaşının kitabını aynen sunayım. Hem yazılış biçimi üstüne de bir fikir edirsiniz*” dedikten sonra metni verir, koleradan korunma yollarının anlatıldığı bölümde ; “*...Mutedil miktar pilav, zerde istimalinin dahi zararı yoktur, meğerki fena yağla pişmiş ola. Kezalik hamr,arak,rum vesair ervahı harre ve hadde, afiyon misillu mükeyyifat istimalinden dahi hazer lazımdır. (Hindistan'da bulunan meşhur İngiliz tabibi Rogers cholera da opium kullanılmasının tehlikeli olduğunu söylüyor, hatta opium, anurie*

⁴⁹ Bakınız Türk Tıbbiyesinin 748 ci Yıldönümü Dolayısıyla Hekimbaşı Mustafa Behçet Zati , Eserleri Üstüne Bir Araştırma sayfa 35,36.

⁵⁰ Bakınız Türk Tıbbiyesinin 748 ci Yıldönümü Dolayısıyla Hekimbaşı Mustafa Behçet Zati , Eserleri Üstüne Bir Araştırma sayfa 40-43.

⁵¹ Bakınız Türk Tıbbiyesinin 748 ci Yıldönümü Dolayısıyla Hekimbaşı Mustafa Behçet Zati , Eserleri Üstüne Bir Araştırma sayfa 50-66.

⁵² Cholera Risalesi Türk Tıp Tarihi Arkivi Yıl 1,Sayı4 1.ci Kanun 1935 İstanbul. sayfa 145-156.. Almanca'ya çevirisi “*Cholera. Hufelands Journal Band 74 oder 67 des Neuen Journals, Seite 33-47. “Die cholera-Epidemie zu Konstantinopel und Verhaltensmassregeln dabei” von Bechzet,Leibarzt des Türkischen Kaisers. Aus dem Türkischen übersezt und mit Amerkungen begleitet vom Fursten Demetrius Maurocordato zu Berlin*”

yaptığımı iddia ediyor. Hekimbaşının dahi 100 yıl önce aynı fikri müdafası dikkata ve Türk tıbbi için öğünülüp sevinilmeğe değer F.N.)” notunu ilave eder⁵³. Frengi tedavisi risalesi, Fizyoloji tercümesi, Buffonun Tarih-i Tabiisi, Ruhiye risalesi, Hezar Esrar hakkında bilgiler verip Çiçek Aşısı Risalesi’ni hem tanıtır hem de tam metnini verir⁵⁴.

M. Behçet Efendinin kronolojisi. (İlim tevcihlerine dair bir deftere göre) verilmiştir. Ayrıca Başvekalet arşivinden sicilini çıkarmıştır⁵⁵. Eserlerinin başına koyduğu Behçet Efendinin resmi hakkında da ; “Görülen resim Bebekteki Aşiyân müzesine Abdülhak Hamid ailesi tarafından hediye edilen yağlı boya tablodan, ressam Murtaza Elker fırçasıyla yapılan bir kopyadır. Aslının altında ressamın imzası yoksa da garp resim tekniğine uygun olarak yapılmış, çok güzel bir sanat eseridir. Murtaza Elker büyük hekimlerimizden Abdülhak Molla, oğlu Hayrullah(A.Hamid beyin babası) Hekimbaşı Salih, Hekimbaşı Sakızlı mühtedi İsmail Paşanın yağlı boya tablolarını-başarı ile resmetmiş olup- Enstitümüzü süslemekte, görenlerin sevgisini, taksirini kazanmaktadır” diyerek bir hizmetinin daha altını çizer⁵⁶. Behçet efendinin Tasavvuf ile ilgisini Takvim-i Vekayi’deki bilgilerden alarak ilave eder. “Hekimbaşı Behçet Efendi Fındıklı’daki Sümbüli zaviyesinde Osman Dede’nin yazdığı Miraç manzumesini okutturmak için vakıf yapmış. Bize kadar gelen malumata nazaran Behçet Efendinin Mevlevî tarikatına muhabbeti varmış. Nitekim Abdülhak Hamid bey Şehbal mecmuasında tefrika edilen Garam ünvanlı manzumesine yazdığı önsözde kendisini Mevlânânın bendesi olarak iftiharla ilan etmektedir” der ve Behçet Efendinin ailesinin Üsküdar’daki Nasuhi dergahında yattıkları ve bu tarikata intisapları bulunduğunu da bildirir⁵⁷.

Uzluk, Behçet Efendinin ölümü bölümüne özellikle önem vermektedir; “Hekimbaşıydı Behçet Efendi gitti ukbaya 1249 (17 Nisan 1834)” tarihiyle ölümünü de tespit etmiştir. Burada dip notta Behçet efendinin yaşını hesap eder “Behçet Efendi 1774 de doğup 1834 de öldüğüne nazaran 60 sene ömür sürmüş olur. Bunu Hicri sene ile hesap edecek olursak Behçet Efendi 1188 de doğduğu ve 1249 da öldüğüne göre 61 eder. Okurlarımız bilirlere ki gök aylarına göre hesap edilen Hicri sene güneşe göre hesap edilen Miladi seneye nazaran 11 gün eksiktir.

⁵³ Cholera Risalesi Türk Tıp Tarihi Arkivi Yıl 1,Sayı4 1.ci Kanun 1935 İstanbul. sayfa 148.

⁵⁴ Türk Tıbbiyesinin 748 ci Yıldönümü Dolayısıyla Hekimbaşı Mustafa Behçet Zati , Eserleri Üstüne Bir Araştırma sayfa 87-101.

⁵⁵ Türk Tıbbiyesinin 748 ci Yıldönümü Dolayısıyla Hekimbaşı Mustafa Behçet Zati , Eserleri Üstüne Bir Araştırma sayfa 74-75.

⁵⁶ “Hekimbaşı Mustafa Behçet ve Eserleri” .Dirim, Tom XXIX, sayı 5-6, Mayıs Haziran 1954.sayfa 147.

⁵⁷ Türk Tıbbiyesinin 748 ci Yıldönümü Dolayısıyla Hekimbaşı Mustafa Behçet Zati , Eserleri Üstüne Bir Araştırma sayfa 67.

Binanaleyh 60 sene içersinde bu müddet bir seneyi doldurmuştur” der⁵⁸. Besim Ömer Paşa'nın Nevsal-i Afiyet'adlı eserinde Behçet Efendi'nin ölüm tarihi ve yaşının yanlış yazıldığını tespit eder ve bu yanlışlığın nedenini araştırır. “*Besim Ömer Paşa'nın nevsaline bu bilgileri yazan zat, o malumatı acaba nereden aldı? Fatim, İstanbul, 1271/1885 de litoğrafya ile basılan Şairler Tezkeresi'nde sayfa 29/30 da “sinni vasılı selase ve sittin oldukça...” yukarıdaki beyti yazıp vefat ettiğini bildirir, yani 60 demek olan Sittin'i 90 manasına gelen Tisin şeklinde okuyan muharrir, genç ölen hekimbaşımızı daha 30 yıl ihtiyarlatmıştır*” diyerek yanlışlığın kaynağına dikkat çeker⁵⁹. “*Dr.Rıza Tahsin bey, Mirat-ı Tıbbiye eserinin İst.1328/1912 ,6.1 s.5 de “...1249 tarihinde 90 yaşında olduğu halde(yukardaki beyti yazıp) vefat ettiğini” bildiriyor. Şu halde ilk tıp tarihçilerimizden olan rahmetli Tahsin bey de Nevsal-i Afiyet'ten göçürdüğü kısmı kontrole tabi tutmadan almış*” diyerek çok önem verdiği bu hususa tekrar dikkat çeker; “*Malum ya tıp tarihi bu memlekette orta malı olmuş, her eline kalem alan bu sahada yazı yazmaya kendinde yetki ve etki görmüştür. Bunun feci neticeleri bir çoklarını yanıltmış, faraza 1173 yılı Şevvali sonunda=Haziran 1760 da ölen Hekim Abbas Vesim'i tam 9 yıl sonra diriltip Ordu Hekimbaşısı olarak takdim eden bir tıp tarihi elimizdedir. Bu satırlarla ne Besim Paşanın nevsaline o bilgiyi Fatinden aktaran zate çatmak, ne de Rıza Tahsin gibi hergün müracaat ettiğimiz pek değerli kitapları yazan üstada söz söylemek isteriz. Hayır onlara karşı yalnız saygı ile bağhyım. Ancak sevinçle görüyorum ki gençlerimizden tıp tarihimize merak edenler, yeni çıkan tıp dergilerinde bu alana dair makale yayınlayanlar var, istiyorum ki bugünün şarlarını, zihniyetini taşımayan o kitaplardan bilgi alırken, acaba bir yanlışlık var mı diye asıl kaynakları incelemeyi de unutmasınlar*” demişti⁶⁰. Burada Sayın Aykut Kazancıgil'in bugünkü dile kazandırdığı “*Miratı Mektebi Tıbbiye*” de o bilginin altındaki notu okumak yeterli olacaktır ; “*Son derece önemli bir kişi olan Mustafa Behçet Efendi(1774-1834) 90 yaşında vefat etmemiştir, burada bir hesap yanlışlı vardır. Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi Ankara 1954*”⁶¹.

Uzluk, Türk Tıp Tarihi'nin yeterince iyi işlenmediğini her fırsatta tekrarlar ve bazen umutsuzluğa düşer; “*İtiraf etmeliyiz ki tıp tarihimiz ne R.Yekta'ya(Türk musikisinde) ne de Salih Zeki'ye(Matematikte) malik oldu.*

⁵⁸ Türk Tıbbiyesinin 748 ci Yıldönümü Dolayısıyla Hekimbaşı Mustafa Behçet Zati , Eserleri Üstüne Bir Araştırma sayfa 72-73.

⁵⁹ Hekimbaşı Mustafa Behçet Zati , Eserleri Üstüne Bir Araştırma sayfa 72-73. ve “Hekimbaşı Mustafa Behçet ve Eserleri” sayfa 147.

⁶⁰ “Hekimbaşı Mustafa Behçet ve Eserleri” .Dirim, Tom XXIX, sayı 5-6, Mayıs Haziran 1954.sayfa 148.

⁶¹ Mirat-ı Mekteb-i Tıbbiye. Binbaşı Elhac Rıza Tahsin. Eklerle Yayınlayan Prof.Dr. Aykut Kazancıgil. Özel Yayınlar İstanbul 1991. sayfa 4.

İbrahim Paşa'nın (Şişli Etfal kurucusu) bütün saf, ilahi arzularına rağmen tıp tarihimiz esaslı temeller üstüne kurulamadı. Hüseyin Remzi, Hüseyin Hulki, Nuri Can, Osman Nuri, galip ata'lar bu önemli alanın hep kenarında dolaştılar, Görülüyor ki İbrahim Paşa, Osman Şevki Bey Abbas Vesim'i överek göklere yükseltirken sayın A.Adıvar onu Pedantisme(cahilane malumatfuruşluk) la ağır suçlandırıyor. Üstadın bu yersiz, sebepsiz tezyifi kendilerine yakışmıyor. Yok bu zan , tahminin pembe ufuklarından sızmışsa onu da tasrih, tavzih etsinler. Tıp tarihimiz esaslı, dayanıklı temeller üstüne kurulmadıkça en ufak sarsıntıdan yıkılır, bunu kendilerinden bilhassa reca ediyorum” der ve ilave eder; Atılmışım iki layüfhemin miyanesine, Zemine anlatamam, asumane anlatamam⁶² .

Uzluk Behçet Efendinin ölüm nedeni üzerinde durur, Cemre sözüünün şarbon olmadığını bu hastalık hakkında bilgi Salih Efendi'nin Nusretül ebdan ve Şanizade'nin Kanunu cerrahin den bilgiler verir. Kardeşi Hayrullah efendinin Hezar Esrar kitabındaki notundan: Ölümünün şarbondan değil Staphlacoque intanı olan Antraxe= Şirpençe olduğunu kabul ediyoruz. Behçet efendinin şişman oluşu bir diabete müptelası olduğunu hatıra getiriyor. Takvimi vekayiden Behçet efendinin vefatından 18 gün öncesine kadar yabancı bir devlet elçisi (Toskana elçisi ile) ile mükâleme edecek kadar sıhhatte olduğunu anlıyoruz. Herhalde hekimbaşı ya bir diabetes komasına düşmüştür veyahut anthrax yıldırım sıratı ile onu ölüme götürmüştür⁶³. Uzluk kitabın sonunda “Kitabımız sona erdi eserin basımı aceleye geldi, vaktin darlığı, bir çok kısımların yazılmamasına sebep oldu, bununla birlikte bazı açıklamalarda bulunacağım” der ilave bilgiler ve teşekkürler yazar bu arada “daktilosunda, provalarının tashihinde emeği geçen asistanım Dr.Karaağaç'a da teşekkür eder⁶⁴ .

Feridun Nâfiz Uzluk'u okumak ve anlamak zordur. Dolup taşan bilgileriyle bir konuya başladığında ilgili ve aynı derecede önemli bir başka konuya girer ve dikkatli okumayanlar olayı kaybeder, ama bilgiyle ve üstadın üslubunu bilerek okuyanlar için yayınları bitmez tükenmez bir hazinedir. Yayınlanacak olanlar ise Türk Tıp Tarihi beklediği bir günün aydınlanması olacaktır.

⁶² F.N.U. Ölümünden 9 yıl Sonra Ordu Hekimbaşısı Yapılan Bir Tabibimiz Dirim Tom XXVI. Ocak-Şubat 1951.sayı 1-2. sayfa 18-25.

⁶³ Türk Tıbbiyesinin 748 ci Yıldönümü Dolayısıyla Hekimbaşı Mustafa Behçet Zati , Eserleri Üstüne Bir Araştırma, sayfa 73-75.

⁶⁴ Hekimbaşı Mustafa Behçet Zati , Eserleri Üstüne Bir Araştırma, sayfa 107.

PROF. DR. FERİDUN NÂFİZ UZLUK (1902-1974)

HAYATI - ÇALIŞMALARI

Prof. Dr. Aykut Kazancıgil

RESUME

Le vie et les travaux de Feridun Nâfiz Uzlak (1902-1974)
Professeur d'Histoire de Médecine a Ankara

Ankara Üniversitesi tıp Tarihi Bölümünün kurucusu, büyük kültür adamı, Mevlâna Celalettin Rumi ailesinden Feridun Nâfiz Uzluk 1902 yılında Konya'da doğmuştur. Babası yemen şehitlerinden Ahmet Hamdi Bey'dir. Kardeşi Şehabettin Bey'le beraber annelerinin öz verili eğitimi ile Konya'da yaşamışlar, Uzluk aynı şehirde İdadiyi bitirerek İstanbul Tıp Fakültesi'ne girmiştir.

Genç Feridun Nâfiz İstanbul'a geldiği zaman I. Dünya Savaşı bitmiş memlekette büyük bir kargaşa hüküm sürmektedir. Gönlü hekim olmayı arzu etmektedir. Darülfünun Tıp Fakültesi Haydarpaşa'daki muhteşem binadadır. Orada 1909'dan beri asker ve sivil talebe beraberce okumaktadırlar. Yalnız askerler yatılı, siviller gündüzlüdür. Feridun Nâfiz sivil tıbbiyeye kaydolur. Hocaların hepsi büyük deneyimli hakikaten üstat kişilerdir. Derslere coşku ile devam eder, sınıfının sevilen kişilerinden biri olarak tıp deryasına dalar. Kardeşi Şehabettin Uzluk da mimarlık eğitimine yönelmiş bulunmaktadır.

Konya'dan gelirken kendi çevresinin insanların tavsiyelerini de beraber getirmiştir. İstanbul'da yıllar boyunca himayesinde yaşayacağı ve eskiden beri tamamladığı ünlü Mevlevî Şeyhi Ahmet Remzi Dede ile karşılaşır. Ahmet Remzi Dede savaş süresince Mevlevî taburu ile beraber güney cephesinde savaşa katılmış ve mütarekeden sonra İstanbul'a dönmüştür. Nesebini gayet iyi bildiği bu gençle ilgilenir ve yıllar boyu ona destek olur. Aslında gerekli olan maddi yardım olmayıp manevi destektir. Bunu ona yetki

ile ve bilgi ile sağlar. Nitekim bu ilişkileri yıllar sonra Uzluk, Mevlevîlikle ilgili kitaplar yayınlarken de devam etmiştir. Feridun Nâfiz, Ahmet Remzi Dede vefat ettiğinde Süheyl Ünver'e yazdığı bir mektupta ona karşı olan hislerini şöyle anlatır.

Dedemizin ölümü büyük bir kayıptır. Çünkü eski usulün yetiştirdiği güzidelerin neciplerinden birisi idi. Efendi merhum Ankara'dan vedası sırasında: "artık dönemem" demiştir. Büyük dedesi olup Hemdem Said Çelebi'nin mürşidi Şeyh Süleyman Efendi ile dedesi ve babası Ataullah Efendilerin ve kardeşinin medfun olduğu Seyyid Burhaneddin-i Muhakkik-i Tirmizi Hazretleri Türbesine defn edilmiştir. Cenazesi çok kalabalık ve parmaklar üstünde taşınmıştır. Rahmetullahi aleyh. Müşârün-ileyh'in irtihali fakiri pek sarstı. Çünkü pek severdim hülâsa :

"Elden ne gelir ağlamadan gayri bu hale".

Tıp eğitimi süresinde Feridun Nâfiz, Türk Psikiyatrisinin temel kuruluşlarından biri olan Toptaşı'na da devam etmiş, orada Mazhar Osman Hocayı tanımış, İhsan Şükrü Aksel'le ve Talha Seymenoğlu ile tanışmış bu kişilerle uzun süre ilişkisi olmuştur. Bu dönemde sinir sistemi hastalıklarından, akıl sağlığı kongrelerinden bahseden makaleleri ve İhsan Şükrü Aksel ile beraber yayınladıkları bir yazıları vardır. Son derece dikkatli ve her şeyi kaydeden Uzluk, *Ulu Arif Çelebi Rubaileri*, başlıklı kitabında: "Tıp Fakültesi 4. Sınıf öğrencisi iken biraderimle birlikte 23.10.1923 günü Yenikapı Mevlevîhanesine gitmiştim...." ifadesiyle Uzluk'un (FKB uygulaması 1925'de başladığına göre) 1919-1924 arası tıp eğitimi yaptığı anlaşılmaktadır.

Tıbbiyeyi bitirdikten bir süre sonra artık Konya'ya dönmek istiyor, oraların manevi havası gözünde tütüyordu. İşte tam bu sırada 4 Eylül 1925 tarihli 2147 sayılı kanunla bütün tekkeler ve zaviyeler, bu arada Mevlevî tekkeleri de kapatılır. Hiç kuşkusuz Feridun Nâfiz bu olaya derinden üzülmüş, bir yerde kalbi kırılmıştır. Ancak bunun geçerli bir olasılık olduğunu da kabul eder. Mevlevî kültür mirasının dev yapısını korumanın gereğini aklına ve gönlüne yerleştirir; ve hayatı boyunca bu konuda gayret sarf eder. Aslında tekkelerin kapatılmasıyla beraber hakikaten birer kültür yuvası olan Mevlevîhanelerin, türbelerin, düştükleri perişan durumu hiçbir şekilde kabul etmez ve anlamaz. Çünkü bunlar bir yerde yalnızca Mevlevî tarikatının ve diğerlerinin malı değil Türk kültürünün de esaslı bir unsurudur. Hükümet tabipliğinden sonra Konya'da bulunduğu sürede Uzluk mesnevihan olmuştur. Bunu Ünver'in yayınladığı ve son dönem Mevlevî Şeyhlerinin listesini içeren

(bir bölümü de bizzat Uzluk'un verdiği notlara dayanan) önemli belgelerde (Güldeste 1965) bu husus şöyle belirtilmektedir.

"Kilis Mevlevî hanesi son şeyhi Abdülğani dede (Listedeki 37. Şeyh) hocamız Feridun Nâfiz Uzluk listesinde Kilis Mevlevî şeyhi Subuhî Dede'nin oğludur. Abdülğani Tevfik dede muhterem hocamıza mesnevi hanlık icazesini Nisan 1344-1928 tarihinde vermiştir."

Uzluk gençlik yıllarından itibaren tıp ve kültür tarihi ile çok yakından ilgilenmiş güçlü bir Farsça ve Arapça yanında Fransızca ve Almanca öğrenmişti.

Erişebildiğimiz kadarıyla ilk yazısı 1922'de *Peyami Sabah*'ta çıkmıştır. Daha sonraki yıllarda Konya'da *Babalık* ve *Aksaray Gazetesinde* makaleleri yayınlanır. Bu arada hükümet tabibi olarak Mesudiye kazasında çalışmaktadır. Bundan kısa bir süre sonra bilindiği gibi Hitler Almanya'sında gergin bir siyasi ortama girilmiştir. 1933 yazında çeşitli nedenlerle Almanya'dan çıkarılan bilim adamları İstanbul Üniversitesinde öğretim üyesi olarak görev almışlardı. Bunlardan biri de **Braun**'dur. Almanya'daki rejimle herhangi bir çatışması olmayan kişiler yine görevine devam etmiş, fakat Türkiye ile ilişkileri bu tarihten itibaren kopmuştur. Uzluk Sağlık Bakanlığı kadrosunda görevli iken izin alarak kendi hesabına uzmanlık eğitimi için Almanya'ya gitmeye karar verir. *Aksaray Gazetesinde*ki bir yazısında Konyalılara veda ederek ayrılır.

Bu arada daha üniversite reformu olmamıştı. Münih Tıp Fakültesi Mikrobiyoloji Profesörü olarak Colle'nin yerine geçen Prof. Kieskalt 1933 yılı başlarında Sıhhat Vekaletinin davetlisi olarak Türkiye'ye gelmiş, Ankara'da kurulmakta olan Refik Saydam Enstitüsü için müşavir olarak çalışmış ve değerlendirmelerini rapor halinde sağlık bakanlığına iletmıştır.

İşte Feridun Nâfiz, şöhretini Türkiye'de duyduğu bu ünlü hoca ile temasa geçer ve kendisine sıcak bakan Hijiyen Enstitüsü direktörü Prof. Kieskalt'ın yanında çalışmaya başlar. Aynı zamanda dahiliye kliniğinde bulaşıcı hastalıklar bölümüne de devam eder. Mükemmel Arapça ve Farsça bilen bu genç adam Münih kültür Süsheim'i dünyasında kısa sürede doğu bilimcilerle yakın ilişkiler kurar, bunların izinde özellikle Süsheim'i belirtmek gerekir. Türkiye'ye geldikten sonra bu önemli bilim adamının yazılarını yayınlamıştır. O yıllarda Uzluk, hayatının son dönemlerindeki gergin ve sınırlı hava içinde değildir. İlişkilerinde sıcak insanlara yakın, nazik ve şık giyinen derli toplu bir çelebidir. Bu satırların yazarı kendisini 40'lı yılların başında tanımış ve 1960'lı yılların başına kadar Feridun Nâfiz'in bu

özellikleri sakladığını bizzat görmüştür. Münih'ten sonra Hamburg'da ünlü "Tropik Ülkeler Hastalıkları Enstitüsünde" bir süre çalıştıktan sonra Türkiye'ye döner.

Feridun Nâfiz çok genç yaşında Hamburg'da asistan iken kıymeti takdir edilen önemli bir kişidir. Uzluk kendini kabul ettirmiş geniş kültürü, genç yaştaki yayınları, Doğu ve Batı dünyasını iyi tanınması ile dikkati çekmiştir. Nitekim sonradan çeşitli nedenlerle tartışacağı Dr. Osman Şevki Uludağ'ın 1925'de yayınladığı Osmanlı Tıbbı ile ilgili bir kitabını Tarih Kurumunca bastırılmasını isteyince, dizilen müsveddeleri Kurum o sırada Hamburg'da olan Uzluk'a göndermiştir.

Feridun Nâfiz önce Münih'te çalışmaya başlar, burada hem mesleki çalışmalarını yürütürken bir taraftan da kültür çevreleriyle ve doğu bilimleriyle ilgili araştırmacılarla ilişki kurar. Artık otuz yaşlarında sağlam temeli olan çalışkan bir kişi olarak gözükmeğe başlamıştır. İki seneyi aşan bir süre orada çalıştıktan ve sertifika aldıktan sonra Hamburg'a gider orada ünlü "Sıcak Memleketler Hastalıkları" enstitüsünde çalışmaya başlar. Orada da bulaşıcı hastalıklar ve mikrobiyoloji ile ilgili bilgilerini geliştirir. Döneminin bulaşıcı hastalıklar ve mikrobiyoloji ile ilgili en çağdaş bilgileriyle donanmış olarak 1935 yılında memleketine döner.

Onun Almanya'da olduğu yıllarda üniversite reformu gerçekleşmiş, pek çok yabancı hoca Türkiye'ye gelmiş bu arada Süheyl Ünver tarafından İstanbul Tıp Fakültesinde bir Tıp Tarihi Enstitüsü kurulmuştur. O yıllarda çıkan soyadı kanunuyla Feridun Nâfiz, Uzluk soyadını almıştır. Artık 1935'den itibaren Ünver ve Uzluk arasında uzun yıllar süren fikir alışverişi ve dostluğu başlamıştır. Birbirlerine zaman zaman mektuplar yazmışlar, fikir alışverişinde bulunmuşlar, karşılık, yayınlarını değerlendirmişlerdir. Giderken izinle ayrıldığı Sağlık Bakanlığı kadrosuna yeniden dönmüş ve Trakya Bölgesi Sağlık Müfettişi olarak göreve başlamıştır. Bu arada İstanbul'da Tıp Tarihi Enstitüsünün çıkarmakta olduğu *Arşiv*'de tıp tarihi ile ilgili önemli yayınları çıkmaya başlar. Mevlevilikle ilgili iki kitabı arka arkaya yayınlanır. 1940'da kurulan Türk Tıp Tarihi Cemiyetinin kurucu üyesidir. Bir süre Trakya'da çalıştıktan sonra Sağlık Bakanlığı Merkez Teşkilatında Refik Saydam Enstitüsünde görevlendirilir. Burada eski hocası Sever Kamil Tokgöz çalışmaktadır. Çevreye çok iyi uyum gösterir ve bir taraftan tıp tarihi, Mevlevî kültürü ile ilgili yazılar yazarken diğer taraftan bir kültür yatırımı yapmak için Ankara'da bir matbaa kurmaya karara verir. O dönemde daha önce adından bahsettiğimiz Ahmet Remzi Dede Ankara'ya yerleşmiş, Nuri Genç Osman, Veled Çelebi gibi üstatlar Ankara-Konya arasında belirli bir kültür ortamı

oluşturmuşlardır. Ankara'da 1940 yılında Kaledibi semtinde kurulan matbaa Uzluk ve arkadaşlarının gayretleri ve fiilen paralarıyla faaliyete geçirilmiştir. Uzluk varını yoğunu bu hayırlı işe yatırır. 1937'de yayınladığı Mevlâna'nın *Yedi Öğüdü* ve *Mektubatı* adlı eserlerini "*Anadolu Selçukileri Gününde Mevlevî Bitikleri 1 ve 2*" diye sıralamıştı. Bu defa kendi matbaasında Sultan Veled'in şiirlerini bastırır. Esere önemli bir açıklama ve ekler ilave eder ve orijinal metinle birlikte 1941 yılında *Mevlevî Bitikleri 3* sayısı ile yayımlanır. O yıllarda Ankara'da tek parti yönetiminin en katı uygulamaları gerçekleştiriliyordu. Ayrıca yine o yıllarda Atatürk dönemindeki milli kültür yönelimi tamamen değişmiş Avrupa - merkezli bir edebiyat anlayışı devlet desteğiyle ve Nurullah Ataç yönelim ortaya konmuştur. Her ne kadar Avrupa- merkezli olmayan tarih anlayışı yine devam ediyor ve bu dönemin siyasi yöneliminden çok büyük tarihçi üstatlar ve alimlerin çokluğu ve gücü dolayısıyla yaşıyordu. Bu ortamda Uzluk'un bu büyük başarısı doğu dünyası ile her türlü ilişkiyi kesmek isteyen kültür anlayışına karşı bir tezat, matbaanın kuruluşu da bir karşıtlık olarak görülüyordu. Ayrıca kurulan bu yeni matbaa o zaman için aşağı yukarı hiç basılmayan bir eseri, Asım Köksal'ın *İslâm İlmihali*'ni 10.000 adet bastırması ve yokluğu hissedilen bu eser hızla Anadolu'da yayınlanmıştır. Yine bu arada Sağlık Bakanlığının önemli bir kitabı bu matbaada yayınlanmıştır. Nitekim bir yayından bahseden Ünver, konunun gelişim şeklini bildiği için "Eserin 1941'de Ankara'da Uzluk Matbaasında basılması ayrıca bir hadisedir" diyerek 1948 yılında bu olaya bir gönderme yapmaktadır.

Sonuçta ilahlar kızdılar. Ve anlaşılmaz bir emirle hiçbir açıklama yapmadan bir gün matbaa binası yıktırıldı. Yüzlerce harf klişesi dağıldı gitti, aletler kırıldı ezildi. Bu korkunç olay Feridun Nâfiz Uzluk'u kalbinin en derin noktasından yaralamıştı. İlk defa büyük bir kırgınlık yaşadığı 1925 yılında böyle bir sarsıntı duymamıştı; o zaman belirli kanuna dayanan olayların belirli bir mantığı vardı, en nihayet inkılâp yıllarının belirli bir kanuna dayanan bir tasarrufuydu. Ama bu anlaşılmaz bir kaba güç gösterisiydi. Diyorlardı ki "sen artık sus"; ve ayrıca "bir şey yapma" diyerek uyarıyorlardı. Uzluk bu inanılmaz olayı aşağıdaki satırlarla anlatır:

1940 da Ankara'da kooperatif yayınında Uzluk Basımevi adıyla bir Matbaa açmışım. İbni Bibi'nin mufassal Selçuknamesinden biraderi Bedrettin Yahya'nın kısalttığı - yukarıda işaret ettiğimiz gibi 1902 de basılan - Selçuk Tarihini dilimize bir arkadaş çevirip Anadolu Selçuki Devleti Tarihi ünvanı altında neşretmişim. Hollandalı alimin çalışmasından tam 40 yıl sonra Türk Milletine, Selçuk Tarihine ait bir kitap Türkçe'ye çevrilip takdim ediliyordu.

Birinci kitabın yayımlanmasından sonra Şimdi bütün arzum Aksaraylı Tezkiresi diye anılan ve Kerimeddin Mahmud'un bizzat görüp yaşadığı hadiseleri dile getiren Farsça Tarihini tercemeyle basmak istiyordum. İbni Bibi 680/1282 yılına kadar olup bitenleri kaleme aldığı halde Aksaraylı 723/1323 senesine değin olayları yazmıŐtı. Bunun İstanbul'da - aynı katibin kopya ettiği - iki nüshası vardı. İlim dünyasının pek iyi tanıdığı Kilisli Muallim Rifat Bilge'ye 1939 da mühimce bir para vererek benim hususi kitaplığım için istinsah ettirmiştim. Bugün ihtiyarlamıŐ, hasta ve zarurete düşmüş bu emektar bilgin; Dede Korkud Kitabını, Divan-ı Lugat-it-Türki, İbn-i-Mühenna Lugatını, Sultan Veledin Türkçe Divanını, Ferhenkname-i-Sa'di tercemesini, Kadı Burhaneddin'in Bezm-u-Rezm adlı Farsça Tarihini, Ebu Hayyanın Lisan ül Etrakini tashih ve basmasına kifayetle nezaret etmiş, benim muazzam Sultan Veled divanını o kopya etmiş, basımına o bakmıŐtı.

Bu arada Uzluk matbaasının başına beklenmedik bir felaket geldi. Ankara Kalesi eteklerinde park kurmak bahanesiyle bizim Matbaada dahil olmak üzere birçok ev, ticarethane, apartmanı yıkmak emrini anlatan Şiddetli bir ultiमतom aldık, binanın hemen boşaltılması isteniyordu. Resmi protestolara, ağızdan söylemlere rağmen yıkılma kararı kesin idi. İstibdad devrinde bile olsaydım, memleketin hayrına çalışan, PadiŐahın, kodamanların mevkilerine dokunmadıkça onlar dahi böyle bir facia yapamazlardı. Aman Rabbim, bu nasıl kötü bir devirdi ki, bunca emeklerle kurulan Cumhuriyet zamanında bana mutlakiyet günlerini hatırlatıyor. Üsküdarlı Şair Talat:

"Hasret olduk devr-i İstibdada biz"

mısrarını her halde böyle sıkıntılı saatlerinde yazmıŐtı.

Amerika'dan gelen Entertip Makinasını 6,500 liraya, iki baskı makinasından birisini 1,500, diğerini 2,300 liraya öbür kıymetli alet ve edevatı yok pahasına elden çıkartmak zorunda kalmıŐtım. İstanbul ve Trakya'dan gelen ahali değil matbaa kuracak bina, hatta oda bulamıyordu. Halk Partisi Hükümeti gözünü kırpmadan, bize bir yeni bina göstermeden 10 ailenin geçindiği matbaamı, bu irfan ocağını söndürmüŐtü. Belediye İmar İşlerinde uğraşan birisinin bize gelen bu musibetlerden büyük faydası olmuştu. Kale eteğindeki iki apartmanı yüze çıkmıŐtı. Fakat çok geçmeden zaman onlara da aman vermedi.

Zalim yine bir zulme giriftar olur ahir

Elbette olur ev yıkanın hanesi viran.

Yıkılan ev değil sevgili Matbaamdı; eğer o yaşasaydı, şimdi karşınıza 3 Selçuk Tarihi ile değil 30 mühim kitapla çıkardım: "Derelerden akan bulanık seller , Derdim içerdedir ne bilsin eller."

Fakat bu acıklı olay dahi benim cesaretimi sarsamazdı, o halde derhal işe başlamanın zamanı idi, aziz arkadaşım Nuri Gençosman, bendeki yazmadan tercemesini yaptı, 1943'de Aksaraylı Tarihi "Anadolu Selçukluları Gününde Tarih Bitikleri (Kitapları) serisinin 3 üncüsü olarak yayınlandı. T. Tarih Kurumu asıl metni ancak bir yıl sonra Ankara'da bastırabildi (1944).

Güçlü manevi yapısı, devlete olan bağlılığı ve inancı ile bu olayı atlatır ,fakat pek çok kişi kendisine bir tür taziye ziyareti yaparlar, bu susan ve etrafa mağrur bir edayla bakan kişi karşısında, bu iş yapanlar da bir şey diyemez. Herkes önüne bakar, bizde usul olduğu üzere bu iş üzerinde konuşmalım ,zamanla unutulur gider derler. Ve tabii Uzluk'un Tapu, Polis Müdürlüğü ve İç İşlerine yazdığı istidalar da derin bir sonsuzluk uykusuna dalarlar. Bütün bunlar olurken Uzluk sürekli makaleler yazıyor ve ısrarla kitaplar yayınlıyordu. Dönemin önemli dergilerinde ismi görülmeye başlanmıştır. Sağlık Bakanlığındaki çalışmaları 1946 yılına kadar sürer gider. O yıl Ankara Tıp Fakültesi kurulmaktadır. Fakültenin Tıp Tarihi Kürsüsü için kadro ilan edilir; başvuran üç kişi Osman Şevki Uludağ, Muharrem Mazlum Paşa ve Feridun Nâfiz Uzluk'tur. Seçimi büyük bir ekseriyetle Uzluk kazanır ve Ankara Tıp Fakültesi Tıp Tarihi hocası olarak hemen göreve başlar. Önce bir başvuru kütüphanesinin kurulması için gayret sarf etmeye başlar. Nitekim ayrıldığında 15.000 ciltlik çok kıymetli bir referans kütüphanesi kurmaya muvaffak olmuştur. O yıllarda Ankara'da Aydın Sayılı Dil-Tarih Coğrafya Fakültesinde Bilim Tarihi kürsüsünü kuruyordu. O da büyük bir atılımla çalışmaya başlamıştı. Dönemin kültür ortamında bu tür kendimize dönük araştırmalar geçerliydi. Bu şekilde yıllar süren başarılı bir çalışma döneminden sonra yeni bir sarsıntı Uzluk'u üzer. Milli Birlik Komitesi tasarrufu olan 147'ler uygulaması ile 1960'da üniversiteden uzaklaştırılır; bu olay düzeldikten sonra (1962) gene aynı şekilde çalışmaya devam eder. Nihayet 1972'de kendisini yine üzen bir olaylar zincirinden sonra emekli oldu.

Büyük bir kültür adamı ve tıp tarihçisi olan Feridun Nâfiz Uzluk'un derleyebildiğimiz yayınlarını ekliyoruz. Yazımı bitirirken tanımak bahtiyarlığına eriştiğim kişiliği ve hatırası önünde saygı ile eğilirim.

F.N.Uzluk ile İlgili Kaynaklar

1. Başar, Zeki: Ölümünün 1. Yıldönümünde Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk (1902-1974) dirim, Tom 50, Sayı 9, (1975), s.440-444.
2. Erdem, Fethi: Türk Hekimleri Biyografisi, İstanbul 1948, s.236-237.
3. Öncel, Öztan: Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk ve Tıp Tarihi. Tıbbi Etik Yıllığı, II, (Yayınlayan Arslan Terzioğlu), İstanbul 1992, s.98-101.
4. Terzioğlu, Arslan: Feridun Nâfiz Uzluk, Nachrichtenbl. Deutsch. Ges. Geschichte der. Medizin, Naturwissenschaft und Technik. Ig. 25, Heft 1, Mai 1975, s.14-15.
5. Terzioğlu, Arslan: Feridun Nâfiz Uzluk, *Dirim*, Yıl 70, sayı 10-12, 1995, s. 246-249.

UZLUK'UN YAYINLARI

A- KİTAPLAR

1.

Mevlâna'nın Yedi Öğüdü (Mecâlis-i Sab'ay-ı Mevlâna) Düzelten: Ahmed Remzi Akyürek, Çeviren: M. Hulûsi. Önsöz ve Yayınlayan: Feridun Nâfiz Uzluk.

İstanbul 1937 Bozkurt Basımevi. IX+108+146+126

“Anadolu Selçukileri gününde Mevlevi Bitikleri No I”

Not: Kitabın açıklama ve önsöz bölümünden sonra 1-146. sayfaları arasında *Mevlâna'nın Yedi Öğüdü'nün* M. Hulûsi tarafından yapılan Türkçe tercümesi, 1-126. sayfalar arasında da eserin Farsça metni yer almıştır. Bu yayın hakkında S. Ünver *Cumhuriyet*, 18.XI.1937'de önemli bir tanıtma yazısı kaleme almıştır. Ayrıca bazı eleştiriler de yayınlanmıştır. Uzluk bunlara cevap vermiştir (bkz. yay. 104)

2.

Eski Viyana Tıp Talimi ve onun Adli Sultan Mahmud Zamanında İstanbul'da Yayılması

İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enst. Yay. No. 10, Kader Matb. 34 sayfa+6 resim, İstanbul, 1937

Not: Daha önce *Türk Tıp Arşivi* içinde yayınlanmış makalelerin derlenmesi ve ek açıklamaları. Ayrıca Störk, Şanizade ve ünlü kitabı

hakkında ilk elden bilgi veren bu eserde Süheyl Ünver'in bir önsözü mevcuttur.

3. *Mevlâna'nın mektupları*. Düzelten: Ahmed Remzi Akyürek. Mukaddime: Veled Çelebi İzbudak. Önsöz ve yayınlayan: Feridun Nâfiz Uzluk. Sebat Basımevi. 174+27 s., İstanbul 1937

“Anadolu Selçukileri gününde Mevlevi Bitkileri: No. 2”

Not: Kitabın 1-174 sayfaları arasında eski yazı metin vardır. Önsöz Farsça metin, Türkçe çevirisi, Mevlâna'nın hayat hikâyesi verilmiştir. S. Ünver *Mektubâtın* tıp tarihi açısından önemi ile ilgili bir tanıtımayı *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlamıştır (23.VIII.1937). Bu yayınla ilgili eleştirilere Uzlak cevap vermiştir. (bkz. Yay 97-98)

4.

Düzmece Nazariyesi iflâs etmiştir.

İstanbul, 1940.

Not: Osman Gazi'nin dedesini bir rum korsanı, Fatih Sultan Mehmet'in dedesini düzmece Mustafa'ya götürmek isteyen birisine belgeleriyle birlikte yazılmış cevaptır.

5.

Divânı Sultan Veled. Takriz: Veled Çelebi (İzbudak) Önsöz: Feridun Nâfiz Uzluk. Yayınlayan: Feridun Nâfiz Uzluk. Uzluk Basımevi. 100+12+616 s.1 Ankara 1941

“Anadolu Selçukileri gününde Mevlevi Bitikleri: 3”

Not: Kitabın 1-616. sayfaları arası eski yazı metindir. Ayrıca S. Ünver, Uzluk tarafından yazılmış önsöze dikkat çekmekte ve 14.000 beyitten meydana gelen bu büyük eserde hekimlikle ilgili konuların önemini belirtmektedir. (bkz. *Cumhuriyet* 30.VI.1941 ve Türk Tıp Tarihi Arş. Sayı 19-20, s. 71-72, 1942)

6

Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi.

Ek olarak Uzluk'un açıklamaları, Uzluk Basımevi 328 sahife. Ankara, 1941.

Not: İbni Bibi'nin 1902'de Hollanda Leyden'da Fransıza metni Houstma tarafından basılan tarihin Türkçe'ye Nuri Gençosman çevirisi.

Not: Ünver 454 tarafından

7

Selçuklu Devleti Tarihi

Recep Ulusoğlu Basımevi, 384 sahife, Ankara 1943.

Not: Aksaraylı Müverrih Mahmut oğlu Kerimeddin'in Farsça olarak yazdığı, dünyada o zaman bilinen 2 nüshası da Türkiye'de bulunan meşhur tarihinin Türkçe çevirisi.

8

Üretme yerleri ve boyalar

176 sayfa, 30 resimle birlikte, Ankara 1943.

(Bu konuda dilimizde yazılmış ilk eserdir.)

9

Laborantlara Bakteriyolojik Araştırmalarda Kılavuz.

458 sayfa 115 şekille, Ankara 1947.

Sağlık Bakanlığı için.

10

Ulu Arif Çelebi'nin Rübâileri.

İstanbul, 128 sahife. 1949.

Not: Arif Çelebi'nin 80 rübaisinin Farsça metinleriyle bunların tercümesi ve onun hal tercümesi,

“Anadolu Selçukluları Gününde Mevlevi Bitkileri: 4”

11

Tarih-i Ali Selçuk der Anatoli “Anadolu Selçuklu devleti Tarihi

Metin 96+tercüme, 80+Önsöz XII=188 sahife. İstanbul, Kemal Matbaası, Ankara Örnek Basımevi. 1952.

Not: Paris Bibliothèque Nationale'daki anonim tek nüsha Farsça Selçuknamenin aslının faksimile baskısı ile Türkçe çevirisi.

12

Salgın Hastahklar.

46 hastalığı ihtiva eden şema ile tanıtım. Ankara 1950

13

Şâni Zâde Ataullah Efendi.

Monografi 24 sf. Ankara 1951.

(14 Mart 1951 Tıp Bayramı dolayısıyla)

14

Türkiye'de Anatominin gelişmesi ve teşrihçi Mahzar paşa.

Monografi 11 s. Ankara 1953.

15

“*Türk Tıbbiyesinin 748. Yıldönümü Dolayısıyla*”

A.Ü. Tıp Tarihi Enst. No: 2 Monografi, Ankara 1954

16

İpecacuanha (Altın kökü) üstüne, (Ali Münşi'nin eseri)

Ankara Üniv. Tıp Tarihi Enstitüsü, Ankara 1954.

17

Hekimbaşı Mustafa Behçet, Zatı, eserleri hakkında bilgi.

Ank. Üniv. Tıp Tarihi Enstitüsü yayını, Sayı 3, 20 resimle birlikte,
136 sayfa. Ankara 1954.

18

Hippocrate'in Andı. (Türkçe, Fransızca İngilizce, Almanca, Farsça, Arapça asılları ile birlikte.)

Ank. Üniv. Fak. Yay. No: 67, Ankara 1958

19

Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıflarının Fihristi.

(Tapu Kadastro Müdürlüğünün Arşiv Belgesi.) Ankara 74+41=155
sf. 1958.

20

Tıbbi Bir Buluşun Hikayesi.

Ankara Tıp Fak. Yayını, Sayı 125.

XVI+83 sayfa 15 resim, Ankara 1963.

Not: “Dr. Laennec” adıyla Maurice Cloche’un hazırlayıp senaryo ve konuşmaları Jean Bernard-Luc tarafından yazılan film’in Türkçesi. Ayrıca Feridun Nâfiz Uzluk’un Laennec’in tıp tarihindeki önemini anlatan iki yazısıyla birlikte Ana metni Türkçeye çeviren Dr. Hamdi Dilevurgun (1907-1964)

21

XXV. Ölüm yıl Dönümü, Atatürk Çağında Sağlık hizmetleri ve Eğitiminde gelişmeler. Ankara, 1963.

1- Not: F. N. Uzluk bu açıdan görüşünü şöyle açıklıyor. Cumhuriyet devrinde iki konu Türk tıbbını ilgilendirir. I-1923 Lozan Andlaşmasında İstanbul’da bulunan Milletler arası Karantina idaresi (1838-1923)nin lağvedilmesi, bunun yerine Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü kurularak Türk hekimleri tarafından Türkiye dışından gelecek. II- Türkiye’de tababet icrası yalnız Türk uyruklu olanlara

ayrılmış bulunması. Yıllardan beri kanayan bir yarada, böylelikle ortadan kaldırılmış oldu.

22

Genel Tıp Tarihi I., (Prehistorikten zamanımıza kadar gelişen Tıp Mektep ve mesleklerinden söz açar.)

Anakara Üniversitesi Yayını Sayı 68, Güzel İstanbul Matb. 392+XXV=417 sayfa. Ankara 1958

Fürûzanfer, Bedî'uz-zaman: *Mevlâna Celâleddin*. Çeviri: ve açıklamalı önsöz. Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı. Milli Eğitim Basımevi. XXXV+319 s. 2 plan, 1 levha. İstanbul 1963.

“Şark-İslâm Klasikleri İçin Yardımcı Eserler: No: 2”

23

Fatih Sultan Mehmet Zehirlendi mi, Eceli ile mi öldü?

Resimli, 56 sahife. Ankara 1965.

Not: Babinger tarafından yazılan almanca makalenin ayrıntılı bir giriş ilavesi ile çevirisi.

24

Hipocrate ve Salerno Tıp Mektebinin Aphorismaları.(Daremborg)

(Ayrıntılı eklerle çeviri)

Ankara, 132 sayfa, 1962.

25

Frenginin manzum tavsifi.(*La Syphilis*)

İtalyan hekimi G. Fracastor (1483-1553) tarafından yazılan Latince manzum eserin Türkçeye çevirisidir.

Ankara Tıp Fak. Yay. No: 197, 228 sf. 53 resim, Ankara, 1969.

Not: Konunun iyi anlaşılması için başına “ölmek üzere olan bir hastalık, Frenginin önem kazanması, kaybolmağa yüz tutması hakkındaki yazı ile iki Türk hekiminin Frengi ile ilgili olarak yazdıkları eser hakkında bilgi. Ayrıca Syphilis’in eski dünyada mevcut olup olmadığı, yeni dünyadan mı geldiği hakkında iki makale. Fracastor kitabı Latince olarak yazmış, eseri ünlü frengi uzmanı Alfred Fournier, (1832-1914) bunu Latineden Fransızcaya çevirip, 1869 da yayınlanmış; Türkçeye oradan çevrilmiştir.

26

Doğumunun 1400 ncü yıldönümü dolayısıyla Fransız Tıp Akademisine göre Hazreti Muhammed "A.M" in Şuuru Tamdır. (çeviri)

Not: Ankara 1970, Çevirmen sonuna Fransız Tıp Akademisinin raporunun, Fransızca'sı da aynen konulmuştur. (çeviri ve açıklama)

27

Kur'anda Tababet (K. Optiz'den Çeviri)

Ank. Tıp. Fak. Yay. Sayı: 240, Ankara 1971.

Not: "Die Medizin im Koran" adlı eserin Türkçeye çevirisidir. Yazar, tarafsız bir görüşle Kur'anda bulunan tababetle ilgili, sağlıkla münasebeti olan bütün *Ayet-i Kerimeleri toplamış bunları şerh ve izah eylemiştir*. Uzluk eseri çevirirken önemli notları ilave etmiştir.

28

Ankara Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü Çalışmaları ve Yayınlanmamış Kitaplarım (54 adet) Monografi, Ankara 1971.

Not: Yayınlar bölümünün sonuna ek olarak açıklamalı bir bölüm eklenmiştir. Son derece ilginç ve F. N. Uzluk'un içinde yaşadığı dramatik ortamı gözler önüne seren bu monografi hakkında ilerde açıklama yapılacaktır.

Aslında ayrı bir monografi gibi gözüken bu küçük yayın son kitab "Kur'anda Tababet" kitabına ek olarak yayınlanmıştır. Onun için sayfa sayısı 107-111 + 2 dir.

B- MAKALELER

29	"Hıfzısıhha-i-Akli"
"Ayaşlı Şakir Efendi, Rıza Tevfik Bey'e"	<i>Babalık Gz.</i> (Konya) 24-10-1923 ve 25-10-1923
<i>Peyâm-ı Sabah</i> 17-6-1922 ve 8-7-1922	34
30	"Tâbabet-i Akliye ve Asabiye Cemiyeti Kongresi"
"Mevlevi tabibleri",	<i>Babalık Gz.</i> (Konya) 10-10-1923
İkdam Gazetesi, İstanbul 12-6-1339 (1923)	35
31	"Spor ve Konyalılar"
"Sultan Veled ve Konya"	<i>Babalık Gz.</i> (Konya) 26-10-1923
<i>Halk Gazetesi</i> (Konya) 11-7-1923	36
32	"Çocuklarımızın Himayesi"
"Konya Ereğlisi"	<i>Babalık Gz.</i> (Konya) 29-10-1923
<i>İkdam</i> 15-8-1923 ve 18-8-1923	37
33	"Dimağ-ı Beşerde Tekellüm Merkezi"

Babalık Gz. (Konya) 20-11-1923 ve
21-11-1923

38

“İnsan Dimagında Konuşma
Merkezi”

Babalık Gz. (Konya) 14-12-1923

Türk Tabeti ve tasarruf *İkdam Gaz.*
4 Temmuz 1923

39

“Konya Gazeteleri”

Babalık Gz. (Konya) 7-1-1924

40

”Ereğlide Ufûl Eden Bir Alim”

Babalık Gz. (Konya) 11-1-1924

41

“Ayrılıklar Münasebetiyle”

Babalık Gz. (Konya) 28-1-1924

42

“Tıbbi İctimalar Terbiyevi
Konferans (*Hekim Şifai adıyla*)”

Babalık Gz. (Konya) 12-2-1924

43

“Sultan Veled”

Milli Mecmua 21-2-1924

44

“Avrupa’ya Talebe göndermek
ihtiyacı”

Babalık Gz. (Konya) 26-2-1924

45

Mevlevilik menakıbından, *Mahfel*,
2-3. C. 21-23. 25-27 Sayı, 7-9,11

(1924)

46

“*Türk Tarihi*, Rıza Nur Beyin eseri
hakkında” (*Hekim Şifai adıyla*)

Babalık Gz. (Konya) 28-4-1924

47

“Konya Şehri”

Babalık Gz. (Konya) 3-7-1924

48

“Rıza Dede Efendi”

Babalık Gz. (Konya) 22-7-1924 ve
23-7-1924

49

Bir Gazetecinin Tahlili Ruhisi

Babalık Gz. (Konya) 10-7-1924 ve
11-7-1924

50

Mevlânâzade’den Nasuhizâde’ye
mektup

Babalık Gz. (Konya) 6-10-1924

51

Tâbâbet-i Akliye ve Asabiye
Cemiyeti Kongresi

Babalık Gz. (Konya) 8-10-1924

52

“Vefatından İki Asır Sonra Şair
Nedim’in Kabrinde İhtifal”

Babalık Gz. (Konya) 20-10-1924

53

“Asar-ı Mevleviye Müzesi Türk
Harsı Etrafında”

Babalık Gz. (Konya) 22-10-1340
(1924)

54

“Mevlevi Sanatkârları: Ahmet
Eflâki Dede” (*Hekim Şifai adıyla*)

Babalık Gz. (Konya) 9-12-1340
(1924)

55

Anadolu’da Türk mutasavvıfları:
Sultan Veled

Milli Mecmua. 9-11. Sayı. 2-3 1340
(1924)

55

Sultan Veled (*Hekim Şifai adıyla*)

Babalık Gz. (Konya) 4-3-1340 (1924)

56

“Aşşalı Şakir Efendi İçin Açık
Mektup”

Babalık Gz. (Konya) 15-5-1925

56

“*Osmanlı Müellifleri*” (Yayını
dolayısıyla)

Babalık Gz. (Konya) 7-8-1925

57

“Sahip Ata Fahreddin Ali” (Rıza
Nur Beyin Türk Tarihi Cilt 5,
S.51’de izah vardır.) (*Hekim Şifai
adıyla*)

Babalık Gz. (Konya) 5-8-1925 ve 6-8-1925

58
“Felc-i Umumi “Paralizi Jeneral” ile dimağ frengisi arasında”

İstanbul. Seririyatı (İhsan Şükrü – Aksel) ile 6.cı sene No:7 Ekim 1925

59
“Sultan-ul Ulemanın Sandukası hakkında” (*Hekim Şifai adıyla*)

Babalık Gz. (Konya) 5-3-1926

60
“Dispanserde bir gün”

Babalık Gz. (Konya) 11-10-1926 ve 12-10-1926

61
“Şair Fasih Ahmet’in mektubu” (*Hekim Şifai adıyla*)

Babalık Gz. (Konya) 15-4-1927

62
“Kalb hastalıkları ve ani ölümler” *Babalık Gz.* (Konya) 4-5-1927 ve 5-5-1927

63
“İrade hastalıkları” *Babalık Gz.* (Konya) 15-5-1927

64
“Almanya haberleri” *Babalık Gz.* (Konya) 4-7-1927

65
“Teşhis ve Tedavi muhtırası” *Babalık Gz.* (Konya) 1-10-1927

66
“Yeni Frengi tedavisi nedir.” *Babalık Gz.* (Konya) 2-1-1928

67
“Düşünceler, temenniler” *Babalık Gz.* (Konya) 9-2-1928

68
“Mes’udiye Himaye-i Etfal Kongresi”

Babalık Gz. (Konya) 20-2-1928

69
“Plazmakininin (Sıtmanın yeni ilâcı)” *Babalık Gz.* (Konya) 26-2-1928

70
“Deste Gül, kitap tahlili” *Babalık Gz.* (Konya) 10-6-1928

71
“Konya’ya ait güzel bir şiir” *Babalık Gz.* (Konya) 21-11-1928

72
“Tıp Fakültesi neşriyatı” *Babalık Gz.* (Konya) 13-2-1929

73
“Acıklı bir ölüm” (*Bay Sungur adıyla*)

Babalık Gz. (Konya) 11-10-1929

74
“Kızıl Hastalığına tutulmamak için aşılınmak lazımdır.” *Babalık Gz.* (Konya) 14-9-1928

75
“Üçüncü Milli Tıp Kongresi” *Babalık Gz.* (Konya) 22-7-1929

76
“İhtifalci Mehmed Ziya Bey” (*Bay Sungur adıyla*)

Aksaray Gazetesi (Konya) 23-4-1930

77
“Can Pazarı” (*Bay Sungur adıyla*) *Aksaray Gazetesi* (Konya) 28-6-1930

78
“Çayırılı Hanımlar, Sıtma Yapan Ocaklar” *Aksaray Gazetesi* (Konya) 11-6-1930

79
“Tamir mi, Tahrib mi” *Aksaray Gazetesi* (Konya) 16-7-1930

80
“Kuduz Hastalığı” (*Bay Sungur adıyla*) *Aksaray Gazetesi* (Konya) 30-3-1930 ve 6-8-1930

81
“Kuduz Hastalığı” *Aksaray Gazetesi* (Konya) 3-9-1930

82
“Babalık Sahibi Mahzar Bey Öldü” *Aksaray Gazetesi* (Konya) 10-9-1930

83

“Sıtma”

Aksaray Gazetesi (Konya) 23-7-1930;
20-7-1930; 13-8-1930; 20-8-1930;
27-8-1930; 3-9-1930; 17-9-1930; 24-
9-1930 ve 29-9-1930

84

“Bu Gebe Bir Kadının İdrarındır”
(*Bay Sungur adıyla*)

Aksaray Gazetesi (Konya) 4-2-1931

85

“Kırılmış Bacak bir günde nasıl iyi
olur” (*Bay Sungur adıyla*)

Aksaray Gazetesi (Konya) 11-2-1931

86

“Hekimbaşının Muzipliği” (*Bay
Sungur adıyla*)

Aksaray Gazetesi (Konya) 18-2-1931

87

“Şerefli Bir Çekiliş: Müzeler
Müdürü Halil Ethem beyin takatüd
olması üstüne”

Aksaray Gazetesi (Konya) 11-3-1931

88

“*Son Aşır Türk Şairleri*, İbnülemin
Mahmut Kemal beyin eseri
dolayısıyla”

Aksaray Gazetesi (Konya) 1-4-1931 ve
8-4-1931

89

“Aksaray Darüşşifası”

Aksaray Gazetesi (Konya) 201, 1931,
s. 2-4.

90

“Çocuk Bayramında ..... Dilekler,
Düşünceler”

Aksaray Gazetesi (Konya) 22-4-1931

91

“Boğmaca: Gök Öksürük”

Aksaray Gazetesi (Konya) 3-6-1931 ve
10-6-1931

92

“Beyin zarı iltihabı: menenjit”

Aksaray Gazetesi (Konya) 1-7-1931;
8-7-1931 ve 16-7-1931

93

“Hamam boğazı”

Aksaray Gazetesi (Konya) 22-7-1931
94

“Dizanteri”

Aksaray Gazetesi (Konya) 5-8-1931 ve
13-8-1931

95

“Amip Dizanterisi”

Aksaray Gazetesi (Konya) 19-8-1931
96

“Tifo: Karahumma”

Aksaray Gazetesi (Konya) 26-8-1931;
2-9-1931 ve 9-9-1931

97

“Babalık 22 yaşında”

Aksaray Gazetesi (Konya) 20-1-1932
98

“Zehirlenmelere yardım”

Aksaray Gazetesi (Konya) 30-3-1932
99

“Aksaraylılar Allahaismarladık”

Aksaray Gazetesi (Konya) 27-4-1932
100

“Münih’ten Aksaray’a selâm”

Aksaray Gazetesi (Konya) 1-2-1933
101

“Türk Ahileri”

Aksaray Gazetesi (Konya) 31-9-1933
102

“Selçuk Veziri Sahip Ata ve
Oğulları” (*Yağbasan adıyla*)

Babalık Gz. (Konya) 13-5-1935 ve
16-5-1935

103

“İslam tıbbında Farmakoloji ve
Seydilanî nebatalar”

Türk Tıp Tarihi Arş. 1:10-14 1935
104

“Şerifoğlu Yedigârı”

Türk Tıp. Tar. Arş. 2:49-55 1935
105

“Hekimbaşı Mustafa Behçet
Efendinin kitabları ve bitik sevgisi
bitik evleri”

Türk Tıp Tarihi Arş. 3:87-102 1935
106

“Şerif Oğlu Yadiğârî'nin yazılma yılı ve Umur Bey Çelebi”

Türk Tıp Tarihi Arş. 3: 118-121 1935
107

“Cholera Risalesi”

Türk Tıp Tarihi Arş. 4(1): 145-156
1935
108

“Prof. Dr. phil. Karl Süsseim”

Türk Tıp Tarihi Arş. 4: 160-163 1935
109

“Basma ilk Türk Kitabı ve Şanizade Tabib Ataullah”

Dirim 11(5): 144-146, *Dirim* 11(6):
180-183 1936
110

“Şerif Oğlu Yadiğârî ve Gazi Umur Bey”

Türk Tıp Tarihi Arş. 6: 34-38 1937
111

“Bir Türk Hekimi ve Tıbbı Dair Manzum Bir Eseri”

Türk Tıp Tar. Arş. 6: 45-52 1937
112

“Şanizadenin Mezartaşı”

Türk Tıp Tarihi Arş. 6: 55-57 1937
113

“Eski Viyana Tıp Talimi ve Onun Adli Sultan Mahmud Zamanında İstanbul'da Yayılması.” (Karl Süsseim'den çeviri)

Türk Tıp Tarihi Arş. 1: 14-20 1935
Türk Tıp Tarihi Arş. 2: 60-63 1935

Türk Tıp Tarihi Arş. 3: 106-111 1935

Türk Tıp Tarihi Arş. 4: 156-160 1935

Türk Tıp Tarihi Arş. 5: 15-18 1937

Türk Tıp Tarihi Arş. 6: 40-44 1937

Türk Tıp Tarihi Arş. 7: 76-82 1938
114

“Ejderha”

Türk Tıp Tarihi Arş. 6: 82, 1937
115

“XIX. Asır Başında Mısır Maarifi ve İlk Tıp Mektebi”

Dirim 12(6): 282-285, 1937
116

“İstanbul Tıbbiyesi için Avrupa'dan İlk Getirilen Hekim”

Dirim 12 (4): 204-207, 1937
117

“Eşşeyhürresis”

Büyük Türk Filozofu ve Tıp Üstadı İbni Sina, Bölüm 11, sf.1-13

T.T.K. Yayınları VIII. Seri No.1, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul 1937
118

“İbni Sina ve Bazı İslam Tabiplerinin Yabancı Dillere Tercüme Edilen Eserleri”

Büyük Türk Filozofu ve Tıp Üstadı İbni Sina, Bölüm 11. sf. 13-20

T.T.K. Yayınları VII. Seri No.1, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul 1937
119

“Girid'in Hanya şehrinde Kalaazarla mücadele usulleri” (çeviri)

Tedavi Kliniği ve Laboratuvarı Tom. 9 No: 35 1938
120

Plazmodyum Ovale (Stephens) Hakkında (çeviri)

Tedavi Kliniği ve Laboratuvarı Tom. 9 No: 27 1937
121

“Habeşistan'daki askeri harekât esnasında kıt'aların sıhhi teşkilâtı ve sağlık durumu” (çeviri)

Sıhhiye Mecmuası No:92 1938
122

“Konya Revüsü Direktörlüğüne: *Mektûbât-ı Mevlâna* (Karşılık). *Konya Dergisi* Cilt 2. Sayı 16-17, 1937.

“Konya Dergisindeki bir makale”
Babalık Gz. (Konya) 30-9-1937
123

“Mektûbât-ı Mevlâna'ya dair.”
Ekekon Gz. (Konya) 16-6-1938

124“*Mecalis-i Seba-i Mevlâna* hakkındaki itiraza karşılık.” *Konya Dergisi* 2.C., 22-23. 6-7.1938, s. 1243-1250.

125

“Karaman Oğlu İbrahim Bey İmareti; vakfiyesindeki şehid hekimler ve bazı düşünceler”

Türk Tıp Tarihi Arş. 8: 97-100 1939

126

“Şanizade Ataullah: Elkitab-ül Hamis Fi Zikrül Edviye”

Türk Tıp Tarihi Arş. 12: 115-127 1939

Türk Tıp Tarihi Arş. 13: 46-56 1939

Türk Tıp Tarihi Arş. 14: 89-96 1939

Türk Tıp Tarihi Arş. 15: 173-182 1940

127

“Konyalı Şeyh Sadreddin’in ölüm tarihi ve vasiyetnamesi bulundu.”

Babalık Gz. (Konya) 8-2-1943

Bir sertifika

Türk Tıp Tarihi Arş. 6. Sayı 21-22, s. 1-8, 1943

“Mevlâna’yı anarken”

Babalık Gz. (Konya) 17-12-1942

128

“Becel Hastalığı”

Sıhhiye Mecmuası No:9 1943

129

“İlaçların ve zehirlerin farmakolojik muayenesi hakkında (Paul Paulewka’dan çeviri)”

Hıfzıstıhha ve Tecrübi Biyoloji Mecmuası C.4 Sayı 4, 1943.

130

“Ord. Prof. Dr. Server Kamil Tokgöz (1881-1943)”

Türk Hijyen ve Tecrübi Biol. Derg. 46 (3-6): 1-8 1943

131

“Mesnevi tercümesi hakkında”

Tasvir Gz. (İstanbul) 4-10-1945; 10-10-1945; 20-10-1945; 31-10-1945

132

“Tahrif mi, Cevab mı”

Tasvir Gz. (İstanbul) 10-7-1946; 31-7-1946 ve 11-9-1946

133

“Mevlânâ’yı andık”

Babalık Gz. (Konya) 19-12-1946

134

Tıp Tarihi Açış Dersi

Ankara Tıp Fakültesi 1946

(Genel Tıp Tarihi (1958) Giriş Yazısı (bkz. Yayın 22))

135

“Gez Dünyayı, Gör Konya’yı”

Konya’lılar Gecesi 7-5-1948

136

“Mevlevi Şeyhi Süleyman Efendi ve şair Enis Behiç” (Koryürek)

Zafer 1-12-1949

137

“Konya Dergisindeki bir makale”

Babalık Gz. (Konya) 30-9-1937

138

“Şeyh Sadreddin-i Kunevi (673. Ölüm yılında)”

Ekekon Gazetesi 28-7-1947; 30-7-1947 ve 1-8-1947

139

“Sadreddin-i Kunevi’nin ölüm yılı”

Babalık Gz. (Konya) 22-7-1947

140

“Mülga Kütahya Mevlevi Dergahı binası satılıyor mu?”

Ekekon Gazetesi 25-8-1947

141

“Konya’da Selçuklular devri eserleri için Akademi açılmalıdır.”

Ekekon Gazetesi 25-8-1947

142“Konya’yı ilgilendiren değerli bir eser, Paris Milli Kütüphanesindeki *Selçuknâme* ve bundan öğrendiğimiz tarihi gerçekler.”

Ekekon Gazetesi 8-10-1947 ve 13-10-1947

143

“National Gallery de Fatih’in Resmi”

Yeni Sabah (İstanbul) 21-8-1949

144

“Mevlânâ’nın ölüm yılı dolayısıyla”

Ekekon Gazetesi 9-1-1948 ve 12-1-1948

145

“Tıp Bayramı: Genç tıbbiyelilere armağan”

Kudret Gz. 14-3-1949

146

“Mevlânâ”

Ulus 17-12-1948

147

“Ankara’da Refik Saydam Merkez Hıfzısıhha Müessesinde Yapılan Çiçek Aşısı Usulü”, Türkiye’de Çiçek Aşısı ve Tarihi

(edit; Süheyl Ünver) İstanbul, 1948, 2.130-131.

148

“Tıp Tarihi Niçin Okuyoruz”

Ank. Tıp Fak. Mec. 2: 97-107 1948

149

“Ortaçağ Eczacılık Tarihine Kısa Bir Bakış ve “ilk Bitiksel Droglar eseri Hakkında,”

Dirim 23: 277-279 1948

150

“Kolera Epidemisi Tarihi”

Türk Hijyen ve Tec. Biol. Derg. 8(1): 1-30, 1948

151

“Çiçek Aşısı ve Türkler”

Dirim 24: 82-86 1949

152

Ebubekr der Sohn Des Zeki, Genannt Sadri Kunevi Ein Arzt Aus Der Zeit des Ananatolischer des Ashubbensliches.

Acta Medica Turcica, 1: 29-37, No:2 1949

153

“Tabib Şanizade Mehmet Ataullah”

Poliklinik 16: 29-30 1950

154

“Konya’yı ilgilendiren değerli bir eser, Paris Milli Kütüphanesindeki *Selçuknâme* ve bundan öğrendiğimiz tarihi gerçekler.”

Ekekon Gazetesi 8-10-1947 ve 13-10-1947

155

Bursalı Tabib Mevlevi Ömer Şifai Dede

Dirim 25: 170-175 1950

156

“Şerafettin Mağmumi”

Dirim 25(8): 268-273 1950

157

“Bursa Bimaristanı Başhekimi Mahmut Efendi ve İstinsah Ertiği iki Eser: Bilgili Hekimle şartlatan tabip”

Dirim 25 (1): 43-46 1950

158

“Bursalı Hekim Ali Münşi Efendi”

Dil Tarih Coğrafya Fak. Derg. 7(3): 329-337 1950

159

“Hattat Olarak Sabuncuoğlu Şerafettin”

Dirim 26(9-10): 188-195 1951

160

“Neuendeckte Gedichte von Eflaki dede und Sultan Veled.”

Milletlerarası XXII. Müsteşrikler Kongresi. (International Congress of Orientalist.) İstanbul, September 15-22, 1951.

161“Les Bases d’Histoire de la Médecine Turque”

Acta Medica Turcica (Ank. Üniv.)3: 9-15 1951

(S. Ünver ile)

162“Ölümünden 9 yıl Sonra Ordu Hekimbaşısı Yapılan Bir Tabibimiz (Abbas Vesim Efendi)”, *Dirim* 26 (1-2): 18-25 1951

163 “Medical Education in Turkey”

Acta Medica Turcica, 3: 31 – 34 1951

164 “Anatominin Gelişmesi: İbni Nefis’in Küçük Dolaşımı Bulması”

Ank. Üniv. Tıp. Fak. Mec. 15: 350-351 1952

165

“Ortaçağdaki İslam Hekimlerine göre Phitisis”

Dirim 27: 43-50 1952

166

Konya Belediyesi Sultan’ül Ulema Medresesini restore ederek hatasını tamir etmelidir.”

Yeni Konya Gz. 8(Konya) 7.9-51952

167

“Ambroise Paré”

Dirim 27: 510-515 1952

168

Türk Tıp Tarihi Esasları

Tıbbiyeli. Özel Sayı, Sayfa 9-15 1953

169

Hekimbaşı Gavruddinzade Şemsettin

Dirim 28 (10): 374-379 1953

170

Meslek Hatasıyla öldürüldüğü iddia edilen fakat aslı olmadığı anlaşılan bir hadise

Dirim 28 (5): 164-169 1953

171

Bursalı Ali Münşi: İpecacuanha Üzerine ilk Monografi

Sağlık Derg. 27: 401-406 1953

Sağlık Derg. 27: 577-584 1953

Sağlık Derg. 27: 654-657 1953

Sağlık Derg. 27:654-657 1953

172

Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi ve Eserleri

Dirim 29 (5-6): 142-148 1954

173

“Hekimbaşı Mustafa Behçet,”

Türk Yurdu, No: 4 (237), s.230-321,

Ekim 1954.

174

“Eczacılığın ve bunlar arasında Türk Eczacılığı Tarihi Üzerinde Bir Araştırma”

A. Ü. Eczacı Yıllığı 1954

175

“Die Monographie Über Die Chinasinde Eines Türkischen Arztes Names Ali Münşi aus Bursa XVII Jahrhundert Gestorben im Jahre 1733/34”

Annales de Université d’Ankara Vol. IV:261-272, Ankara 1949-1957

176

“Ankara Tıp Fakültesinin Kuruluşu Hakkında Kısa Tarihçe”

Dirim 29 (3-4): 83-98 1954

177

“1900 Yılında Konya’da Açılan Guraba Hastanesi”

Dirim 29 (1-2): 29-33, 1954

178

“Şair ve fikir adamlarımızın elyazısı, mühürleri

Türk Dili Cilt II, Sayı 24, s. 785 – 791, Eylül 1953.

179

“Lamiî’nin latifelerinden.”

Türk Dili Cilt IV, Sayı 46, s. 331-334, Temmuz 1955.

180

“Ölümünün 681. yıldönümü dolayısı ile Mevlâna”

Zafer Gz. (Ankara) 21-12-1954

181

“Mevlâna’da Türkçe sevgisi”

Türk Dili C, 4 Sayı 41, s.270-279, 1955.

182

“Mevlâna Enstitüsü”

Zafer Gz. (Ankara) 19-12-1955

183

“Mevlâna Enstitüsü.”

Yeni Konya Gz. (Konya) 20-12-1955

184

“Fatih devrinde şarabı hokne ettirerek sarhoş olan bir şair (Melihî)”

Türk Dili Cilt IV, Sayı 42, s. 609-611
Temmuz 1955.

185

“Hâkîm Şeyhî'nin öz adı ve babasının dedesinin adları; göz sayrılıklarında kullandığı özel emi”
Türk Dili Cilt IV, Sayı 4, s. 468 – 474, Mayıs 1955

186

“Nurullah Ataç”

Türk Dili Cilt VI, Sayı 70, s. 555 – 557, Temmuz 1957.

187

“Les Bases d'Histoire de la Médecine Turque”

Ask. Tıp Derg. (Özel Sayı, 73) sf. 30-36 1955

(S. Ünver ile)

188

“Eczacılar, Türk Eczacıları Tarihi Üstüne Bir Araştırma”

Dirim 30(1): 35-40 1955

189

Die Monographie über die Diunarinde von Ali Münchi aus Bursa

Acta Medica Turcica, 7: 67-92 1955

190

“Mevlâna'da tıp konusu.”

Zafer Gz. (Konya) 15-3-1957

191

“Mevlâna.”

Fetih Gz. (İstanbul) 20-12-1957

192

“Mevlâna'nın doğum yılı üstüne bir araştırma.”

Türk Düşüncesi, 8,10.C.ç,12.2 Sayı, 11.1957, 2.1959, 11-15:31-37

193

“Tebrizli Şems kayıp mı oldu, şehit mi edildi?”

Yeni Gün Gz. (Ankara) 16-12-1958

194

“Tebrizli Şems ve Mevlâna”

Zafer Gz.(Ankara) 17-12-1958

195

“Ölümünün 687. Yıldönümü dolayısıyla Mevlâna ve Yunus Emre.”

Ulus Gz. (Ankara) 18-12-1960

196

Ahi Türkoğlu Çelebi Hüsameddin.

Kudret Gz. (Ankara). 17.12.1960

197

Mevlâna'nın 687 nci ölüm yıldönümü solayısıyla Ahi Türkoğlu Çelebi Hüsameddin.

Kudret Gz. (Ankara), 17-18.1960.

198

Hekimler için Panteon mu, yoksa Heykel mi yaptırmalı?

Dirim 35 (9-10): 250-259 1960

199

Prof. Dr. Hamdi Suat Aknar

Neşter Cilt 5. Sayı 25-27 1961

200

Ecz. Nurettin Yatman

Dirim 37: 370-372 1962

201

Ankaralı Hekim Nidai

Selâmet, Haziran 1962

202

“Mevlâna ve Yunus Emre.”

Zaman Gz. (Konya) 19-12-1960

203

Mevlâna ve Yunus Emre.

Ulus Gz. (Ankara). 18-12-1960

Büyük annemden dinlediğim atasözleri VIII Türk Dil Kurultayı bildirileri

204

“Celâleddin-i Rumi, Mevlâna.”

Türk Ansiklopedisi. Cilt X, Sf.106-117, 1960

205

“Türkiye İçin Yazılmış Bilimsel Eserler ve Yazarları,”

Türk Yurdu, C: 2 Nr: 6 (288), Eylül 1960, s. 58-59.

206

“Türk Dili Egemenliğinin 684. Yıldönümü,”

Türk Yurdu, C: 3, No: 1 (295), Nisan 1961, s. 36-37.

207

“Karaman’da Türk Dil Bayramı”,
Türk Yurdu, C: 3, No: 2 (296), Mayıs 1961.

208

“Karamanoğlu Mehmet Bey’in Heykeli,”

Türk Yurdu C: 3, No: 3-4 (297), Haziran – Temmuz 1961, s. 27.

209

“XIV. yüzyıl Mevlevî şairlerinden Eflâki Dede’nin 600.ölüm yıldönümü dolayısıyla: Ahmet Eflâki Dede.

Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, (Belleten), Ankara TTK, Basımevi Ankara 1961, 2 bs. 1988, s. 275-309

210

“Mevlâna ve Yunus Emre.”

Türk Yurdu. 2 C., 10. (292) Sayı, 1, s. 20, 1961

211

“Ölümünün 688.yıldönümü dolayısıyla Mevlâna ve Mesnevi.”

Kudret Gz. (Ankara) 17/18-12-1961

212

Karaman’dan türk dil Bayramı

T.Folklor Araştırmaları, cilt 7, Sayı 156, s.2778-2779, 1962.

213

“Mevlâna’nın 689.ölüm yıldönümü dolayısıyla Mevlâna ve Tebriz’li Şems.”

Zafer Gz. (Ankara) 19/20-12-1962

214

“Karaman-oğulları hakkında iki ağıt”

Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten –

T.T.K. Basımevi Ankara 1962, s. 67-99, 2b. Ankara 1988

215

“Diyarbakirli Büyük Hekim Aetius”

Neşter 7(1-2): 7-10 1963

216

“Geciken Bir Cevaba Cevabım”

Dirim 38(7-8): 305-311 1963

Dirim 38(9-10): 387-391 1963

217

“Taş Yazıtlarda Türkçe Vakfiyeler, Arapça Yazıtlardaki Türkçe söz ve şiirler.”

Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten 1963, sf. 251-267, Ankara 1963, 2b. 1988.

218

“Ölümünün 689’uncu Yıldönümü Dolayısıyla Mevlâna Tesirleri”,

Türk Yurdu C:3, No: 6 (300), s. 38-39, Temmuz 1963.

219

“Mesnevi’nin Batıdaki Tercümelere,”

Türk Yurdu, C: 3, No: 8-9-10, s. 30-33, Temmuz 1964.

220

“İstanbul’un Fethi,”

Türk Yurdu, C: 4, No: 6 (312), Haziran 1965, s. 6- 10.

221

“Bilinen Bir Tıp Kitabının yeni bir yazması hakkında”

Dirim 39 (7-8): 236-238 1964

222

“Şair Mu’inî Mustafa’nın Mesnevi Çevirisi: *Mesnevi-i Muradî*”,

X. *Türk Dili Kurultayı* (Bilimsel Bildiri), s. 113-142, Ankara, 1964.

223

“Hekimbaşı Yalısı”

Vakıflar Dergisi IX: 251-260 1965

224

“Cerrahinin Taş Devri”

Ankara Tıp Fak. Mec. 18: 939-953 1965

225

“Diplomat Bir Tabib: Maurocordato” (çeviri)

Ankara Tıp Fak. Mec. 19: 1015-1526
1966

226

“Charles Richet (1850-1935)”

Ankara Tıp Fakültesi Mecmuası 19:
649-655, 1966.

227

Metapsişik Bilimi

Ankara Tıp Fakültesi Mecmuası 19:
656-668, 1966.

228

“Leannec 1-11”

Ülkemiz, Sayı: 2-3. 1966

229

“Tevfik Sağlam Hakkında”

Tevfik Sağlam Anı Kitabı, sf. 163-
174, İstanbul 1966

230

“1881’den 1925’e Kadar Paris Tıp
Fakültesi, Fizyoloji Laboratuvarı
çalışmaları (Charles Richet’den
çeviri)

Ankara Tıp Fakültesi Mecmuası 19:
984-1000 1966

231

“Mesnevinin Batıdaki tercümeleri.”

Türk Yurdu (Mevlâna Özel Sayısı), 3,
C. 8-10. Sayı. 7. 30-33 S., 1964

232

“Ölümünün 691.yılı dolayısıyla
Mevlâna’da tıp konuları.”

Adalet Gz. (Ankara) 21,22-12-1964

233

“Konya’da Mevlâna Enstitüsü.”

Adalet Gz. (Ankara) 13,17-1-1966

234

“Mevlâna ve Yunus Emre.”

Türk Yurdu (Yunus Emre Özel
Sayısı), Cilt 5. Sayı 319, s. 8-12, 1966

235

“Konya’da Mevlâna Enstitüsü.”

Türk Yurdu, 5. C., 2. Sayı, 2. s. 1-6,
Şubat 1966

236

“Konya’da Mevlâna Enstitüsü.”

Çağrı, C. 10, Sayı 101, s. 8-18, 1966

237

“Sultan-ül Ulema.”

Ülkemiz, 7. Sayı 12, 1966, s. 12-13

238

“Ulu Arif Çelebi ve metapsişik
olaylar.”

Ülkemiz, 4.Sayı, 9.1966, s.4-5.

239

“Sultan Veled Hazretlerinin sema
hakkında söyledikleri.” (29 beyitli
manzumenin tercümesi.)

Ülkemiz, 5. sayı 10, , s.3-4 1966

240

“Doktor Hulki Amil Keymen’in
ardından.”

Zafer Gz. (Ankara) 14-5-1968

241

“Mevlâna ve Yunus Emre.”

Sümerbank 6.C., 67. Sayı, 1. 1968,
13-17. S.

242

“Ölümünün 696.yıldönümü
dolayısıyla büyük Mevlâna.”

Zafer Gz. (Ankara) 19-12-1969

243

“Hz. Mevlâna ve Yunus Emre.”

Önasya, 5. C., 57 Sayı, 5, s. 6, 1970

244

“Frengi Sirayet Tarzı Tarihçesi” 1-
11

Ülkemiz, sayı: 9-10, Sayfa 4-5 1967

245

“Zahire-i Harzemşahi”

Dirim 42: 134-137 1967

246

“Abdülhak Molla’nın Tıp
Terimleri”

Dirim 42: 278-279 1967

247

“İlk açılan Tıbbiyemiz Şanizadenin
Anatomi Kitabı”

Ankara Tıp Fak. Mec. 20: 674-689
1967

248

“Dr. Hulki Amil Keymen”

Dirim 43: 105-107 1968

- 249
“Anesteziden Önceki Cerrahlık”
(Çeviri)
Ankara Tıp Fak. Mec. 21: 1285-1291
1968
- 250
“Harp Sağlığı Raporları ve Bunların
Önemi”
Ankara Tıp Fak. Mec. 21: 1292-1296
1968
- 251
“Habeşistan’daki Askeri Hareket
Sırasında Kıtaların sıhhi Teşkilatı
“(Çeviri)
Ankara Tıp Fak. Mec. 21: 1296-1311
1968
- 252
“Doktor Hulki Âmil Keymen’in
ardından”
Zafer Gz. (Ankara), 14.5.1968
- 253
“Marifetname Nushaları: Şeyh
İbrahim Hakkı”
“Çeşitli Yönleri ile Erzurum” sf. 218-
230, 1968
“XVIII Yüzyıl Fikir Adamlarından
Erzurumlu İbrahim Hakkı”
*XXI. Ulusal Verem Savaş Derneği
Kongresi*
“Çeşitli Yönleri ile Erzurum”
Ankara, Yeni Desen Matbaası sf.
231-240 1968
- 253 bis.
Germiyanoğlu Yakup Bey’in
Vakfiyesi
Vakıflar Dergisi Sayı VIII, 71-111,
1969 (20 Resim, 3 Şekil, 2 Fotokopi)
- 254
İlk Hıristiyan Hastaneleri ve Sağlık
Tesisleri
*Ankara Üniversitesi Tıp Fak.
Mecmuası.* 22: 630-648 1969
(A. Terzioğlu ile)
- 255
“İskenderiye Müslümanlar
Yakılmamıştır.”
Ankara Üniv. Tıp Fak. Mec. 23: 841-
860 1970.
Vakıflar Dergisi IX: 419-452, 1971,
(A. Terzioğlu ile)
- 256
“Hekimbaşı Mustafa İzzet
Efendinin Bilinmeyen Bir Eseri”
Ankara Üniv. Tıp Fak. Mec. 23: 568-
582 1970
- 257
“Moses Hamon, Kanuni Sultan
Süleyman’ın Yahudi Başhekimisi”
(Uriel. Heyd’den çeviri)
Ankara Üniv. Tıp Fak. Mec. 23: 306-
327 1970
- 258
Hz. Mevlâna ve Yunus Emre.
Önasya, 5. C., 57. Sayı, 5. 1970. G.S.
- 259
Krankenhausbauten des Ilkhane
der Türkmenische Akkoyunludynasite
und der Timuriden in Kleinasien,
Persian und Afganistan
Annales de l’Univ. d’Ankara. Vol.
X: 1-22, Ankara 1970. (A. Terzioğlu
ile)
- 260
“Herman Boerhaave (1668-1738)
und Die Übersetzung Seines Verkes
“Abhorsim de Congroscendis” aus
Türkisch Durch Osmanische
Hofartzt Abdülaziz (1735-1784)
Sohn vor Suphi”
Annales de l’Univ. d’Ankara 23-48
(1964) Ankara 1970.
- 261
“Hipokrat Yemini”
Dirim 45 (1): 35-37 1970
- 262
“Edirne Kitaplığındaki Tıp
Yazmaları”
Edirne Armağanı sf. 321-335

Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara

1970

263

“Dr. Rodoslu Ahmet Remzi Paşa”

Dirim 46 (12): 500-503 1971

264

Mevlevî Hilâfetnâmeleri

Vakıflar Dergisi IX: 383-399, 1971

**ÜNLÜ TIP TARİHÇİSİ PROF. DR. FERİDUN NÂFİZ UZLUK
ve MEVLÂNA CELÂLEDDİN RÛMÎ ARAŞTIRMALARINA
KATKILARI**

Prof. Dr. Arslan TERZİOĞLU

İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi
Deontoloji ve Tıp Tarihi
Anabilim Dalı Başkanı

Önce, Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü ve Selçuklu Araştırmaları Merkezi'ne, Hz.Mevlâna ve ailesinin Konya'ya gelişlerinin 774. yıldönümü münasebetiyle X. Milli Mevlâna Kongresi'ni düzenledikleri ve oturumlarından birini "Prof.Dr.Feridun Nâfiz Uzluk'un 100. Doğum Yıldönümü" anısına "Feridun Nâfiz Uzluk ve Mevlevilik Araştırmalarına Katkıları" konusuna tahsis ettikleri için en içten teşekkürlerimi ve tebriklerimi sunmak istiyorum.

Annesi tarafından Hz.Mevlâna Celâleddin Rumi'nin torunu olan ve 100 yıl önce Konya'da doğan A.Ü.Ankara Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü'nün kurucusu, Tıp Tarihi, Selçuklu ve Mevlâna araştırmaları ile tanınmış Prof.Dr.Feridun Nâfiz Uzluk 27 Eylül 1974'de ebediyete intikal etmişti. 1946'dan beri tıp tarihi profesörü olarak hizmet ettiği Ankara Tıp Fakültesi'nde yapılan bir törenden sonra vasiyeti üzerine, 30 Ekim 1974'de, neslinden gelmekle iftihar ettiği Hazreti Mevlâna Celâleddin Rumi'nin türbesinin az ötesinde, Konya'da Mevlâna Mezarlığı'na defnedilmiştir. Evvelce, kendileri ile uzun süre Berlin'den mektuplaşmamıza rağmen, ancak 1969 yılı başlarında Ankara'da yedek subay olarak vatani görevimi yaptığım sırada, şahsen onunla tanışmak, onun derin ilmine ve kültürüne hayran olmak

şerefine nail olabilmıştim. Hatta, birlikte birkaç yayın yaptık ve bir sürü konferanslar düzenledik. Feridun Nâfiz Uzluk, bilhassa Türklüğü, Hz.Mevlâna'nın soyundan oluşu ve hekimliği ile gurur duyardı. Yeni kuşaklara örnek olacak bu hasletleri, onun elli yılı aşan ilmi araştırmalarını da etkilemişti. Çok sevdiği hekimlik mesleğinin yanısıra, büyük ceddi Mevlâna Celâleddin Rûmî ve oğlu Sultan Veled'in eserlerini araştırmak ve o devrin, yani Selçukluların o zamana kadar bilinmeyen elyazma tarihlerini Avrupa ve Türkiye'deki kütüphanelerde keşfederek yayınlamak, onun hayatı boyunca büyük bir tutkusu olarak kalmıştı. Hayatını bu alanda araştırmalara adanmış bir kimse olarak, günün sadece 24 saat gibi kısa olmasından yakınırды.

Yemen'de şehit düşen Subay Ahmed Hamdi Bey'in oğlu olarak 1902'de Konya'da doğan Feridun Nâfiz, çetin geçen çocukluk yıllarında ilk ve orta tahsilini Konya'da tamamladıktan sonra, Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden zor günlerde 1918'den 1924'e kadar İstanbul Tıp Fakültesi'nde tahsilini tamamladı. Tıp tahsilini yaparken, Galata Mevlevihanesi'nde kardeşi mimarlık talebesi Şahabettin Uzluk'la kalan Feridun Nâfiz, burada da oldukça mükemmel bir Mevlevî kültürü almıştı. Konya'da İdadi talebesi iken bile, orayı teftişe gelen, İstiklal Marşımızın şairi Mehmet Akif'in taltifine mazhar olacak kadar güzel Arapça ve Farsça bilgisine sahip olan Feridun Nâfiz, Galata Mevlevihanesi'nde bu dilleri ana dili kadar güzel öğrenmişti. Ayrıca, ceddi Mevlâna Celâleddin Rûmî'nin Mesnevi'sini ezbere bilen bir Mesnevihan'dı. Bu yetişme tarzı ve aldığı Mevlevî kültürü onun ilmi çalışmalarına yön verdiği gibi, onu eşine ender rastlanır bir Selçuklu Çelebi'si yapmıştı. Tıbbiye'yi bitirir bitirmez Mesûdiye Hükümet Tabipliği'nde, Konya Memleket Teşkilâtı'nda çalıştıktan sonra, 1932'de Almanya'ya ihtisas yapmaya giden Feridun Nâfiz, önce Münih Tıp Fakültesi'nde dahiliyecisi Prof.Friedrich von Müller ile meşhur hijyen mütehassısı Prof.K.Kisskalt'ın yanında 1934'e kadar çalışmış ve bu her iki daldan da sertifika almıştır. Kisskalt'ın yanında çalıştığı süre içinde "**Tarla Fareleri Üzerine Paratifo Araştırmaları**" yapmış ve bunun neticelerini "**Archiv für Hygiene und Bakteriologie**" mecmuasında yayınlamıştır.

Talihin bir cilvesi olarak, 1970'den itibaren Münih Tıp Fakültesi'nde Tıp Tarihi Kürsüsü'nde çalıştığım sıralarda, bu kürsü geçici olarak, Feridun Nâfiz'in Münih'teki hocası Prof.Kisskalt'ın eskiden oturduğu dairede idi. Benim odam da Prof.Kisskalt'ın çalışma odası imiş. Münih'te bulunduğu yıllarda, meşhur Sümerolog Prof.Dr.Fritz Hommel ve Şark Dilleri Profesörü Süssheim'le de tanışan Feridun Nâfiz Uzluk, kültürünü her bakımdan

zenginleştirmeye gayret etmişti. Feridun Nâfiz'in Şark dillerine vakıf olması ve Türk kültürü ile yakından ilgilenmesi nedeni ile Sümerolog Fritz Hommel, ona yanında asistanlık teklif etmişti. Fritz Hommel o sıralarda, Sümer tabletlerinde, Türk dillerindeki ile aynı manada 150 kelime bularak, Sümerlilerin Turanî bir kavim olduğunu iddia etmişti. Fritz Hommel'in bu teorisi hâlâ yıkılmadığından, 1934'lerde Feridun Nâfiz, bana, o zaman Fritz Hommel'in yanında asistan kalıp, Sümer tababeti üzerine çalışmadığına çok pişman olduğunu söyledi. O sıralarda, Almanya'da olan ve kendi ismiyle anılan "**Ibrahimsche Krankheit**" denilen hastalığı bulan baba tarafından meşhur bir Türk olan, Prof.Dr.Yusuf İbrahim'le tanışmıştı.

Münih'ten Hamburg'a geçen Feridun Nâfiz, orada Tropik Hastalıklar Enstitüsü'nde, Sıcak Memleket Hastalıkları Kursu'na devam etmiştir. Bir yandan da Hamburg Eppendorf Hastanesi'nde Prof.Dr.Schottmüller'in yanında salgın hastalıklar üzerine çalıştıktan sonra, 1935'de Türkiye'ye dönmüştür. Trakya Umumi Müfettişliği Salgın Hastalıklar Mütahassıslığı'na atanan Feridun Nâfiz, vazifesinin yanı sıra tıp tarihine olan sevgisi nedeni ile Edirne Kütüphanesi'ndeki tıbbî elyazma eserler üzerinde çalışmıştı. Bunların bir kısmını çok sonraları Edirne Armağan kitabında yayınlamıştı.

Bir yıl sora Ankara Refik Saydam Hıfzısıhha Müessesesi Çiçek Aşısı şubesi Mütahassıslığı'na atanan Feridun Nâfiz Uzluk, "**Üretim Yerleri ve Boyaları**", **Laboratuarlara Biyolojik Araştırmalarda Kılavuz**" gibi tıbbî, Cholera asiatica'nın epidemi tarihi üzerine, Mustafa Behçet Efendi'nin Kolera Risâlesi'ni ve buna benzer tıp tarihi ile ilgili yayınlar yaparken, Nuri Gençosman, İsmail Hadımoğlu, Emin Molu, Nuri Kurtuluş, Sedat Çumralı ve Tahir Mihçî'nin maddî ve manevî yardımlarıyla bir matbaa kurarak Selçuklu devrine ait İbnî Bibî'nin ve Aksaraylı Müverrih Mahmutoğlu Kerimeddin'in Selçuklu Devleti Tarihleri'ni yayınladı. Ayrıca cediti Mevlâna Celâleddin Rûmî'nin Mecâlis-i Seba Mevlâna (Mevlâna'nın yedi öğüdü), Mektubat-ı Mevlâna (Mevlâna'nın mektupları) isimli eseriyle Mevlâna'nın oğlu Sultan Veled'in 14.000 beyitlik Türkçe, Rumca, Farsça, Arapça şiirlerini hâvî Divan-ı Sultan Veled'i tercümeleri ile yayınladı.

1946'da yeni tesis edilen Ankara Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü profesörlüğü'ne, Osman Şevki Uludağ ve Mazlum Paşa ile Feridun Nâfiz Uzluk aday gösterilmişlerdi. Seçimi Feridun Nâfiz Uzluk kazanarak Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü profesörlüğüne atandı. Bu nedenle verdiği Tıp Tarihi Açış Dersi'nde, çok sevdiği ve bir süre Toptaşı Bimarhanesi'nde

yanında stajyer olarak çalıştığı hocası Prof.Dr. Mazhar Osman Uzman'dan ve ilmi buluşlarından büyük bir sitayişle bahsetmiştir. Hiç yoktan bir tıp tarihi kürsüsü kuran Feridun Nâfiz, bu kürsü için 15.000 cildi aşan bir de kütüphane tesis etti. Emekli edildiği 1972 senesine kadar 25 yıl bu Tıp Tarihi Kürsüsü'nde çalışmalarını daha çok tıp tarihine teksif eden Feridun Nâfiz Uzluk, bizde modern tababetin kurucuları olan Şanizâde Ataullah ve Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi'ye dair iki güzel monografi eser yayınlayarak, o devre ait muğlak kalmış bir çok noktaları aydınlığa kavuşturdu.

Şanizâde Ataullah Efendi'nin, Türk tıbbının batılılaşmasına, Batı kaynaklarından yaptığı Türkçe tercümelemlerle büyük bir katkıda bulunduğuna inanan Feridun Nâfiz Uzluk, Şanizâde Ataullah'a hayrandı. Şanizâde'yi manevi hocası addederdi. Onun gibi kendisi de her çeşit saate meraklı olup, zengin bir saat koleksiyonu yapmıştı. Nasıl Şanizâde Batı'nın eserlerini Türkçe'ye çevirmişse, Feridun Nâfiz de Almanca, Fransızca ve İngilizce'den pek çok tıp tarihine ait eserleri Türkçe'ye çevirmişti. Bu çevirilerinden yayınlananlar arasında Karl Opitz'in "Kur'an'da Tababet"i, Jerome Fracastor'un "La Syphilis" isimli eseri, Hippocrate ve Salerno Tıp Mektepleri'nin Aphorismaları'nı sayabiliriz. Yayınlayamadıkları arasında ise Dieppen, Aschoff ve Heinz Geerke'nin "Levha Şeklinde Genel Tıp Tarihi", Karl Sudhoff'un "Diş Tabâbeti Tarihi" ile "Anatomi'nin Ortaçağda Tarihi", "Oeuvres Choiesies d'Hippocrate" adı altında Daremberg'in Fransızca tercümesinden Türkçe'ye çevirdiği "**Hippokrat Külliyyatı**" en önemlileridir. Ayrıca 1970'te, Hazreti Muhammed'in doğumunun 1400. yıldönümü için "Fransız Tıp Akademisi'ne göre Hazreti Muhammed ".A.M."ın Şuuru Tamdır" adı altında Fransız Tıp Akademisi'nin bu konulu raporunun Türkçe tercümesi ile birlikte yayınlamıştı. Mevlâna Celâleddin Rûmî'nin İranlı profesör Bediüzzaman Furûzanfer tarafından yazılan biyografisinin Türkçe'ye çevirisi Milli Eğitim Bakanlığı Şark Klasikleri Serisi'nden 1963'te yayınlanmıştı. Selçuklu kültürüne büyük hizmetleri ve Farsça'yı çok iyi bilmesi dolayısıyla İran Hükümeti Feridun Nâfiz'i 1937'de gümüş, 1956'da da altın Maarif Nişanları ile taltif etmişti. 27 Mayıs Devrimi'ni müteakip Prof.Dr.Feridun Nâfiz Uzluk da 147'lerle birlikte üniversitelerden uzaklaştırılınca, Tahran Üniversitesi kedisine profesörlük teklif ettiği halde, canından çok sevdiği Türkiye'sini rencide etmemek için bunu reddetmişti.

Feridun Nâfiz Uzluk'un tıp tarihine olan en büyük hizmetlerinden biri de, bilinen en eski üniversal tababet tarihi olan, Şam'daki Selçuk Atabek'i

Nureddin'in kendi adıyla anılan hastanesinden yetişmiş İbn Abi Usaibia'nın "Uyun al-Anba fi Tabakat ül-Etibba" eserini ve bu eserin ve hatta Selçuk Tabâbeti Tarihi'nin ana kaynaklarından biri olan İbn al-Kifti'nin "Târihü'l-hükemâ"sını Arapça'dan Türkçe'ye çevirmiş olmasıdır.

Bunları bastırmaya ömrü kifayet etmemiştir. Bilhassa Selçuk Tababeti'nin en mühim kaynaklarından olan bu iki eserin, onun kaleminden olan bu çevirilerini, Konya'dan Mevlâna Kütüphanesi'ne vakfettiği kitapları arasında bulup bastırmak, hem Türk Tabâbet Tarihine büyük bir hizmet olacak, hem de Prof.Dr.Feridun Nâfiz Uzluk'a karşı, Türk tıp ve kültür tarihine yaptığı hizmetleri için bir kadirşinaslık nişanesi olacaktır.

1958'de yayınladığı "Genel Tıp Tarihi"nden sonra yayınlayacağı "Türk-İslâm Tabâbeti Tarihi" eserini tamamlamaya ömrü kifayet etmedi.

Tıp tarihi ile ilgili araştırmalarının yanı sıra Selçuklu tarihi, edebiyat tarihi ve Türk dili ile ilgili çalışmalarını da ihmal etmeden sürdüren Feridun Nâfiz, 1949'da Mevlâna torunu Ulu Ârif Çelebi'nin rubailerini, 1958'de Fatih devrinde Karaman eyâleti vakıfları fihristini, Paris Bibliotheque Nationale'deki anonim tek nüsha Farsça Selçuknâme'yi aslının faksimilesi ve Türkçe tercümesi ile birlikte yayınladı. Şurası muhakkak ki Feridun Nâfiz Uzluk'un tıp tarihçiliğinin yanı sıra Türk kültürüne en büyük hizmetlerinden biri de bizde Selçuklu Tarihi ve Medeniyeti ile ilgili kaynak araştırmalarını yapmasıdır. Selçuklular devrine ait bulup yayınladığı ve o zamana kadar bilinmeyen Selçuknâme'ler ile bu devir tarihinin araştırılmasında öncülük etmiştir. Bu hasletini takdir edenlerden biri de, bir süre önce kaybettiğimiz kıymetli Selçuklu tarihi araştırmacılarından Prof.Dr. Osman Turan idi.

Ayrıca, Batılı müsteşriklerden Karl Süsseim ile Massignon, Feridun Nâfiz'i en çok takdir edenlerdendi. Feridun Nâfiz Uzluk'la karşılaştığında, elini kendi eli içine alan Massignon, şimdi kendi damarlarım içinde Mevlâna Celâleddin Rûmî'nin kanının dolaştığını hissediyorum diye Feridun Nâfiz Uzluk'dan ayrılmak istememiştir. Bunun hayatta kendisine yapılan en büyük iltifat olduğunu, bana bir keresinde Feridun Nâfiz, gözleri yaşararak söylemişti.

Selçuklu kültürüne ve tarihine olan bu hizmetlerinin gerek Batılı müsteşriklerce, gerekse İran tarafından takdirle karşılanmasına karşılık, Türk Tarih Kurumu'nun kendisini üyeliğe bile layık görmemesine karşı kalbi çok kırındı. Ayrıca 1972'de yaş haddi dolayısıyla emekliye ayrılması ile ilgili

tatsız hadiseler onu çok üzdü. Bu arada çok sevdiği annesini de kaybetmek, Feridun Nâfiz Uzluk için oldukça üzücü oldu. Doğuştan hisli, ince ruhlu bir insan olan Feridun Nâfiz Uzluk, kısa bir hastalıktan sonra ebediyete intikal etti. Onunla yalnız Türk Kültürü ve Tıp Tarihi değil Selçuklu ve Hz. Mevlâna Celâleddin Rûmî Araştırmaları da bir büyük temsilcisini kaybetti. Verdiği eserler, engin bilgisinin yüzde onu bile değildi, ama bu kadar eseri bile onun Türk Tabâbet ve Kültür Tarihi'ne ne kadar büyük hizmetler yaptığını kanıtlamaya kafidir.

Prof.Dr. Feridun Nâfiz Uzluk'un vefat ettiği 1394 h. (1974 m.)yılına tarih düşüren Kemal Elker'in şu mısraları(6) ile, 100. doğum yıldönümünde bu büyük Türk bilim adamı ve tıp tarihçisinin asil ruhunu şad ederek aziz hatırası önünde tazimle eğilmenin doğru olacağı kanısındayım.

*Hazret-i pîre güzâr etti Feridun Nâfiz
Yâr u ağyâr sana netti Feridun Nâfiz
Eşk-i çeşmim gibi tarihini yazdım menkût
Hubb-i Mevlâ ola bu gitti Feridun Nâfiz*

1394 h.

1974 m.

[Kemâl Elker]

KAYNAKLAR

- Başer, Zeki: Ölümünün 1. Yıldönümünde Prof.Dr.Feridun Nâfiz Uzluk (1902-1974), **Dirim**, Tom 50, Sayı 9, (1975), s.440-444.
- Erdem, Fethi: Türk Hekimleri Biyografisi. İstanbul 1948, s.236-237.
- Öncel,Öztan: Prof.Dr.Feridun Nâfiz Uzluk ve Tıp Tarihi. **Tıbbi Etik Yıllığı II**. Yayınlayan: Arslan Terzioğlu, İstanbul 1992, s.98-101.
- Terzioğlu, Arslan: Feridun Nâfiz Uzluk. Nachrichtenbl. Deutsh. Ges. Geschichte der Medizin, Naturwissenschaft und Technik. Jg. 25, Heft 1, Mai 1975, s.14-15.
- Terzioğlu, Arslan: Tıp Tarihi ve Deontoloji. Dünyada ve Türkiye'de 1850 Yılından Sonra Tıp Dallarındaki İlerlemelerin Tarihi. Editörü: Ekrem Kadri Unat: İstanbul 1988, s.452-488.
- Kemal, Elker'in bu tarih düşüren şiirini bularak bana vermek lütfunda bulunan aziz dostum Muammer Ülker'e burada teşekkürü bir borç addediyorum.

HASAN ÂLİ YÜCEL'DEN FERİDUN NÂFİZ UZLUK'A MEKTUPLAR*

Prof. Dr. Ahmed Güner Sayar

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e intikal eden son kuşak 1900 doğumlulardan meydana gelmiştir. Bu kuşağın mensupları ömürlerinin ilk 20 ila 25 yaşlarını Osmanlı'da yaşadılar, onun eğitim kurumlarında tahsillerini ikmal ettiler, askerlik hizmetlerini yaptılar. Bu meydana bir devletin, Osmanlı'nın yıkılışı ile onun küllerinden hangi maliyetlerle Cumhuriyet'in kurulduğunu gördüler. Kısaca Kurtuluş'a katıldılar, kuruluşu omuzladılar. Dolayısıyla bu kuşağın münevverleri akıl almaz bir çalışkanlık ve özveri ile çok şey ürettiler, Osmanlı kültür mirasını Cumhuriyetli kuşaklara aktardılar.

Bu kuşağın münevverleri arasında şu dikkate değer isimler bulunmaktadır: Hasan Âli YÜCEL, Ahmed Süheyl ÜNVER, Ekrem Hakkı AYVERDİ, Mükrimin Halil YINANÇ, Peyami SAFA, Remzi Oğuz ARIK, Faik Reşit UNAT, Abdülbaki GÖLPINARLI, Hilmi Ziya ÜLKEN, Ziyaeddin Fahri FINDIKOĞLU, Sadeddin Nüzhet ERGUN, Ahmed Hamdi TANPINAR, Ömer Lütfi BARKAN, Orhan Şaik GÖKYAY ve Feridun Nâfiz UZLUK.

Bu yıl doğumunun 100. yılını idrak ettiğimiz Feridun Nâfiz UZLUK da bu altın – kuşağın bir mensubuydu. O da diğerleri gibi Selçuklu – Osmanlı kültür değerlerini, uzmanlık alanı olan Türk tıp tarihiyle birlikte Cumhuriyet'e taşıması mübarek insanlardan biridir. Bilhassa Mevlâna ailesinin bir mensubu olması ona Hz. Mevlâna'yı anlamak ve anlatmada özel bir görev yüklemişti. Bu cümleden olarak kişisel gayretleriyle Mevlâna'nın Mektuplarını, Sultan Veled Divanı'nı ve Ulu Arif Çelebi'nin rubailerinin yayınlanmasına hizmet etmiştir. Özellikle gene onun Bediuzzaman

* Bu mektuplardan beni haberdar eden Dr. Yakup ŞAFAK'a teşekkür ediyorum.

Früzanfer'in "Mevlâna Celâleddin" eserini Farsça'dan dilimize aktarmış olmasını ve yaptığı tercümeğe mühim bir 'Önsöz'le taçlandırmasını belirtmek gerekiyor.

F. N. UZLUK gerçekten de Mevlâna konusu üzerinde uzun yıllar çalışmış bir fikir adamımızdır. Döneminde aynı konuyla uğraşan Mevlâna dostlarıyla da yakın temas içersinde bulundu. Hasan Âli YÜCEL onun bu gönül dostlarından biridir. Aralarında Mevlâna esaslı güçlü bir sohbet akımı oluşturmuşlardı. İhsan KARAĞAÇ'ın kaydettiğine göre:

"... O tarihlerde [yıl 1953], muzdarip ve içine dönük Hasan Âli YÜCEL ... Enstitümüzü [Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü] sık sık ziyaret edenler arasındaydı... Sohbetler, daima, Enstitü'nün çok büyük bir masası etrafında oturulmuş olarak, günün karardığı saatlere kadar devam ederdi... Feridun [Nazif UZLUK] Hoca, sohbetin mecrasını, bazen: "Âli Bey! Siz ne dersiniz? ifadesiyle Hasan Âli YÜCEL'e çevirirdi. Artık Mevlevihaneler, Mevlevi kültürü ve [Mevlâna Celâleddin] Rûmî sohbetin nabzını tutardı."⁶⁵

Hasan Âli YÜCEL'le Feridun Nazif UZLUK'un dostluklarının Hz. Mevlâna sevgisi ile farklı bir mecrada aktığından şüphe etmiyoruz. Nitekim birazdan okuyacağımız mektuplar buna ciddi bir delildir. Bilhassa YÜCEL'in İkbâl'den idbara geçişinde onu terketmiyen sayısı az dostlarından biri Feridun Nazif Bey olmuştu. Hasan Âli YÜCEL de mistik yalnızlığını onunla bölüşmüştür. Hatta sohbetlerinden birinin bıraktığı izi şöyle anlatmıştı:

"... Profesör Dr. Feridun Nâfiz UZLUK'un delâletiyle beş saat bir an gibi kısa gelen beş saat sohbetinde"⁶⁶

YÜCEL aslında F.N. UZLUK'un Mevlâna ve Mevlevilik kültürüne olan hizmetlerini ve katkılarının değerini bir kültür adamı ve Mevlâna aşıkları olarak şu sözlerle teslim etmekteydi:

"... Mevlânamızın... evlatlarından biri olan dostum Prof. F. N. UZLUK[un]... neşriyatı daha ziyade ilmidir, metinlerdir. 'Mektubat' ve 'Makalat' gibi... Binlerce lira zarara girerek geçim parasını harcamış olan gayretli arkadaşımızı burada hürmetle anarım"⁶⁷

⁶⁵ İ. Karaağaç, 'Ahmed Süheyl ÜNVER Hocamızın Aziz Hatıralarına, 'Muhabbetlerle'(16.II.2000 günü İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde yapılan konuşma) (mimeo), sf. 7-8.

⁶⁶ H. Â. YÜCEL, "Hürriyet Gene Hürriyet", II, (Ankara, 1966), sf. 572.

⁶⁷ H. Â. YÜCEL, 'Mevlevilik mi? Mevlânacılık mı?', "20. Asır", Sayı 125, (1955), sf. 7.

Hasan Âli YÜCEL'in "kapı yoldaşım" dediği F.N. UZLUK'un kendisinin mükemmel bir dostu olmasının ardındaki gerçek, tekrar edelim ki, her ikisinin Hz. Mevlâna'ya olan ivazsız – garezsiz bağlılıklarıdır. Aralarındaki bu sevgi bağıını kaldırırsanız, geriye alelusul bir dostluk kalacaktır. F. N. UZLUK da H.Â. YÜCEL'i bakanlığı sırasında Mevlâna'nın eserlerinin yayınlanmasına gösterdiği dikkati ve ruhi fedakârlığının farkındaydı. Nitekim şu satırlar onun kaleminden H. Â. YÜCEL'in yaptığı hizmete bir teşekkürdür:

"... Doğu klasikleri neşirinin ilk numarası olarak yayınlanan 6 cilt Mesnevi tercümesi, Mevlâna'ya Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin saygısını gösterir. Hasan Âli YÜCEL'in adını söylemek borçtur."⁶⁸

Bizim bu tebliğimize konu olan Hasan Âli YÜCEL'in Feridun Nâfiz UZLUK'a gönderdiği mektuplar dört adet olup S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi'nde F.N. UZLUK Arşivi'nde mahfuz bulunmaktadır.⁶⁹ Ancak Feridun Nâfiz UZLUK'un H.Â. YÜCEL'e gönderdiği mektuplara ulaşamamıştır. Söz konusu mektuplardan ilki 9.VI.1941 tarihli olup Hasan Âli YÜCEL'in Maarif Vekilliği sırasında yazılmış ve o tarihte F. N. UZLUK'un Ankara'da görevde bulunduğu 'Merkez Hıfzıssıhha Müessesesi'ne gönderilmiştir. Bu mektuba damgasını vuran resmi üslubun gerisinde YÜCEL Milli Eğitim Bakanı olarak UZLUK'un Mevlevilik kültürüne olan çabasını ve katkısını takdir ettiğini söylemeye gerek yoktur. İkinci mektup bu tarihten takriben on yıl sonra YÜCEL tarafından F. N. UZLUK'a 18.IX.1950 tarihinde Paris'ten gönderilmişti. Mektup Paris'ten UZLUK'un Paris'te bulunan adresine gönderildiğine göre bu iki dost birbirlerini yakından takip etmekte olduğu anlaşılıyor. 3. ve 4. mektuplar ise 26.VII.1957 ve 15.IX.1957 tarihleri olup F.N. UZLUK'un Ankara, Cebeci'deki Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ndeki adresine gönderilmiştir. H.Â. YÜCEL'in bu mektupları her yaz muntazam gittiği İstanbul, Orhantepe [Dragos]'da kaleme almış, Kadıköy'den postaya verilmiştir.

F.N. UZLUK'a gönderilen YÜCEL mektuplarının ilki T.C. Maarif Vekilliği Hususi Kalem 4 / 392 kayıt numarası ile daktilo edilmiş olarak sadece 'Yücel' imzasını taşımaktadır. Diğer mektuplar Hasan Âli YÜCEL'in elyazısı ile eski yazı olarak kaleme alınmış ve 'Yücel' imzasıyla UZLUK'a gönderilmişti. Şimdi bu mektupların okunmasına geçebiliriz.

⁶⁸ F.N. UZLUK, "Ulu Arif Celebi'nin Rubailerini", (İstanbul, 1949), sf. 11.

⁶⁹ Selçuklu Araştırmaları Merkezi yöneticileri bana arşivlerindeki mektup ve belgelerin tasnifi tamamlandığında, başka doküman da çıkabileceğini ifade ettiler.

I. MEKTUP :

9.IV.1941

Dr. F. Nâfiz UZLUK

Merkez Hıfzıssıhha Müessesesi Mütahassısı

Ankara

Gönderdiğiniz “Divanı Sultan Veled”i aldım. Mühim emek sarfı ile ve büyük fedakârlık yaparak meydana getirilmiş olan bu kıymetli eser için sizi takdir ve tebrik ederim. Bu kitaptan bir miktar satın alma işinin tetkik edilebilmesi için resmen müracaat edilmesi lazımdır. Çok teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

YÜCEL

(imza)

II. MEKTUP :

18.IX.1950

Aziz Kardeşim;

Beraber olmamıza engel olan sebebe pek üzıldüm. İnşallah, dışarı çıkmadan çabuk geçireceğiniz bu nezle, yolda sizi rahatsız etmez. Vahdet de ruhanî bir tedavidir. Bu akşam otele gelmeyi düşünmedim değil. Fakat istirahat etmenizi daha doğru buldum. Gönlüm sizinle beraberdir. İstanbul’da görüşmek üzere şimdilik Tanrı’ya emanet olunuz. Bir emriniz olursa yarın sabah onbuçuğa kadar oteldeyim. Telefonla söylemeniz mümkündür. Gözlerinizi hürmet ve muhabbetle öperim aziz kardeşim efendim.

Yücel

III. MEKTUP :

26.VII.1957

Aziz kardeşim, kapı yoldaşım efendim;

Göndermek lütfunda bulunduğunuz hazineyi başım üstünde, gönlüm içinde Ankara'dan Orhantepe'ye getirdim. Daha açmadım. Açmadan şükran niyazını sunmak istedim. Bugünlerde ruhum, Mevlâna ile dolu. Adını söylerken gözüm yaşarıyor. Sanki yedi yüz sene evvel şimdilerde O mübarek varlığı karnında taşıyan aziz ana gibi gönlüm. Bütün hadd-i nâşınaşlığımı onun affedeceğimi bilerek ilhâmalarını kâğıda dökmeye hazırlanıyorum. Dünkü bütün gecemde hiç uyanmadan kitabı baştan aşağı yazıp okudum. Şaşma kardeşim. Buna rüya de, hülya de, ne dersen de! Bu böyle...

Allah rızası için sıhhatinize iyi bakın. Kendinizi fazla yormayın. Mevlâna'ya hizmet etmek için yaşamalısınız. Bu imkânı yalnız bir hekim olarak değil, bir hakîm olarak da hazırlamak gerçek evlatlığın icabıdır.

Valide Hanımefendi'nin ellerini refikamla beraber öperiz. Annem, aşk-ı niyaz eder. Ben de hürmet ve muhabbetle gözlerinizi öperim. Hazret-i Şahab'a candan saygılar.

Yücel

Sizinle beraber tespit ettiğimiz ithaf yazınızı dizdirttim. Tecrübeler yapıp bir şekil bulduk. Matbua müdürü Gökmen Bey size onu gösterebilir. Aynı zamanda baş formayı ve resimli gömleği de mutlaka görün ve isteyin. Yüzdük yüzdük kuyruğuna geldik, sömizli işin. Sonunu da iyi alalım, Hak Erenler !...

Gazel

Yenikapı Şeyhi Celâleddin Efendi'ye nâzire

Hû

Her dem cenah-ı Pîri penah eylemek gerek

Varın, anın yolunda tebâh eylemek gerek

Eyler tecerrüd ârif-i agâh kisveden
Zill-u vucûdi zîr-i külâh eylemek gerek

Hamuş olub tecelli-i Hak intizarına
Vuslat deminde zevk ile âh eylemek gerek

Subh-ı kaderde matlaı envar olam diyen
Şam-u kazada baht-ı siyâh eylemek gerek

Baziçe-i fena vü beka olmamak için
Dünya-ı dünü şubedegâh eylemek gerek

Şeyhî'yi şeyhi bildi, deyûb Âli-i hâkir
İsm-i Celâl'i meş'al-i râh eylemek gerek

IV. MEKTUP :

15.IX.1957

Feridun Bey, kardeşim;

Resimleri önce aldığım için bunu bir kartla arz etmiştim. Mektubunuzu sonra aldım. Benim burada yanımda Mevlevi resimlerinden bir tane vardı. Onu da oğlum gelip almış. Hiç yok. Şubelere gönderdiklerini makbuzla verdikleri için memurlardan almak da mümkün değil. Onun için emirlerinizi yerine getiremedim. Beni mazur görün.

Kitabın kabında biz Mevlânamızın 750. yılının anılmasına işaret etmiştik. Sipahsalar'da 604 var. Gün yok. Önümüzdeki hafta Cumhuriyet'e bundan bahisle yazmak istiyorum. Bana doğum günü meselesini ve 'Fihî Ma Fih' de bir güzel kız görme hadisesini ileri sürerek Hazretimizin 604'den önce doğmuş olması ihtimalini ileri sürenlerin de doğru olmadığını gösterir bir

notu acele lütfedip gönderirseniz pek minnetdar olurum. Kitap ilerliyor. Hayat mecmuasına da üç makale ile doğumu anma makaleleri yazıp verdim. Resimleyecekler. Mevlâna'ya hizmet Mevlâ'ya hizmettir. Buna fâni varlığımın bütün bakâ kudretiyle inanmışım. Son aylarımda büsbütün Mevlâna ile doluyorum. Gözlerinizi öperim. Hürmetlerimi sunarım. Annem hayır dualar ediyor. Ben de valide hanımefendinin ellerini öperim, kardeşim.

Yücel

Mektupların okunması burada tamamlanıyor. Umarım bir gün Hasan Âli YÜCEL'in arşivine de ulaşır, o mücevher kutusundan Feridun Nâfiz UZLUK'un gönderdiklerine, mektuplarına ve YÜCEL'e ithaf ettiği kitaplara kavuşurum. İşte o zaman birbirlerini Hak rızası için sevmiş bu iki dost arasındaki gönül bağının somutlaşmış çizgilerine, satırdan satıra düşünenlere sahip oluruz. Bu temenniyle bu iki mütefekkirimizi rahmet duygularıyla selâmlıyorum.

**SELÇUK ÜNİVERSİTESİ SELÇUKLU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ
(SÜSAM) UZLUK ARŞİVİNİN MEVLEVİLİK VE TIP TARİHİ
AÇISINDAN ÖNEMİ**

Prof.Dr. Haşim KARPUZ*
Yrd.Doç.Dr.Yakup ŞAFAK**

Saygıdeğer Misafirler,

Bildirimizin konusu, SÜSAM Uzluk arşivindeki Mevlevîlik ve Tıp Tarihi ile ilgili yayın ve belgeler ile bu konuda yapılan çalışmaların toplu bir değerlendirilmesidir.

Tebliğimize geçmeden önce Merkezimiz hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz.

Selçuklu tarih, kültür ve medeniyeti ile Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî hakkında araştırmalar yapmak amacıyla 1985 yılında kurulmuş olan Selçuklu Araştırmaları Merkezi (SÜSAM), bu tarihten itibaren amaçları doğrultusunda çeşitli kültürel etkinliklerde ve yayın faaliyetlerinde bulunmakta; düzenli olarak Selçuklu tarihi, sanatı, Mevlâna ve mevleviliğe dair konferans, panel, sempozyum ve kongreler tertip ederek bu bilimsel toplantıların sonuçlarını neşretmektedir. Selçuklu Araştırmaları Merkezi bütün bunlar ilaveten; 1990 yılından itibaren Konya ve çevresindeki Selçuklu tarihi yapıları konusunda araştırma, kazı ve restorasyon çalışmalarını sürdürmektedir.

Merkezimizde, geçmişte önemli kişilerce çekilmiş olan Konya ve tarihi ile ilgili fotoğraf, cam negatif ve diyalardan meydana gelen bir görsel malzeme

---

* Selçuk Üniversitesi, Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanı

** Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak. Öğretim üyesi

arşivi oluşturulmuş; ayrıca bir ihtisas kitaplığı kurulmuştur. Kitaplığımızdaki eserlerin çoğu rahmetli Dr.Şehabeddin UZLUK ve kardeşi Prof.Dr.Nâfiz UZLUK'a ait olup, sayın Nimet UZLUK tarafından merkezimize bağışlanmıştır. İçerisinde kitapların yanısıra değerli belge ve tabloların da bulunduğu bu bağışlar sayesinde Merkezimizde, Mevlâna, Mevlevîhâneler ve tıp tarihi konusunda zengin bir koleksiyon meydana gelmiştir. Arşivimizin tasnif çalışmaları halen sürmekte olup burada bulunan değerli eser ve belgelerin yayınlanmasına da başlanmıştır. Sayın Rektörümüz Prof.Dr.Abdurrahman KUTLU'nun destekleriyle Merkezimize yeni bir bilgisayar ve tarayıcı alınmış olup bu fotoğraf ve belgeler taranarak CD'lere kayıt edilmektedir.

Şimdi de Merkezimizde bulunan Uzluk Arşivi hakkında bilgi sunmak istiyoruz.

F.Nâfiz Bey, uğruna ömrünü verdiği bir konuda ciddi bir adım atılmasını istemiş ve Konya'da bir Mevlâna Tetkikleri Enstitüsü kurulmasını çok arzu etmişti. Böyle bir enstitü kurulduğu takdirde maddî desteğinin yanı sıra sahip olduğu bütün kitaplar, belge, fotoğraf, tablo ve muhtelif aletleri buraya hibe edeceğini 1963 ve 1966 yıllarında kamuoyuna duyurmuştu. Yetkililerden, bu yönde hazırlıklar yapıldığını öğrenince ilgisini buraya yöneltti. 1973 yılında enstitü için şimdiki İl Halk Kütüphanesi tamamlandıysa da arzu edilen hizmete geçemedi ve maalesef O, bu mutluluğa ermeden hayata gözlerini yumdu. Onun vefatından sonra Şehabeddin Bey, kardeşinin arzusu doğrultusunda bütün kitaplarını, tablo, saat vs. aletlerini söz konusu Enstitüye, yani Mevlâna Dökümantasyon Merkezi'ne bağışladı.

O'nun da 4.7.1989 tarihinde vefatından sonra eşi Nimet Hanım, Şehabeddin Bey'in kendi kitapları ile elinde kardeşinden kalan muhtelif belge ve dökümanları Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi'ne bağışladı. Değerli el yazmaları ve kitapları ise İl Halk Kütüphanesi'nde Uzluk bölümündeki koleksiyona ilave etmek istedi. Eserler paketlenip kütüphaneye gönderildi.

Ancak vârisler arasında daha önce çıkan anlaşmazlıktan ötürü Kütüphane yetkilileri bu malzemeyi kabul etmediler. Bu sebeple bir süre ortalıkta kalan bu değerli arşivi, Nimet Uzluk Hanım 1993'te Merkezimize bağışladı. Daha sonra da bizlerle irtibatı, maddî ve manevî yardımları vefat tarihi olan 27.5.2000'e kadar devam etti. Kendisini ve Uzluk kardeşleri rahmetle anıyoruz.

SÜSAM Uzluk Arşivi'nin muhtevasına gelince: Yine bilindiği üzere anne tarafından Mevlâna soyundan gelen Uzluk kardeşler Mevlevî muhitlerinde yetişmişler, ömürlerini kendi meslekî çalışmalarının yanısıra Mevlâna, Mevlevîlik, Türk kültürü ve sanatına adanmışlar, bu yolda takdire değer çalışmalar yapmışlardır.

Şehabeddin Bey, çoğunlukla konunun sanat ve mimarî yönüyle ilgilenirken Feridun Nâfiz Bey, daha ziyade Mevlâna ve Mevlevîlik konusunda her türlü bilgi ve belgeyi toplamayı hedeflemiş, yurt içinde ve yurt dışında gittiği her yerde bu yönde araştırmalarda bulunmuş, yerli yabancı pek çok ilim adamı ile irtibat kurmuş ve bunun sonucunda gerçekten çok değerli bir arşiv vücuda getirmiştir. Onların bu değerli arşivi, kısmen zayi olmuş olsa da bugün büyük ölçüde korunmakta ve Konya İl Halk Kütüphanesi ve Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi'nde, adlarına açılan bölümlerde araştırmacıların hizmetinde bulunmaktadır.

Uzluk Arşivi ile ilgili kitap ve dokümanların Merkeze intikali ve tasnifi

Uzluk kütüphanesinin ve arşivinin serüveni şöyledir: Feridun Nâfiz Bey'in Ankara'daki kütüphane ve dokümanlarının Konya'ya taşınması, İl Halk Kütüphanesine verilmesi, geriye kalanların tekrar aynı Kütüphaneye paketlenip gönderilmesi, varisler tarafından bunların geri alınarak sanayide bir depoda saklanması, bir kısmının İstanbul'da bir Vakfa satılması, geri kalanların Nimet Hanım tarafından eve taşınması, buradan Merkeze nakledilmesi. Bu nakil sırasında kitaplar, dergiler, değişik gazete-dergi kupürleri, dosya, fotoğraf, klişe vb. doküman birbirlerine karışmış, özellikle dosyalar içindeki muhtelif malzeme yerlerinden çıkmış bir vaziyette Merkeze gelmiştir.

İlk tasnif çalışmaları sırasında âdeta arkeolojik kazı yaparcasına titizlikle bu malzeme ayrıştırılıp tasnif edilmiş ve yeniden dosyalanmıştır. İlk kaba tasnif çalışmalarını Prof.Dr.Adnan Karaismailoğlu, Hasan Yöğrük, Yard.Doç.Dr.Yakup Şafak ve genç arkadaşlardan oluşan bir ekip yürütmüştür.

Bu dokümanları kaba olarak şöyle gruplandırabiliriz.

A) Konu olarak:

- 1- Genel kültür, sanat, tarih ve mimarlık tarihi ile ilgili olanlar.
- 2- Mevlevîlik ve Mevlevîhanelerle ilgili olanlar.
- 3- Tıp ve Tıp Tarihi ile ilgili olanlar

B) Doküman türü olarak:

- 1- Kitaplar, broşürler, ayrı basımlar, kupürler.
- 2- El yazması defterler (F.N. Bey'in telif eserleri, çevirileri vb.).
- 3- Dosyalar (kitapların kopyaları), yayınlanmış kitap ve makaleler.
- 4- Fotoğraf – Fotokopiler.
- 5- Klişeler.
- 6- Değişik yerlerden temin edilmiş belge değeri yüksek fotoğraflar (Çanakkale Savaşında Tıbbiyeliler, doktorlar, kitabeler, ... gibi.).

SÜSAM arşivinde bu doküman içerisinde, son Mevlevî postnişinlerinden olup yakın dönem kültür ve edebiyat tarihimizin önde gelen simalarından olan Veled Çelebi (1867-1953)'nin kendi yazdığı eserlerle yine ondan kalan son dönem Mevlevîlik tarihine ışık tutacak önemli belgeler de yer almaktadır. Bu kitap ve belgeler, Veled Çelebi'nin kızı Devlet İzbudak tarafından ailenin en yakınlarından biri olan F. N. Uzluk'a verilmiştir. Yine Ahmed Remzi Dede ve Tahirü'l-Mevlevî gibi son devrin önemli melevvî şahsiyetlerinden intikal eden bazı değerli eserler de SÜSAM Uzluk Arşivi'ndedir.

F.Nâfiz Uzluk'un hayatında iki önemli özelliği dikkat çekmektedir. Birincisi elde ettiği en küçük bir bilgi kırıntısını dahi not etmiştir. Bıraktığı her kitabın bir köşesinde hayatından ve düşüncelerinden kesitler vardır. Kağıt ve kalem onun için âdeta bir sırdaş, bir hayat arkadaşı olmuştur ki bu özellik bir dereceye kadar Veled Çelebi'de de görülür. Onların bu faydalı alışkanlıkları sayesinde bugün gerek Mevlevîlik, gerek yerel tarih, gerekse çeşitli şahıslara ait birçok bilgi kaybolmaktan kurtulmuştur.

İkincisi O, üzerinde bilgi taşıyan hiçbir malzemeyi, bir kağıt parçasını, bir gazete kupürünü dahi atmıyıp saklamak gibi bir özelliğe sahiptir. Bu yüzden onun topladığı bütün müsveddeleri, mektupları, fotoğrafları, SÜSAM Uzluk Arşivi'nde korunmaktadır.

Kanaatimizce Uzluk Ailesinin Mevlâna ve Mevlevîlik araştırmalarına en büyük katkısı, böyle değerli bir kütüphane ve arşivi geride kalanlara bırakmak olmuştur.

Tıbbî bilimler ve tıp tarihi açısından da Uzluk Arşivi büyük bir öneme sahiptir.

Zira bu arşivde sadece Selçuklu ve Osmanlı tababeti ile ilgili bilgi, belge ve doküman bulunmamakta, aynı zamanda Cumhuriyet dönemi tıp tarihi açısından da pek çok değerli malzeme yer almaktadır. Bunlar arasında F.Nâfiz Uzluk'un yerli ve yabancı meslektaşlarıyla yaptığı yazışmalar, şahıslar ve olaylar hakkında tuttıkları notlar, fotoğraflar, belgeler, çeşitli yayınlar zikredilmelidir.

Tıp alanında yayınlanmış pek çok kitap ve makalesi bulunan F.Nâfiz Bey, tıp tarihiyle ilgili onlarca eseri de tercüme etmiş; ömrünün son yıllarında “Tıp Tarihi Enstitüsü'nün 25 Yıllık Bilimsel Çalışması – Prof.Dr.Feridun Nâfiz Uzluk'un Basılmış, Basılacak Kitapları” adlı bir broşürü ilgili kurum ve şahıslara göndererek yayınlanmamış eserlerinin gün ışığına çıkarılması hususunda yardım talebinde bulunmuştur.

Söz konusu broşürde yer alan bu eserlere ait çoğu eski yazıyla, bazıları daktilo edilmiş halde bulunan – müsveddeler, halen Merkezimiz Uzluk Arşivi'nde bulunmakta ve siz değerli araştırmacıların ilgisini beklemektedir.

Prof.Dr. Adnan Karaismailoğlu'nun başlattığı titiz tasnif çalışmaları Yard.Doç.Dr.Yakup Şafak ve arkadaşları tarafından sürdürülmektedir. Kendilerine teşekkür ediyorum. Bu tasnifler sırasında, Uzlukların gündelik hayatları, zevkleri, hassasiyetleri, yüksek insanî değerlerini hissetmeye başladık ve âdeta onların manevî evlatları olduk. Bu hususu Yakup Şafak defalarca bana ifade etmiştir. Türk kültürü ve sanatına eşsiz hizmetler veren Uzluk ailesini rahmetle anıyorum. Bu ailenin son ferdi Nimet Hanım evlerinin kendi hissesini Merkezimize bağışladı. Rektörlüğümüz Uzlukların Türk bilimine katkıları, mevlevîlik ve tıp tarihi konusundaki kültür mirasını koruyup yaşatmayı bir vefa borcu olarak, bilime katkı olarak görmektedir.

PROF. DR. FERİDUN NÂFİZ UZLUK'UN
MEVLEVÎ KÜLTÜRÜ'NDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Dr. Hasan ÖZÖNDER*

Prof. Dr. Nâfiz Uzluk 1902 yılında Konya'da doğmuş, 27 Eylül 1974 tarihinde Ankara'da vefat etmiş ve 2 Ekim 1974, Salı günü Konya Sultan Selim Camii'nde öğle namazının ardından kılınan cenaze namazını takiben Üçler (Türbe) Mezarlığı'na defnedilmiştir.

O her şeyden önce tıp öğrenimi yapmış bir müsbet ilim adamımızdır. Uzun yıllar tıp alanında çeşitli görevler yapmıştır. Tababetle ilgili bir çok eser yayınlamıştır. Hacettepe Tıp Fakültesi'ne intisap ettikten sonra "*Tıp Tarihi ve Deontoloji*" dalında araştırmalarını, yayınlarını yoğunlaştırmıştır. Alanında en yüksek akademik kariyere erişmiştir.

Tıp alanındaki bu faaliyetlerinin yanında Selçuklu Tarihi ile de yakından meşgul olmuştur. Osmanlı Dönemine dair de araştırmalarda bulunmuştur.

Bu tarih muhtevasında üzerinde durduğu en önemli alan, "*Mevlevîlik Kültürü*" olmuştur. Soyundan geldiğini ifade etmekten her zaman kıvanç duyduğu büyük Türk mütefekkir ve mutasavvıfı "*Mevlânâ Celâleddin*"e ve onun gelenek ve göreneklerini yaşatmayı amaç edinen "*Mevlevîlik*"e ait ve bunlara dair kıymetli bir çok eser yayınlamıştır.⁷⁰

Selçuk Üniversitesi, bu yılki X. Milli Mevlânâ Kongresi'nin oturumlarından bir kısmını "*Feridun Nâfiz Uzluk ve Mevlevîlik Araştırmalarına Katkıları*"na tahsis etmiş bulunması, gerçekten son derecede takdir ve tebriğe şayan bir kadir-şinaslık örneğidir.

---

* S.Ü. İlahiyat Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi

⁷⁰ Feridun Nâfiz Bey'in hayatı, yetişme tarzı, görevleri ve eserleri hakkında geniş bilgi için bkz. Dr. Hasan Özönder, "Büyük Hekimlerimiz : Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk", Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Derg., C.I, Sayı : 2, 1984, sf : 129-155; "Hakk'a Yürüyüşümüzün 40. Gününde : Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk", Yeni Konya Gazetesi (Konya), 8-15 Kasım 1974.

Biz bu tebliğimizde onun Mevlevî Kültüründeki yeri ve önemine yer vereceğiz.

Prof. Dr. F.N. Uzluk'un bu konulardaki büyük katkılarını ve hizmetlerini ana maddeler halinde şöylece sıralayabiliriz:

1- ÖRNEK KİŞİLİĞİ :

O, Mevlânâ soyuna mensup; samimi, doğru, dürüst, vefakâr, mert, açık yürekli, inançlı bir insandır. Herkesi seven, sayan; herkesin yardımına koşan, kendisine güvenilir bir örnek kişiliğe sahiptir.

O'nun bu üstün vasıfları kazanmasında, aile ortamının, uzun yıllar kaldığı Mevlevî Dergahı'nda aldığı eğitim ve öğretimin, yaptığı tahsilinin, elde ettiği ilmi zihniyeti ve eriştiği mümtaz ilimadamlığının büyük etkileri vardır.

2. YAYINLARI :

Kendisinin "*Paramedikal*" ve "*Selçuklular Günümüzde Mevlevî Bitikleri*" başlığıyla tanıttığı pek çok makale, tebliğ ve kitapları bulunmaktadır.

Biz burada "*Mevlânâ*" ve "*Mevlevîlik*"e dair olanlara yer vereceğiz.

Şu önemli konuyu da belirtelim ki O, bu eserlerin çoğunu kendisi bastırmıştır. Bunun için özel bir matbaa bile kurmuştur. Her türlü basın masrafını da çoğu zaman bizzat karşılamıştır.

A- Yayına Hazırladıkları

I- MECÂLİS-İ SEB'A-İ MEVLÂNA (Mevlânâ'nın Yedi Öğüdü); Mevlânâ'nın Farsça eserinin Türkçe tercümesidir. Mevlânâ'nın hal tercemesi ile birlikte 23x17 ebadında, 428 sayfa, 3 resimle, Bozkurt Basımevi, İstanbul, 1937.

II- MEKTÛBÂT-I MEVLÂNA (Mevlânâ'nın Mektupları); 144 mektubun Farsça metni, gereken izahlarıyla birlikte 30x21 ebadında, 179 sahife. Sebat Basımevi, İstanbul, 1937.

III- DİVÂN-I SULTAN VELED : Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled'in, 14000 beyitli Rumca, Farsça, Arapça ve Türkçe şiirlerinin metinleri, 100 sahifede gazellerin tercümeleri: 30x21 ebadında. 628+100 = 728 sahifeden müteşekkil Uzluk Basımevi, Ankara, 1941.

IV- ULU ÂRİF ÇELEBİ'NİN RUBÂİLERİ : Mevlânâ'nın tanımı, Ârif Çelebi'nin 80 rubaisinin Farsça metinleriyle, tercümesi, onun hal tercümesi 24x17 ebadında, 128 sahife. Kutalmış Basımevi, Ankara, 1949.

V- MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN : Prof. Bediüzzaman Furûzanfer tarafından Tahran'da 1936 ve 1954 yıllarında olmak üzere iki defa basılan "*Risale Der Tahkik-i Ahvâl-i Zindegân-ı Mevlânâ Celâleddin-i Muhammed meşhur be-Mevlevî*" adıyla basılan bu konuda büyük itibar kazanan eser. Milli Eğitim Bakanlığının teklifi ile Uzluk'un gerekli katkılarıyla dilimize çevrilmiştir. XXXV + 319 sahife, 8, Klasikler için Yardımcı Eser 2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1963.

B. Yayına Hazır Olanlar

1- MEVLÂNÂ, MESNEVÎ : Mesnevi'nin en eski nüshalarının bulunduğu yerler; Dünya dillerindeki tercüme ve şerhleri; okunması, okutulması, VII. cilt iddiasına Veled Çelebi İzbudak'ın yazdığı monografi (esseyfu'l elkatı firreddi alel cildis-sabi) "Yedinci cildin reddi hakkında keskin kılıç"; Şems-i Tebrizi'nin akıbeti, makamları, Konya'daki Türbesi, Mevlevîhaneler, bütün tekke ve zaviyeleri, kapatılmasına dair hatıraların bulunduğu bu eserde, resme de yer verilmiştir.

2- SULTAN VELED'İN MESNEVİLERİ : Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled'in "Mesneviyyât-ı Velediyye" adı altında İptida-nâme, Rebap-nâme, İntihâ-nâme ismi ile beyitlerinin tamamı, Mesnevi-i Şerif'in tutarı olan 25.000 beyitle, babasının altı ciltlik ünlü eserine üç cilt ile adeta armağanda bulunmuştur.

a- İptida-nâme : Sultan Veled'in 8854 beyitten meydana gelen manzum eseri, Sultanu'l-Ulema Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizî, Şemseddin-i Tebrizî, Selahaddin-i Zerkûbi, Çelebi Hüsameddin, Kerimüddin-i Bektemur gibi yedi ulu kişinin hayat ve hatıraları yer almıştır. Uzluk, Veled Çelebi ile birlikte tercüme etmiştir. 81 Türkçe beyit mevcuttur.

b- Rebap-nâme : Mesnevi-i Şerif veznindeki bu eserde Mesnevi'nin zor anlaşılan beyitleri açıklanmaktadır. 8.000 beyitten müteşekkildir. İçinde 162 adet Türkçe beyit bulunmaktadır.

c- İntihâ-nâme : 6907 beyitten meydana gelen bu eser Sultan Veled'in son mesnevisidir. 9 Mayıs 1309 tarihinde tamamlanmıştır. Türkçe beyit bulunmamaktadır.

C. MAKALE VE MADDELERİ

Uzluk Bey çeşitli dergi ve gazetelerden Mevlânâ, Mesnevi, Mevlevî'lik ve Mevlevî Kültürü konularında pek çok makale yayınlamıştır. Bunlarla hem tanıtım ve bilgilendirmelerde bulunmuş hem de zaman zaman yapılan haksız

iddiaları, yanlış isnatları cevaplandırmıştır. Mevlevî Kültürü için son derece kıymetli olan bu makalelerinden bazı örnekler şunlardır :

- “Mevlevî Tabibler”, İkdam Gazet./İstanbul, 12.6.1339 (1920)
- “Anadolu’da Türk Mutasavvıfları : Sultan Veled”, Milli Mec., 9-11. Sayı, 2-3. 1340 (1921), (“Hekim Şifai” müstearıyla)
- “Sultan Veled”, Babalık Gazet./Konya, 4.3.1340 (1921) (“Hekim Şifai” müstearıyla)
- “Asar-ı Mevlevîyye Müzesi”, Babalık Gazet/Konya, 22.10.1340 (1921) (“Hekim Şifai” müstearıyla)
- “Ahmed Eflaki Dede”, Babalık Gazet/Konya, 9.12.1340 (1921) (“Hekim Şifai” müstearıyla)
- “Mevlevîlik Menakıbından”, Mahfel Mec., 2-3. C., 21-23, 25-27. Sayı, 7-9, 11.1340 (1921) – 1.1341 (1922), 152-154, 177-179; 203; 16-17; 62-63. s.
- “Mevlevî Tabibler”, Halk Gazet/Konya, 6-7.6.1922.
- “Sultan Veled ve Konya”, Halk Gazet/Konya, 11.7.1922.
- “Sultan Veled ve Konya”, Halk Gazet/Konya, 11.7.1923.
- “Sultanü’l-Ulema’nın Sandukası Hakkında”, Babalık Gazet/Konya, 19.8.1344. (1925).
- “Konya Revüsü Direktörlüğüne”, (Mektubat-ı Mevlânâ Hakkında, Karşılık), Konya Derg, II, C. 16-17, Sayı 12, 1937-1.1938, 982-986. s.
- “Mektûbât-ı Mevlânâ’ya Dair”, Ekekon Gazet/Konya, 16.6.1938.
- “Mecâlis-i Seb’a-i Mevlânâ Hakkındaki İtiraza Karşılık”, Konya Derg. II, 22-23. C. 6-7 Sayı, 1938, 1243-1250 s.
- “Mevlânâ’yı Anarken”, Babalık Gazet/Konya, 17.12.1942.
- “Neuendeckte Gedichte Von Eflâkiu Dede und Sultan Veled”. Milletlerarası XXII. Müsteşrikler Kongresi / XXII. International Congress of Orientalists, İstanbul, 15-22 Eylül/September. 1951.
- “Konya Belediyesi Sultanü’l-Ulema Medresesini Restore Ederek Hatasını Tamir Etmelidir”, Yeni Konya Gazet/Konya, 7-9.5.1952.
- “Ölümünün 681. Yıldönümü Dolayısıyla Mevlânâ”, Zafer Gazet/Ankara, 21.12.1954.
- “Mevlânâ’da Türkçe Sevgisi”, Türk Dili Derg. C. 4, Sayı. 41, 2, 1955, 270-279 s.

- “Mevlânâ Enstitüsü”, Zafer Gazet/Ankara, 19.12.1955.
- “Mevlânâ Enstitüsü”, Yeni Konya Gazet/Konya, 20.12.1955.
- “Mevlânâ’nın Doğum Yılı Üstüne Bir Araştırma”, (30.9.1207 – 30.9.1957), Türk Düşüncesi, 8, 10. C., 12, 2, 11. Sayı, 1957, 2, 1959, 11. 15; 31-37. s.
- “Mevlânâ’da Tıp Konusu”, Zafer Gazet/Ankara, 15.3.1957.
- “Ölümünün 684. Yıldönümü Dolayısıyla Mevlânâ”, Ulus Gazet/Ankara, 17.12.1957.
- “Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî”, Zafer Gazet/Ankara, 18.12.1957.
- “Mevlânâ”, Fetih Gazet/İstanbul, 20.12.1957.
- “Tebrizli Şems Kayıp mı Oldu, Şehit mi Edildi?”, Yenigün Gazet/Ankara, 16.12.1958.
- “Tebrizli Şems ve Mevlânâ”, Zafer Gazet/Ankara, 17.12.1958.
- “Celâleddin-i Rûmî, Mevlânâ”, Türk Ansik., X. C., 1960, 106-117. s.
- “Mevlânâ’nın 687. Ölüm Yıldönümü Dolayısıyla Ahi Türkoğlu Çelebi Hüsameddin”, Kudret Gazet/Ankara, 17.8.1960.
- “Ahi Türkoğlu Çelebi Hüsameddin”, Kudret Gazet/Ankara, 17.12.1960.
- “Ölümünün 687. Yıldönümü Dolayısıyla Mevlânâ ve Yunus Emre”, Ulus Gazet/Ankara, 18.12.1960.
- “Mevlânâ ve Yunus Emre”, Zaman Gazet/Konya, 19.12.1960.
- “Ölümünün 688. Yıldönümü Dolayısıyla Mevlânâ ve Mesnevi”, Kudret Gazet/Ankara, 17-18.12.1961.
- “Mevlânâ ve Yunus Emre”, Türk Yurdu Derg. 2. C., 10 Sayı, 1.1961, 20. s.
- “XIV. Yüzyıl Mevlevî Şairlerinden Eflâkî Dede’nin 600. Ölüm Yıldönümü Dolayısıyla Ahmet Eflâkî Dede”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten-1961’den ayrı basım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1962, 275-310 s.
- “Mevlânâ’nın 689. Ölüm Yıldönümü Dolayısıyla Mevlânâ ile Tebriz’li Şems”, Zafer Gazet/Ankara, 19-20.12.1962.
- “Şair Muîni Mustafa’nın Mesnevi Çevirisi : Mesnevi-i Muradî”, X. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler, Ankara, 1964, 113-142. s.

- “Mesnevi'nin Batıdaki Tercemeleri” Türk Yurdu Derg. (Mevlânâ Özel Sayısı) 3. C., 8-10. Sayı, 7.1964, 30-33 s.
- “Ölümünün 691. Yıldönümü Dolayısıyla Mevlânâ'nın Tıp Konuları”, Adalet Gazet/Ankara, 21-22.12.1964.
- “Konya'da Mevlânâ Enstitüsü”, Adalet Gazet/Ankara, 13-17.1.1966.
- “Mevlânâ ve Yunus Emre”, Türk Yurdu Derg. (Yunus Emre Özel Sayısı) 5. C., 319. Sayı, 1.1966, 8-12 s.
- “Konya'da Mevlânâ Enstitüsü”, Türk Yurdu Derg. 5. C., 2. Sayı, 2.1966, 1-6 s.
- “Konya'da Mevlânâ Enstitüsü”, Çağrı Derg. Konya, 10. C., 101 Sayı, 6, 1966, 8-18 s.
- “Ulu Arif Çelebi ve Metaphisşik Olaylar” Ülkemiz Derg. 4. Sayı, 9. 1966, 4-5 s.
- “Sultan Veled Hazretlerinin Sema Hakkında Söyledikleri 29 Beyitlik Manzumenin Tercümesi”, Ülkemiz Derg. 5. Sayı, 10. 1966, 3-4 s.
- “Sultanü'l-Ulema”, Ülkemiz Derg. 7. Sayı, 12.1966, 12-13 s.
- “Mevlânâ ve Yunus Emre”, Sümerbank Derg., 6. C., 67. Sayı, 1. 1968, 13-17 s.
- “Doktor Hulki Amil Keymen'in Ardından” Zafer Gazet/Ankara, 14.5.1968.
- “M. Bahaeddin Veled Çelebi İzbudak”, Bütün Yönleriyle Erzurum, Ankara, 1968, 199-201 s.
- “Erzurum ve Mevlevî Kitaplarındaki Ona Dair Hikayeler”, Bütün Yönleriyle Erzurum, Ankara, 1968, 285-287 s.
- “Ölümünün 691. Yıldönümü Dolayısıyla Büyük Mevlânâ” Zafer Gazet/Ankara, 19.12.1969.
- “Hz. Mevlânâ ve Yunus Emre”, Önasya Derg. 5.C., 57. Sayı, 5.1970, 6. s.

71

---

⁷¹ İlim, fikir ve Mevlevîlik Kültür Hayatımızda büyük yeri olan Merhum Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk'un bütün eser ve makalelerinin derlenerek bir bibliyografyasının yayınlanmasında büyük faydalar olacağı meydandadır.

D. HAZIRLAMAKTA OLDUKLARI

a- **Türk Kültür Tarihinde Mevlevîler** : Bu eser, daha önce kardeşi Yüksek Mimar Şahabettin Uzluk ile beraber hazırladıkları “Mevlevîlikte Resim, Resimde Mevlevîler” isimli eserin II. cildi olacağını bildirdiği çok kıymetli bir hazırlıktır.⁷²

F. Nâfiz Bey’in, devamlı okuyan, çok düşünen, sık sık yazan bir ilim adamı olarak üzerinde durduğu, planladığı, hazırlığını yaptığı daha bir çok eserlerinin de olduğu muhakkaktır. Ama ömrü kafi gelmediği için bunların tamamlanması ve yayınına geçekleştirmesi mümkün olamamıştır.

E. YARDIMCI OLDUKLARI

O, bir ilim adamı olarak araştırma, inceleme, telif, tercüme veya neşir yapmak isteyen yerli ve yabancı herkese yardımcı olmuştur. Bu sayede pek çok ilmî eserde onun katkıları vardır. Ağabeyi yüksek mimar Şahabettin Uzluk’un yayınladığı kıymetli ve sahasında hâlâ tek olma vasfını sürdürmekte olan eserlerinin, ilim alemine ulaşması için her safhasında büyük yardımları ve destekleri bilinmektedir.

a- Mevlevîlikte Resim, Resimde Mevlevîler

Şahabettin Uzluk adıyla yayınlanan (T.T.K. Basımevi, Ankara 1957, VIII. +165, s., 8°, 55 Planj; Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Seri 1 No:5)

Bu eserin önsözünde de belirtildiği gibi, hazırlanılmasında, yayınında kardeşi F. Nâfiz Bey’in büyük emekleri bulunmaktadır.

Bu eser, (I-VIII) (1-279), “30 Eylül 1207 – 30 Eylül 1957”. “Bu kitap Türklüğe, İslâmlığa ve insanlığa varlığı şeref olan Büyük Mevlânâmızın Yediyüzzellinci Doğum Yıldönümünde aziz ruhuna sunulmuştur.” şeklinde takdim edilmiştir.

Önsözü (1-3) takiben Birinci bölümde “Selçukiler Devri”ndeki Konya’da Mevlânâ ve Mensupları, Mevlevî Ressamları Hakkında Bilgi ve Bibliyografya verilmiştir. İkinci Bölümde (45-81) “Osmanlı Devri” Mevlevîhaneleri ve musiki ile hatla da meşgul olmuş ünlü Mevlevî ressamların üslupları hakkında malumat ve bibliyografyaya yer verilmiştir. Üçüncü Bölüm (85-110) “Mevlânâ’nın Resimleri” başlığını taşımaktadır. Dünyanın çeşitli koleksiyon, müze ve kütüphanelerindeki Mevlânâ tasvirleri, sanatkar ve bunların teknik

⁷² Rahmetli bize gönderdiği 8.5.1969 tarihli mektubunda rahmetli Meramda oturmakta olan bazı Çelebi konaklarındaki Mevlevî hattatlarına ait unik ve otantik hat levhalarının fotoğraflarını çekip göndermemi istemişti. Biz de onun bu arzusunu yerine getirmiştik.

özellikleri hakkında tanıtımda bulunmaktadır. Bunun da sonunda bibliyografyası eklidir. Dördüncü bölüm eserin son kısmıdır. Avrupa resmindeki Mevlevîler'in incelendiği bu bölümde de yeterli bibliyografya verilmiştir.

Eserin indeksi, "kişi adları" (141-152), "yer adları" (152-153) "özel yerler" (153-155) den meydana gelmiştir. "Resimler" kısmında önce her bir resim için numara sırasına göre kısa bilgi (159-165) bunu takiben de resimlere yer verilmiştir (167-279).

Sahasında tek olma özelliğini koruyan, aradan bunca zaman geçtiği halde hâlâ aşlamayan ve üstelik mevcudu bulunamayan bu kıymetli eserin yeniden basılması büyük bir ihtiyaca cevap verecektir.

Feridun Nâfiz Bey'in, Mevlânâ'nın soyundan gelişi; çocukluk ve gençlik yıllarında Mevlevîhanelerden aldığı feyz ve inabe sebebiyle Mevlânâ ve Mevlevîliğe dair eserlerin, yaptığı bir çok yayınlar arasında diğerlerinin yayımı da ondan beklenen bir görev haline gelmiştir. Nitekim değerli araştırmacı Osman Ergin, bu konudaki arzu, temenni ve kanaatlerini şöyle açıklar :

"... *Fihî ma-fih'de dini ve ictimai hayatımızı olduğu kadar Selçuk tarihinin de bir çok karanlık köşelerini aydınlatacak malumat vardır. Mütercim, eserlerini Konya'da Dergah-ı Mevlânâ kütüphanesine vakfetmiştir. Basılması çok faydalı olur. Yediyüz seneden beri Mevlevîliğe de, Selçuklu Tarihine de yapılmamış, hatta yapılamamış olan himmet ve hizmeti şu sırada yapmaya kalkışan ve pek mükemmel başaran değerli alimimiz Dr. Feridun Nâfiz Uzluk'dan metni ile birlikte basması beklenilir.*"⁷³

Uzluk ve ağabeyinin Mevlevî kültürüne olan hizmetlerini uzun yıllar yakinen ve ailecek tanıyan Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver şu ifadede bulunur:

"Yalnız Mevlevîlerin onlara karşı duyulan ruhen yakınlığın tesiri ile Mevlevîliğe bağlılıkları samimi olanların hizmetlerini de asla unutmamalıyız. Yeniden ele aldığımız bu mevzuda eşsiz Mevlânamız cedleri tesiri altında kalarak, emsalsiz ailevi içgüdüleriyle duydukları yakınlığı dile getiren iki mübarek torun, Mevlevî kültürünün tesiriyle noksansız büyüyerek olgunlaşan Yük. Mimar Şahabettin Uzluk ve kardeşi Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk (Hamûş-ı Hamuş-ı Alişân) el ele vererek en güzel yayınlarda bulundular.

Birisi cedlerinin izleriyle sanata tesiri tarafım işledi. Bir diğeri Mevlevî kültürünü aslî güzelliğiyle ele aldı ve dikkatimizi çektiler. Ne bildiler ve öğrendilerse

⁷³ Balıkesirli Abdülaziz Mecdi Tolun (Hayatı ve Şahsiyeti) Kenan Basımevi, İstanbul, 1942, 161 n1,s.

cömertlikle sundular. Bunlar ne zaman daimi tazelikleri içinde ele alınacaksa, kendilerine minnetle teşekkür etmek yerinde olacaktır.”⁷⁴

F. Nâfiz Bey, büyük Türk mütefekkir ve mutasavvıfı Mevlânâ'nın soyundan gelmekten ve Mevlevî olmaktan her zaman onur ve gurur duymuştur.

Şairlik alanında da kalem oynatmış olup, hayli güzel şiirleri bulunmaktadır. Şiirlerindeki mahlası “*Hekim Şifâi Mevlevî*”dir. Bu onun kendine, soyuna, mensubiyetine ve mesleğine verdiği değer, gösterdiği saygı duygularının ortaya koyduğu bir müstear isimdir.⁷⁵

O'nun Mevlevî kültürüne meclubiyeti, mensubiyeti ve hizmetleri, dostlarına yazdığı özel mektuplarında da sık sık geçer.⁷⁶

Özellikle Tıp öğrenimi yapmak üzere gönderildiği Almanya'dan döndükten sonra Tıp konularının yanı sıra Mevlânâ'nın büyüklüğü, çağlarüstü mesajları ve Mevlevîlik kültür tarihine dair yayınladığı makale ve kitapların yanı sıra bir çok ilmî konuşmaları ile doğu ve batı ilim çevrelerinde büyük alaka görmüş ve yankılar uyandırmıştır. Devrin İran Şahı O'nu bir takdir nişanı ile taltif etmiştir.

Prof. Dr. Hamdi Ragıp Atademir'in ifadesiyle : “*Büyük eren Mevlânamızı kimse ağzına alamaz hale düşmüşken onu ilim ve irfan çevresinde ilk anmaların öncüsü olmuş; Sadrettin-i Konevi'mizi de yine bir çok din adamlarımız dururken, anmayı ilk düşünen ve onuruna törenler tertipleyen o olmuştur.”⁷⁷*

“*O Konya'sına çok şeyler verdi. Malından, dünya mallarının en kıymetlisi ve hayırlısı kütüphanesini verdi. Mevlânâ hz.lerine Türk ve Konya tarihine ışık tutan kaynak dev eserleri o verdi... Erenlerin ereni Hazretlerine Mevlânâ'nın eserlerini tanıtılmasını, yayımını onun maddi ve manevi himmetine, göz nuruna, helal parasına ve gönül vurgunluğuna borçluyuz.”⁷⁸*

Değerli ilim adamlarımızın bu takdir ve iltifat duyguları gayet yerindedir. Çünkü o hizmetlerini istediği gibi yapabilmek daha da hızlandırıp

⁷⁴ Mevlânâ Sevgisi, Hazırlayan Feyzi Halıcı, Konya Turizm Derneği Yayını, Konya, 1981, 11. s.

⁷⁵ Bu konuda bkz : Esrar Dede Tezkeresi, Konya Mevlânâ Enstitüsü, Prof. Dr. F. Nâfiz Uzluk Bölümü Kütüphanesi.

⁷⁶ Zaman içerisinde bize yazdığı, şimdi arşivimizde bulunan özel mektuplarının yanı sıra S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezindeki dosyalarda muhafaza edilmekte olan dost mektuplarında da bu konu hemen hemen hiç eksik olmamıştır.

⁷⁷ Prof. Dr. Hamdi Ragıp Atademir, “Ölümü Münasebetiyle: Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk”, Yeni Konya Gazetesi/Konya, 4.10.1974, 1. sf. vd.

⁷⁸ A.g.m.

artırabilmek için zaman olmuş kendi imkanlarıyla özel basımevi kurarak eserlerinin bazılarını burada basıp, gün ışığına en iyi şekilde ve bir an önce çıkmasına özen göstermiştir.

Uzluk son dönemlerde ihmallere, yalnızlığa maruz kalan Mevlevîliği; bu gelişmelerden çekinerek sinen ve kenara çekilen bir çok Mevlevî simalarının sessizliğine rağmen, ilmi konferanslarıyla, makale ve kitap yayınlarıyla konuya canlılık ve işlerlik sağlamıştır. Bu alanda yayınladığı ilmi eserleriyle hem yapılan haksızlıklara, iftiralara, bühtanlara cevap vermiş ve hem de Mevlânâ ve Mevlevîliğe sahip çıkarak onlara sıvanmak istenen leke, töhmet ve tarizleri, çoğu zaman kendi başına göğüslemiş ve cevaplandırmıştır. Nitekim değerli araştırmacı M. Ferid Uğur onun her bakımdan takdire şayan bu yönüne şu cümlelerle dikkati çeker : *“Dr. Uzluk, 1937 yılı içinde az fasıla ile Mevlânâ'nın Mecalis-i Seb'a'sıyla, Mektûbât'ını basmıştı. Bu defa da Sultan Veled Divanı gibi muazzam bir eseri ortaya koydu ve Mevlânânın hakiki evladından olduğunu fiiliyatla ortaya koydu.*

*Konya, Mevlevîlik makarrı olduğu halde şu acı hakikati söyleyeyim ki, son zamanlarda evlattan olduklarını iddia ve onunla iftihar edenlerin bir çoğu bile dedelerinin eserlerinden bîhaber idiler. Bunların adını öğrendikleri yalnız Mesnevi idi. Onu da tamamiyle okumuş, anlamış olanlar, parmakla gösterilebilirdi. Hele hoca efendiler bu makûle eserlerle meşhur olmağı abes sayıyorlardı. Takriben altmış medresenin içinde Mevlânâ'nın felsefesi, ahlakı, eş'ar ve âsarıyla az çok uğraşmış bir-iki hoca varmıştı bilmiyorum.”*⁷⁹

*“Dr. Feridun Nâfiz gibi ideal sahibi bir fâzıl hemşehrimiz çıkıp da bunları kendi parasıyla, kendi himmet ve gayretiyle bastırmak ve yaymak lütfunda bulunmasaydı biz Konyalılar ilelebet, kadirşinaslık ve cahillik gibi, büyük bir şeyin ve mahcubiyetin altında kalacaktık”.*⁸⁰

*“Mevlânâ ile Sultan Veled'in hayat ve eserleriyle biz Türkler uğraşmazsak ve onları kendimize mâl etmeye çalışmazsak, bu cihanşümül şöhretleri İraniiler benimseyecekler.”*⁸¹

“Artık gözümüzü açalım, ulusumuza şeref ve iftihar veren ulularımızı hem biz tanıyalım, hem başkalarına tanıtmaya çalışalım”, “...Kendilerine derin ve samimi

⁷⁹ M. Ferid Uğur, “Sultan Veled Divanı'nın Neşri Münasebetiyle” Konya Mec., Yıl V, II. Kânun-Şubat 1941, Sayı 35, 3010. sf.

⁸⁰ Agm, 35/3010.

⁸¹ Agm 35/3010.

*teşekkürlerimizi sunar ve Konya'ya böyle bir evlat yetiştirdiğinden dolayı tebrik ederiz.*⁸²

Uzluk bey bu orijinal eserleri yayınlarken, zamanın basım, yayım, zorluk, engel ve imkansızlıklarıyla da mücadele etmek ve onları aşmak zorunda kalmıştır. Mesela eserlerindeki Arapça harflerle olan kısım İstanbul'da ve yeni harflerle olan kısım Ankara'da Uzluk basımevinde "*kisve-i matubata bürünebilmiştir*".⁸³

Bu da onun çoğumuzca bilinmeyen, gözle görülmeyen ama aslında çok büyük azim sebat ve gayretlerinin sonucudur. O günün şartlarıyla böyle ciddi eserlerin, şanlarına yakışır şekilde basılması son derece de büyük fedakarlıklar isteyen bir iştir. Bütün bu başarılar merhumun son derece de samimi azim, niyet ve iradesinin sonucu olarak gerçekleşebilmiştir.

3. ANMA, KONUSMA VE KONFERANSLARI

Feridun Nâfiz Bey Mevlânâ ve Mevlevîliğin gerçek veçhesi ile tanıtılması için bir çok ilmi konuşma, sohbet ve açıklamalarda bulunarak bu konuları sık sık gündeme getirmiştir. Konya Halkevi tarafından düzenlenen, Halkevi sinema salonunda büyük bir alâka celbeden konferanslarından bir tanesi de, "*Ondördüncü Asır Konya'sında Türk Şiir ve Tefekkürünün Büyük Simalarından Ulu Arif Çelebi'nin Hayatı ve Eserleri*" konuludur.⁸⁴

Burada şu tarihi gerçeği açıklayarak ona olan vefâ görevimizi yerine getirelim ki, Mevlânâ'nın anılmasını ve onun en iyi şekilde tanıtılması için ihtifaller düzenlenmesini de ilk defa düşünen teklif edip, tatbikat alanına konulmasını sağlayan da O'dur.

Mevlânâ Celâleddin'in vefatı olan 17 Aralık günü, "*Şeb-i Arûs*" olarak kabul edilmiş ve her yıldönümünde merasimler yapılagelmişti. Tekke ve zaviyelerin kapatılması kanunu üzerine (1925) bu merasimler yapılmaz olmuştur.

Mevlânâ'nın yüksek bilgi ve duygu yüklü mesajlarına olan ihtiyacı gören Prof. Dr. F. Nâfiz Uzluk, Mevlânâ'yı anma törenlerinin yeniden yapılmasının yerinde olacağı fikrini gündeme getirmiştir. Neticede güzel bir organizasyonla ilk defa Konya'da bu nezih programı gerçekleştirmeye muvaffak olmuştur. Özellikle genç nesle ve böylesine ulvi mesajlara muhtaç dünya insanlarına Mevlânâ'nın sevgi, saygı, dostluk ve hoşgörü gibi yüksek duygu ve

⁸² Agm 35/3011.

⁸⁴ Agm 35/3009.

⁸⁴ Bkz. Konya Mec., Yıl X, Eylül-Ekim, 1946, Sayı 95-96, 31. sf.

düşüncelerinin duyurulmasına yönelik bu anma törenleri gerek yurt içinde ve gerekse yurt dışında son derece de büyük alaka görmüştür. O bu konudaki samimi ve ilmi düşüncesini daha 1937 yılında yayınladığı “Mevlânâ'nın Yedi Ögüdü” isimli eserin dibâcesinde şöyle dile getiriyordu :

“Mevlânâ'nın öldüğü 5 Cemaziye'l-Ahir gecesini Konya Mevlevîhanesinde Şeb-i Arûs diye her yıl sema, ayinle hatırlatılırdı. Konya Mevlevîhanesinin dervişlerin terbiye edildiği Matbah-ı Şerifi önündeki havuza “Şeb-i Arûs Havuzu” denirdi. Arabî ayların her yıl 11 gün değiştiğinden eğer mevsim güz ise o gece muhakkak karpuzla, ateşli aşıkların yüreği serinlenirdi.

Tariklerin ilgasından sonra bu âdetler de unutulmuş oldu.

Memleketimizde, Avrupa'da yetişen ve yurdumuzla, milletimizle bir gün alakası olmayan, değil halkımızın hatta okumuş yazmış münevverlerimizden bile lâıyıkıyla tanıyamadığı yabancılar hakkında törenler yapıldığı halde, Mevlânâ gibi, mensub olduğu her milletin iftihar edeceği büyük bir dahi için siikâtumuzun manasını anlayamıyorum. Bütün Türk ilinde olmasa bile hiç değilse Konya'da, her yılın 17 birinci kânununda Mevlânâ günü kutlamak yakışırdı.

Sırf Türk irfanının, Türk İstiklalinin, Türk Cumhuriyetinin, bir tek sözle Türklüğün yücelmesine uğraşan Halkevlerimizde kendi büyüklerimiz hakkında saygılarımızı göstermek için kimden buyruk bekliyoruz. Büyük insan yetiştirmek isteyen kavimler yetişmiş ulularına saygı göstermezse, bu ümitleri pek geç tahakkuk eder.

Hız. Muhammed'le, Mevlânâ, Sâdi, Hafız için hürmet gösteren Goethe'nin mezarını Almanya'nın Thüringen başdukalığı merkezi Weimar'da ziyaret etmişim.

Goethe'nin evini, bütün eşyası ile, bütün kitapları ile, büyük dahinin kafatasları, renkler üstüne çalıştığı laboratuvarı ile, Goethe'nin yatağını, yüzünü yıkadığı küvet, sünger, yarım sabunu, ayağına giydiği terlikleriyle ve bütün bunların fevkinde bir mabedde imiş gibi oradaki memurların ve ziyaretçilerin hürmetlerini görünce pek duygulanmışım.

Avrupa'ya uymak istiyorsak onların büyüklerine nasıl ta'zimatta bulduklarını alalım, öğrenelim”⁸⁵

O'nun bu samimi ve millet, memleket, insanlık hayrına bu teklif ve tasarıları bir süre sonra son derece de olumlu sonuçlar vermiştir.

⁸⁵ “Sultanî'l-Ulema ve Mevlânâ'nın Yaşayışları, 700 Yıl Önce Anadolu'nun Yerli An'aneleri, Mevlânâ'nın Yapmak İsteddiği Kültüre Ait Hareketler, Dinî Reform”, Mevlânâ'nın Yedi Ögüdü, (Giriş) Bozkurt Basımevi, İstanbul, 1937, 99-100 sf.

Konya'nın münevver kişileri bir araya gelerek ihtifal şeklinde şehrin en büyük salonunda bu toplantıları gerçekleştirmeye başlamışlardır. İlki Konya Halkevinin geniş salonunda 1946 yılında yapılmıştır. Kültür hayatımız için önemli bir konu olan Mevlânâ'yı anma törenleri daha sonra ilgili bakanlıkların maddi ve manevi yardım ve destekleriyle, Cumhurbaşkanı ve başvekillerin katılımlarıyla, yerli yabancı, resmi ve sivil misafirlerin iştirakiyle her yıl daha da büyüyerek ve gelişerek devam etmiştir. Konya'da bu törenler bir gelenek halini almıştır. Konya Turizm derneği bu ulvî görevi üstlenmiş, her yıl gerek yurt içinde ve gerekse yurt dışındaki programlarıyla Mevlânâ'nın yüce kişiliğinden, yüksek düşüncelerinden mesajlar iletmiştir. Bu alanda bir çok konferans, seminer, panel, açık oturumlar yapılarak sema gösterileri icra edilmiştir. Son yıllarda bu konuda Vilayet, Selçuk Üniversitesi, Büyükşehir Belediyesi çeşitli etkinliklerde bulunmaktadırlar. Mevlânâ'nın Konya'ya geliş yıldönümü münasebetiyle her yıl 3-5 Mayıs günlerinde ilmî toplantılar da yapılmaktadır.

Aslında Uzluk, bu konuda daha köklü bir teklifin de ilk sahibidir. Konya'da Selçuklu devri eserleri için bir "akademi" açılmasını arzu etmiştir. Ardından da Mevlânâ'yı olanca derinliğiyle inceleyerek tanıtacak olan bir "enstitü"nü gereğini ortaya koymuştur. Bu konuda Konya, Selçuk tarih, kültür ve ilim hayatını; Mevlânâ'yı; Anadolu fikir ve sanat adamlarının eserlerini inceleyecek bir akademiye ihtiyaç bulunduğunu belirterek konunun indî, şahsî, subjektif ve taraflı görüşlerden kurtarılarak ilmî zeminlere oturtulmasının gereğini ilk defa ifade etmiştir.

4. BAĞIŞLARI

Prof. Dr. F. Nâfîz Uzluk Mevlevî bir aileden geldiği için son dönem Mevlevîlerin ve Mevlevîhanelerin içinde yetişmiştir. Bu cemaatin son yetmiş yılını çok iyi bilmektedir. Çile çıkartmış, hücre-nişinlik yapmış ve sema'a soyunmuştur. Bulduğu ortam sayesinde son dönem Mevlevîliğinin bütün olaylarını yakından takip etme imkanını elde etmiştir. Aile muhitinin genişliği sebebiyle birçok Mevlevî meşayihini yakından tanımış, onlarla uzun süre sohbetlerde bulunmuştur. Bu sebeptendir ki son dönem Mevlevîlik tarihinin satırlara geçmemiş ama sadırlarda kalmış olumlu, olumsuz bir çok olay, hatıra ve konularını yaşamış; şahitleriyle görüşmüş ve birebir bilgiler almıştır.

Bütün bunların sonucu olarak da Mevlevîliğin yedi asırlık mazisine dair kitabî bilgilerinin yanı sıra son asırdaki gelişmelere dair müşahadeye dayalı bilgi, hatıra ve kanaatlere sahip olmuştur. O bütün bunları gerek eserlerinde, konuşmalarında ve gerekse yakın dostlarına anlatmış ve bunların kapalı kalmamasını ve unutulup gitmemesini büyük ölçüde temin etmiştir. Sonunda

büyük emeklerle meydana getirdiği son derece zengin, kıymetli ve önemli arşiv ve kütüphanesini, elindeki bütün nadide yazmaları, matbu eserleri, belgeleri, eşyaları, objeleri, materyalleri, neyi varsa hepsini Konya'ya bağışlamıştır. Mevlânâ Tetkikleri Enstitüsü'ne hibe edilen bu nadide kütüphane arşiv ve koleksiyon hazinesi o kadar önemlidir ki bunların modern anlamıyla tasnif, tertip, tahlil ve tetkiki sonunda ortaya çıkacak bilgiler, son asır Mevlevîlik tarihini yeniden yazdıracak kadar geniş ve köklü muhtevaya sahiptir. Yüzlerce fotoğraf, resim, mektup, özel defter, hatıra, günlük, özel ve resmi yazışmalar, eşyalar yerli yerince tetkik edildikçe Mevlevî tarihine, kültür ve sanatına yepyeni ve geniş boyutlar kazandıracaktır.

Bu değerli, fedakar ve feragatli insanımızın başışı gibi, kardeşi Yüksek Mimar Şahabettin Uzluk ve yengesi Nimet Uzluk da yapmışlardır. Onlar da bütün arşiv, kütüphane ve eşyalarını olduğu gibi Selçuk Üniversitesi'ne bağışlamışlardır. Mevlevîliğin yüzüne tutulmuş ayna vasfına haiz bulunan bu bağışlar Selçuklu Araştırmaları Merkezi'nde muhafaza altında bulundurulmaktadır. Detaylı tasnif, tertip ve tetkikleri devam etmektedir.⁸⁶

5. SONUC VE DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk, Mevlevîlik kültürünün seçkin simalarından biridir. Gerek örnek kişiliğinin ve gerekse seçkin bilimadamlığının yanısıra, Mevlânâ ve Mevlevîlik konularında sahip bulunduğu imkânlar, yayınladığı eserler, ona seçkin bir mevki hazırlamıştır.

Mevlânâ'nın soyundan gelme avantajını, devam ettiği ve ikamette bulunduğu çeşitli Mevlevîhanelerin ortamında elde ettiği müşahade, bilgi ve belgelerle geliştirerek Mevlevîlik kültürünün canlı müşahid, mümessil ve müellifleri arasında yer almıştır.

⁸⁶ Selçuk Üniversitesi, Selçuklu Araştırmaları Merkezindeki bu kıymetli materyallere dair bazı önbilgiler için bkz.: 1-Haşim Karpuz-Yakup Şafak, "Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezindeki Feridun Nâfiz Uzluk Arşivi", (Tebliğ). Altıncı Türk Tıp Tarihi Kongresi, 22-24 Mayıs 2000, İzmir, Türk Tıp Tarihi Kurumu ve Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı; 2-Yakup Şafak, "Uzluk Ailesinin Mevlevîlik Araştırmalarına Katkıları", Hz. Mevlânâ'nın 727. Vuslat Yıldönümü Münasebetiyle S.Ü.Selçuklu Araştırmaları Merkezi Paneli, 14 Aralık 2000. 3-Yakup Şafak, S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi, Uzluk Arşivinde Bulunan Veled Çelebi'ye Yazılmış Bazı Mektuplar", S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Derg., Sayı 9, 327-365 s. 4- Yakup Şafak-Yusuf Öz "Tahirü'l-Mevlevî'nin F. Nâfiz Uzluk'a Gönderdiği Mektuplar" Yedi İklim Derg., 15. Cilt, Ocak-Şubat 2002, 19-34 sf. 5- Sinan Taşdelen "Cumhuriyet Döneminde Mevlevîlik Üzerine Araştırma Yapan İlimadamları ve Feridun Nâfiz Uzluk", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Fars Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı; Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Yakup Şafak, Konya, 2001, 92-107.

Mevlânâ'nın ve Mevlevîliğin ana ve orijinal eserlerini yayınlaması onu uluslar arası bir üne kavuşturmuştur.

Mevlânâ'nın dünya insanı olarak çağlar ötesi mesajlarını yeni nesillere ulaştırmak için anma törenleri düzenlemeyi 1930'lu yıllarda gündeme getirmiştir. Böylece bu büyük Türk mütefekkir ve mutasavvıfını ve her türlü yeniliğe açık bir eğitim müessesesi olan Mevlevîliği bütün dünyanın dikkatine yeniden ve bir kere daha sunmada ilk adımların atılması onuruna da sahiptir.

Bu idealini gerçekleştirmek için maddi ve manevi hiçbir fedakarlık ve feragatlilikten kaçınmamıştır. Ömrünü bu hizmete vakfetmiş gibidir. Evlenmeye bile fırsat bulamayacak kadar hummalı faaliyetlerinin semerelerini görmesi, onun için dünyalara bedel bir mazhariyet olmuştur. Onun rehberliğinde önce Konya'da başlayan tanıtım faaliyetleri, anma törenleri, yurdun dört bir tarafına yansıdığı gibi giderek yurt dışına da taşmıştır. O bütün bunları görme mutluluğuna erişmiştir. Ondan sonra bu tanıtım meşalesini eline alanlar aynı ideal doğrultusunda çalışmalarını sürdürmektedirler. Bugün Japonya'dan Amerika'ya kadar bir çok yabancı ülkede "Mevlânâ Enstitüleri", "Mevlânâ'yı Sevenler Derneği" gibi ellibeş tane kuruluş faaliyet halindedir.

Bütün bu hizmetlerini, varını yoğunu, kütüphane ve arşivini, eşya ve malzemelerini Konya'daki Mevlânâ Tetkikleri Enstitüsüne bağışlayarak taçlandıran Prof. Dr. F. Nâfiz Uzluk her zaman takdir, minnet, şükran ve rahmetle anılacaktır.

Bize düşen görev, onun açtığı bu hizmet yarışında yerimizi alarak Mevlânâ'yı yeni ufuklara duyurmak ve çağımızın anlayışına söyletmektir. Onun çağlar üstü fikir ve düşünceleriyle insanlara dünya ve ahiret mutluluk yollarını göstermektir. Bütün gücünü Türk-İslam Tefekküründen alan Mevlânâ'nın, O'nun üstün mesajlarına muhtaç insanlara ulaştırılması ile, bu görevimizi yerine getirmiş olacağız.

Bu vesileyle şunu da ifade edelim ki, bunca hizmet ve himmetlerin, pek çok yayınların sahibi olan merhum Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk'u, gelecek nesillere tanıtacak "Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Biyografisi", "Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Bibliyografyası" ile "Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk'a Armağan Kitabı"nın hazırlatılıp, onun vefatının otuzuncu yıldönümü olan 2004 yılına kadar yayınlanması Milli Kültürümüze büyük bir armağan ve O'nun ölümsüz ruhuna en büyük ikram olacaktır.

MİDHAT BAHARİ VE FERİDUN NÂFİZ UZLUK'A GÖNDERDİĞİ MEKTUPLAR

Yrd. Doç. Dr. Nuri ŞİMŞEKLER*

İki bölümden oluşan bu tebliğimizde; telif ve tercüme yoluyla hazırladığı eserlerle son dönem Mevlâna ve Mevlevîlik araştırmalarına katkılarda bulunan şair-yazar Midhat Bahari Beytur'un kendi yazdığı terceme-i hâli ve eserleri yeni harflerle sunulacak⁸⁷; ikinci bölümde ise Feridun Nâfiz Uzluk'a gönderdiği mektupların içeriği hakkında genel bilgi verilerek birkaç tanesi üzerinde tespitlerde bulunulacaktır:

Midhat Bahari

İsmi "Ahmed Midhat" mahlası "Bahârî" dir. İstanbullu'dur.

Eskiden Lâle ve Çırağan safâlarına cilve-gâh olan Haliç'in, nedîmleri bülbüller gibi şûh ve şen terennüm eden sâdâbâdına doğru lâtif bostanlar, yeşil ormancıklar içinde uzanan ve İstanbul'un kadîmen en güzel ve kibar bir nüzhetgâh-ı tabiîsi olup kıymetli şâirlerimiz tarafından:

Ey nev - bahâr-ı 'işve Bahâriyye semtine

Bir sünbülî hevâda hırâmân olur musun?

gibi şiirlerle yâd ve vasf olunan Bahariye'de 1295 (M.1878) tarihinde doğdu.

---

* Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

⁸⁷ Eski harflerle tahminen 1927 yılı sıralarında yazılmış bu kısa terceme-i hâl (3 ypr.) Midhat Bahari tarafından F. N. Uzluk'a gönderilmiştir. Orijinali S. Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi'nde (SÜSAM) bulunan bu belge ilk kez burada yayınlanmakta olup, Midhat Bahari ile ilgili bilgi veren kaynaklarda yer almamaktadır. Metin verilirken gereken yerlerde parantez içerisinde tarafımızdan eklemeler yapılmıştır. (Midhat Bahari Beytur için ayrıca bkz. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, I, 292; İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, I, 170-172; Şehabettin Uzluk, *Mevlâna'nın Gördüğü ve Konakladığı Yerler*, SÜSAM Uzluk Arşivi, BY-I, s.195; H. Hüseyin Top, *Mevlevî Usûl ve Âdâbı*, İstanbul, 2001, s.102, 110 (Dipnotlar); Edip Seviş, "Mevlevî Şair Midhat Bahari Beytur ve Neyzen Fahreddin Dede Efendi", 6. *Milli Mevlânâ Kongresi-Tebliğler*, Konya, 1992, s.83-86)

Pederi, Kütahyalı Emir oğlu diye ma'rûf ulemâdan Mustafa Sâlim Efendi hafidi kısmet-i askeriyye baş kâtibi merhûm *Mehmed Nuri* Efendidir.

Mehmed Nuri Efendinin dört çocuğu vardı. Mustafa Râfet, İsmail Zihni, Fâtıma Muhsine, Ahmed Midhat. İşte Midhat Bahari, bu dördüncüsü olan en küçüğüdür.

Vâlidesi cihetiyle de nezîh ve muhterem bir âileye mensuptu. Annesi *Hatice Âliye* Hanım Bahariye'de kadîmen Taşlı Burun Dergâhı denilen tekkenin yetmiş sene meşîhatında bulunmuş olan 'urefâ-yı Sa'dîyeden Şeyh Süleyman Efendinin kızıdır.

Midhat Bahari, pek küçük bir yaşta iken babadan mahrum kaldı. Bir müddet annesiyle beraber büyük babası Şeyh Süleyman Efendinin himayesinde büyüdü. Mebâdi-yi 'ulûmu, Dârü'l-feyz-i Hamîdî mektebinde tahsil etti. Bilâhire büyük biraderi Ankara Defterdârı *İsmail Zihni* Efendi ile birlikte Anadolu'nun pek çok yerlerini dolaştı. Bitlis İdâdî-i Mülkiyesinde orta tahsilini ikmâl etti. 'Ulemâdan müfti-yi belde Kürt Sa'id Efendiden 'ulûm-i 'Arabiyye, üdebâdan Gâlip Beyden Türkçe edebiyat ve sâ'ir hususi muallimlerden de 'ulûm ve fûnûn-i lâzimeyi tederrüs etti.

Muallim Nâcî'nin daima takdir ile yâd ettiği üstâd-ı şüheyr Mesnevî-hân Hâce Tâhir Efendinin yetiştirdiği erbâb-ı fazîletden diğer büyük biraderi Mustafa Râfet Efendiden Fârsî, bir taraftan da Bâyezid ders-i 'âmlarından müderris Hüseyin Avnî Efendiden Arabî tahsilini ikmâl ederek me'zûniyet-i ru'su aldı; ve bir kıt'a ma'ârif müşâtıyla taltîf edildi.

'Ulûm-i şarkıyye ve garbiyyedeki vukûf-ı küllisiyle be-nâm "el-Cevâ'ib" gazetesini sahibi Fâris Efendinin müstefidâne fazîletinden *Ervâku'z-zeheb*, *Munkız mine'd-dalâl*, *Ahlâk-ı Hamîde* kitaplarının mü'ellif ve mütercimi fâzıl-ı şüheyr Muhammed Sa'id Efendiden de ayrıca edebiyât-ı 'Arabiyye ve Türk lisâniyâtı tahsil etti. Bahariye Mevlevîhânesi şeyhi 'urefâ ve şu'arâ-yi Mevleviyyeden Şeyh Nazîfzâde Hüseyin Fahri Dede Efendiden *Mesnevî-i Şerîf*i Fârsî takrîri üzere okudu; o büyük kitabın ince ve zarif nüktelerini, gavâmizini anlamaya yüksek bir aşk ve iman ile çalıştı. Mesnevî'nin feyyâz-ı câzibesini, Mevlevîliğin tannân şiir ve musîkîsidir ki onu, daha pek genç iken *Mevlevî* yaptı. Mevlevîliğin ruhundan feyyâz bir nûr aldı. Hele yer yer zümrüdîn elmacıklarla süslü olan Bahariye'nin durgun sahilinden denizin parlak, mâî satırları üzerinde nûr u sâye ile birleşerek ilâhî akisler yapan mevlevîhânenin, o ruhânî ma'bedin sükût-i lâhûtisi arasında bülbüllerin terennümleriyle birleşerek tatlı bir âheng-i 'aşk ile zaman zaman yükselen Şeyh Hüseyin Efendinin, o *üstâd-ı nâyîn*in muhrîk ilâhî ney taksimleri, üstâd-ı

mûsikî Zekâyî Dede'nin nağemât-ı tarîyyini dinledikçe şiirin, mûsikînin sâf, nezîh kanatlarıyla fikren daima yükseliyor; Mevlâna âşığı, bedî'iyât meftûnu olan ruhunda incizâbî zevkler, neş'eler, İlhâmî şiirler, bedî'alar yaşıyordu. Güzel yazılar, güzel şiirlerle matbû'âtımızı süslemeye başladı.

Gençliğinden beri memleketin ilim ve irfânına, matbû'âta hizmet etmeyi seven Midhat Bahari'nin edebiyatımıza cidden müfid ve nâfi' hizmetleri vardır:

Senelerce *Hazîne-i Fünûn*, *Resimli Gazete*, *Mekteb*, *Ma'ârif* mecmûalarının hey'et-i tahrîriyesinde bulundu. Bu güzel mecmûalarda edebî makaleler yazdı, güzel yazılar neşretti. Hersekli Ârif Hikmet, şâir Mehmed Âkif, İbnü'l-Emin Mahmûd Kemâluddîn, Yenişehirli şâir Hâşim beylerle birlikte *Resimli Gazete*'yi çıkardılar. Bu mecmûalar, o zamanlar memleketimizin ilim ve irfânıyla tanınmış mümtaz sîmâlarının, güzel yazılarına, yüksek fikirlerine ma'kes intişâr oluyordu.

Tercümân-ı Hakikat ve müsavver *Servet-i Fünûn* gazetelerinin, müştereken Girid muhtâcîni menfa'ati için neşrettikleri nüsha-i yegâne-i fevkalâde de mûnderic "*Bir Edîb İle Bir Tenbelin Muhâveresi*" unvanlı makâle, udebâmızın arasında pek beğenilmiştir. Arab edebiyatı, Türk edebiyatı hakkında yazdığı mufassal makâle-i tedkîkiyeyi, Ahmed Midhat Efendi merhûm, *Tercümân-ı Hakikat* gazetesinde takdirlere neşretmiş, istikbâl-i ilmîsindeki tekemmülâtı müjdelemiştir.

Bu suretle matbû'âtımıza, ilme, edebiyata hizmetler ifâ etmekle bareber ayrıca ta'lîm ve tadrîs ile de vatanımızın gençlerini tenvîrden geri durmazdı:

Vefâ İdâdîsi'nde Türkçe, Kitâbet, Ahlâk, Ma'lûmât-ı Medeniyye muallimliklerinde ve bazı hususi mekteplerde de Kitâbet, Türkçe, Tarih ve Edebiyat muallimlerinde bulundu. Ayrıca hususi ve fahrî tadrîsât da yapardı. Bu suretle bir hayli zeki gençlerimizi, ilim ve irfânıyla müstefid etti, yetiştirdi. Bunlardan biri de şâir Emin Hâkî merhûmdur.

Me'mûriyet-i Resmîyesi :

Maliye Nezâreti Muhasebe-i Umûmiye Merkez Kaleminde, Ticaret Nezâreti Me'âdin Müdiriyyet-i Umûmiyesi İmtiyazlı Me'âdin Baş Kitâbetinde, Me'âdin Müdiriyyet-i Umûmiyesi Mümeyyizliğinde, Sicil ve Me'mûrîn Müdiriyyeti Mümeyyizliğinde, Beyoğlu Tâlî Mübâdele Komisyonu Azalığında bulundu.

Şimdiye Kadar Tab've Neşrettiği Eserleri:

1- Ravza (İstanbul, 1314, 29 s.): Edebiyata ait ahlâkî küçük bir eserdir.

2- **Le'âli-yi Me'ânî** (İstanbul, 1328, 40 s.): Türk füzelâ-yı benâmından İbn Kemâl'in *Beyânü'l-vücûd* nâmındaki kıymetdâr eserinin izâh ve işhâd yolunda edîbâne yazılmış Türkçe güzel bir tercümesidir. Vahdet ve tasavvufa dâirdir.

3- **Sünbülîstân Şerhi** (Dersaadet, 1325, 225 s.): Edebî, hikemî ve tarihî bir takım küçük, müntehab güzel hikaye ve şüirlerden müteşekkil olan *Sünbülîstân* nâmındaki Fârsî eserin kavâ'id, luğat ve lisan nokta-i nazarından tahlîlî, edebî ma'lûmât-ı müfide ilâvesiyle yazılmış pek müfid bir şerhidir. Vaktiyle mekteplerde de kabul edilmiştir.

4- **Gûşvâr** (? , 64 s.): Çocuklar için ahlâk-ı İslâmiyye hakkında yazılmış bir kırâ'at kitabıdır.

5- **Risâle-i Sipehsâlâr Tercümesi** (İstanbul, 1331, 218 s.): Maşrûğın medâr-ı iftihârı olan Hazret-i Mevlâna'nın hayat ve menâkıbına dâir yazılan ve Mevlevî tarihi için en doğru, en kıymetli bir me'haz olan *Risâle-i Sipehsâlâr*'ın feyizli, câzib bir üslûb-ı 'âlî ile yazılmış edebî bir tercümesidir.

6- **Rûh-i Kur'an'dan Bir Sahîfe-i Nûr** (İstanbul, 1926, 40 s.): Peygamberimizin evsâfına ve *Kur'an*'ın rumûzâtına ait Âyât-ı celîleden bazılarının selîs tercümelerini ve bunlardaki ma'âni-yi feyziyye ve lâhûtiyyeyi hâvî bir eserdir.

7- **Destegül** (İstanbul, 1927, 218 s.): Hazret-i Mevlâna'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inden, *Mesnevî*'sinden toplanılan lâtif bazı eş'âr ile bunların selîs Türkçe tercümelerini hars ve târîh-i edebiyatımıza müte'allik, âsâr-ı Mevlânâ'ya dâir tedkîkât ve ma'lûmât-ı vecîzeyi hâvî âşıkâne yazılmış edebî, güzel bir kitaptır.

Sahîfe-i Nûr, Allah sözünü büyük Muhammed'in fem-i mübârekinde naklediyor; *Destegül*, kelâm ve ilhâm-ı Rabbânî olan sânihât-ı lâhûtiyyeyi büyük Mevlânâ'nın lisân-ı aşkından nurlarla neşvediyor. İki de feyyâz birer eser-i edebîdir.

* * *

Midhat Bahari'nin tamamı eski harfli olan yukarıdaki eserlerinin haricinde yeni harflerle yayınladığı kitapları da şunlardır:

1- **Divan-ı Kebîr'den Seçme Şüirler** (Dîvân-ı Şemsü'l-hakâyık) I-III c. MEB. Yay., 1959

2- **Münâcât-ı Mevlâna** (Tercüme), İstanbul, 1963, 78 s.

3- **Mihrab-ı Aşk**, İstanbul, 1964, 160 s.; Midhat Bahari'nin muhtelif zamanda -genellikle Mevlâna, Şems ve diğer Mevlevî büyükleri için- yazdığı şiirlerini kapsayan eseridir.

4- **Mesnevi Gözüyle Mevlâna, Şiirleri, Aşk ve Felsefesi**, İstanbul, 1965, 209 s.; bu eserin ikinci baskısı Kırkambar Kitaplığı tarafından yapılmıştır (İstanbul, 2001, 262 s.). Midhat Bahari, Peygamber Efendimiz ve Mevlâna ile birlikte, Sultan Veled ve Ulu Ârif Çelebi hakkında da bilgiler verdiği bu eserini “Kur’ân’dan ve Mesnevî’den alabildiğim bazı hakikatların tahlilî ve tefekkürî bir muhassasıdır” diye niteler.

5- **Gülşen-i Tevhid** (Tercüme), İstanbul, 1967, 293 s.; bu eserin ikinci baskısı da Kırkambar Kitaplığı tarafından tıpkı basım olarak yapılmıştır (İstanbul, 2002). Midhat Bahari'nin yayınlanmış son eseri olan *Gülşen-i Tevhid*, Muğlalı Mevlevilerden Şâhidi Dede'nin (ö. 1550) Farsça bir eseri olup Mesnevî'den seçilen altı yüz beytin toplam üç bin beyitle şerh edilmesini kapsamaktadır⁸⁸.

Midhat Bahari'nin yayınlama imkanı bulamadığı eserleri ise şunlardır⁸⁹:

1- **Mevlâna'nın Rubailer Divanı**; Midhat Bahari, Uzluk'a gönderdiği mektuplarda sık sık sözünü ettiği bu tercümesini Farsça metniyle birlikte yayınlamayı şart koşmuş, fakat başvurduğu yayınevlerine bunu kabul ettirememiştir.

2- **Gazali'nin Kitâbu'l-İlm'i**; Bu eser de yayınlanmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı'na gönderilmiş, fakat hazırlanan jüri raporuna göre 'tercümesindeki bazı yanlışlıklar sebebiyle' yayınlanması kabul edilmemiştir⁹⁰.

3- **Şiir ve Musıki Bakımından Mevleviler ve Bazı Hususiyetleri**; Çalışmamızda bu eserle ilgili bir bilgiye tesadüf edemedik.

4- **İlim ve Edebiyatımıza Hizmet Eden Bazı Mevlevi Simalar**; Bu eserle ilgili de bir bilgiye ulaşılamamıştır.

5- **Geçmiş Büyüklerimizi Kısaca Analım**; Bu eser hakkında da bir bilgimiz yoktur.

⁸⁸ Şâhidi Dede ve Gülşen-i Tevhid hakkında daha geniş bilgi için bkz. Nuri Şimşekler, “*Şâhidi İbrahim Dede'nin Gülşen-i Esrâr'ı, Tenkitli Metin-Tahlil*”, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya, 1998, s.42-45.

⁸⁹ Bu liste Midhat Bahari'nin *Mihrab-ı Aşk* adlı eserinin sonundan alınmıştır.

⁹⁰ Midhat Bahari bu konuyla ilgili olarak Uzluk'a yazdığı mektupta jüri olarak görevlendirilen Suriyeli bir Okutmanın 'sudan sebeplerle' tercümesine olumsuz rapor yazdığını ve bu nedenle eserinin basılmadığını anlatır (22 Mayıs 1953, *Mektup No: 62*).

6- **Hoca Said Efendi Kimdir?**; Elimizde herhangi bir bilgi yoktur.

7- **Çocukluk Hatıralarım**; Bu eserle ilgili de bir bilgiye ulaşamadık.

Midhat Bahari'nin bu eserleri haricinde çeşitli dergilerde yayınlanmış Mevlâna ve Mevlevîlik ile ilgili on kadar makalesi de vardır.

Feridun Nâfiz Uzluk'a Gönderdiği Mektuplar

Midhat Bahari'nin Uzluk'a gönderdiği ve halen S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi'nde (SÜSAM) bulunan 76 mektubu olup, bunların tamamı Arap harfleriyle kaleme alınmıştır. Mektupların ilki 5 Zilhicce 1344/16 Haziran 1926; sonuncusu ise 14 Ramazan 1375/25 Nisan 1956 tarihlidir. Bahari'nin bu tarihlerden önce yada sonra mektup yazıp yazmadığı konusunda bir bilgimiz olmamakla birlikte elimizdeki son mektubundaki ifadelerden Uzluk'a daha sonra mektup göndermediği anlaşılabilir. Şöyleki; Bahari 25 Nisan 1956 tarihli bu son mektubunda Uzluk'un kendisine gücendiğini ve bu kırgınlığının da tercümesini tamamlayıp yayınlanmayı bekleyen Mevlâna Rubailer Divanı'nda Uzluk'u ikinci isim olarak zikretmemesine bağlar. Tespitlerimize göre günümüze kadar bir türlü yayınlanamayan bu rubailer divanı yüzünden uzun süren bir dostluk bozulmuş, 30 yıllık mektuplaşma da sona ermiştir. 1960'lı yılların başından vefatına kadar Midhat Bahari'nin evinde yaptığı derslere katılan yakın dostu ve öğrencisi Şefik Can'ın, Bahari ile yaptıkları konuşma ve sohbetlerinde Feridun Nâfiz Bey'in isminin 'hiç geçmediği' konusunda tarafımıza verdiği bilgi bu iki zâtın bir daha mektuplaşmadıkları yönündeki tahminlerimizi kuvvetlenmektedir.

Oysaki elimizdeki mektuplara göre; 1926 yılında başlayan ve Uzluk'un çalışmak için gittiği bütün şehirlerde ve hatta Almanya'da dahi mektuplarla dostluklarını devam ettiren bu iki araştırmacı ve gönül adamı yazışmalarıyla adeta birbirlerini 'tenvir' ediyorlardı. İkisi hariç olmak üzere⁹¹ bu mektupların tamamı, ya Uzluk'un Mevlâna ve Mevlevîlik hakkında Bahari'ye sorduğu soruların cevabını kapsar; yada aynı konulardaki Bahari'nin yeni tespit ettiği bilgileri ve şiirlerini içerir.

Mektuplarına "Nûrum efendim, Edîb-i lebîbim, Nûr-ı aynım" gibi hitaplarla başlayan Bahari, Uzluk'u öncelikle Mevlâna ahfadından geldiği, daha sonra ise Mevlâna ve Mevlevîlik konusunda yapmış olduğu araştırmalar ve neşrettiği eserler nedeniyle hep beğenir, takdir eder. Uzluk'un *Divan-ı*

⁹¹ Bu iki mektup Midhat Bahari'nin öğretmen kızları *Mutahhara* ve *Destina*'nın tayin işiyle ilgili Uzluk'tan istediği yardımı konu alan kısa mektuplardır.

Sultan Veled'i basıp bir nüsha da kendisine gönderdiği zaman teşekkür mektubuyla birlikte onun için yazdığı şu şiirini gönderir:

Hazret-i Sultan Veled'in feyzi ile
 Yazdığı dîvân gezer elden ele
 Basdı ferîdûn-i cihân-ı himem
 Nâfîzü'l- enzâr u kerîm eş-şimem
 Terceme-i hâlini , dîvânını
 Eyledi tebcîl bugün şânını
 Hazret-i Sultan Veled'e, bî-behâ
 Hizmet-i takdîredir el-hak sezâ
 Midhat'ını elbet anar ârifân

Feyz-i bahârıyla gönül gülsitân (3 Temmuz 1942, Mektup No: 32)

Midhat Bahari, Uzluk'un neşrettiği eserlerde daima ona bu tarzda iltifatlarda bulunurken bazı eleştirilecek hususları da yine onun iznini isteyerek dile getirir. Uzluk Mevlâna'nın eserlerinden *Mecâlis-i Seb'a*'yı metni ve tercümesiyle birlikte neşrettiği vakit her zaman olduğu gibi bir nüshasını kendisine gönderir. Bahari bu metni ve tercümeyi inceledikten sonra yine bir dörtlükle Uzluk'a övgülerde bulunur; tab'ı, kağıdı ve düzenini beğendiğini belirterek devamında şöyle der:

“...Yalnız münderecâtundan bir nokta hakkında vârid-i i'tirâzımı yazmak müsâdenizi dileyeceğim. Rizeli Bay Hulusi'nin o mukaddimesini kitaba niçin derc ettiniz? Bu mukaddimeyi o adam ne diye yazmış? Kendisi sanki buleğa ve fusehâ-yı Acemdenmiş gibi bir vaziyet takınıyor da öyle söz söylüyor. 'Ben bu kadar tercüme edebildim'deseydi kâfiydi. Erbâb-ı irfân nezdinde sözleri daha makbûl olur, daha dil-nişîn düşerdi. Halbuki mukaddimesinde: 'Ben daha iyi tercüme edebilirdim ama, kitap iyi yazılmamış da onun için bu kadar tercüme edebildim'demeye getiriyor. Bu nasıl söz? Bakınız, bu suretle-bilerek, bilmeyerek- kitabın aleyhinde ne çirkin bir propaganda yapmış oluyor...”⁹² (17 Teşrinievvel 1937, Mektup No:25)

⁹² Midhat Bahari'nin Rizeli Hulusi'nin tercümesine yaptığı bu değerlendirmeye benzer bir eleştiri de Abdülbaki Gölpınarlı tarafından yapılmıştır. (bkz. *Mecâlis-i Sab'a*, 'Yedi Meclis', çev. ve haz. A. Gölpınarlı, Konya, 1965, s.4; Rizeli Hulusi'nin Uzluk'un teklifiyle yaptığı bu tercümesi Kırkambar Yayınları tarafından tekrar yayınlanmıştır. İstanbul, 2001, 221 s.)

Midhat Bahari'nin Uzluk'a yazdığı mektuplar son dönem Mevlevîlik araştırmalarıyla ilgili bilgiler yansıttığı gibi kendi hayatından bazı kesitler sunması ve bu bilgilerin başka kaynaklarda bulunmaması bakımından da önem taşır.

Bahari, İbnülemin Mahmud Kemal'in, eserinde babasını Kütahyalı olarak gösterdiği, oysaki bunun yanlış olduğunu belirterek onu tashih eder ve şöyle der:

"Fakîr, ancak üç göbek ceddimi bilebiliyorum. İbnülemin Mahmud Kemaleddin *Son Asır Türk Şairleri*'nde babamı zuhûlen Kütahyalı gösteriyor. Hayır babam Mehmed Nuri Efendi İstanbullu'dur. Onun babası Raşid Efendi de İstanbullu'dur. Onun babası Salim Efendi Kütahyalı'dır. Annem cihetinde de, üç göbek ceddimi biliyorum. Annem Hatice Âliye Hanım, onun babası Şeyh Süleyman Efendi, onun babası Şeyh Ahmed Efendidir. Annemin yalnız annesinin adını biliyorum, Rûveyda Hanım. Büyük anneannem Rûveyda Hanımın vefatında Yenişehirli Avni Bey merhum, manzum bir tarih söylemiş. Merhûmun seng-i mezarında yazılı olan bu kitabeyi o büyük şairin divanında da gördüm..." (2 Nisan 1951, *Mektup No: 54*)

Gençliği *Bahariye Mevlevîhânesi*'nde geçen Midhat Bahari, mektup ve şiirlerinde bunu sıkça anarak eski günlerini ve şeyhi Hüseyin Fahreddin Dedeyi yâdeder. Veled Çelebi'nin meşihati döneminde Kasımpaşa Mevlevîhânesi'ne *Mesnevihan* olarak atandığını, Mevlevî sikkesini de Ankara'da Abdülhalim Çelebi'nin kendi elinden giydiğini belirterek bu konuda şöyle der:

"Cenâb-ı Rabbime bin hamd ü senâ olsun ki Fakîri Cenâb-ı Mevlâna'mıza bende etti. Son asrın hakikaten fahrü'l-urefâsı olan Şeyh Hüseyin Fahri Efendiye daha pek genç yaşta iken enâbe ettirdi. O Hüseyin Fahri Dede Efendi ki Veled Çelebi Efendinin ve Galata Şeyhi Ahmed Celâleddin Efendinin de şeyhleridir. Veled Çelebi Efendi Konya'da seccâdenişin buldukları zaman Mesnevihanlık tevcihiyle Fakîri Kasımpaşa Mevlevîhânesi'ne *Mesnevihan* tayin buyurdu. Bir sene kadar orada nâcizâne Mesnevi-yi şerif okudum, takrîr ettim. Abdülhalim Çelebi Efendi seccâdenişin bulunduğu zaman ki Birinci Harb-i Umumi'nin sonlarında idi. Fakîr, Meşir Fuat Paşa'nın vekili olarak Maden işlerini takip ve intâc etmek üzere Ankara'ya gitmiştim. Orada bir otelde misafirdim. Şücaeddin Beyle neyzen merhum Emin Efendi Dergâhta ikâmet ediyorlardı. Bir gün Emin Efendiyle Şücaeddin Bey otele gelerek Fakîri, Mevlevî şeyhinin 'Dergâhta misafir olarak ikamet etmeğim için'ısrarla davet ettiğini söylediler. Fakîr de bu davete icabet ettim. Gerçi yemeğimizi Şücaeddin Bey ve Emin Efendi ile Fakîr sûret-i

ârifânede temin ediyorduksa da şeyh efendi esbâb-ı istirahatimize ait olarak Fakîre bir oda ve bir karyola tahsis etti ve bizi i'zâz eyledi. İşte o sırada idi bir akşam üzeri Abdülhalim Çelebi Efendi Konya'dan geldi, Dergâha misafir oldu. Bittabi Fakîr odamı, karyolamı kendisilerine tahsis ettim. Ertesi günü sabahleyin Fakîri odasına çağırıldı. *Sipâhsâlar* tercümesinden bahsederek iltifatlarda bulundu. Sonra 'size destâr vereceğim'deyip dizinin dibinde oturttu. Kendi başındaki destârlı sikkeyi duâ ederek Fakîrin başına tekbirleyip giydirdi. Fakîr elini öptüm ve bir niyâz-ı nâcizâne olarak da sapı altın kaplamalı bir bastonum vardı kendisine takdim ettim. Kabul etti ve mahtûz oldu. 'Bana da böyle bir baston lazımdı'dedi...'

Midhat Bahari 'Lâyık olmadığım halde nice çok kıymetli nimetlere eriştim'diyerek bu lûtfu Piri Hüseyin Fahreddin Efendinin⁹³ 'destgîr'ine bağlar. (5 Aralık 1950, *Mektup No:53*)

Bahari, şiirlerinde mürşidi, mahlası, Mevleviliği ve Bahariye Mevlevihânesi'nde geçirdiği günleri anarak da şu beyitleri söyler:

Doğduğum mevsim-i bahârîdir
 Kalemimden o feyiz cârîdir
 Mevlevihâne-i Bahârî'de
 Mürşidim hem Cenâb-ı Fahrî'dir
 Neşve-i câm-ı aşk-ı Mevlânâ
 Gönlüme her deminde sârîdir
 Bana bir ma'nevî rebî'îden
 Bu tecellî-i kirdikârîdir
 Mahlasım bak, kitâbı-ı şi'rimde
 Bu sebebden benim Bahârîdir⁹⁴

* * *

⁹³ Bahariye Mevlevihânesi Şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede (Ö. 1911) Beşiktaş Mevlevihânesi'nin şeyhi Yenişehirli Şeyh Nazif Dede (Ö. 1860) nin oğlu olup küçük yaşta babasının hilâfet vermesiyle Bahariye Mevlevihânesi'nde makama oturmuştur. Neyzenliği ve Mevlevî müziğine yaptığı katkılarla tanınan Fahreddin Dede 'Rintlikle'tanınan bu Mevlevihâne'de uzun yıllar meşihatta bulunmuştur. (A. Gölpinarlı, *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul, 1983, s.211, 402)

⁹⁴ Midhat Bahari Beytur, *Mihrab-ı Aşk*, 1964, s.116

Hakkı bildirdi bana sırr-ı kitâb-ı Mesnevî
 Kaptadı çeşm ü dilî envâr-ı feyz-î ma'nevî
 Aşk-ı Mevlânâ ile yandı, tutuştu canevî
 Hamdülillâh Mevlevîyim, Mevlevîyim, Mevlevî⁹⁵

★ ★ ★

Ne zaman gönlüme gelse inanın
 Değişir, zevke döner âlâmım
 Bana en canlı birer hâtıradır
 Mevlevilikte geçen eyyâmım⁹⁶

Sonuç olarak;

1878 yılında doğup, gençliğini Bahariye Mevlevîhânesi'nin o nezih ortamında geçiren ve çeşitli öğretmenlik ve memurluk görevlerinde bulunduktan sonra Sümerbank'tan emekli olup evinde 'hâl ehilleriyle' sohbetlerde bulunan Midhat Bahari, geriye bıraktığı eserleriyle adını hâlâ devam ettirirken, sohbetlerine katılan Şefik Can, Doç. Dr. Emin Işık ve H. Hüseyin Top gibi günümüz Mevlâna ve Mevlevilik konusunda değerli araştırmalar yapan şahsiyetlerin yetişmesinde de büyük etken olmuştur.

Sayın H. Hüseyin Top Beyefendi, Midhat Bahari'nin son dönemlerini Sâniha Göknîl Hanımefendinin evinde geçirdiğini ve tam bir 'Muhammedî ahlâkla' çevresindekileri ve sohbetlerine devam eden kişileri aydınlattığını belirtir⁹⁷.

Edip Seviş de Bahari'nin vefat tarihi olan 70'li yıllara kadar Konya'daki Mevlâna'yı Anma Törenlerine '*Post-nişîn*' olarak katıldığını belirterek "O hastalık derecesinde Mevlâna âşığı idi. Divan-ı Kebir'i ve Mesnevi-yi Şerifi hemen hemen ezbere bilirdi" der⁹⁸.

Değerli araştırmacı Şefik Can da 1960'lı yılların başından itibaren Cumartesi ve Pazar günleri Bahari Efendinin sohbetlerine katıldığını ve kendisinden büyük ölçüde faydalandığını belirterek Bahari'nin soğuk algınlığı nedeniyle birkaç gün hasta yattıktan sonra 90 küsur yaşında vefat ettiğini ve

⁹⁵ Midhat Bahari Beytur, *a.g.e.*, s.85

⁹⁶ Midhat Bahari Beytur, *a.g.e.*, s.148

⁹⁷ Sayın H. Hüseyin Top Beyefendi bu bilgileri bize Faksla ulaştırmıştır; kendisine teşekkür ederiz.

⁹⁸ Edip Seviş, *a.g.m.*, s. 84,85

İstanbul Göztepe'deki Sahra-yı Cedid mezarlığına defnedildiğini bize bildirmiştir.

Ayrıca Midhat Bahari'nin Müzik ve Fransızca öğretmenliklerinde bulunan kızları Mutahhara ve Destina'nın hiç evlenmedikleri ve babalarının Hakk'a yürüyüşünden sonra vefat ettikleri yaptığımız görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler arasındadır.

Bildirimizin asıl konusunu oluşturan Midhat Bahari Beytur'un Uzluk'a gönderdiği mektuplar da, kapsadığı dönemin konu ile alakalı en tanınmış kişilerin yaptıkları çalışmalar, bunların seyri Tahirü'l-Mevlevî'nin, Ahmet Remzi Dede'nin, Veled Çelebi'nin, Diyamendi'nin, Abdülbaki Gölpınarlı'nın, R. A. Nicholson'un, Celâl Humâî'nin eserleri; ve tabiki F. Nâfiz Uzluk ve İstanbul'daki Mevlevîlik ortamının yansıtılması bakımından önem taşımakta ve kanaatimizce de objektif olarak aktarılmaktadır. Bu 76 mektubu, içerdiği bilgilerin önemi bakımından yayınlanmasının son derece önemli olduğunu düşünüyor ve bu konudaki çalışmalarımıza devam ediyoruz.

اريت معاليكم بك قسمك بك اوفيم ؛
زان عيالدي قيره برمدتد كو خضه كي كور و بوم . سزها كو خضه كرده
بهره كو خضم . مولانا ديور و بولكه ؛
وگلك سني قورده قوراس ، سن باجاده گير .
ديوانه با عيات ترجمنده نام عيالدي سترك كو ستره ميسم ايسره كورده
وگله . تور خيمده بلكه باگكاشده ، بلكه برانكي برده با طيبه با عيه اولر بايريم .
بور قوراسده زان قيره درويده بر اوفيم مولانا ده اولدنه خورده
با عه صخره يوره ، اونك كوره بو قوراسي صافلنده و بيرار . و بوم
ينه قيره خوره كوروم .
قظه زان عيالدي بر تونوه سينه بر قوراسي . بو كورده بر تونوگر
دان . بولكه بر قوراسي قوراس ، سزك عفا كرده بو بولور ، ديري قورودو باياگر .
زان قاصد لره اوجاق قيسك برانكي عه ايدوب با صوره عفا كرده
اسانوله كورك قوراسيله كورده بلكه ده ، بو با عيات ترجمه ايجه بو با عيات ده
بايكه كورده برانكي بو قوراسي بها عيه و سزده قوراسي ايمكده بو جام عيه كورلمدي .
قيره بوي طيبه بولور . خوراسه قاصد لارم .
ديوانه با عيات مولانا ده نام عيالدي سترك كو ستره ميسم ده قيمان يار و عفا كرده
چايغ برده سكر ايلرله جنت اوفيم ، همت ايلد كوري اوفيم و معني طيرتيم .
مارك رضاي قوراسي ده عه و سزده صونام . بلكه سزده و عفا كوردم .
بلكه اوفيم .

۱۶ عضان المبارك ۱۳۷۵ و ۲۵ نيسان ۱۹۵۶

ف. ن. ا. ا.

Midhat Bahari Beytur'un 1928 yılında F. Nâfiz Uzluk'a gönderdiği resmi.

EKLER

UZLUK AİLESİ'NİN MEVLEVİLİK ARAŞTIRMALARINA KATKILARI*

Yrd. Doç. Dr. Yakup ŞAFAK**

Subay Ahmed Hamdi Bey'in, Mevlâna soyundan Ali Çelebi'nin kızı Sıdıka Hanım'la izdivacı, meyvelerini 1900 yılında Şahabeddin ve 1902 yılında Feridun Nâfiz Beylerle verir. (Feridun Nâfiz Bey'in notlarından elde ettiğimiz bilgilere göre dedeleri Ali Çelebi'nin annesi Hatice Hanım, gerek onun da annesi Şerife Hanım, gerekse babası Mehmet Emin Molla Çelebi tarafından Mevlâna'nın soyuna bağlanmaktadır.. Mehmet Emin Molla Çelebi ise II. Bayram Çelebi'nin torunudur ki gerek son postnişinlerden merhum Veled Çelebi, gerekse 13 Nisan 1996 tarihinde rahmet-i Rahmân'a kavuşan ama saygıdeğer eşleri ve kızları şu anda aramızda bulunan merhum Celâleddin Çelebi, değişik kollardan soyca zikri geçen II. Bayram Çelebi'de buluşmaktadırlar.⁹⁹)

Şahabeddin ve Feridun Nâfiz Beyler çocukluklarını ailece geldikleri Ereğli'de geçirmektedirler. Şahabeddin Bey 4 yaşındayken Beyşehir taburu ile Yemen'e görevli olarak giden Yüzbaşı Ahmet Hamdi Bey 1905 yılında 28 yaşında iken, burada şehit düşer.

Aile Ereğli'den Konya'ya döner. Bir süre kirada otururlar, daha sonra Şems Mahallesi'nde satın aldıkları eve yerleşirler. Ağabey Şahabeddin ilk ve orta tahsilinden sonra 1919'da Konya İdâdisi'ni bitirir. Askerliğini Birinci Dünya Savaşı sırasında Konya'da telgraf muhâbere memuru olarak yapar. Bilahare İstanbul'da Sanâyi-i Nefise Mekteb-i Âlîsî (Bugünkü Güzel

* Hz. Mevlâna'nın 727. Vuslat yıldönümü münasebetiyle 14 Aralık 2000 tarihinde Selçuk Ün. Selçuklu Araştırmaları Merkezi'nce düzenlenen panelde sunulan tebliğin metnidir.

** Selçuk Ün. Fen-Ed. Fakültesi, Doğu Dilleri ve Ed. Bölümü Öğretim Üyesi ve SÜSAM yönetim kurulu üyesi.

⁹⁹ F. Nâfiz Uzluk, Mevlâna ve Mevlevilikle İlgili Notlar, SÜSAM, BY2, s.123.

Sanatlar Fakültesi)'ne girer; 1923 yılında Mimarlık Bölümü'nden mezun olur. 1924 yılında kendi imkanları ile mesleki bilgi ve görgüsünü artırmak üzere Almanya'ya gider.

Bu sıralarda ilk tahsilini Konya Tatbikat Okulu'nda yaptıktan sonra (1911), ardından İttihat ve Terakki İdadisi'ni (1918) sonra da İstanbul Tıp Fakültesi'ni(1924) bitiren Feridun Nâfiz Bey, askerlik hizmetini yedek subay olarak Gülhane Tıp Akademisi'nde ifa etmektedir. Askerlik hizmetinden sonra mecburi hizmetini yapmak üzere Ordu'nun Mesudiye Kazası hükümet tabipliğine atanacak, burada 3 yıl çalıştıktan sonra 1928 yılında Konya Memleket Hastanesi Dahiliye asistanlığına tayin olacak, oradan da Konya Sıtma Mücadele Merkez Tabipliğine geçecek(1929) ve bir yıl sonra da Aksaray ve Havalisi Sıtma Mücadele Teşkilâtı'nda çalışacaktır.

Feridun Nâfiz Bey de 1932 yılında ihtisas yapmak üzere, kendi imkanlarıyla Almanya'ya gider. Münih Tıp Fakültesinde Prof. Dr. Friedrich Von Müller'in fahri asistanlığını yapar, Hijyen Enstitüsü'nden ve daha sonra Hamburg Sıcak Memleketler Hastalıkları Enstitüsü'nden diploma alır.

1935 yılında Türkiye'ye döner. Bir müddet Trakya Umum Müfettişliği'ne bağlı salgın hastalıklar uzmanı olarak çalışır ve bir sene sonra Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü'ne girer. Bir çok il ve ilçede salgın hastalıklarla mücadele teşkilatı kurar.

Almanya'da Münih Teknik Okulu ve Wismar Devlet Yüksek Mimarlık Okulu'nu bitirerek burada mimarlık öğreniminin yanı sıra resim ve heykeltıraşlık dersleri alan Şahabeddin Bey de 1936 yılında Türkiye'ye dönerek hocası H. Jansen'le birlikte Ankara Şehir Planı'nın hazırlanmasında görev alır. Daha sonra Konya'ya döner ve burada Kurtcebe Paşa'nın arzusu üzerine Askeri Ortaokulda Almanca öğretmenliğine başlar. Bu görevini Konya Ortakulu'nda sürdürür. 1951 yılında Konya'nın Seçkin ailelerinden birine mensup olan Nimet Hanım'la evlenir.

Nimet Hanım çocukluğunu, gençliğini ve Şahabeddin Bey'le evliliğini, kendisiyle yaptığımız bir röportajda şöyle anlatmaktadır:

“1914 Konya doğumluyum. Dedem (Mîrlîva Abdullah) aslen Nevşehir'li imiş. İzmit'te tersane müdürüymüş. Daha sonra Konya'ya tayinle gelmiş, burada vazife görmüş ve burada vefat etmiş. Beybabam 1284 (1867) İstanbul doğumlu. 1950'de vefat etti. Çocukluğum ve gençliğim, şimdiki Rektörlük binasının yakınlarında, Sultan Hamamı ve Taş Cami'ye yakın bir yerde, yani Gazezler'de geçti. Burada dedemin “Miralayın Konağı” diye meşhur olan evinde kalıyorduk. İbrahim Hakkı Konyalı ve

Namdar Rahmi Bey'lerin evleri de o civardaydı. Ağabeylerimden biri hastanede doktordu. Biz; beybabam, ağabeyim, yengem ve onların çocuklarıyla birlikte kalıyorduk. Çocukluğum, bize önem veren aile fertleri arasında çok iyi ve parlak bir şekilde geçti. Annemizi küçük yaşta kaybettiğimizden ağabeylerim ve ablam bize çok itina gösteriyorlardı. Kardeşlerim iyi yetişmiş, kültürlü kişilerdi. Ben çocukken önce genç yaşında ablamı, iki ay geçmeden annemi kaybettik. 1930'da subay olan ağabeyim şark hizmeti için gittiği Erzurum'da sizlere ömür oldu. 1950'de doktor olan ağabeyimi, aynı yıl içinde Beybabamı kaybettik. Benim küçüğüm olan kız kardeşim de 1978'de vefat etti. Aileden bir ben kaldım.

Şahap'ın ailesiyle çocukluğumuzdan beri tanışırđık. Şahap da kardeşi merhum Feridun Nâfiz Ağabey de doktor olan ağabeyimle arkadaşlıklar. Büyükleri Yemen'de şehit olmuşlar. Kayınvalidemin annesi Ereğli'de oturmuş. Ağabeyimin 1950'de vefatından sonra evlendik. Şahap ve Nâfiz ağabey birbirlerine çok bağlıydılar, hiç ayrılmazlardı. Biz evlendikten sonra da böyle oldu. Nâfiz ağabey hiç evlenmedi, kayınvalidemle oturuyordu.”¹⁰⁰

Şahabeddin Bey öğretmenliğinin yanısıra mimarlık tarihi, sanat tarihi ve resim çalışmalarına devam eder, Mevlevilik üzerine araştırmalar yapar. Hem araştırmalarıyla hem de sosyal faaliyetleriyle Konya'nın ilim ve irfan hayatına katkıda bulunur. Halkevi'nde Güzel Sanatlar Kolu Başkanı ve Halkevi Başkanı olarak görev yapar. Aynı dönemde Halkevi'nin çıkardığı Konya Dergisi'nin sorumlu müdürlüğünü üstlenir. 1946 yılında kardeşi Feridun Nâfiz Beyle birlikte Konya Tiyatrosu Salonu'nda Mevlâna'yı Anma toplantısını başlatır.

Bu sıralarda Ankara Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü'ne profesör olarak atanan (1946) mesleki çalışmalarının yanı sıra hayatını Mevlâna, Mevlevilik, Konya, Anadolu Selçukluları Tarihi v.b. konulara adayan Feridun Nâfiz Bey bu konularda eserleriyle, yazılarıyla, konferanslarıyla, yoğun ilmi ve kültürel çalışmalar içindedir. Ankara'da bir matbaa kurmuş, pek çok değerli eseri gün ışığına çıkarmakta, tercümele yapmakta, makaleler neşretmekte, yurt içi ve yurt dışından pek çok değerli zat ile muhaberatta bulunmaktadır. Kendisi Anıtlar Derneği Genel Başkanlığı görevini üstlenmiş, kardeşi Şahabeddin Bey de 1952 yılında Derneğin Konya şubesini açmış, pek çok tarihi eseri yok olmaktan kurtarmışlardır. Onların bu alandaki faaliyetlerini, yıllarca Şahabeddin

¹⁰⁰ Selçuk Haber, Sayı 8, Eylül-Ekim 1977.

Bey'in yanında bulunmuş ve çalışmalarına iştirak etmiş olan araştırmacı ve yazar Dr. Hasan Özönder şöyle anlatır:

“Her iki fedakâr kardeşin yurdumuzdaki tarihi eser ve materyallerin korunması yolunda verdikleri hizmet ve mücadele, bu konunun hasmı cahil kafalara karşı adeta bir mücadele şeklini aldığı zamanlar olmuştur. Bu cansiperane gayretler olmasaydı belki şimdi ne Sadreddin Konevi Türbesi kalacaktı, ne de Sarı Yakup Kabristanı. Alaaddin Cami'nin kurtarılması için gösterdikleri mesai (...) bir fedakârlık ve ferâgatlilik örneğidir.

Konya'daki gerek Selçuklu, Beylik ve gerekse Osmanlı dönemine ait bir çok tarihi eserin kapısı üzerindeki onarım levhalarında Derneğin adı; kubbesinde, duvarında veya penceresinde Şahabettin Bey'in ve O'nun etrafında sanat aşkıyla toplanan vefakâr mesai arkadaşlarının el emeği, alın teri, göz nuru ile bezledilen emek ve gayretlerinin izleri vardır.(...) Değerli eşi Nimet Hanımefendi ile elbirliği ve azimle bunca hizmet, gayret ve çabayı sırf Allah rızası için (yaptılar). Kimseden ve hiçbir makamdan bir şey beklemeden Pir aşkına (çalıştılar).”¹⁰¹

Yakın dönem Konya tarihi, kültürü ve folkloru üzerine araştırmalarda bulunan gönül adamı Safa Odabaşı ise “Konya Kültürü ve Sanatında Uzluk Efsanesi” adlı yazısında bu hizmetleri şu sözlerle anar:

“Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Bey ile Y. Mimar Dr. Şahabeddin Uzluk Bey'in yakmış oldukları kültür meşalesi ölümlerinden sora söndürülmeden Konya kültür ve sanatına ışık saçmıştır. Bu iki büyük adamın hayrül halefleri Şehabeddin Bey'in eşleri hayırsever insan Nimet Uzluk Hanım Türkiye Anneler Derneği Konya Şubesi'ndeki Başkanlık görevinin yanında Türkiye Anıtlar Derneği Konya Şubesi Başkanlığı'nı da üzerlerine alarak bu kutsal ocağın devamını sağlamışlardır.”¹⁰²

Şehabeddin Bey 1965'te emekli olduktan sonra da araştırma, inceleme ve resim çalışmalarına devam etmiştir. Araştırmalarını yayınlamış, sergiler açmış, stadyum karşısında Horozluhan sitesindeki evinde Konya tarihi, kültürü, sanatı ve anıtları üzerine sohbet toplantıları düzenlemiş, Nimet Hanım da her vesile ile kendisine yardımcı olmuştur.

1963 yılında Çocuk Esirgeme Kurumu'nun ve 1966 yılında Türk Anneler Derneği'nin Konya Şubelerinin kuruluşunda rol alan ve

¹⁰¹ Türkiye Anıtlar Derneği Konya Şubesi Çalışmaları, Konya, 1998, s. 10-13.

¹⁰² Yeni Gazete (Konya)'nin Mayıs 2000'de verdiği kültür eki.

başkanlıklarını yapan Nimet Hanım, hem Uzluk kardeşlerin sosyal ve kültürel faaliyetlerine yardımcı oluyor, hem de adı geçen kurumlarda hayır hizmetlerini sürdürüyordu. Eşinin vefatından sonra da Türkiye Anıtlar Derneği Konya Şubesi'nin başkanlığını deruhte etmişti.

Diğer taraftan Ankara Ün. Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Deontoloji profesörlüğüne seçilen Türk Tıp Tarihi Kurumu kurucu üyesi ve Uluslararası Tıp Tarihi (Histoire de la Medicine) Cemiyeti Türk delegesi olan F. N. Uzluk, yurt dışında bir çok ülkede çeşitli tetkiklerde bulunuyordu.

Uğruna ömrünü verdiği bir konuda ciddi bir adım atılmasını istiyor, Konya'da bir Mevlâna Tetkikleri Enstitüsü kurulmasını çok arzu ediyordu. Böyle bir Enstitü kurulduğu takdirde maddi desteğinin yanı sıra sahip olduğu bütün kitaplar, belge, fotoğraf, tablo ve muhtelif aletleri buraya hibe edeceğini 1963 ve 1966 yıllarında kamuoyuna duyuruyordu. Yetkililerden, bu yönde hazırlıklar yapıldığını öğrenince ilgisini buraya yöneltti. (Bu arada 1971 yılında emekli oldu.) 1973 yılında Enstitü için şimdiki İl Halk Kütüphanesi binası tamamlandıysa da arzu edilen hizmete geçemedi ve maalesef o, bu mutluluğa ermeden 27 Eylül 1974 tarihinde hayata gözlerini yumdu. Onun vefatından sonra Şahabeddin Bey, kardeşinin arzusu doğrultusunda bütün kitaplarını tablo, saat vs. aletlerini söz konusu Enstitüye yani Mevlâna Dökümantasyon Merkezi'ne bağışladı.

1.5.1985 tarihinde Selçuk Üniversitesi Senatosu'nca Şahabeddin Bey'e Türk sanatı, tarihi ve kültürüne katkılarından dolayı "fahri sanat doktoru" payesi verildi. Onun 4.7.1989 tarihinde vefatından sonra eşi Nimet hanım, Şahabeddin Bey'in kendi kitapları ile elinde kardeşinden kalan muhtelif belge ve dökümanları Selçuk Ün. Selçuklu Araştırmaları Merkezi'ne bağışladı. Değerli el yazmaları ve kitapları ise İl Halk Kütüphanesi'nde Uzluk Bölümündeki koleksiyona ilave etmek istedi. Eserler paketlenip kütüphaneye gönderildi. Ancak Uzluk Aile'sinin varislerinden biri, nöbetçi mahkemenen çıkarttığı bir kararla bir kısmı F. Nâfiz Bey'e ait olan bu kitaplara el koymuş ve değerli eserlerden bir kısmını alıp bir vakfa satmıştır. Bu sebeple Enstitüden geri alınan kitap ve malzemenen arta kalanları da Nimet Hanım 1993 yılında Merkezimize bağışlamış, daha sonra da Merkezimizle ilgisi, maddi ve manevi yardımları devam etmiştir.

Ömürlerini ilim ve kültür yoluna adayan bu ailenin son temsilcisi Nimet Uzluk Hanım da 27 Mayıs 2000 Cumartesi günü Hakk'ın rahmetine kavuştu. Başta S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanı Prof. Dr.

Haşım Karpuz olmak üzere sevenleri ve yakınları tarafından Üçler mezarlığına defnedildi.

Gerek Selçuklu Araştırmaları Merkezi'nde bulunan notlarına, gerekse bilen ve tanıyanların ifadelerine göre her iki kardeş de dergah terbiyesi almış, özellikle çocukluk ve gençlik yıllarını Mevlevî muhitlerinde geçirmiş ve ömürleri boyunca da Mevlevî şahsiyetlerle irtibatlarını aktif olarak sürdürmüşler, bütün sosyal ve kültürel faaliyetlerini bu derin bağıllık hissiyle yapmışlardır.

Her ikisi de genç yaştan itibaren yazı hayatına atılmış, dergi ve gazetelerde yüzlerce makale yayınlamış, eserler neşretmişlerdir ki bunlar arasında Mevlâna ve Mevlevilik konusunda Feridun Nâfiz Bey'in Mecâlis-i Seba (1937), Mektûbat (1941), Divan-ı Sultan Veled (1941), Ulu Arif Çelebi'nin Rubailer (1949), Mevlâna Celâleddin (1963); Şahabeddin Bey'in Mevlâna'nın Ressamları (1945), Mevlâna'nın Türbesi (1946), Mevlevilikte Resim Resimde Mevleviler (1957) adlı yayınları başta gelen değerli çalışmalardır.

F. Nâfiz Uzluk gibi aslen Tıp alanında ord. profesör olup Türk kültürü ve sanatına kendisi adamış olan, özellikle F .Nâfiz Bey'in en yakın dostlarından biri bulunan Süheyl Ünver, Uzluk kardeşlerin çalışmalarını şöyle vasıflandırır:

“Yalnız Mevlevilerin değil onlara karşı duyulan ruhen yakınlığın tesiri ile Mevleviliğe bağıllıkları samimi olanların hizmetlerini de asla unutmamalıyız. (Yeniden ele aldığımız) bu mevzuuda eşsiz Mevlâna'mız cetleri tesiri altında kalarak, emsalsiz ailevi iç güdüleri ile duydukları yakınlığı dile getiren iki mübarek torun, Mevlevi kültürün tesiri ile noksansız büyüyerek olgunlaşan Yük. Mimar Şehabettin Uzluk ve kardeşi Prof. Dr. (Hamuş-u Hamuş-u Alişan) Feridun Nâfiz Uzluk elele vererek en güzel yayınlarda bulundular.

Birisi cetlerinin izleri ile san'ata tesiri tarafını işledi, bir diğeri Mevlevî kültürünü asli güzelliği ile ele aldı ve dikkatimizi çektiler. Ne bildiler ve öğrendilerse cömertlikle sundular. Bunlar ne zaman daimi tazelikleri içinde ele alınacaksa, kendilerine minnetle teşekkür etmek yerinde olacaktır. Onları üstad Abdülbâki Gölpınarlı, Mehmet Önder, Feyzi Halıcı, Üstadımız Celâleddin Çelebi ve diğerk kıymetli dostlarımız takip etmektedir. Değerli çalışmalarından örtülü diğerkleri gibi bu şahıslar da asla unutulmayacaktır.”¹⁰³

¹⁰³ Mevlâna Sevgisi, Konya, 1981, s. 11.

Süheyl Ünver Bey'in de değindikleri gibi Şahabeddin Bey daha ziyade konunun sanat yönüyle ilgilenirken Feridun Nâfiz Bey, Mevlâna ve Mevlevilik konusunda her türlü bilgi ve belgeyi toplamayı hedeflemiş, yurt içinde ve yurt dışında gittiği her yerde bu yönde araştırmalarda bulunmuş, yerli yabancı pek çok ilim adamı ile irtibat kurmuş ve bunun sonucunda gerçekten çok değerli bir arşiv vücuda getirmiştir.

Bu arşiv içerisinde son Mevlevi postnişinlerinden olup yakın dönem kültür ve edebiyat tarihimizin önde gelen simalarından olan Veled Çelebi'nin kendi yazdığı eserlerle yine ondan kalan son dönem Mevlevilik tarihine ışık tutacak önemli belgeler de yer almaktadır. Bu kitap ve belgeler, Veled Çelebi'nin kızı Devlet İzbudak tarafından ailenin en yakınlarından biri olan F. N .Uzluk'a verilmiştir.

Ayrıca Tıp tarihi için çok değerli malzemeyi ihtiva eden zengin bir arşiv malzemesi de yine Merkezimiz Uzluk Bölümü'nde bulunmakta ve araştırmacıların ilgisini beklemektedir.

F. Nâfiz Bey'in bir özeliği de kağıt ve kalemi candan bir dost, mahrem bir sırdaş edinmesidir. Bıraktığı her kitabın bir köşesinde hayatından ve düşüncelerinden kesitler vardır.

Mevlâna ve Mevlevilik sahası kadar, yakın dönem kültür ve edebiyat tarihimize de ışık tutan bu değerli notlar, karşısındaki bir dostuna ya da öğrencisine bu bilgileri emanet edercesine kaleme alınmıştır. Ayrıca O, üzerinde bilgi taşıyan hiçbir malzemeyi, bir kağıt parçasını, bir gazete küpürünü dahi atmayıp saklamak gibi bir özelliğe sahiptir. Bu yüzden onun bütün müsveddeleri, mektupları, fotoğrafları, Selçuklu Araştırmaları Merkezi Uzluk Arşivi'nde korunmaktadır. Kanaatimizce Uzluk Ailesinin Mevlâna ve Mevlevilik araştırmalarına en büyük katkısı, böyle değerli bir kütüphane ve arşivi geride kalanlara bırakmak olmuştur.

Merkez başkanımız Prof. Dr. Haşim Karpuz Bey'in başkanlığında, O'nun teşvik ve yardımlarıyla, Merkezimizde bir taraftan çok çeşitli dökümanlardan oluşan bu malzemenin tasnif ve katologlanması sürerken, diğer taraftan burada lisanüstü düzeyde tez ve seminer çalışmaları yaptırılmaktadır. Bazı belgeler ve eserler de yayınlanmaya başlanmıştır. Merkezimizde sınırlı imkanlarla yürütülen faaliyetler, halen Fen Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri, Sanat Tarihi ve Tarih Bölümü öğretim elemanlarının özverili çalışmalarıyla devam etmektedir. Kanaatimizce buradaki değerli eserler ve belgeler gün ışığına çıkarıldığında, Üniversitemiz ve Konya, önemli bir hizmete imza atmış olacaktır. Bu bakımdan Merkezimizde hizmet edecek Arapça, Farsça ve Osmanlıca bilen

elemanlar istihdam edilmesi ve Doğu Dilleri Bölümümüzün güçlendirilerek elemanlarına daha fazla hizmet imkanı tanınması için Rektörlüğümüzün himayelerini beklemekteyiz.

Sözlerimi burada bitirirken başta Uzluk ailesinin fertleri olmak üzere konuşmamızda adı geçen merhum zevâtı minnet ve şükranla anıyor, bu erdemli hizmetlere emeği geçenlere ve alâkanız için siz değerli misafirlere Merkezimiz adına teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum.¹⁰⁴

---

¹⁰⁴ Tebliğimizin konusunu teşkil eden Uzluk Ailesinin fertleri hakkındaki bilgiler, büyük ölçüde onların SÜSAM Uzluk Arşivi`ndeki belgelerine ve notlarına dayanmaktadır.

FERİDUN NÂFİZ BEY'İN ARŞİVİNİ KORUYAN BİR KONYA HANIMEFENDİSİ: NİMET UZLUK

Yrd. Doç. Emine KARPUZ*

Sayın Nimet Uzluk, Konya'nın yetiştirdiği kültürlü, yardımsever, kendini tarihe ve sanata adanmış bir hanımefendidir. Bu araştırmanın konusu olan Nimet Uzluk, Feridun Nafiz Uzluk'un yengesidir. Konya'ya geldiğinde kendisini ağırlamış ve kültür varlığı olan yayınlarına sahip çıkmıştır. Ben kendilerini 1987 yılında tanıdım. O zamanlar rahmetli eşi Yüksek Mimar Dr. Şehabettin Uzluk hayatta idi. Bayram ziyaretlerimizde ilerlemiş yaşına ve hastalığına rağmen takım elbisesini giymiş, kravatını takmış ve koltuğuna oturur vaziyette ziyaretçilerini karşıladı. Nimet Hanım ise her zamanki gibi misafirperverliğini, şahsiyetli kişiliğini, aldığı kültür ve terbiyeyi hiç kaybetmemiştir. Oldukça mütevazı kişiliği ile onlara göre çocuk yaşlardaki bizleri kapıda karşılar ve bizzat kapıda uğurlardı.

Önemli bir hatıramı burada nakletmek istiyorum. 1988 yılında kızımız doğduğunda Nimet Hanım'ı ziyaret etmiştik. Küçük kızımız ilk defa Nimet Teyzesine el öpmeye gitmişti. Bizi uğurlarken yüzüne ve saçlarına un serpince ben şaşardım. Sebebini sorunca “Konya’da adettir, saç, başı ağarınca kadar yaşasın diye un serpilir” dedi.

1914 doğumlu olan Nimet Hanım Konya hayatını yaşayan, geleneklerini, yemeklerini, el sanatlarını, giyiniş tarzlarını kısacası Konya Etnografyasını en iyi bilen insanlardan birisidir. Köklü bir aileden gelen ve dedesi tarafından Mevlana Soyundan olduğunu ve dedesinin Mevlana Dergahına niyaz penceresi önünde gömülü olduğunu söyleyen Nimet Hanım'ın büyüklerinden kalan zengin bir etnografik eser koleksiyonu bulunmaktadır. Eski çevre, peşkir işlemleri, bindallılar, oyalar, bakır mutfak kapları, hat örnekleriyle zengin sanat zevkini günümüze taşıyan bir elçidir Nimet Hanım. Elinde bulundurduğu etnografik malzemesini ve

---

* Selçuk Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

bilgilerini kimseden kıskanmaz. Kendisinden bilgi almak isteyen herkese yardıma her an hazırdır. Doktora çalışmam sırasında da evinde bulundurduğu bakır kaplardan istifade ettim.

Nimet Hanım'ın eşiyle birlikte oluşturduğu zengin fotoğraf arşivi ve kütüphanesini araştırmacılar faydalansın diye Selçuk Üniversitesi, Selçuklu Araştırma Merkezine (SÜSAM) bağışlamış ve bunlar kendi adına buraya kaydedilmiştir.

Çocukları çok seven Nimet Hanım'ın çocukları olmamasına karşın çocuklarım dediği yavruları alır, büyütür, okutur ve evlendirir. Yine yanında ortaokul çağından beri büyüttüğü ve kızım dediği onunda anne diyerek sevdiği üniversite mezunu bir evladı vardı.

İlerlemiş yaşına ve nefes darlığı gibi önemli rahatsızlığına karşın yapabileceği çok önemli işlerin var olduğu bilincinde olan Nimet Hanım önemli derneklerin başkanlığını da başarıyla yürütmüştür. Konya'da bulunan anıtların tanıtımı, korunması ve onarılması gayesiyle kurulan Türkiye Anıtlar Derneği'ni' Konya Şube Başkanlığını eşinin ölümünden sonra üstlenmiştir. Birçok yararlı işe imza atan Derneğin onarımını yaptırdığı veya onarımına katkıda bulunduğu yapılar arasında İplikçi Camii, Alaeddin Camii, Aziziye Camii, Sultan Selim Camii, Beyhekim Mescidi, Sırçalı Mescid, Ali Gav Medresesi, Bulgur Tekkesi, Kadı İzzettin Türbesi, Ateşbaz Veli Türbesi, Şems Türbesi, Dokuzun Hanı, Zazadin Hanı, Sultan Hanı, Ak Sarnıç, Durunday Ana Sultan Sarnıcı ve daha birçok yapı sayılabilir.

Ben Cumhuriyet çocuğuyum diyen Nimet Hanım, Atatürk'çü, ve Milliyetçi kişiliğiyle Türk Anneler Derneği'nin Konya Şube Başkanlığını da yürütmüştür. Derneğin önemli faaliyetlerinin yanı sıra üniversite öğrencilerine burs vermekten dolayı oldukça mutlu olan Nimet Hanım 27 Mayıs 2000 yılında 86 yaşında vefat etmiştir. Vefatı önceden sezen ve Ankara'da Cumartesi günü yapılacak olan Türkiye Anıtlar Derneği'nin Genel Kuruluna ısrarla Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürü Ayhan Alp ve Prof.Dr. Haşim Karpuz'a katılmalarını söylüyordu. Bu arada rahatsızlığını duyan Genel Kurul üyeleri telefon açmış, acil şifalar dilerken, O kendilerine "Başınız sağ olsun, cenazeye sadece çelenk gönderirsiniz" diyerek kendi ölümünü onlara söylüyordu.

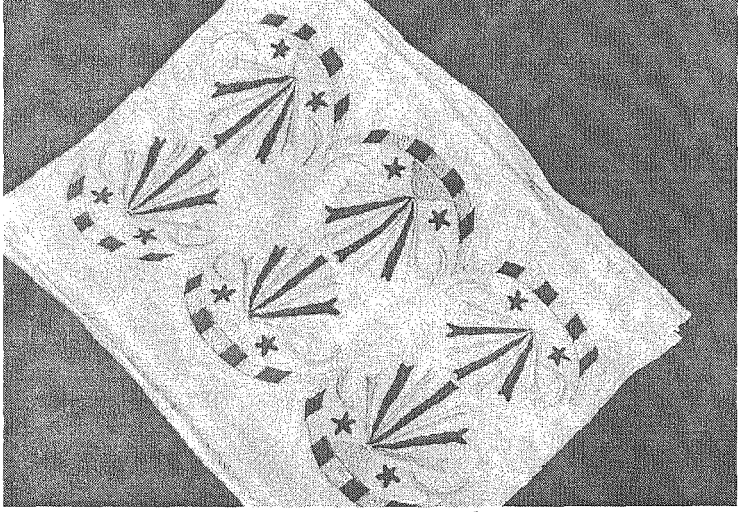
Kendisine Allah'tan rahmet diliyorum.

Fot.1: Nimet Uzluk Hanımefendi

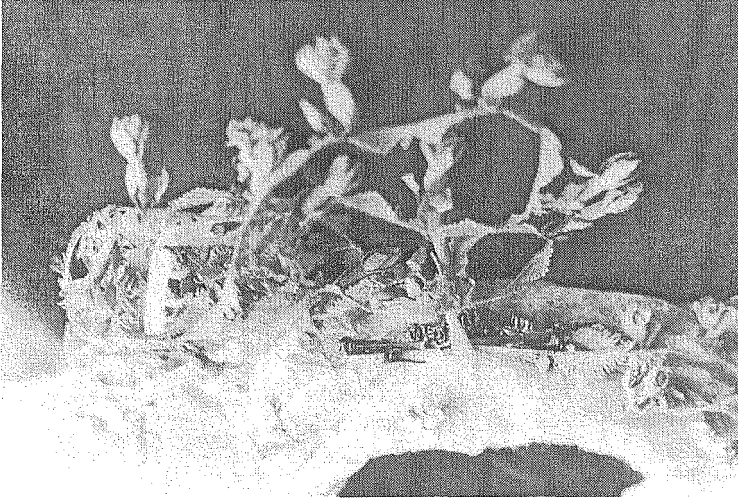
Fot.2: Nimet Uzluk'a ait işlemeli Bindallı

Fot.3: Nimet Uzluk koleksiyonuna ait yazı işlemeli peşkir örneği.

Fot.4: İşlemeli peşkir. (Nimet Uzluk'a ait)

Fot.5: İşlemeli bohça ve çevre örnekleri (Nimet Uzluk'a ait)

Fot.6: Nimet Uzluk'a ait iğne oya örnekleri.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ
TIP TARİHİ ENSTİTÜSÜNÜN 25 YILLIK BİLİMSEL ÇALIŞMASI
Prof. Dr. FERİDUN NÂFİZ UZLUK'un
BASILMIŞ, BASILACAK KİTAPLARI*

Prof. Dr. FERİDUN NÂFİZ UZLUK'UN BASILMIŞ, BASILACAK KİTAPLARI

I. Tıbbı ait olanlar

- 1- Üretme yerleri ve boyalar, 176 sayfa, Türkçe. 30 resimle birlikte, bu konuda dilimizde yazılmış ilk eserdir. Ankara 1943.
- 2- Laborantlara Bakteriyolojik Araştırmalarda Kılavuz, 458 sayfa 115 şekille birlikte. Ankara 1947 Sağlık Bakanlığı için.
- 3- Aşılar serumlar. 273 - 368 = VII = 102 sayfa. Ankara 1948.
- 4- Salgın Hastalıklar. 46 hastalığı ihtiva eden bir levha 70 X 100 eb'adında. Ankara 1950.
- 5- Şâni Zade Ataullah Efendi. 43 sayfa. Ankara 1951.
- 6- Türkiye'de Anatominin gelişmesi ve teşrihçi Mazhar paşa. 2 resimle birlikte 11 sayfa. Ankara 1953.
- 7- İpecacuanha (Altın kökü) üstüne, Ali Münşi'nin Monografisi, 20 sayfa. Ankara 1954.
- 8- Hekimbaşı Mustafa Behçet, zatı eserleri hakkında bilgi, 20 resimle birlikte, 136 sayfa. Ankara 1954.
- 9- Hippocrate'in Andı. Türkçe, Elence, Fransızca, İngilizce, Almanca, Farsça, Arapça asılları ile birlikte. 24,5 X 18 ebadında, 16 sayfa 2 resimle birlikte. Ankara 1958.
- 10- Genel Tıp Tarihi I., Prehistorikten zamanımıza kadar gelişen Tıp Mektep ve mesleklerinden söz açar. 392 + XXV = 417 sayfa. Ankara 1959.

---

* Prof.Dr. F. Nâfiz Uzluk tarafından aynı adla yayınlanan broşürün metnidir.

11- Fatih Sultan Mehmet Zehirlendim!, Eceli ilemi öldü? Ord. Prof. Dr. Franz Babinger tarafından yazılan Almanca makalenin bir methal yani giriş ilavesi ile tercümesi. Resimli olup, 56 sahifedir. 1965.

12- Hippocrate ve Salerno Tıp Mektebinin Aphorismaları. 132 sayfa 1962 yılında Pedako ilaç firmasınınca bastırılmıştır.

13- Frenginin manzum tasvifi.

İtalyan hekimi Jerom Fracastor (1483 - 1553) tarafından Virgil üslubunda yazılan Latince manzum eserin Türkçeye tercümesidir. Konunun iyi anlaşılması için başına "ölmek üzere olan bir hastalık, Frenginin önem kazanması, Zevale yüz tutması ile iki Türk hekiminin Frengi hakkında yazdıkları eser, iki Grek hekiminin Syphilis kelimesinin menşei ile Syphilis'in eski dünyada mevcut olup olmadığı, yeni dünyadan mı geldiği hakkında ayrıca iki makale olmak üzere 228 sahife, 53 resimle süslüdür. Fracastor Kitabına Latince olarak:

Syphillidis şive morbi gallici libre tres yani Syhilis yahut Golvalıların hastalığı üstüne 3 kitap anlamındaki eseri ünlü Syphiligraph Prof. Dr. Alfred Fournier, Latincesinden Fransızcaya çevirip, 1869 da yani bir asır önce yayınlanmıştı. Biz oradan Türkçeye çevirdik 1969.

14- Tıbbi Bir Buluşun Hikaesi. Dr. Laennec adıyla Maurice Cloche'un hazırlayıp Senaryo ve konuşmaları Jean Bernard-Luc tarafından yazılan Film'in Türkçesi Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk'un Laennec'in Tıp Tarihindeki önemini anlatan iki yazısıyla birlikte. Türkçeye Çeviren Dr. Hamdi Dilevurgun (1907 - 1964) XVI + 83 sayfa olup 15 resimle 1963 yılında basılmıştır.

15- XXV. Ölüm Yıl Dönümü, Atatürk Çağında Sağlık hizmetleri ve Eğitiminde gelişmeler. Cumhuriyet devrinde iki konu Türk Tıbbim ilgilendirir.

1- 1923 Lozan Andlaşmasında İstanbulda bulunan Milletler arası Karantina idaresi (1838-1923)nin lağvedilmesi, bunun yerine Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü kurularak Türk hekimleri tarafında gerek deniz yolu ile, gerek Kara yolu ile Türkiyeye salgın hastalıkların sokulmaması.

2- Türkiyede tababet icrası yalnız Türk uyruklu olanlara ayrılmış bulunması. Yıllardan beri kanayan bir yara, böylelikle ortadan kaldırılmış oldu. 36 sahife içerisinde konu, enine boyuna tartışılarak açıklanmıştır. 1964 senesinde yayınlanmıştır.

II. Paramedikal olanlar Selçuklular gününde Mevlevi bitikleri

16- Mecalis-i Seba-i Mevlâna "Mevlâna'mn yedi öğüdü". Farsça metin Türkçe tercümesi, Mevlâna'nın hal tercümesi ile birlikte 23 X 17

- eb'adında, 428 sayfa, 3 adet resimle. istanbul, Bozkurt Basımevi. 1937. Tükendi.
- 17- Mektubat-ı Mevlâna, "Mevlâna'nın Mektupları" 144 mektubun Farsça metni, gereken izahlariyle birlikte. 30 X 21 eb'admd 179 sahife. Sebât Basımevi, istanbul, 1937.
- 18- Divan-ı Sultan Veled. Mevlâna'nın oğlu S. Veled'in 14 000 beyitli Rumca, Farsça, Arapça, Türkçe şiirlerinin metinleri, 100 sahifede gazellerin tercümeleri, 30x21 eb'adında 628 + 100 = 728. Ankara Uzluk Basımevi, 1941.
- 19- Ulu Arif Çelebi'nin Rubaileri. Mevlâna'nın torunu Arif Çelebi'nin 80 rubaisinin Farsça metinleriyle bunların tercümesi, onun hal tercümesi, 24 x 17 eb'adında 128 sahife. istanbul, Kutulmuş basımevi, 1949.
- 20- Tarih-i Ali Selçuk der Anatoli "Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi". Paris Bibliotheque Nationale'daki anonim tek nüsha Farsça Selçuknamenin aslının faksimilesi ile Türkçe Tercümesi. 25 x 17 eb'adında, metin, 96 + tercüme, 80 + önsöz XII = 188 sahife. istanbul, Kemal Matbaası, Ankara Örnek Basımevi. 1952.
- 21- Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıflarının Fihristi. 74 + 41 = 115 sayfa, 20x28 eb'adında olup Tapu Kadostra Müdürlüğünün Arşivinden alınmıştır. Tek klişe olarak, diğerleri bunun çevriyazısıdır. Ankara, 1958.
- 22- Düzmece Nazariyesi iflâs etmiştir. Osman Gazi'nin dedesini bir Rum korsanı, Fatih S. Mehmet'in dedesini düzmece Mustafa'ya götürmek isteyen birisine belgeleriyle birlikte yazılmış cevaptır, istanbul, 1940.
- İÜ. Anadolu Selçukluları gününde tarih bitikleri (Nuri Gençosman'la birlikte)**
- 23- Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi. Ibnî Bibi'nin 1902 de Holland'nın Leyden şehrinde Farsça metni Houtsma tarafından basılan tarihin Türkçeye tercümesidir. 25 x 17 eb'adında, 328 sahife. Ankara, Uzluk Basımevi, 1941. tükendi.
- 24- Selçuklu Devleti Tarihi, Aksaraylı Müverrih Mahmut oğlu Kerimeddin'in Farsça olarak yazdığı, dünyada 2 nüshası da Türkiye'de bulunan meşhur tarihinin Türkçeye çevrilmesinden meydana gelmiştir. 25 x 17 eb'admda, 384 sahife. Ankara, Recep Ulusoglu Basımevi, 1943.
- 25- Tıbbı, Tıp Tarihine, Tasavvufa, Edebiyata, Güzel sanatlara dair istanbul ve Anadolu gazetelerinde yayınlanmış yüzleri aşan makaleler (1922 - 1971)

IV. Basılmaya hazır Kitaplarım

- 26- Kur'anda Tababet, Alman Hekimlerinden Dr. Kari Opitz'in yazmış olduğu "Die Me-dizin im Koran" adlı eserin Türkçeye tercümesidir. *Yazar*, tarafsız bir görüşle Kur'anda bulunan tababetle ilgili, sağlıkla münasebeti olan bütün Ayeti Kerimleri toplamış, bunları şerh ve izah etmiştir, işte bu eserdir. 1971
- 27- MEVLÂNÂNA, MESNEVÎ. Onun yazılışı, Mesnevinin en eski nüshaları nerededir, Mesnevinin dünya dillerindeki tercüme, şerhleri, mesnevinin okunması, okutulması, aslı , esası olmayan, yalancı VII. cilt mesnevi, niceliği, niteliği hakkında Velet Çelebi Izbudak'ın yazdığı Monografi "yedinci cildin reddi hakkında keskin kılıç" adlı, sahibinin düzeltmeleriyle birlikte benim kitaplığımıdadır. Şemsi Tebrizinin akibeti, onun, kaç yerde makamı vardır, Konyada şimdi gösterilen türbe kime aittir? Mevlevihanelerin, genellikle bütün tekke ve zaviyelerin - hükümetin kanunu ile 4 Eylül 1925/16 Safer 1344 Cumagünü kapatıldığı- Ahmet Remzi Akyürek'in (1872-1944) bulduğu tarihler, bu olayı anlatan Farsça 126 beyitli manzumesi, tercümesi, Mevlevihaneler 1667 de kapandığında Mevlâna Makamında I. Abdülhalim Çelebi bulunmakta idi. Bu son kapanışında o makamda bulunanzatin adı yine Abdülhalim Çelebidir. Hiç bir yerde rastlanmayan pek kıymetli bilgiler verilmiştir. Baskıya hazırdır, resimlidir.
- 28- İslam Tıp Tarihi, İngiltere'nin büyük Orientalistlerinden Dr. med. E. G. Browne (1862-1926) nın Gambridge'de vermiş olduğu 4 Konferansın bir araya gelmesi ile 1962 yılında basılan "Arabian Medicine= La Medecine Arabe" unvanlı kitabının tercümesidir. Eser, Fransızcaya, Farsçaya, Urdu diline de tercüme edilerek basılmıştır.
- 29- Tüberküloz Tarihi. Mısır mumyalarında bile rastlanan Tüberküloz çok eski bir hastalıktır. Onun asırlar boyunca geçirdiği devirleri, hekimlerin bu hastalık karşısında neler düşündüklerini dile getiren ikisi de tüberkülozla uğraşan hekimlerin kalemi ile yazılmış 480 sayfalık 77 resimli çok önemli bir eserdir. Prof. Dr. M. Piery, Prof. â la Faculte de Medecine de Lyon et J. Roshem, de Cannes, Membres de la Societe Française d'His-toire de la Medecine, Eser açık bir Fransızca ile kaleme alındığı için tercümenin de çekici bir üslupla olmasına gayret edildi.
- 30- Eczacılık Tarihi. "Histoire Hlustree de la Pharmacie." Bu konuda hazırlanmış ilk eserdir. Ayrıca 1840 yılından sonra Türkiyede kurulan modern Eczacılık da ek olarak kitaba ilâve edilmiştir, resimlidir.
- 31- Bakteriyoloji Tarihi. Lord Lister, L. Pasteur gibi büyük dehâların kurup geliştirdikleri modern tıbbın ilerlemesinde en önemli araç olan

Bakteriologie tarihi kendisi gibi meraklıdır. Büyük bir eserdir, içerisine ayrıca resimler eklenmiştir.

- 32- Kırım Harbi. Çarlık Rusya'sının Kudüsteki mukaddes makamlarda hak isteyerek gerçekte çıban başı koparma maksadıyla Türk devletine yönelttiği kabulü imkânsız isteklerine büyük Reşit paşanın, Politik görüşünü İngiltere, Fransa, iki Sicilya devletine anlatarak 1853-1856 Kırım Harbi diye meşhur olan, müttefik Ordularının zaferi ile sonuçlanan harpte müttefik ordularının sağlık teşkilatını dile getiren pek mühim bir eserdir. Adı şöyledir: "Relation Medico-Chirurgicale de la Campagne d'Orient du 31 Mars 1854 Occupation de Gallipoli, au 6 Juillet 1856 de la Crimée par Le Dr. G. Scriver, Paris, 1857.
- 33--Kırım savaşının Sağlık Tarihi 1854-1856, Dr. Myrdacz. Avusturya Askerî hekimlerinden olan bu zat, Kırım harbini kendi görüşü ile pek güzel izah etmiştir. Bir harita ile süslü olan eser yukardaki kitapla birlikte okununca pek değerli bilgiler elde edilir.
- 34- Türk-Rus savaşında sağlık durumu. Yine aynı yazarın Dr. Paul Myrdacz'ın eseri olup 1877—1878 Türk-Rus harbinde, Türk ordusunun ve dolayısıyla Rus ordusunun, Bulgaristan ile Kafkas cephesindeki sağlık durumlarını anlatan büyük bir eserdir. 1896 yılında yazılıp basılan bu eserde ancak bu iki Türk savaşı dile getirilmiştir, diğer kısımları Fransız, İtalyan, Alman, Avusturya devletlerinin harp sağlık güçlerini anlatır. Biz yalnız bu iki kısmı dilimize çevirdik.
- 35- Anatomi'nin Ortaçağda tarihi. Büyük Tıp Tarihi üstadı Kari Sudhof'un kalemi ile yazılan son derece ilginç eserde, İskenderiyede yapılan dissection'lar ile bunların ilk Arapçaya tercüme edilen eserler arasında bulunması hasebiyle Farsçaya tercüme edilen resimli Anatomi kitabı hakkında pek değerli bilgiler vardır. Eser tamamiyle tercüme edilmiştir.
- 36- Diş Tababeti Tarihi. Bu kıymetli kitap'da Kari Sudhoff tarafından 1926 yılında 134 resim ile süslü olarak 222 büyük sayfa halinde yayınlanmıştı. Aradan geçen 40 yıl kitabı tüketmiş, yeniden tab'ına lüzum hasıl olmuştur. Mısır, Grek, Asur, Babil devirlerinden tutarak zamanımıza kadar getirilmiş, son derece ilginç bir eserdir.
- 37- Levha şeklinde Genel Tıp Tarihi. Berlin Tıp Tarihi üstadı Diepgen ile şöhretli Patalog L. Aschoff (1866—1942) ve Goerke'nin birlikte hazırlayıp 1960 yılında 7 nci defa yeni çalışmalarla genişletilmiş nüshasıdır. VI + 86 büyük sahife halindeki eser, kenarında, kitabın içindeki önemli konuların kısaltılmış işaretleri ve seneleri göstermektedir. Meselâ appendicite ne zaman, kimin tarafından yapılmıştır. Kitabın sonunda bulunan Sach-verzeichnis'e bakıldığı zaman Appendicitis karşısında 39 rakamı yazılı olduğundan 39 ncu sahifeyi açtığımız zaman, bunun ilk

defa Henry Hancock (1809—1880) adlı zat tarafından 1848 yılında, London'da bu operation'un yapıldığını derhal öğreniriz. Böylelikle koca koca ciltleri alıp okumaya, saatlerce kafa yormaya lüzum olmadan derhal kimin tarafından yapıldığını, yapan operatörün ismini hemen buluruz, lazım gelen geniş bilgiyi diğer Tıp tarihlerinden Henry Hancock'un ismini oradan yahut Biographisches Lexion ciltlerinden bulup okuruz. Binaenaleyh bu hacmi küçük, fakat bilgisi son derece ilginç eser, hemen basılmalıdır. 4 te birini tap'e etmiştik.

38- Böbrek ve Mesane Taşlarının tedavisi. Ünlü İslam Hekimi Ebubekir Mehmet Razi (850-923) nin yazmış olduğu çok önemli bir eserdir. Hollanda Tabiplerinden P. De Ko-ning tarafından 1896 yılından Leyde şehrinde sahifenin solunda arapça metin, sağında bunun Fransızca tercümesi, altlarında önemli notlarla bezenmiş olarak 285 + VII sahife halinde bir eserdir. Buna ayrıca İbni Sina'nın Kanun isimli kitabındaki bu konu ile Endelüslü meşhur cerrah Ebul Kasım'ın kendi kitabında bulunan konu, Arapça olarak ilâve edilmiş, bunlar da Fransızcaya tercüme olunmuştur. Kitabı tamamen dilimize çevirmiş bulunuyoruz.

39- Tarihül Hukema. Mısır'daki Eyyubi Hükümetinin Başvekili olup, hem bilgin, hem kitap meraklısı olan Gemaleddinül Kıfti tarafından yapılmıştır; bu eserde yalnız tabipler değil, matematisyenler, astronomlar, Tarihi Tabii müntesipleri de kaleme alınmıştır. Memleketimiz kitaplıklarında pek güzel yazmalarına rastladığımız eseri, Şemseddin Sami Bey, Kamusül Âlâm'da bastırılmasını, dilimize tercüme edilmesini hararetle tavsiye ediyordu. 1903 tarihinde Leipzig'de Alman Orientalistleri, nüsha farkları ile bastıkları gibi 1908 yılında ayrıca Mısır'da da basılmıştır. Her iki nüsha Enstitümüz kitaplığında mevcuttur. Biz bu eseri göz önünde tutarak koskoca kitabı dilimize çevirmiş isek de henüz basılmamıştır. Cemaleddinül Kıfti 646/1248 yılında ölmüştür. 560/1165 yılında doğmuş olmasına göre 83 yaşında imiş.

40- Uyunul Enba fi Tabakatil Etibba. İki büyük cilt halinde Kahire'de 1882 yılında bir rahip tarafından bastırılan kitap, adından da anlaşılacağı üzere Tıp Meslekleri ve Tabipler hakkında haber kaynakları anlamına gelmektedir ki, bir kolaylık olmak üzere Fransızca, Almanca, Latince adını yazıyoruz: Fonte relationum de classibus medico-rum.

Source de renseignements sur les différents classes des Médecins Almancası "Quellen der Nachrichten über die Klassen der Aerzte" Hippocrate'den başlamak üzere 400 dünya hekiminin hal tercümesini, eserlerini bildiren, göz hekimi *Ibn Ebi Useybia'nva* bu son derece ilginç eserinin ikinci cildi tamamen, birinci cildinin üçte ikisi tercüme edilmiş olup, henüz

basılmadı. Bu son eser dünyanın medeni dillerinden hiç birisinde, henüz tam olarak tercümesi mevcut değildir.

41- Mevlâna Celâleddin-i Rûmî

Türk Ansiklopedisinin Cilt 10, 106-117 nci sayfaları arasında 21 sütunu kaplar bir makaledir. Mevlâna'nın hayatı, eserleri, tesirleri anlatılmış, onun renkli bir Minyatürü ile bazı resimler de ilâve edilmiştir. Ankara, 1960.

42- Doğumunun 1400 ncü yıldönümü dolayısıyla Fransız Tıp Akademisine göre Hazreti Muhammed "A. M." in Şuuru Tamdır. Eserin sonuna Fransız Tıp Akademisinin raporu, yine Fransızca olarak aynen konulmuştur. Türkçesinin kenarında da pragraf rakamları ile arzu edenler hem Fransızcasını okurlar, hem türkçesini takip edebilirler, ilmi edebi bir tercüme oldu. Fıatı 7,50 Krş. 1970.

43- Mevlâna Gelaleddin. İran Teoloji Fakültesi Dekanı Profesör Bediüzzeman Fûrûzanfer tarafından 1936 ve 1954 yıllarında olmak üzere iki defa Tahran'da basılan Risale Der Tahkiki Ahvalü Zindegan-ı Mevlâna Celâleddin-i Muhammed meşhur be Mevlevi unvanı ile basılan bu konu'da bütün dünya'da büyük itibar kazanan eserin, Milli Eğitim Bakanlığı emri ile tarafımdan gereken katkılarla birlikte dilimize Mevlâna Celâleddin adıyla tercümesidir. 319 + XXXV sahife olup, klasikler için yardımcı eserler başlığı altında, Milli Eğitim Basımevinde 1963 yılında, İstanbulda basılmıştır. Tükenmiştir.

44- Urcuze. (Urguzafi't-Tıp), (Cantica Avicenne), (Poeme de la Medecine.) İbni Sina'nın (980-1037) dünyaca meşhur olan manzum Tıp kitabıdır. 5 büyük kitapdan ibaret olup, 3 azametli cilt halinde Mısır Bulak Matbaasında 1873 de basılan Kanunu tıp adlı eserinden başka bir kitaptır. Onun içerisinde bir milyon yüz bin kelime olduğu halde, Urcuze ancak 1326 beyit halindedir. Prof. Dr. Henri Jahier ile Abdelkader Nouredcline Prof. au Lycee Franco-Musulman D'Alger'in işbirliği ile, sağ tarafta arapçası, sol sahi-fede Fransızca tercümesi, ayrıca latince tercümesi, bunlardan başka textte geçen sözlerin açıklaması ile birlikte Paris 1956 yılında 212 + XII büyük sahife halinde yayınlanmış bir eserdir.

İbni Sina'nın Kanunu her ne kadar 1767 yılında Tokatlı Hekim Mustafa Ahmet kalemi ile dilimize tercüme edilmiş, III. Sultan Mustafaya takdim olunmuş ise de, basım kisvesine bürünmediğinden büyük ciltlerden istifademiz olamamıştı. Hem eserin büyüklüğü, terimlerin eskiliği dolayısı ile istifade az olmasına rağmen, Urcuzeyi bu günkü dile çevirdiğimiz için ayrıca, karşılığın arapça, Fransızca mukabillerini yazdığımızdan kitap, basıldıği takdirde, dünyanın bu ünlü islâm hekimi

anlaşılacak, daha çok, sevilecektir. Urcuze'nin 100 yıl önce Hindistan'da metni basılmış ise de, başka dillere çevrilmediğinden, ancak arapça bilenler istifade etmektedir. Eserin önemim takdir eden uyanık ingilizler, 1963 yılında (Avicenna's Poem on Medicine), By Haven C. Krueger, A. M., M. D. VVichita, Kansas With a Foreword by, Ralph H. Majör, M. D., Charles G Thomas. Publischer Springfield ili ois. U. S. A. unvanı ile 112 sahife halinde düz yazı ile İngilizceye yapılan tercümesi de, Fransızcası gibi Enstitümüz kitaplığına getirtilmiştir.

Fakültemizin hemen basması gereken, önemli eserlerden birisidir. Tape edilmiş, kütüphanelerimizde bulunan eski nüshalarına işaret olunmuştur.

45- Die Augenheilkunde deş Aetius aus Amida. Griechisch und Deutsch Herausgegeben von J. Hirschberg, Leipzig, 1899.

Bilim Dünyasının Amida, bizirn Diyarbekir, şimdi Diyarbakır dediğimiz doğunun kültür merkezi bu şehirden, VI. Yüzyılın başlarında yetişen herhalde adı Grek, kendi Amida'lı bir hekimin göz hastalıkları üzerine elen dili ile yazmış olduğu 16 kitap'dan birisi olup, tam 70 yıl önce 204 sahife halinde solunda grek harfleri ile metni, sağında almanca tercümesi olarak yayınlanmıştır. Enstitümüz, kendi ülkemizde yetişen büyük dünya hekimlerinin eserlerini toplamak, bunları dilimize çevirerek yayınlamak, böylelikle Türk hekimine 1300 yıldan beri değil, 1900 senedenberi kitap yazarakhizmet, himmet etmiş insanları, büyük dünya hekimlerini tanıtmak, anlatmak gibi bir hizmeti yerine getirmek inancı ile çabalamaktadır.

Aetius'un eseri de onlardan birisi olarak dilimize çevrilmiş, uyanık, gayretli Amida halkının saygısına, sevgisine mazhar olmuş, hatta Tıp Fakültesi böyle bir parlak dünü olan o şehrin, dolaylarının hakkı şeklinde tecelli etmiştir. Diyarbakırlıların muhterem aydınları, hayır bütün halkı onun tercümesini istihkakının üstünde hürmetle karşılaşmıştır.

46- Medizin, Aberglaube und Geschlechtsleben in der Türkei, mit Berücksichtigung der Moslemischen nachbarlaender und der ehemaligen Vasallenstaaten, von Bernhard Stern, Berlin, 1903.

Türkiye'de tababet, batıl inançlar ve cinsel hayat. Komşu islam memleketleri ile, eski Türkiye uyruklu Balkan Prenslükleri hakkında mülahazalar, özel bildiriler, toplanmış raporlar, diye adlandıracağımız, bu son derece ilginç kitap tam 68 yıl evvel Ber-linge Verlag von H. Barsdorf firmasınca, 437 büyük sahife halinde basılmıştır. Kitabın müellifi B. Stern, gazeteci sıfatı ile uzun yıllar İstanbul'da oturmuş, eserinin başına ilave ettiği 25 sahife içerisinde tam 196 önemli kaynağa baş vurduğunu haber vermektedir. Biz bunlar Sayesinde 1827 de açılan Tıbbiyemize, Viyanadan getirilen Bernard ile Spit-zer, Rigler gibi üstadların nicelik ve

niteliklerini öğrendiğimiz gibi, aradan geçen 130 seneye rağmen fotoğraflarını bilip bulamadığımız bu iki değerli Avusturyalı, fakat Türk Tıbbiyesinin hocasına ait orijinal fotoğraf ilerini 1967 yılında Viyana Devlet arşivinde bulup getirdim. Bunlardan Sigmund Spitzer (1813-1894), Bernard'm ölümü üstüne onun yerine geçmiş, Sultan Abdulmecid'e özel hekim sıfatı ile hizmet etmiş, Tıbbiyemizin o zamanki çalışmaları hakkında Viyana Tıp mecmualarında, yıllıklarında, gazetelerinde bilgi vererek bilgimize ışık tutmuştur. Ahmet Refik Bey, Tarihi Osmani Mecmuasında onun hatıralarından bazı kısımlarını tercüme etmiştir. Lorenz Rigler (1815-1862) ise istanbul'da modern anlamda açılan hastanelere müfettişi sıfatı ile büyük hizmetler gördüğü gibi, özellikle Die Türkei und deren Bewohner in ihren naturhistorischen, physiologischen und pathologischen vom Standpunkte Constantinopel's geschildert von Dr. Lorenz Rigler, in zwei Baenden gibi ilginç bir isimle Wien, 1852 de birinci cildi 413, ikinci cildi gene aynı yıl içerisinde 584 + 1 olarak yayınlanmıştır. Yıllarca arayıp ancak, bu kerre bulup satın aldığım eser her anlamı ile dikkate şayan, bilmediğimiz birçok gerçekleri dile getirmektedir.

Bernhard Stern'in eseri o derece önemli bilgileri saklamaktadır ki, olduğu gibi, fakat notlar katarak dilimize dündürdüğüm bu eseri de hemen basmak gerek.

47- Ibn An-Nafis et la Decouverte de la Circulation Pulmonaire. Pulmoner deveran hakkında, dünya ilim alemine ilk bilgiyi, Miladi 1246 yılında Mısır'da ölen İbnünnefis isimli bir islâm tabibi, Şerh-i Teşrih-i İbni Sina isimli henüz yazma olan büyük arapça kitabı-mn içerisinde açıkça bildirmiştir. Dünya bilim alemince tasdik edilmiş olan bu şerefli olay hakkında Paris Tıp Fakültesi Fizyoloji Profesörü Leon Binet, Tıp akademisine konuyu tebliğ ettiği gibi, Suriyeli Dr. Abdul-Karım Chehade tarafından yukardaki isimle yazılan Fransızca eser, Pariste yayınlanmış, içerisinde hem arapça o sahifelerin metni, hem karşılıklarına bunların Fransızca tercümesi ilave edilmiş Prof. Dr. Leon Binet tarafından bir önsöz yazılarak konu bir kerre daha tasdik, ilân edilmiştir. Kitap, dilimize çevrilmiştir.

48- Sünnet, Hitan, Girconcision, Beschneidung denilen bu önemli ameliyenin gerek erkek çocuğu, grek evlendikleri ailelerinde kanser husule getirmeyeceğini milyonlarca insan üstüne kurulmuş bilgi verilmektedir, "der Hautarzt" mecmuasında Prof. Dr. A. Marchionini'nin yazdığı önemli makaleden çevrildi. Doğru kaynakları da tarafımdan eklendi. Resimlidir.

49- Çiçek ile Kızamık hakkında Kitap. Büyük islâm Hekimi Ebubekr Mehmet Razi (850— 923), dünyada ilk defa bu iki hastalığın ayrı ayrı

birer antitemorbit olduğunu düşünüp, bunun üstüne eser yazmıştır. Kitap, matbaanın icadından sonra, hemen latinceye çevrilerek basıldığı gibi, daha sonra hem metin, hem lâtincesi, sonra arapça-İngilizcesi, Fransızca tercümesi 1911 de Tıp klasikleri içerisinde Dr. Kari Opitz kalemi ile almanca tercümesi basılmıştır. Bizim tarafımızdan her ikisi Türkçeye çevrilmiş, fakat henüz basılmamıştır.

50- Oeuvres Ghoisies D'Hippocrate, Traduites sur les Textes manuscrits et imprimés accom-pagnees d'arguments de notes, et precedees d'une introduction par Le Dr. Ch. Darem-berg (1811—1872) Paris, 1855. Laique tababetin kurucusu olan Hippocrate (Milattan önce V-IV) m kolleksiyonu, büyük dilci, tabip E. Littre (1801-1882) kalemi ile, 1842 yılında 10 büyük cilt halinde sahifenin solunda Grekçe aslı, sağında Fransızca tercümesi olarak basıldığı gibi, nüshalarının tükenmesi üzerine, 1965 yılında yeniden 10 cilt tekrar basılmıştır. Dilimizde Hippocrate tıbbına ait başlı başına hiç bir eserin bulunmayışı, Aphorismalarının tarafınızdan yapılan tercümesi istisna edilirse tercüme edilmemiştir. O büyük hekimi tanımamaktayız. Bunu göz önünde tutan Enstitümüz, ünlü hekim Da-remberg'in 1855 yılında meydana getirdiği 1000 sahifelik Hippocrate Kolleksiyonundan yapılan seçme yazıları Türkçeye çevirdik. Bunun basılması herhalde çok lüzumludur.

51- Die Berühmten Aerzte = Les Medecins Celebres. Meşhur Hekimler, içerisinde İslam hekimleri de dahil olmak üzere, dünya milletlerinden 83 meşhur Tıp Üstadının hal tercümesini, başlarında her devrin özelliklerini dile getiren ayrı ayrı makaleler olduğu halde yine dünyanın birinci sınıf tıp yazarlarının kaleme aldıkları koca bir eserdir. Fransızcası ile Almancası "Editions D'Art Lucien Mazenod" Fransızcası da keza bu firma tarafından 23 X 30 büyüklüğünde resimlerle süslü olarak 1947 de yayınlanmıştır. Dilimize tercüme edilmiş olarak beklemektedir.

52- Büyük Adamlar. Les Grands Hommes. Leipzig Üniversitesi üsdatlarından W.Ostwald'ın almanca olarak yazdığı "Grosse Maenner" unvanlı olup, 6 defa basılan eserinin Fr-ansızcaya "Nancy" Tıp Fakültesi hocalarından Dr. Marcel Dufour kalemi ile yapılan tercümesinden dilimize çevrilmiştir. Bir Japon gencinin Ostwald'e yönelttiği: Öğrencilerinizin içerisinde bir talebenin ileri de büyük adam olup olmayacağımlı bilebilirmisi-niz sorusuna verdiği cevap dolayısıyla 7 büyük bilginin hayat hikayelerini, önemli sonuçlar çıkarmak suretiyle yazdığı eserdir. Her anlamı ile ilginçtir.

53- Asurlular-Babililerin Tıp Tarihi. Mezopotamyadaki bu iki kavmin hekimliğini anlatan Fransızca önemli bir eserdir. Türk Tıbbı, kendinden önceki şark milletlerinin tababetinden de elbette bir takım şeyler almıştır. Gerçi Laique Yunan tıbbı, daha sonra Avrupa tababeti, o izleri

yok etmiş ise de halk tababetinde, bu eski kavimlerin tesiri inkâr edilemez.

- 54- Guillaume Harvey (1578—1657) in büyük deveran hakkında Latince olarak yazmış olduğu "Exercitatio Anatomica de Motu Cordis et Sanguinis in Animalibus" unvanlı ve 1628 yılında Frankfurt'ta bastığı eser, dünya dillerine başta Fransızcaya "Étude Anato-mique du Movement du Goeur et du sang Chez les Animaux" unvanı ile Charles Ric-het kalem ile 1879 da Pariste 1950 yılında dahi meşhur kalpçi Charles Laubry tarafından Latince aslı ile beraber gene Pariste basıldığı gibi Almancaya dahi "Die Bewegung des Herzens und des Blutes" unvanı ile Prof. Dr. R. Ritter von Töply in Wien" kalemi ile tercüme edilerek Leipzig'de 1910 yılında 120 sahife halinde tercüme edilmiştir; tercümemiz basıma hazırdır.
- 55- Bür'üssae Fransızcası La guerison en üne heure = Bir saatte tedavi, Ekubekr Mehmet Razi'nin yazmış olduğu arapça çok değerli bir eserdir. Türkçeye XVII. Yüzyılda, vaktin açık, güzel dili ile tercüme edildiği gibi, 1901 tarihinde Beyruttaki Fransız Tıp Fakültesi hocaları tarafından yukarıdaki unvanla Fransızcaya çevrilip, pariste basılmıştır. Razi diyor ki, büyük bir zatin (ismi yazılı değil) huzurunda hekimler oturmuş musahabe ederlerken, hastalıkların tedavisi görüşülmüş, Akut hastalıkların tedavisi kısa müddette olur. Kronik hastalıkların tedavisi ise uzun müddetçe tedavi olur, demişler. 26 bap üzerine eserini yazmıştır. Biz Arapça metni ve Türkçeye tercümesini karşı karşıya koyduk, yeni harflere çevrilen kısmım da ona ekledik.
- 56- Traite de Metapsychique. Yalnız Fransanın değil, belki bütün dünyanın tanınmış Met-apsychique "Ruh Ötesi alemi bilginlerinden Charles Richet (1850-1935) in yazıp iki defa basılan, başta Almancaya Grundriss der Parapsychologie und Parapsychophysik adıyla tercüme edilen, Almancası da Fransızcası gibi iki defa basılmış oln Şahsî kitablı-ğımında her ikisi de mevcut bulunan Paris Tıp Fakültesi Kürsü Profesörü, Enstitü üyesi, Nobel mükâfatına nail olan Ch. Richet'in 847 büyük sahife olan eseri, bu konuya ışık tutan niteliktedir. Dilimize tercümesi yapılmış, basıma hazırdır.
- 57- Asklepiades von Bithynien. Tıp ilahı olarak tanınan Aesculape, iyi bir tesadüf eseri olarak vaktiyle Bithynien denilen Bursa ahalisindendir. Yani böylelikle Tıbbın en büyük siması, hatta ilâh mertebesine yükseltilmiş birisi öz memleketimizin çocuğudur. Aesculape'in tedavi tarzı arasında bu gün önemli bir yer alan su ile tedavi onun icadıdır. Böylelikle Bursa Tıp Tarihi bakımından dünyanın en eski tedavi merkezlerinden birisi oluyor. Tercümesi biten bu eser basılmaya lâyıktır, resimlerle süslüdür.

- 58- Küçük Asyada Selçuklular. 1961 de İngilizcesi The Seljuks in Asia Minör, adıyla yayınlandığı gibi, uyanık Almanlar hemen bu eseri "Die Seldschuken in Kleinasien adıyla Almancaya çevirip 1963de asıl İngilizcesi gibi 250 sahife içerisinde en güzel resimlerle planlarla, krokilerle süslüyerek basmışlardır. Tamara Talbot Rice isimli aslen Gürcü bir madam tarafından kaleme alınan kitap, yanlışları düzeltilerek kardeşim Y. Mimar Şahabed-din Uzluk ile birlikte dilimize çevrilmiştir.
- 59- Tecrübeye dair. Meşhur Galinus "Galien" (130-210) yılları arasında yaşayan Bergamalı, dünyanın en büyük hekimlerinden birisi olan bu zat tıbbi Tecrübeye dair On Medical Experience adı altında arapça metni ile İngilizce tercümesi, notlarla birlikte ilk baskısı olmak üzere R. Walzer kalem ile hazırlanıp ortaya konulmuştur. Biz onu Türkçeye çevirdik. Galien'in dilimizde henüz hiç bir eseri bulunmadığına göre, bu kitabın basılması önce müellif inin Anadolulu olması, sonra Tıp ilminin 1800 yıl önce gelmiş bir üstadın eseri olması bakımından basılmaya lâyıktır.
- 60- "Konya Seldschukische Baudenkmaeler" "Konya, Selçuklu Anıtları" Teil I. Meşhur "Friedrich Sarre" tarafından 1921 senesinde Berlin'de 52 x 37 eb'adında, pek çok resim, abidelerin resirn, planlarıyla Selçukluların göz alıcı çinileriyle süslü bir eser olup, tam 50 seneden beri dilimize tercüme edilmeden beklemekte idi. Kardeşim Yüksek Mimar Şahabeddin Uzluk tarafından pek kıymetli ilâvelerle, yeni resimlerle bezenmiş olarak tercümesi bitmiş, basıma *hazır* durmaktadır.
- 61- "Das Anatolische Kâravansaray deş XIII. Jahrhunderts." Meşhur sanat tarihçisi K-urt Erdmann tarafından 1961 yılında birinci cildi kervansarayların tarifleri, kitabeleri, haklarında izahlarla süslüdür. Hepsinin planları vardır 250 sayfa. II. kısmı yine 1961 de basılmış olup, burada da *ayakta kalan* kervansarayların 358 resimi, XXXII levha üzerinde kervansarayların planları dile getirilmiştir. Almany'da basılmış olan iki cilt basmacılık sanatı bakımından da Şaheserdir. Bilhassa turistler, Selçuk abidelerini tanımak istedikleri için bunlar kendilerine kılavuzluk edecektir. Tercümeleri hazırdır.
- 62- İstanbul Sarayında batılı sanatkârlar. (XV et XVI cı yüzyıllardaki sanatkârlar) Viya-na'da Türk sanatı hakkında makale, kitaplarıyla dünyada şöhret almış olan Prof. Dr. Josef von Karabacek tarafından 53 yıl önce Viyana'da 1918 yılında "Abendlaendische Künstler zu Konstantinopel im XV. und XVI. Jahrhundert.

I.

Italienische Künstler am Hofe Muhammeds II. deş Eroberers (1451-1481)

Tarihçi Mustafa Âli'nin Menakıbı hünerveran isimli Türk sanatçılarını dile getiren değerli eserinde Mastero Pavli gibi isimlerle kapalı şekilde

anlatılan zatleri açıklamaktadır. Bu bakımdan Karabeçek'in eseri konumuza ışık tutmaktadır. 53 yıldan beri Türk aydınlarının rağbet etmedikleri bu son derece ilginç kitabı gereken açıklamalarla dilimize çevirdik. Bakalım baskısı için kaç yıl bekliyecek.

- 63- Franz Babinger, Türk tarihi hakkında geniş bilgisi ile şöhret alan bu Alman orientalisti, isviçre'de Fatih'e ait, Gentile Belli'nin fırçasından çıkmış yağlı boya tablolar buldu. Onu "Ein Weiteres Sultansbild von Gentile Bellini?" yani Gentile Bellini'nin yaptığı başka Fatih resmi mevcutmu? gibi ilginç bir başlık taşıyan 16 sayfalık bu çok önemli eser, Viyana'da 1961 yılında, Fatihle oğlu Gem Sultan diye zanettiğimiz Baba oğul karşı karşıya bir tabloyu anlatmaktadır. Tarafımızdan Türkçeye çevrilen bu eser, 10 yıldan beri beklemektedir.
- 64- Friedrich Sarre, Seldschukische Kleinkunst. İki kısımdan, yani iki teilden meydana gelen 32 x 23. büyük forma kitabın birinci kısmında madeni eşya, ikinci kısmında ise ağaç, taş Selçuklu sanat şahaserleri dile getirilmiştir. 1908, 1909 yıllarında Leipzig şehrinin dünyaca meşhur matbaalarında göz kamaştırıcı baskı ile ortaya çıkan eser böylelikle tanı 63 yıldanberi tercüme edilmesini, bundan sonrada basılmasını gözlüyor ise de ne yazık ki, uzun yıllar tercümesiz kıldığı gibi şimdi 20 yıldan beri de tercümesi basılmadan duruyor.
- 65- Max van Berchem et Halil Edhem "Eldem" tarafından 1910 yılında Kahire şehrinde "Institut Français d'Archeologie Orientale du Gaire" müessesesince pour un Gorpus Inscriptionum Arabicarum" Troisieme Partie Asie Mineure Tome Premier-Sivvas, Divvrigi unvanıyla 61 yıl önce yayınlanan 37x28 eb'admda, o devir Fransız mat-bacılığımın bütün tekniğini ortaya koyan, nihayetinde Sivas abidelerinin büyük levhalar halindeki resimleriyle, haritalarla planlarla süslü eser, Fransız diliyle yazılmış olup, Kitabeler, arapça olarak dizilmiş, tercümeleri Fransızca olarak gösterilmiş, izzettim Key-kâvüs'un vakfiyesi, darüşşifa içerisindeki türbesi, üstündeki *arapça* yazılar belirtilmiştir. Rıdvan Nâfiz ile ismail Hakkı Uzunçarşılı'nın, Milli Eğitim Bakanlığınca 1927 yılında yayınlattıkları Sivas Şehri kitabı bir emek mahsulü ise de onun yerine Berchem ile Halil Beyin anlattığımız bu eseri tercüme edilse daha ilmi bir hizmet olurdu. Biz bunu göz önünde tutarak kardeşimle birlikte kitabı dilimize çevirip, gereken yerlerde ilaveler, notlar yazdık. Acaba tercümemiz ne *zaman*, kimin tarafından yayın alanına çıkarılacaktır? Bekleyelim.
- 66- "A Medical History of Persia and the Eastern Galiphate" başlığı altında 'Cyril Elgood" late Physician to H. B. M. Legation, Teheran, Persia, Gambiridge, At the University Press, 1951 kitabın unvanıdır. 617 + XII = 628 sahife, hekim şifainin minyatürünü de ihtiva eden bu kıymetli eser

Arapça, Farsça, Türkçe öğrendikten sonra 9 yıl tahran ingiliz elçiliğinde tabip sıfatıyla hizmet gördüğü devre içerisinde ingilizlerin zenginliği, akıllı olmaları hasebiyle, bütün kaynaklardan istifade ettiği için, şimdiye kadar pek çok islâm Tıp Tarihi hakkında eser okuduğum halde bu derece tafsilatlı, bu derece iyi yazılmış bir kitaba tesadüf edememiştim. 1970 yılında vefatını İran mecmualarında teessürle okuduğum G. Elgood'u burada hayırla anarım. Dilimize 15 yıl önce çevirdiğim iz malumat hazinesi eserin baskısı bilmem ne *zaman* ortaya çıkacak?....

- 67- A. BOPPE "Leş Peintres du Bosphore au Dix-Huitieme Siecle", Paris, 1911. "XVIII. yüzyılda Boğaziçi Ressamları", 1908 yıllarında istanbul Fransız Sefareti Müsteşarı olan A. Boppe, Türkiye'ye Avrupalı büyükelçilerin beraberinde getirdikleri ressamlar marifetiyle yapılan tablolarını, bunların niceliklerini uzun uzadıya anlatmak suretiyle değerli bilgiler vermektedir. 60 yıl önce yayınlanan Türk Toplumsal Hayatı hakkında çok değerli bilgiler veren eserin, şimdiye kadar dilimize çevrilmemiş olması büyük bir eksiklikti. III. Ahmet zamanında İstanbulda bulunan Jean-Baptiste van Mour (1671-1737), isyanı çıkaran, bütün kağıthandeki köşkleri -altınlarla yapılan Türk Mimarlığının Rococo tarzını- III. Sultan Ahmet Çeçmesi bunun örneğidir - Kazmalarla külünk-lerle yok eden o canım eserlerle birlikte, doğuya ilk medeniyet eseri İbrahim-i Müteferrikanın açtığı matbaayı, bütün makinaları, harfleri, aletleri, yerlere döküp yok ettiren, hamam delleği Patrona Halil ile, kahveci Muslu'nun bu iki kaatilin, uygarlık düşmanının kılık , kıyafetini onun sayesinde tanıyoruz. Kısaca Boğaziçi Ressamları bize dünü-bütün iyilikleri, fenalıklarıyla-tamtmaktadır. Biraderim ile tercüme ettiğimiz eser, basıma hazırdır.

Sultan Veled'in Mesnevileri

Mevlânânın büyük oğlu Sultan Veled (1226-1312) Mesneviyatı Veledeye adı altında îptidaname, Rebabname, Intihaname ismi ile beyitlerinin mecmuu Mesnevi Şerif beyitleri tutarı 25.000 olmak üzere babasının altı ciltlik mesnevisine üç cilt ile adeta mukabelede bulunmuştur. Rebabname'de Mevlâna Hazretleri için:

Siz anı benim gözümle görünüz Anın esrarını benden sorunuz Ben diyem sözler ki kimse demedi Ben verem nimet ki kimse yemedi

demek suretiyle Mevlâna'yı anlamak için Sultan Veled'in eserlerini behemahal okumak lüzumunu bize ihtar ediyor.

- 68- İptidaname; 8854 beyitten meydana gelen bu koca manzum kitaba 7 Mart 1291 de başlayıp, 13 Haziran 1291 de yani 98 günde nazmetmiştir. Başta dedesi Sultan -Ul Ulemâ olmak üzere Seyid Burhanettin Muhakkık-ı Tirmizî, Şemseddin-i Tebrizî, Selahaddin-i Zerkubî, Çelebi

Husameddin, Kerimeddin-i Bektemir gibi 7 ulu kişinin ibadetlerini, sohbetlerini güzel hikâyeler içerisinde, tatlı tatlı anlatmaktadır. Veled Çelebi îzbudak Hazretleri ile birlikte tercüme ettik, hazırdır. Bu eserde 81 Türkçe beyit vardır.

69- Rebabname: Mesnevi Şerif vezninde kaleme alınan, mesnevideki güç beyitlerin açıklamasını -kendisine mahsus bir özellik ve güzellikle anlatan 8.000 beyitli eser, 700/1300 yılında beş ay içerisinde yazılmıştır. O zaman Sultan Veled 77 yaşında imiş İptidana-me'de olduğu gibi Rebabname'de de 162 Türkçe beyit vardır. Rebabname henüz metin olarak da basılmamıştır.

70- İntihaname: Sultan Veled Mesnevilerinin sonuncusudur. 6907 beyitten meydana gelen İntihaname'nin başında Sultan Veled, iki Mesnevisini yazdıktan sonra bâtın alemi ile meşgul olduğunu, başka bir şey yazmadığını söylüyor. Bundan önceki Mesnevilerine başlama, bitirme tarihlerini açıkça yazdığı halde İntihaname'nin bitirme tarihi genellikle bilinmemekte idi, Araştırmalarımın sonunda Konya Dergâhında (Müze) 2132 (12/387) numara ile kayıtlı İntihaname'nin sonunda şu üç beyit mevcut olup:

کارمی کن بعدازین تم الکلام	شد کتاب ثالث ما خوش تمام
سبعاً نه از گه هجرت بدان	آخر ذی القعدة شد اندر ثمان
جود حق را دائماً روز و شبان	جملکان جو یان شد اندر جهان

Zilkade sonu 708 Hicrî senesinde bittiğini anlatıyor ki, bu 9 Mayıs 1309 yılına rastlar. 87 yaşında iken İntihaname'yi yazmış oluyor, İntihaname'de Türkçe beyit yoktur.

71- Anadolu Selçuki Devleti Tarihi İbni Bibi. Avusturyalı Orientalist Herbert W. Duda tarafından muhtasar ile Ayasofya'daki 2985 numarada kayıtlı olup, Tarih Kurumunca 1956 yılında tıpkı basımı yayınlanan 744 büyük sahifelik yine Farsça tek nüshadan faydalanmak suretiyle meydana getirdiği "Die Seldschukengeschichte deş Ibn Bibi" adıyla Danimarkanın Kopenhagen şehrindeki Munksgard Firmasınınca 1959 da pek nefis şekilde basılan 366 büyük sayfalık eserin Almanca'dan tercümesi olup tarafımdan bir çok düzeltmeler, eklemeler yapılmıştır. 30 yıl önce (1941) de kendi matbaam Uzluk Basımevinde bastırıp yayınladığım İbn Bibi Tercümesi Nüshaları esasen kalmamıştı. Bu eserin tekrar basılması bir zaruret halini almıştır.

72 - Dr. E. Boinet, Leş Doctrines Medicales Leur Evolution unvanlı yeni Tıbbın gelişmesinde hizmeti dokunan büyük *zatlara* onların ortaya koydukları önemli konuları dile getiren yedi bölümden ibaret bir eserdir. Tercümesi çoktan beri beklemektedir.

73- GENTILE BELLİNİ ET SULTAN MOHAMMED II., NOTES SUR LE SEJOUR,

PAR L. THUASNE, PARİS, ERNEST LEROUX, EDITEUR, 28, RUE BONAPARTE, (1888., 71 Sarnte, 28x23 eb'adında). 83 sene evvel önemli kaynaklara baş vurarak hazırlanan, içerisinde 8 levha üzerinde değerli resimler bulunan kitap, Hürriyet'ten sonra 1909 da Ahmet Refik Bey tarafından dilimize tercüme ile İbrahim Hilmi kütüphanesince bastırılmış şîşe de J. von Karabecik'in söylediği gibi önemli yerlerini atlayarak kusa çevrildiğinden aei acı şikâyet eder. Vakitsiz ölümüne hâlâ acıdığı Dr. Hamdi Dilevurgun (1907 — 1964) bu eserdeki eski İatlyanca ibareleri, İtalya Sefaret Rahibi ile görüşerek dilinize çevirmişti. Yani bizim tercümemiz bütün eseri, onun kapsadığı bilgileri ihtiva eylemektedir.

74- Aydın Beyliği. Bizans, Batı kaynaklarına göre Gazi Bahaeddin Umur

Paşa üzerine araştırmalar... hazırlayan: Paul Lemerle. Bu kıymetli araştırma eser XIV. yy .in ilk yarısına kadar zengin Ege. Denizi ile Aydın Vilâyet'inide içine alan geniş Hinterland'ın bilhassa ticaret bakımından özelliklerini ortaya koyduğu için son derece ilginçtir. Büyük eser kendisine uzanacak himmet elini beklemektedir.

75- LE DESTAN d'UMUR PACHA, PAR IRENE MELIKOPF — SAYAR,

PRESSES UNIVERSITAIRES DE FRANCE, 1954 (Ouvrage Public) Avec le concours du Centre National de la Rechercher Scientifique, Paris 1954)

Mükremin Halil Yınanç, Paris'te bulunduğu zaman Bibliotek Nati-onal'de rastladığı o zamana kadar tek nüsha sanılan Düsturname-i Enveri'yi kopye etmiş, 1928 de İstanbul'da Türk Tarih Encümeni adına yayınlamıştı, irene Melikoff - Sayar, İzmir Millî Kütüphanesine alınan yeni bir nüshayıda göz önünde tutarak büyüklüğünde, 157 sahife, sol sütununda Destan'ın Türkçesi —Fakat yeni bir okuyuş tarzı ile yeni harf döktürerek yazmış— Sağında aynı beyitlerin Fransızca tercümesini vermiş. Böylelikle 2511 Türkçe beyiti yazıp Fransızca'larını da karşısına koymuştur. Kitabın içerisinde geçen, açıklanması icabeden 448 not ile bunlar bilhassa XIV.y.y. TürkTarihi ile folkloru bakımından, bulunmaz birer hazinedir. Destan'ın iyi anlaşılması için müracaat ettiği türlü yönleri kapsayan 214 kaynağı adlarıyla sanlarıyla bildirmektedir. Eserin sonunda türlü kelimelerin açıklanması, isim, yer, kişi adlarını gösteren indeks vardır. Gazi Bahaeddin Umur Paşa, mevlevidir, çağdaşı Eflâkî Dede ^ kitabında övmekle bitiremez. Adına yazılan kitaplar :

a) Kul Mesut adında bir zat Kelile ve Dinine adlı Hint masallarını tercüme etmiş olup Lâleli Kütüphanesinde No. 1897.

- b) Ahmet b. Abdulcebbar'ın tercüme ettiği dinî mev'ızalara ait Tuhfe isimli Türkçe eser.
- c) Tabiatname; adını haber vermiyen, belki hekim olan bir zat kalemiyle Farsça'dan dilimize yapılan 373 beyitli manzum. Hıfzısıhha'-kitap, 1960 da Prof. İsmail Hikmet Ertaylan'ın gayretiyle basıldı.
- d) Malağa şehri (İspanya'da) ahalisinden Baytar oğlu'nun yazdığı I—IV kitaptan ibaret Matier Medika'yı Türkçe'ye çevirtmiş. Enstitümüzdekilerden birisini Prof. Dr. Nusret Karasu hediye etti, teşekkürler ederim.
- e) Tabib Hacı Pasa, Şifa ul Eskam ve Deva ul Alam adlı Arapça büyük tıp kitabını Aydınoglu Fahrettin İsa Bin Mehmed adına armağan etmiştir. Enstitü kitaplığında 4 ayrı nüshası var.

76- Le Musee de KONIA. (l'ecole Française d'Athenes.) Bulletin de correspondance Hellenique. Atina'daki Fransız Okulu'nun yayınladığı Bel-leten'de çıkan Konya Müzesindeki Grek devrine ait taşlar üstündeki inscription'u dile getiren fransızca 38 sahifelik bir makale olup, vaktiyle Archeologie Müzelerinde dahi Bizans ve Grek heykellerine, Terre cuitelerine ait 4 azametli cilt yazmış olan Gustave Mendel'in vali Ferid Paşa zamanında Konya'ya gelmiş, Müzedeki eserleri incelemiş, ayrı baskısını: A son Excellence Ferid Pacha, Gouverneur General de la province de Koma hommage reconnaissant, Gustave Mendel, 1902 diye elile yazdığı ithafname ile Paşa'ya göndermiş tercüme budur.

77- Hâmuş-nâme, İstanbul — Köprülü Kütüphanesi 1597 numaralı mecmua içerisinde 7 kitap vardır. Birisi, Farsça 383 beyitli bir manzumede sükûtun faziletlerinden söz eder. Manzume sahibi kendi adını Yusuf, Yusufi diye yazmaktadır. Kimliğini, bilemiyoruz. Erzincan'da bulunduğunu haber veriyor. İlk bilgiyi Kilisli muâllif Rifat (Bilge) Türk Yurdu Mecmuası, Ocak 1927, sayı 25 de «Sultan Veled ile muâssır (çağdaş) iki Türk Şâiri» unvanlı makalesinde okudum. Fütuvvet-na-me ile İsrakat adlı Farisi iki eserin müellifi Nasırüddin-i Mevlevi, Eflâkinin Menakıtaul-Arifin'de bir vâaiz olarak geçer. O'nun Futuvvet hakkındaki eseriin Fr. Taesohner «Der Anatoilsche Dichter Naşiri (Um. 1300) und Sein Futuvvet-name Ko'missionsukoerlag F.A. Brockhaus, Leipzig, 1944» Bu eseri, yayınlayınca kartı ile bana göndermişti.

Hâmusname'nin içerisinde 10 hikâye vardır. Bunlardan 21 beyitle olan VIII. ci, Karamanoğulları'nın 675/1276 daki ayaklanmasında Selçuklu Şehzadesi olduğu ileri sürülen, adının Cimri olduğu söylenen kimsenin bu hikâyeden kimliğini anlamaktayız, tercümem hazırdır.

78 - Mevlevîlikte Besim — Resimde Mevleviler. Hz. Mevlâna'nın 750.

(1207 — 1957) doğum yıldönümü dolayısıyla biraderim Yük. Mim. Sahabettin Uzlun'un, içerisinde çoğu orijinal olmak üzere 160 dan fazla resim bulunan, bunlar hakkında değerli bilgiler veren eserdir.

79- Konya Köşkü, Alman sanat tarihçilerinden Prof. Dr. Sarre'nin DER

KIOSK von KONIA, Berlin 1936'da yayınlanmış olan içerişi çok güzel resimler, levhalarla süslü eseri daha çıktığı zaman getirtmiş, hemen biraderime tercüme ettirmiştim. Türk Tarih Kurumunca — çevirenin birçok katkılarıyla birlikte süslenmiş olarak 1967 yılında Konya Köşkü adı ile yine büyük kıtada güzel kâğıt üzerine resimlerinin çoğu Yük. Gemi Müh. Şemseddin Sunol'un taramasıyla yapılmış kıymetli resimlerle bezenmiştir, yayınlandı.

80 - Tıbbî Etnik, Viyana Üniversitesinde Prof. Dr. Albert Niemeyer'in yazdığı Aertzliche Etnik (Deontologie Medicale) Wien 1954'den hülâsa usulü ile fakat esas fikirlere dokunulmadan hazırlanmış bir eserdir. Dilimizde Deontoloji hakkında hemen hiçbir eser olmadığına göre, daktilosu dahi yapılmış olan bu kıymetli eserin basılması, icabetmektedir. Kitap 20 forma tutar. Deonlogie Nizamnamesi, benim ilâvemdir.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SELÇUKLU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

SERĞİ

Hz. Mevlâna ve Ailesinin Konya'ya Gelişlerinin 774. Yıldönümü ve
Prof. Dr. F. Nâfiz Uzluk'un 100. Doğum Yıldönümü Münasebetiyle

FOTOĞRAFLARLA UZLUK AİLESİ

Düzenleyenler

Yrd.Doç.Dr. Yakup Şafak
Yrd.Doç.Dr. Nuri Şimşekler
Yrd.Doç.Dr. Yusuf Öz
Arş. Gör. Ahmet Türe

Yer:
Süleyman Demirel Kültür Merkezi

Tarih:
2-3 Mayıs 2002

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SELÇUKLU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ
(SÜSAM)

Selçuklu tarih, kültür ve medeniyeti ile Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî hakkında araştırmalar yapmak amacıyla 1985 yılında kurulmuş olan Selçuklu Araştırmaları Merkezi, bu tarihten itibaren amaçları doğrultusunda çeşitli kültürel etkinliklerde ve yayın faaliyetlerinde bulunmakta; düzenli olarak Selçuklu tarihi, sanatı, Mevlâna ve mevleviliğe dair konferans, panel, sempozyum ve kongreler tertip ederek bu bilimsel toplantıların sonuçlarını neşretmektedir.

Merkezimizde, geçmişte önemli kişilerce çekilmiş olan Konya ve tarihi ile ilgili fotoğraf, cam negatif ve diyalardan meydana gelen bir görsel malzeme arşivi oluşturulmuş; ayrıca bir ihtisas kitaplığı kurulmuştur. Kitaplığımızdaki eserlerin çoğu rahmetli Dr. Şehabeddin UZLUK ve kardeşi Prof. Dr. Nâfız UZLUK'a ait olup, sayın Nimet UZLUK tarafından merkezimize bağışlanmıştır. İçerisinde kitapların yanısıra değerli belge ve tabloların da bulunduğu bu bağışlar sayesinde Merkezimizde, Mevlâna, mevlevîhâneler ve tıp tarihi konusunda zengin bir koleksiyon meydana gelmiştir.

Selçuklu Araştırmaları Merkezi bütün bunlara ilaveten; 1990 yılından itibaren Konya ve Çevresinde Selçuklu tarihi ve yapıları konusundaki araştırma, kazı ve restorasyon çalışmalarını sürdürmektedir.

Prof. Dr. Haşim KARPUZ

Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanı

Adres :

Selçuk Ün. Selçuklu Araştırmaları Merkezi

Fen-Binası 42031 Kampüs/KONYA

Tlf. : 0 332 241 05 63, 241 00 41 / 2300

Fax : 0 332 241 01 06

e-mail : susam@selcuk.edu.tr

<http://www.selcuk.edu.tr/tur/egitbirim/aum.htm>

ŞAHABEDDİN UZLUK (1900 – 1989)

5 Mayıs 1900 yılında Konya'da Çelebi Sokağı'nda doğdu. Çelebi ailesindedir. Babası Yüzbaşı Ahmet Hamdi Bey, annesi Mesnevîhan Salih Beyzade Ali Çelebi'nin kızı Sıdika Hanım'dır.

Şahabeddin UzluK 4 yaşındayken, Beyşehir taburuyla Yemen'e subay olarak giden babası, orada şehit düşmüştür. Bu sırada aile Ahmet Hamdi Bey'in görevi sebebiyle Ereğli'de bulunmaktadır. O'nun şehit düşmesinden sonra aile Konya'ya dönmüş ve Sıdika Hanım bir daha evlenmemiştir.

İlk ve orta tahsilini Konya'da yapan Şahabeddin Bey 1919'da Konya İdadisi'nden mezun oldu. Henüz ortaokul ve idadide resim ve hatta karşı büyük ilgisi vardı. O yıl yüksek tahsil için İstanbul'a gitti. Galata Mevlevîhanesi'ne yerleşti ve Senai-yi Nefise-yi Âlî mektebine kaydoldu. Burada Çallı İbrahim, Hikmet Onat, Adil ve İhsan Bey'lerin atelyelerinde resim ve heykel dersleri gördükten sonra, Mimarlık şubesinde Mimar Kemaleddin, Mimar Vedat, Mimar Monceri Bey'lerin atelyelerinde de muhtelif stilleri öğrendi. *Anadolu, Milli Mecmua, Servet-i Fünun* dergileriyle, *İkdam* ve *Alemdar* gazetelerinde ressamlık ve mimarlık dallarına ait çeşitli makaleler yayınladı. Ayrıca 1922 yılında Senai-yi Nefise Talebe Birliği'ni kurdu. Mimarlık Bölümünden 1923 yılında mezun oldu.

1924'de kendi imkanlarıyla Almanya'ya gitti. Münih, Wismar ve Berlin şehirlerinde kalarak mimarlık ve sanat tarihi tahsili yaptı. Münih Teknik Okulunda T. Fischer'in şehircilik derslerine devam etti. Burada ayrıca klasik mimari ve Rönesans devri derslerini aldı sonra Wismar'daki Devlet Yüksek Mimarlık Mektebi'ne girdi. Burada 2 yıl kaldıktan sonra yüksek mimarlık diploması aldı. Daha sonra Berlin'e gidip Ankara şehrinin mimarisini hazırlayan H. Jansen'e asistan oldu. 4 yıl bu görevi sürdürdü. Ankara şehir planının hazırlanmasında görev yaptı. Buradan da 1935 yılında diploma aldı.

1936'da Türkiye'ye döndü ve Konya'da özel işler yapmaya başladı. Kurtcebe Paşa'nın ricası üzerine askeri ortaokulda Almanca hocalığını kabul etti. 1937'de sivil ortaokulun (bugünkü Karma İlköğretim Okulu) Almanca öğretmenliğine atandı. Askeri okulun Konya'dan nakline kadar 8 yıl bu okulda ders verdi. Sivil orta okulunda ise 30 yılı aşkın bir süre çalıştı. Okulda öğrenciler ve öğretmenler için dersten sonra kurslar açtı. Bu kurslar Alaaddin Tepesi yamacındaki Halkevi salonunda bir çok kez tekrarlandı.

Aynı yerde ressam Şemsi ile birlikte mimarlık ve ressamlık mevzuunda bir sergi açtı.

Konya'daki bu çabaları yalnız Almanca öğretmenliğiyle kalmadı. *Türk Sözü*, *Babalık*, *Çağ*, *Yeni Fikir*, *Halkevi* dergilerinde Türk güzel sanatları ve dallarına ait yüzlerce yazılar yazdı. Bir süre *Halk Evi Dergisi*'nin mesul müdürlüğünü de deruhte etti. Özellikle Mimarlık, Mevlevîlik, Konya ve Anadolu Selçukluları üzerine eserler telif ve tercüme etti. Çeşitli sosyal hizmetlerde bulunup kurslar ve konferanslar verdi. 1946 yılında ilk olarak bazı arkadaşlarıyla birlikte Konya Tiyatro Binasında Mevlâna Anma Törenlerini başlattı.

1951 yılında, Konya'nın seçkin ailelerinden birine mensup olan Nimet Hanım ile evlendi. Aynı yıl Türkiye Anıtlar Derneği'nin Konya şubesini -o sırada Derneğin genel başkanlığını yürüten F. N. Uzluk'un arzusu üzerine - kurdu. İdaresini ele alarak, Şems Türbesi ve Camii (1954), Şeyh Sadreddin Konevi Camii ve Türbesi (1957), Şeyh Osman-ı Rûmî (1958), Zenburi Mescidi (1959-69) ve Hoca Ahmet Fakih Türbe ve Camii (1961) gibi tarihi binaların onarımlarını yaptırdı, bu binaların onarım mimarlığını yaptı.

Şahabettin Bey 1965'te emekli olduktan sonra araştırma, inceleme ve resim çalışmalarına devam etmiştir. Araştırmalarını yayınlamış, sergiler açmış, Stadyum karşısında Horozluhan Sitesi'ndeki evinde Konya tarihi, kültürü, sanatı ve anıtları üzerine sohbet toplantıları düzenlemiş, Nimet Hanım da her vesile ile kendisine yardımcı olmuştur.

Hayatını Türk kültürüne, sanatına adayan ve Konya'nın ilim ve irfanına katkılarda bulunan Şehabettin Uzluk'a 1.9.1985 tarihinde Selçuk Üniversitesi'nce Sanat Tarihi fahri doktorluğu payesi verilmiştir. Ş. Uzluk 4.7.1989 tarihinde vefat etmiştir.

NİMET UZLUK (1914-2000)

1914 yılında Konya'da dünyaya geldi. Çocukluğu ve ilk gençlik yılları seçkin ve kültürlü aile fertleri arasında geçti. Küçük yaşta annesini ve ablasını, genç yaşında babasını ve ağabeyini kaybetti. 1950 yılında değerli mimar, araştırmacı ve kültür adamı Şahabettin Uzluk Bey'le evlendi. Konya Çocuk Esirgeme Kurumu, Anneler Derneği ve Anıtlar Derneği'nde çeşitli görevler üstlenerek bilhassa eğitim öğretim alanında kıymetli çalışmalarda bulundu. Mevlâna ve Mevlevîlik yoluna kendilerini adanmış olan Şahabettin Uzluk ve ağabeyi Feridun Nâfiz Uzluk Beylerle Konya kültürüne hizmetler yaptı.

Yaşamı boyunca gerek kamu yararına çalışan derneklerle, gerek Selçuk Üniversitesi'yle, gerekse diğer kültürel kuruluşlarla işbirliği halinde faaliyetlerini sürdürmüş, özellikle yüksek öğretim öğrencilerine çeşitli burslar sağlamak suretiyle katkılarda bulunmuştur. Şahabettin Bey'in vefatından sonra elinde kalan malzeme, evrak, kitap, broşür, v.s. yi Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi'ne bağışlamış, ve bu merkezi manen ve maddeten desteklemiştir. 1989 yılında eşini kaybeden Nimet Uzluk Hanımefendi Türk Anneler Derneği ve Türkiye Anıtlar Derneği Konya şube başkanlıklarını faal olarak yürütmekte iken 27 Mayıs 2000 Cumartesi günü vefat etmiştir.

FERİDUN NÂFİZ UZLUK (1902 – 1974)

1902 yılında Konya’da doğmuş olan Feridun Nâfiz Uzluk, ilk tahsilini Konya Tatbikat Okulu’nda yaptıktan sonra (1911) Konya İttihat ve Terakki İdâdi’sini bitirmiş (1919), 1924 yılında da İstanbul Tıp Fakültesinden mezun olmuştur (Kendi notlarına göre F. Nâfiz Bey, İstanbul’da tıp tahsili esnasında Üsküdar Mevlevîhanesi’nde kalmış ve oranın şeyhi Ahmed Remzi Dede’nin terbiyesi altında yetişmiştir). Askerlik hizmetini Gülhane Tıp Akademisinde yedek subay olarak ifa ettikten sonra mecburi hizmetini yapmak üzere Ordu’nun Mesudiye kazası hükümet tabipliğine atanmış (1925) ve burada üç sene çalışmıştır. 1928 yılında Konya Memleket Hastanesi dahiliye asistanlığına tayin edilmiş olan Uzluk, buradan Konya Sıtma Mücadele Merkez Tabipliğine geçmiş, 1929 yılında da Aksaray ve Havalisi Sıtma Mücadele Teşkilatında çalışmıştır.

1932 yılında ihtisas yapmak üzere kendi imkanlarıyla Almanya’ya gitmiş. Münih Tıp Fakültesi 2.Dahiliye Kliniğinde fahri asistan olarak Prof. Dr. Friedrich Von Müller’in yanında çalışmış; Hijyen Enstitüsü’nde ve daha sonra Hamburg Sıcak Memleketler Hastalıkları Enstitüsü’nde bir yıl çalışarak diploma almayı başarmıştır. Bir süre Eppendorf Hastanesinde Prof. Dr. Schottmüller’in yanında çalışan Dr. Uzluk, 1935’te Türkiye’ye dönmüş, burada Trakya Umum Müfettişliği’ne bağlı salgın hastalıklar uzmanı olarak çalışmış, bir yıl sonra da Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü’na girmiştir. Enstitüde Çiçek Aşısı Şubesi mütehassıslığına verilen Uzluk, Boğazlıyan, Kırşehir, Mucur, Niğde ve Aksaray’da çıkan salgın hastalıklarla mücadele için adı geçen şehir ve kazalarda teşkilat kurmuştur.

Dr. Feridun Nâfiz Uzluk, Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü’nde çalışırken Ankara Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji profesörlüğüne seçilmiştir (1946). Türk Tıp Tarih Kurumu kurucu üyesi, Uluslararası Histoire de la Medicine Cemiyeti Türk delegesi ve Türkiye Anıtlar Derneği genel başkanı olan Uzluk, Almanya (1932-35), Fransa (1949-35), İngiltere (1949), Hollanda (1950), Libya (1956), İran (1957) ve Avusturya’da çeşitli tetkiklerde bulunmuştur. Türk tarihi, eski Türk edebiyatı, tasavvuf, özellikle Mevlâna ve Mevlevîlik konularıyla da yakından ilgilenmiş, tıp alanındaki araştırmaları yanısıra zikredilen konularda da telif ve tercüme olarak pek çok yayın yapmış ve bu alandaki bazı faaliyetlere öncülük etmiş yahut aktif olarak katılmış; hatta kendisi Ankara’da Uzluk Basımevi adında

bir matbaa kurup çok değerli eserler neşretmiştir. 27 Eylül 1974 yılında vefat eden Uzluk, hiç evlenmemiştir.

F. Nâfiz Bey, uğruna ömrünü verdiği bir konuda ciddi bir adım atılmasını istiyor, Konya'da bir Mevlâna Tetkikleri Enstitüsü kurulmasını çok arzu ediyordu. Böyle bir Enstitü kurulduğu takdirde maddi desteğinin yanısıra sahip olduğu bütün kitaplar, belge, fotoğraf, tablo ve muhtelif aletleri buraya hibe edeceğini 1963 ve 1966 yıllarında kamuoyuna duyuruyordu. Yetkililerden, bu yönde hazırlıklar yapıldığını öğrenince ilgisini buraya yöneltti. 1973 yılında Enstitü için şimdiki İl Halk Kütüphanesi binası tamamlandıysa da arzu edilen hizmete geçemedi ve maalesef o, bu mutluluğa ermeden hayata gözlerini yumdu. Onun vefatından sonra Şehabeddin Bey, kardeşinin arzusu doğrultusunda bütün kitaplarını tablo, saat vs. aletlerini söz konusu Enstitü'ye, yani Mevlâna Dokümantasyon Merkezi'ne bağışladı. Onun da 4.7.1989 tarihinde vefatından sonra eşi Nimet Hanım, Şahabettin Bey'in kendi kitapları ile elinde kardeşinden kalan muhtelif belge ve dökümanları Selçuk Ün. Selçuklu Araştırmaları Merkezi'ne bağışlamıştır.

KATILIMCILARIN ADRESLERİ

- Prof.Dr. Ayten ALTINTAŞ** : İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Ana Bilim Dalı 34303 Cerrahpaşa / İSTANBUL
- Prof.Dr. Berna ARDA** : Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Ana Bilim Dalı 06100 Sıhhiye /ANKARA
- Prof.Dr. Ali Haydar BAYAT** : Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Bornova/İZMİR
- Prof. h.c. Uğur DERMAN** : Muallim Naci Caddesi No:100 80840 Ortaköy / İSTANBUL
- Prof.Dr. İhsan KARAAĞAÇ** : Bank-Ev Tatil Sitesi No:842 Bağla/BODRUM
- Prof.Dr. Haşim KARPUZ** : Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanı Fen-Edebiyat Fakültesi Fen Blokları 42031 Kampus/KONYA
- Yrd.Doç.Dr. Yakup ŞAFAK** : Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi 42031 Kampus / KONYA
- Yrd.Doç.Dr. Nuri ŞİMŞEKLER** : Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi 42031 Kampus /KONYA
- Doç.Dr. Emine KARPUZ** : Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi 42031 Kampus / KONYA
- Prof. Dr. Aykut KAZANCIGİL** : Nispetiye Caddesi Cengiz Topel Durağı Cennet Apt. 3/5 Etiler/ İSTANBUL
- Dr. Hasan ÖZÖNDER:** : Karaman Cd. No:78 Karatay / KONYA
- Prof. Dr. Arslan TERZİOĞLU** : İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Ana Bilim Dalı Başkanı İSTANBUL
- Prof. Dr. A. Güner SAYAR** : Şair Nesimi Sokak 6/10 Selimiye-Üsküdar/ İSTANBUL

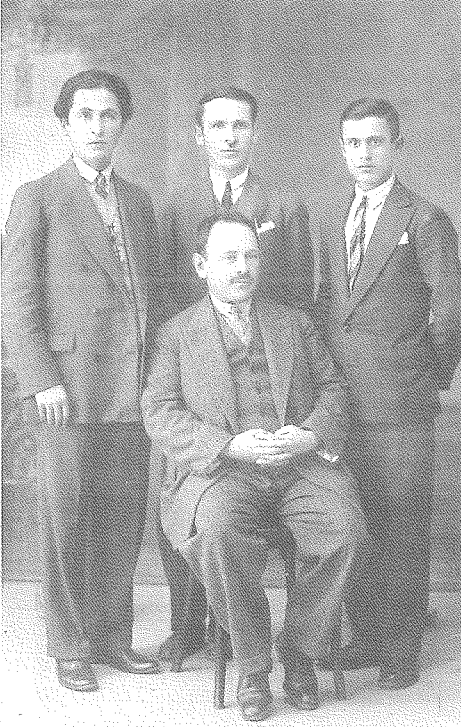

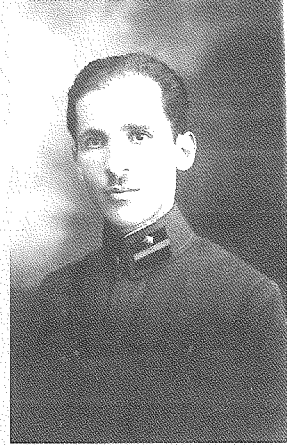
Uzluk Ailesi: Anneleri, Mesnevihan Ali Çelebi'nin Kızı Sıdika Hanım (vefatı: 1974).
Soldan Sağa: Şahabettin Uzluk (1900-1989), Nimet Uzluk (1914-2000), Prof.Dr.
F. N. Uzluk (1902-1974)

Uzluk Kardeşler Gençlik Yıllarında (solda: F.N. Uzluk, Sağda: Şehabeddin Uzluk)

UzluK Kardeşler: Dayıları,Celâleddin Ali İmer ve Kuzenleri Sabahattin İmer (sağ baş) İle Birlikte (1930)

Dr. F.N. UzluK, G uhane Tıp Akademisi'nde Yedeksubay İken(1924)

Dr. F.N. UzluK, İhtisas Yapmak  zere Gittiği Münih'te Meslektaşları Arasında (şubat, 1933)

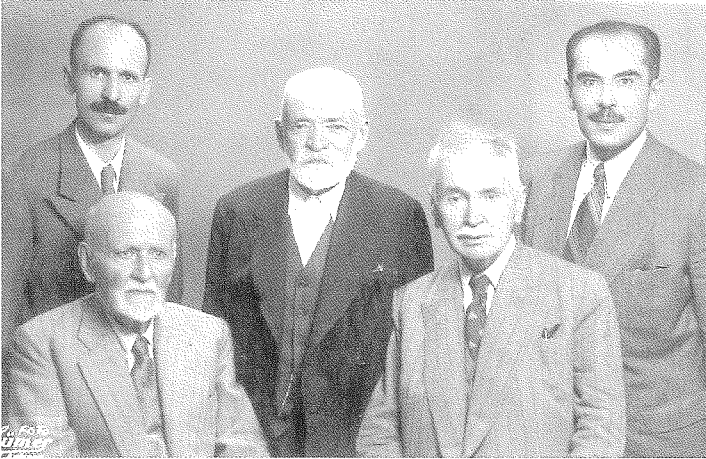

"Annemle Kardeşim
Şahabçığıma Yeniyl
Armağanım", Nafiz,
1938

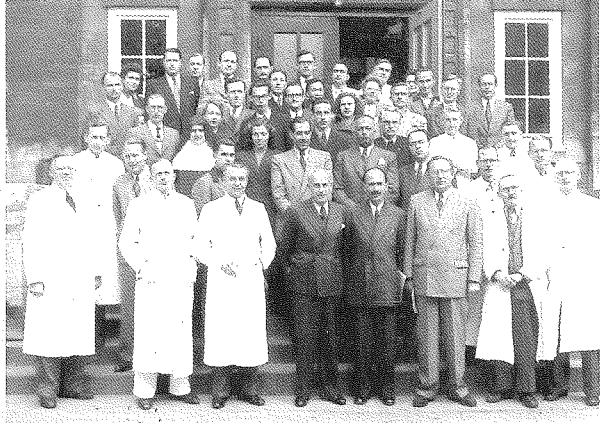
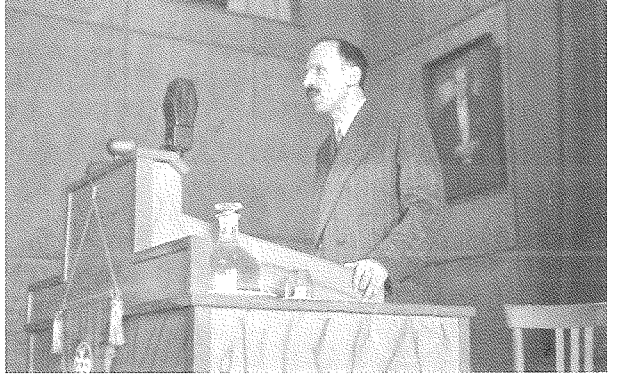

Refik Saydam Hıfzısıhha Enstitüsü
Bahçesinde. Soldan Sağa: F.N.
Uzluk, Mehmet Ceylan, Veled
Çelebi (İzbudak), Sâdık Bey,
Şücaeddin Onuk

Soldan Sağa: Feridun Nafiz Uzluk, Ömer Ferit Kam, Ahmet Remzi Akyürek,
İsmail Hakkı Milaslı, M. Nuri Gençosman (1941)

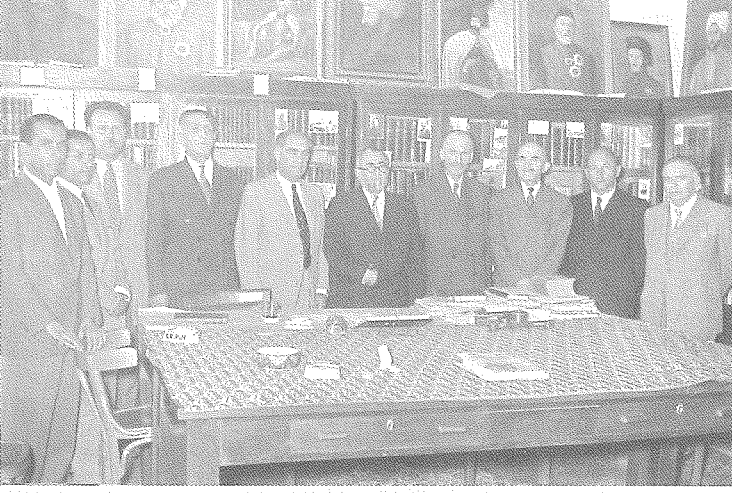
Prof.Dr. F.N. Uzluk 1948 Yılı
Mevlâna İhtifali Mûnasebetiyle
Ankara Üniversitesi Dil ve
Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde
Konferans Verirken

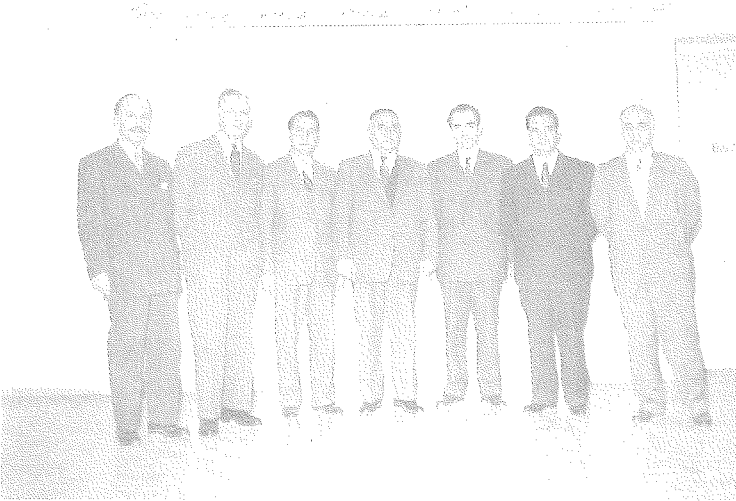
Dr. F.N. Uzluk, Hamburg'da
Verdiği Bir Seminer Sonrasında
Meslektaşları ve Öğrencilerle
Birlikte (Haziran, 1949)

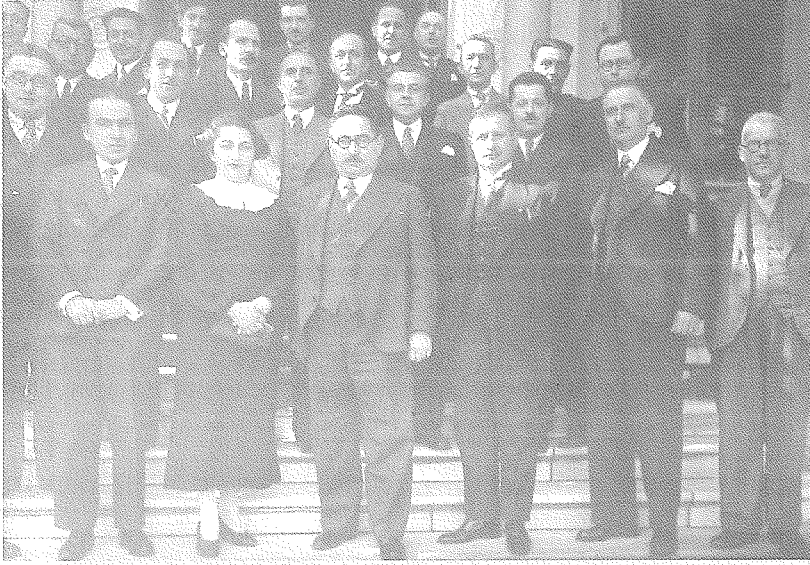
Prof.Dr. F.N. Uzluk
Çalışma Odasında

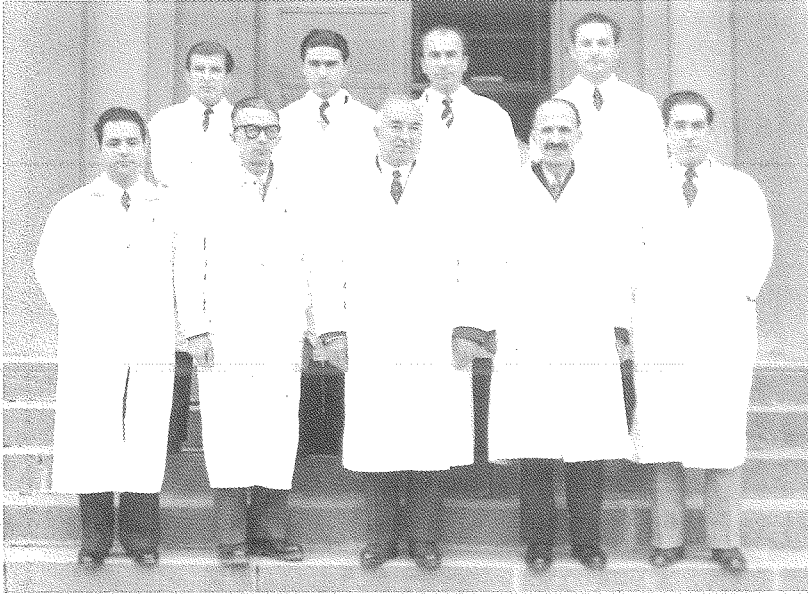
İran ve Türk Heyetlerinin Prof.Dr. F. Nafiz Uzluk'u Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ndeki Odasında Ziyaretleri. Ortada Gözlüklü, Prof.Dr. Bediuz zaman Furuzanfer; Sağında, Maarif Vekili Hasan Âli Yücel; Solunda, Feridun Nafiz Uzluk

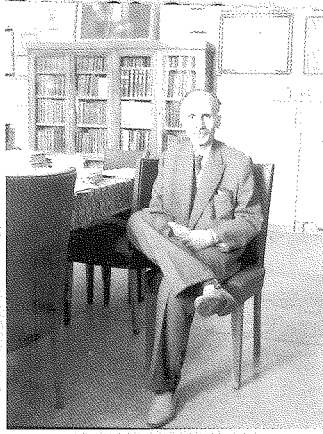
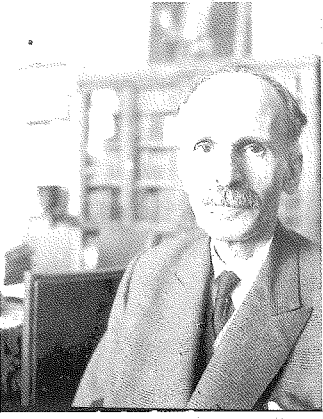
Prof.Dr. F. Nafiz Uzluk Meslektaşlarıyla

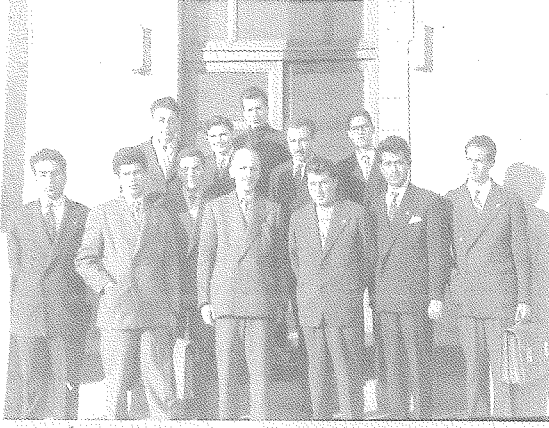
Prof.Dr. F. Nafiz Uzluk Meslektaşları İle birlikte

Ankara Tıp Fakültesi İntaniye Kliniği'nde İhtisas Yapan 4 Asistan ve MümeYYiz Heyeti İle Birlikte (Kasım, 1950)

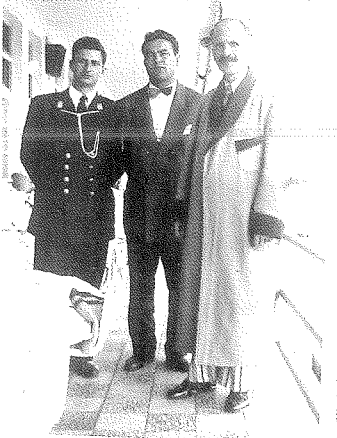
Prof. Dr. F. Nafiz Uzluk Ankara Üniversitesi
Tıp Fakültesi'ndeki Çalışma Odasında

Prof.Dr. F. Nafiz Uzluk
Öğrencileri Arasında

Prof.Dr. F. Nafiz Uzluk Ankara
Üniversitesi Tıp Fakültesi 1965
Yılı Mezuniyet Töreni'nde

F. Nafiz Uzluk 1952 Yılında
Heybeliada Sanatoryumu'nda
Tedavi Görürken

Ord.Prof. Dr. Süheyl Ünver ve Prof.Dr. F. Nafiz
Uzluk Meslektaşları Arasında

Prof.Dr. F. Nafiz Uzluk, Ord.Prof. Dr. Süheyl Ünver ve
Eşi İle Birlikte (Kayseri, 1966)

XX. Ulusal Verem Savaşı Derneği Genel Kongresi'nin Ağılışında
F. Nafiz Uzluk (Diyarbakır Dilan Sineması, 12.05.1967)

Prof.Dr. F. Nafiz Uzluk Ebedi Yolculuğuna Uğurlanırken (27.09.1974)

Şahabettin Uzluk (1928)

Konya Halkevi Müzik Heyeti
Ankara Radyo Evinde
(1947)

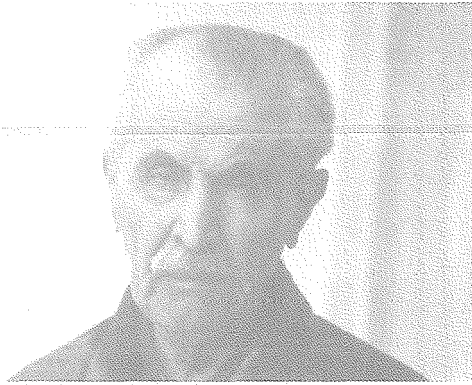
Şahabettin Uzluk ve
Eşi Nimet Hanım

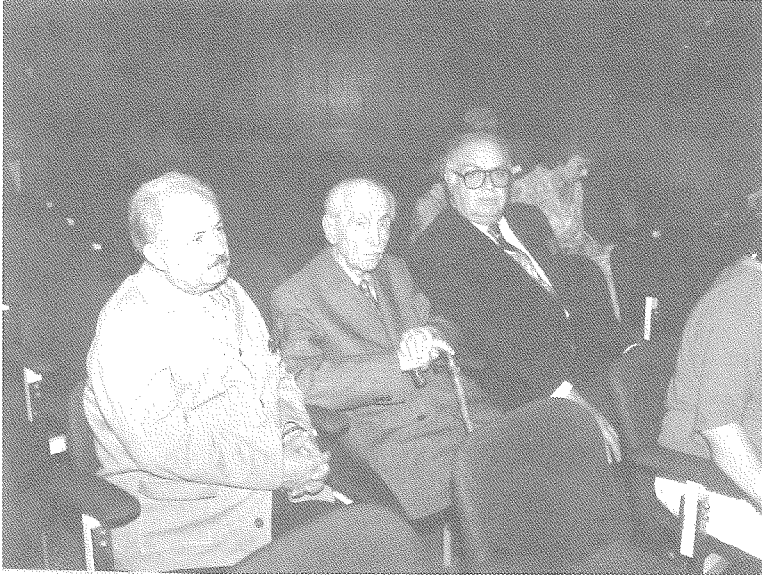
Şahabettin Uzluk ve Eşi
Konya'da Açtığı Resim
Sergisi'nde Dönemin Valisi
Lütfi Tuncel ve Eşi İle Birlikte

Aynı Resim Sergisinden
Bir Enstantane

Son Yıllarında
Şahabettin Uzluk

Dr. Şahabettin Uzluk, Hz. Mevlâna'nın 21. Kuşaktan Torunu Dr. Celâleddin B. Çelebi (solunda) ve Araştırmacı-Yazar Safa Odabaşı İle Birlikte

Türkiye Anıtlar Derneği Konya Şubesi'nce Restore Edilen Şerafeddin Sarnıcı Önünde Nimet Uzluk ve Arkadaşları

Meram'da Mehmet Ali
Apalı Bey'in Bağında
'Çeşmeler Kurumasın
Kampanyası' Hatırası

"Hayatını Türk Kültürüne ve
Sanatına Adayan ve Konya'nın
İlim ve İrfanına Katkılarda Bulunan
Şahabettin Uzluk'a Selçuk
Üniversitesi'nce 01.09.1985
Tarihinde Sanat Tarihi Fahri
Doktorluğu Payesi Verilmesi"

Aynı Törenden Bir
Görünüm

Nimet Uzlu Hanımefendi

Nimet Uzlu Son Yolculuğuna Uğurlanırken (27.05.2000)

